

**HET TALENT VAN
BRABANT
ONDERZOEKSRAPPORT**

IR. DR. THEO HUTTEN

Colofon

Het talent van Brabant

ISBN: 9789051796384

Copyright © 2009, NHTV internationaal hoger onderwijs Breda.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de auteur/uitgever.

HET TALENT VAN BRABANT

NHTV EXPERTISE SERIES

Inhoud

Voorwoord	8
1. De belangstelling voor talentontwikkeling	11
1.1. Ontwikkeling van sporters en talenten	11
1.2. Kwaliteit van sport	13
1.3. Voorwaarden voor het werken van een keten	16
1.4. De kern van het vraagstuk	17
2. Wat is talentontwikkeling?	18
2.1. Wat is talent?	18
2.2. De focus van talentontwikkeling	25
2.3. Long Term Athlete Development	27
2.4. Op weg naar een ander sportsysteem, sportklimaat en sportcultuur	35
2.5. Slotconclusie	42
3. Het individuele sportsysteem	43
3.1. Het netwerk van actoren en factoren in het individueel sportsysteem	43
3.2. Actoren en factoren per LTAD-fase	47
3.3. Conclusies	56
4. De talentontwikkelingsketen	58
4.1. Wat zijn ketens?	58
4.2. Ketenvorming: goed hulpmiddel voor het sportsysteem	62
4.3. Kritische succesfactoren voor kansrijke sportketens	63
4.4. Wat kunnen we met deze theorie?	72

5.	Alles begint op de basisschool	75
5.1.	De aandacht voor sport op geëngageerde basisscholen	78
5.2.	Hoe staat het met sport op andere basisscholen?	84
5.3.	Wat vinden sporttalenten van sport op de basisschool?	90
5.4.	Terug naar het LTAD	92
5.5.	Conclusies	93
6.	De rol van verenigingen in talentontwikkeling	97
6.1.	Sportverenigingen in Nederland	97
6.2.	De rol van verenigingen in fase 3 en 4 van het LTAD	99
6.3.	De betekenis van de niveaoverschillen tussen verenigingen	107
6.4.	Wat vinden andere actoren van de rol die verenigingen spelen in talentontwikkeling	109
6.5.	Knelpunten voor verenigingen in relatie tot scholen	110
6.6.	Conclusies	111
7.	De rol en positie van ouders in talentontwikkeling	114
7.1.	De rol van ouders in talentontwikkeling	114
7.2.	De rollen en gevoelens van ouders	116
7.3.	Wat vinden sporters van de rol van hun ouders?	120
7.4.	De rol van ouders in specifieke leeftijdsfasen	123
7.5.	Naar een netwerk, waarvan ouders deel uit maken	125
7.6.	Conclusies	126
8.	De rol van de talentcoach	128
8.1.	Het wat en waarom van talentcoaches	129
8.2.	De situatie waarin talentcoaches werken	131
8.3.	De mening van talentcoaches	133
8.4.	Conclusies	140

9.	De relatie tussen topsport en voortgezet onderwijs	143
9.1.	De institutionele relatie.	143
9.2.	Ervaringen van scholen	149
9.3.	Hoe zien sporters de relatie sport en onderwijs?	149
9.4.	Conclusies	157
10.	Het talent van Brabant	160
10.1.	Het Olympisch Plan	160
10.2.	De bouwsteen Topsport.	163
10.3.	De bouwsteen Sportontwikkeling	172
10.4.	De bouwsteen Evenementen	179
10.5.	De bouwsteen Media-aandacht	186
10.6.	De bouwsteen Sportwaarden	191
10.7.	De bouwsteen Maatschappelijke thema's.	192
10.8.	Conclusies: de talenten van Brabant	195
11.	Toekomstvisie over talentontwikkeling	197
11.1.	De opgave waarvoor we staan.	197
11.2.	Visie op talentontwikkeling	199
11.3.	Theoretische onderbouwing	201
11.4.	De rol van verschillende actoren.	201
11.5.	De blik op de toekomst	208
	Bijlagen	211
	Bijlage 1 – Talenterkenning en talentontwikkeling	213
	Leeftijdsprofiel	214
	Prestatieprofiel	215
	Programmaprofiel.	215
	Bijlage 2 - Lijst Categorie 1 en Categorie 2 Topsportprogramma's.	216
	Bijlage 3 - Specifieke instituten voor talentontwikkeling	223
	Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO).	223
	Nationaal Trainings Centrum (NTC) en Regionaal Trainings Centrum (RTC).	224

Bijlage 4 - Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen (NNGB)	225
De NNGB per leeftijdsgroep	225
Bijlage 5 - Definities accommodaties	226
Topsportevenement	226
Topsportaccommodatie	226
Bijlage 6 - Topsportaccommodaties in Brabant	228
Literatuur	230

Voorwoord

Voor u ligt een van de resultaten van de samenwerking tussen de Academy for Leisure van NHTV Internationale Hogeschool Breda en Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant.

De eerste druk van dit boek werd uitgegeven ter gelegenheid van de overdracht van de voorzittershamer van de heer Arno Frankfort aan de heer Leo Schoots op 21 januari 2009.

De heer Frankfort, voormalig burgemeester van Veghel, is voorzitter geweest van de Besturen van de Stichtingen Sportservice Noord-Brabant, het Olympisch Netwerk Brabant en Topsport Brabant van september 2003 tot en met januari 2009. Gedurende deze jaren is er een steeds intensievere samenwerking gegroeid tussen de NHTV (studenten, lectoren en onderzoekers) en de consultants van Sportservice Noord-Brabant als stage- en afstudeerbegeleider. Diverse afstudeerscripties waren van een zodanig niveau dat we deze kennis niet aan u willen onthouden. Er is dermate veel vraag naar het boek dat er een tweede druk is uitgebracht.

Voor 'Het Talent van Brabant' is gekozen omdat het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Brabant in deze bestuursperiode zeer nadrukkelijk kiest voor het ontwikkelen en behouden van talent voor Brabant. De Provincie legt veel bredere accenten (kunst, cultuur, wetenschap) dan in dit boek aan de orde komen: wij beperken ons tot 'sporttalenten'. Al zult u constateren dat de problematiek vergelijkbaar is.

In opeenvolgende hoofdstukken, die in nauwe samenwerking tussen studenten, hun begeleidende consultants en hun NHTV-lector tot stand zijn gekomen, worden diverse actoren in het netwerk rond 'talentontwikkeling' besproken. Ook de samenwerking met Rotterdam Topsport ontbreekt niet en stellen wij zeer op prijs. Janet Mulder en Nico Zijp waren bereid hun prille ervaringen als talentcoach met ons te delen. Dat heeft het boek verrijkt omdat de kern van talentontwikkeling wordt geraakt.

Door de samenwerking met het Lectoraat New Business Models for Chains and Networks van de Academy for Leisure van NHTV van Theo Hutten is een begin gemaakt met een meer theoretische onderbouwing van de keuzen die rond talentontwikkeling moeten worden gemaakt. Daardoor is er een geheel nieuw perspectief naar voren gekomen, waarover u in het laatste hoofdstuk meer kunt lezen. De redactie van de eerste druk was in handen van Theo Hutten, lector New Business Models for Chains and Networks.

Nederland gaat voor de titel 'Sportland'. We gaan voor de organisatie van de Olympische Spelen in 2028 en Brabant wil daarbij een prominente rol spelen. We ondersteunen sportverenigingen, opdat talenten goed gedijen en daarbij willen wij faciliteren dat de talenten van Brabant goed worden benut.

Provinciale en lokale overheid investeren in training- en wedstrijdaccommodaties voor topsport. Wat is er dan mooier dan in die eigen accommodaties te genieten van eigen, lokale sporttalenten?

Wij rekenen erop met dit boek niet alleen begrip te kweken voor de problemen die een talent ondervindt op weg naar de top. We willen u ook enthousiast maken voor een samenhangende benadering van maatschappelijke functies van de sport, breedtesport, talentontwikkeling en topsport én we willen de passie die sport met zich meebrengt omzetten in energie voor veranderingen die nodig zijn om elk individu zijn talenten te laten ontwikkelen.

Peter Galle

Directeur Sportservice Noord-Brabant, Olympisch Netwerk Brabant, Topsport Brabant

1. De belangstelling voor talentontwikkeling

Theo Hutten

Sport is het afgelopen decennium niet alleen vaker, maar ook anders in de belangstelling gekomen: sportprestaties krijgen veel meer aandacht en kunnen vaak via televisie worden gevolgd. En topsporters worden ingezet in reclames en doen hun verhaal tijdens congressen voor managers. Van de sport worden bijdragen verwacht aan vraagstukken zoals:

- verbetering van de eigen gezondheid en het verminderen van overgewicht door meer te bewegen
- sociale cohesie in wijken, integratie van culturen en burgerschapszin
- persoonlijke ontwikkeling van individuen
- een plezierig en zinvolle vrijetijdsbesteding in de verschillende fasen van het leven
- verbetering van het ondernemers- en vestigingsklimaat.

De sportsector speelt op verschillende manieren op deze ontwikkelingen in. In dit boek over talentontwikkeling gaan we alleen in op die zaken die voor de ontwikkeling van sporters in het algemeen en van talenten in het bijzonder van belang zijn.

1.1. Ontwikkeling van sporters en talenten

Twee ambities springen bij de bij ontwikkeling van sporters en talenten direct in het oog. NOC*NSF heeft zich samen met de aangesloten bonden en met medewerking van het Ministerie van VWS ten doel gesteld, dat Nederland zich duurzaam in de top tien van het olympische medailleklassement nestelt. De tweede ambitie is verwoord in het in 2006 verschenen rapport 'Olympisch Plan 2028 - Het sportklimaat op olympisch niveau'. In dit plan wordt in fasen gewerkt aan verbetering van het sportklimaat, de

sportinfrastructuur en de topsportontwikkeling, zodat Nederland na 2016 in staat is zich kandidaat te stellen voor het organiseren van Olympische en Paralympische Spelen in 2028. Honderd jaar na de spelen in Amsterdam. In het olympisch plan wordt een nauwe relatie gelegd tussen breedtesport en topsport en wordt aangegeven dat een sportmentaliteit diep in de samenleving moet zijn verankerd.

In deze laatste punten ligt de aansluiting naar de ontwikkeling van een sporttalent tot topper. Enerzijds moet de sport om haar ambities waar te maken nu talenten opleiden die tegen die tijd voor de resultaten zorgen. Anderzijds zullen talenten zich moeten aandienen. Ze moeten voortkomen uit de breedtesport, die erop is gericht om welk talent dan ook tot zijn recht te laten komen. Daarbij is de afgelopen jaren het inzicht ontstaan, dat het niet alleen gaat om talent voor (een) sport, maar ook om andere talenten. Talenten die niet alleen in de sport van belang zijn, maar ook van wezenlijke belang zijn voor andere rollen die een individu in de samenleving vervult. Daar ligt de kern van talentontwikkeling. Juist door de ontwikkeling van sporttalenten breder te zien dan het opleiden van topsporters, ontstaat maatschappelijk draagvlak voor de sport en wordt tevens de ontwikkeling van talent gediend. Daarover gaat dit boek.

Maar er zijn meer uitgangspunten in het Olympisch Plan die om een nadere uitwerking vragen. Sport leidt niet per definitie tot sportwaarden, die alom worden gewaardeerd. Plezier beleven aan actief bewegen, voldoening ervaren over geleverde prestaties, respect voor anderen, een zelfbeeld hanteren dat spoort met de eigen mogelijkheden, samenwerking om iets te bereiken of burgerschapszin zijn geen automatische verworvenheden van het bedrijven van sport. Ze komen alleen tot stand door gerichte inspanning van vele partijen, die daarbij vanuit dezelfde kernwaarden en visie georganiseerd moeten samenwerken. De context waarin sport wordt bedreven, is daarbij van groot belang, omdat men:

- de vrije keuze heeft om wel of niet mee te doen
- vrijwillig verplichtingen aangaat
- offers wil brengen om bepaalde individuele en groepsprestaties na te streven

- prestaties van anderen te faciliteren als vrijwilliger in bijvoorbeeld sportverenigingen.

Belangrijke motieven daarbij zijn zelfontplooiing, plezier beleven en het gevoel hebben zinvol bezig te zijn met en voor anderen en zichzelf.

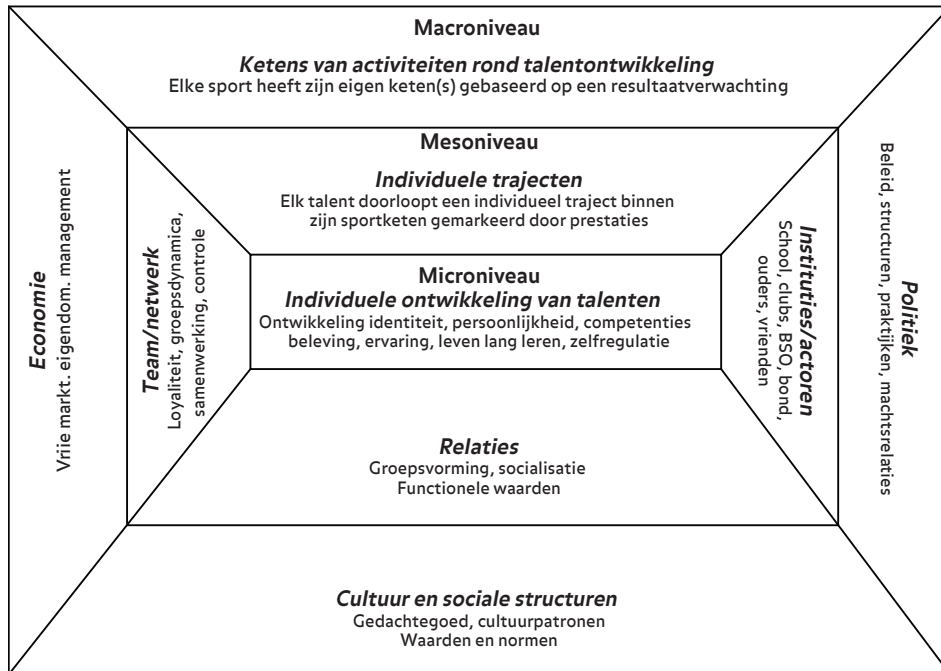
Sportwaarden staan niet los van wat er gebeurt in de rest van de samenleving. Evenals elders in de samenleving kan het samenwerkingsproces ontsporen en tot minder fraaie en tot minder wenselijke taferelen leiden: een sporter die doping gebruikt, een vader die zijn dochter slaat bij een mindere prestatie, een coach die opdracht geeft ten koste van alles voor de winst te gaan, een school die een coopertest tijdens gymles belangrijker vindt dan jouw NK, een vereniging die zijn talent niet naar een vereniging op hoger niveau doorverwijst, een bond die op jonge leeftijd louter selecteert op basis van resultaat, toeschouwers die een scheidsrechter voor rotte vis uitmaken en de overheid kapitalen kosten aan ordehandhaving, sponsors die alleen zijn geïnteresseerd in dat ene grote evenement, maar bij sponsoring van talentontwikkeling niet thuis geven.

Sport is niet per definitie waardevol en leidt niet per definitie tot alom gewenste en gewaardeerde sportwaarden. Belangrijk is te weten wat er nodig is om plezier en voldoening aan sport te beleven, te weten hoe en vanuit welke intentie dat gebeurt, met wie het samen gebeurt en hoe de wisselwerking tussen plezier en voldoening tot stand komt.

1.2. Kwaliteit van sport

Talentontwikkeling is in onze ogen dus de vrucht van een goed functionerend systeem rond breedtesport en komt voort uit een sportklimaat waarin de ontwikkeling van elke sporter tot zijn recht komt en door de maatschappij wordt gewaardeerd. In dit boek nemen we deze benadering als uitgangspunt, omdat daarmee een breed draagvlak wordt gecreëerd voor de later nog te schetsen samenhang tussen breedtesport, talentontwikkeling en topsport. We gaan talentontwikkeling dan ook breder definiëren dan de topsporter die bijna de status van internationale topper heeft bereikt. We

komen daar in het volgende hoofdstuk op terug. Het gaat primair om de ontwikkeling van talenten van elke sporter en daarmee dus om de integrale ontwikkeling van de talentvolle sporter.

Figuur 1.1: Krachtenveld rond de sport

Sport kan een bijdrage leveren aan de oplossing van vele (maatschappelijke) vraagstukken, maar dat is niet het doel van sporten. Sport kan alleen deze bijdrage leveren als in de sport sportwaarden, sportcultuur en sportklimaat centraal staan en worden gecombineerd met de ontwikkeling van individuele talenten, het leveren van prestaties en het plezier en de voldoening die dat met zich meebrengt. Dit betekent dat de kwaliteit van het sporten centraal staat. Het resultaat is topsport. We zullen ons in dit boek daarom regelmatig de vraag stellen wat die kwaliteit bepaalt, of de kwaliteit wordt gehaald en hoe je kunt regelen dat er voldoende kwaliteit is of komt.

Voor de breedtesport zijn topsport en top (sport) evenementen van groot belang. Vanuit economisch oogpunt, maar ook vanuit een voorbeeldfunctie, het creëren van

binding of het bieden van actief en passief vermaak en het bieden van entertainment. Topsport, topevenementen en topsporters zijn vanuit dit perspectief belangrijke dragers van sportwaarden, sportklimaat en sportcultuur.

Figuur 1.1 geeft weer wat het betekent dat de kwaliteit van de sport centraal staat¹. Centraal staat de individuele ontwikkeling van de sporter en het krachtenveld daar om heen moet die ontwikkeling faciliteren. Zo ontstaan drie niveaus, die we van systeem naar individu zullen bespreken.

Op macroniveau spelen economie, politiek, cultuur, sociale structuren en de structuur waarin wordt gesport een rol. Op dit niveau is talentontwikkeling vastgelegd in een keten van activiteiten die er toe leidt, dat talent zich ontwikkelt. Politiek, economie, cultuur en sociale structuren zijn hierbij van groot belang zoals in hoofdstuk 3 verder zal worden uitgelegd. In verschillende landen hebben factoren op macroniveau tot geheel verschillende sportsystemen geleid. Vergelijk bijvoorbeeld het sportsysteem in de VS (schoolsportclubs) met dat in Nederland (verenigingen) en China (staatsorganen).

Op mesoniveau gaat het om actoren, teams, netwerken en relaties, die tezamen bepalen hoe en op welke wijze binnen het sportsysteem wordt gewerkt en met elkaar wordt omgegaan. Het samenspel tussen deze meso-elementen bepaalt de wijze waarop een individueel talent een traject in de keten van talentontwikkeling doorloopt. In het ideale geval wordt de basis voor voortgang in het traject gevormd door prestatieontwikkeling.

Op microniveau draait alles om het individu, dat zijn talenten uitprobeert en ontdekt, maar ook zijn zwakke kanten en tekortkomingen leert kennen. Op het niveau van het individu bepalen plezier, voldoening, ervaring en beleving of men sport of niet. Op dit niveau gaat het ook om de ontwikkeling van de eigen identiteit en persoonlijkheid en om de mate waarin iemand competentter wordt.

¹ Deze figuur is een bewerking van Burnet (2008).

Kwaliteit in de sport betekent dat al deze niveaus en de daarin benoemde velden op elkaar zijn afgestemd zodat ze tot een optimale ontwikkeling van het talent leiden. Als de afstemming tussen meso- en macroniveau goed is, betekent dit dat het gewenste sportklimaat is bereikt. Als de waarden, beweegredenen, motieven en verwachtingen van waaruit sport plaatsvindt, sporen, en over de niveaus gelijk zijn, is er sprake van een samenhangende sportcultuur.

1.3. Voorwaarden voor het werken van een keten

Elke sport kent zijn eigen keten van activiteiten waarlangs ontwikkeling van talent tot topper plaatsvindt. Zoals gezegd zijn deze ketens van talentontwikkelingsactiviteiten – of ze nu goed werken of niet – gebaseerd op een resultaatverwachting, die dan meestal in een doel is vertaald. Zo'n resultaatverwachting kan bijvoorbeeld zijn deelnemen aan Olympische Spelen of gaan voor een medaille op de Olympische Spelen. Maar schakels in de keten kunnen ook geheel andere verwachtingen en doelen hebben, zoals handhaven in de competitie of samen sporten om daarna vooral gezellige uurtjes te hebben. In dat geval zijn sportklimaat en sportcultuur niet per definitie in evenwicht met de olympische ambities en staan ze mogelijk ook op gespannen voet met de individuele ontwikkeling van een sporter en met zijn verwachtingen, doelen en beleving. Daarom zullen we in de volgende hoofdstukken onderzoeken of er werkelijk sprake is van ketens, of ze functioneren en wat het functioneren bevordert of kan verbeteren.

Er zijn grote overeenkomsten tussen ketens (we komen daar in hoofdstuk 4 op terug) bij verschillende sporten. Maar er zijn ook verschillen, die bepaald worden door sport- en maatschappijspecifieke factoren. Er zijn soms binnen sporten diverse ketens (bijvoorbeeld bij atletiek en schaatsen). In het ideale geval doorloopt elk individu een sportketen via een individueel traject. Een belangrijke vraag hierbij is of het individuele traject wordt gestuurd door resultaten in bepaalde wedstrijden of door prestaties in een ontwikkelingsproces. Op individueel niveau leidt dit individuele traject tot plezier, zelfontplooiing, competentier worden en tot een positieve beleving van sport. Hierin moet de drive worden gevonden om in het geval van een topper 10.000

trainingsuren² te maken voordat de eigen individuele top wordt bereikt. Een prestatie die als resultaat een eerste plaats bij de Olympische Spelen of een regionaal kampioenschap kan zijn, een selectie voor een nationaal team of een plekje in een regionale estafetteploeg of op de reservebank bij het eerste team van de plaatselijke voetbalclub. Individuen moeten het ervoor over hebben en op kunnen brengen, en er plezier en voldoening voor terugkrijgen. Op de werking van dit proces en de stappen die worden doorlopen, komen we uitgebreid terug in hoofdstuk 2.

1.4. De kern van het vraagstuk

En daarmee zijn we bij de kern van talentontwikkeling aangekomen. Wat kunnen we doen om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk sporters hun talenten willen ontwikkelen en bereid zijn daar offers voor te brengen? De voorwaarde is dat ze ook aan de ontwikkeling van hun prestaties voldoening en betekenis voor zichzelf ontnemen en dat ze plezier beleven aan wat ze doen. Daarom maken we een belangrijke keuze: we zetten in dit boek de ontwikkeling van de sporter centraal en niet de selectie van die ene topper uit de op een prominente plaats neergezette visserij met alom geprezen talent. Ons inziens gaat het om de kweekvijver, waarin via een natuurlijk ecosysteem meer talent de kans krijgt om het tot topper te brengen.

² Canadian Sport Centres (2005).

2. Wat is talentontwikkeling?

Theo Hutten, Jos Kuipers

2.1. Wat is talent?

De vraag wat talent is, valt niet eenvoudig te beantwoorden. Of iemand echt talent heeft voor een specifieke sport, kan men pas later in de ontwikkeling van een sporter zien. Het is een lang proces, waarin:

- iemand al op jonge leeftijd met de betreffende sport kennismaakt
- iemand dan reeds over voldoende basisvaardigheden beschikt om die sport leuk te vinden
- de sporter actief bezig is om zich de sport eigen te maken
- de sporter goed wordt begeleid, zodat hij zich deze sport ook eigen kan maken
- het talent van de sporter wordt herkend en erkend.

Bovendien gaat het om meer dan één talent. Iemand die alles met een bal kan, maar niet kan samenwerken of geen tactisch inzicht heeft, zal het niet ver schoppen met voetballen. Iemand die zwemtechnieken perfect aanvoelt, maar fysiek en conditioneel niet sterk is, zal het ook niet maken. Iemand die geen toptechnicus is, maar een enorm doorzettingsvermogen heeft, kan het daarentegen toch ver schoppen in vele sporten.

De vraag wat talent is en hoe en wanneer je dat talent kunt vaststellen is dus niet zomaar te beantwoorden. Alleen al dit gegeven zou sportbestuurders en coaches voorzichtig moeten maken met het al op jonge sportleeftijd hanteren van strak opgezette talentprogramma's en harde criteria voor deelname aan deze programma's. Daarnaast kan men ook de vraag stellen of we in staat zijn om vast te stellen over welke eigenschap-

pen iemand moet beschikken om succes te hebben in een sport. Uit onderzoek komen eigenschappen naar boven als emotionele stabiliteit, grote behoefte om iets te willen bereiken, assertiviteit, dominant gedrag en een positieve mentale instelling. Eigenlijk allemaal zaken die je niet alleen bij een topsporter verwacht, maar ook bij topmusici en topmanagers. Weer anderen geloven dat dit allemaal sprookjes zijn, omdat de verschillen tussen sporters zeer groot zijn. Kortom, de discussie over wat talent is, woedt al jaren en eigenlijk heeft niemand harde criteria kunnen benoemen om een talent te definiëren. Toch wordt overal ter wereld met het concept van talentontwikkeling gewerkt.

NOC*NSF hanteert in het Masterplan Talentontwikkeling³ de volgende definitie voor een talent:

“Jonge sporters die gezien leeftijd, trainingsachtergrond en prestatieontwikkeling in staat worden geacht te presteren in de seniorentop van zijn sporttak of sportonderdeel”. Opvallend is dat in de definitie het woord ‘talent’ niet meer terugkomt, maar dat er wel een verwijzing inzit naar een ontwikkelpad. De formulering van NOC*NSF is zeer algemeen. Het hangt er maar van af hoe strak of breed deze definitie wordt gehanteerd. NOC*NSF hanteert voor jeugdige sporters strenge criteria (paragraaf 2.2). Hoe jonger de sporter is, hoe lastiger het wordt om vooruit te kijken en een uitspraak te doen over toekomstige prestatieniveaus als senior. Met de definitie van NOC*NSF blijft daarom de vraag waaraan je talent herkent, wat talent is en hoe het verder wordt ontwikkeld. Om meer inzicht te krijgen op deze vraag, starten we met het geven van een aantal bekende feiten over talenten.

- Allereerst is een zekere aanleg vereist voor een bepaalde sport en voor het in wedstrijdverband uitvoeren van de sportactiviteit. Deze aanleg kan te maken hebben met de eigen sportvaardigheden zoals bijvoorbeeld beweeglijkheid, sprongkracht, oog-handcoördinatie of aerobe conditie. Maar deels worden mensen met bepaalde kenmerken ook bevoordeeld door de keuze die in een sport of sportonderdeel worden gemaakt. Bijvoorbeeld de hoogte waarop een basket hangt, de zwaarte van de helling of de duur van de inspanning. De een

³ NOC*NSF (2006).

is lichamelijk en geestelijk meer geschikt om onder bepaalde omstandigheden te presteren dan de ander. Veel van deze eigenschappen en vermogens worden pas zichtbaar op latere leeftijd. In vrijwel alle sporten worden echter de regels voor volwassenen al gehanteerd voor zeer jeugdige sporters. De vraag kan worden gesteld of dat sportspecifieke talentherkenning en -ontwikkeling niet enorm in de weg zit. Omgekeerd kan ook blijken dat iemand door gebrek aan lengte op twintigjarige leeftijd minder geschikt is voor bijvoorbeeld volleybal.

- Een deel van de aanleg is vrijwel geheel genetisch bepaald, zoals de lichaamslengte, en is binnen de heersende maatschappelijk bepaalde spelregels niet te sturen of kan binnen de geldende maatschappelijke regels goed worden gecorrigeerd, zoals gezichtsscherpte. Andere belangrijke eigenschappen van talenten moeten in aanleg aanwezig zijn, maar kunnen juist door training enorm worden verbeterd, zoals motoriek, conditie, coördinatie, anticiperen op omstandigheden en tactisch inzicht in het spel, maar ook het ontwikkelen van massa (gewichtheffen versus turnen). Een ding is zeker: aanleg herkennen is belangrijk, maar geboren kampioenen bestaan niet. Kampioenen maken zichzelf als ze ook over andere talenten en eigenschappen beschikken, hard werken, de juiste ontwikkeling doormaken én de juiste sport gekozen hebben. Talentrijke, enthousiaste en competente trainers en coaches kunnen talenten helpen om hun maximale prestatieniveau te bereiken.
- Iemand die de top wil halen, moet dus altijd over meer dan één talent beschikken. Een voetballer moet niet alleen talent hebben voor voetbaltechniek. Dat talent levert schitterende en creatieve acties op, maar of zo iemand voldoende loopvermogen heeft, in een team past, bereid is offers te brengen, een opdracht uit kan voeren of zich blijft ontwikkelen en kan reflecteren op zijn eigen handelen en daar conclusies aan kan verbinden, geeft de doorslag aan de top. Kortom, sportspecifieke talentherkenning en -ontwikkeling is belangrijk en nodig, maar niet voldoende. Elke sporter moet een systematisch, onderbouwd en afgewogen ontwikkelproces doormaken, waarin hij zich als sporter en mens ontwikkelt.
- Een topper moet zijn sport door en door kennen. Met alleen maar hard trainen en opdrachten uitvoeren, komt een talent niet aan de top. Elk talent moet

bijvoorbeeld begrijpen wat hij doet, weten wat te trainen is en waarom hij dat op deze wijze doet, en hoe hij daar als persoon op reageert. Er is kennis van sport en trainen nodig om met coaches en begeleiders te kunnen communiceren over wat wel of niet werkt en waarom dat zo is.

- Topper worden vraagt om veel meer dan het ontwikkelen van talenten. Het gaat veeleer om de ontwikkeling van competenties, waarbij de talenten wel een belangrijke rol spelen. Om op topniveau te presteren moeten talenten, andere eigenschappen en vermogens niet alleen leiden tot een hoog niveau van sportvaardigheden. Ze moeten worden gecombineerd met zowel kennis van de sport en de sportactiviteit als met de houding tegenover trainen, wedstrijden en samenwerking in teamverband, én met adequaat gedrag om te leren en prestaties te verbeteren.
- Elk individu zal op zijn eigen wijze competenties ontwikkelen. Omdat geen mens gelijk is, zal iedereen zijn eigen sterke kanten, beperkingen en grenzen leren kennen en daarmee moeten omgaan. Dit betekent dat er meer dan één weg is om topper te worden. Het betekent ook dat naarmate men voortschrijdt in de ontwikkeling, er meer individueel moet worden getraind en begeleid.
- Ook ten aanzien van het leveren van prestaties moet een kanttekening worden gemaakt. De wijze waarop een sporter een wedstrijd ingaat en daarin presteert en mogelijk wint, zal per individu verschillen.

We kunnen uit deze punten de conclusie trekken dat het beschikken over talent niet meer is dan een voorwaarde.

Bij de ontwikkeling van competenties staan vragen centraal als:

- Kan hij het?
- Wil hij het?
- Doet hij het op het goede moment en op de juiste plaats onder de gegeven omstandigheden?
- Wat moet er (nog) voor worden gedaan om zover te komen?

Dat zijn heel andere vragen dan de vraag of iemand talent heeft. De competentiebenadering sluit ook veel beter aan bij de definitie van NOC*NSF. Als we van deze benadering uitgaan, zou het leerproces en de trainingsomgeving zodanig moeten worden ingericht dat het in potentie aanwezige talent van een talentvolle sporter wordt gerealiseerd.

Als het talentontwikkelingsproces draait om competentieontwikkeling, dan staat het op gespannen voet met harde selectie-eisen, omdat die veelal fysieke en functionele eisen grote gevolgen hebben voor het leerproces. Vaak is er sprake van vrij willekeurige selectiemomenten, die passen bij wedstrijdkalenders, maar niet per definitie aansluiten bij de wijze waarop competentieontwikkeling optimaal verloopt. Vanuit een ontwikkelingsperspectief kan er veel meer worden gekeken naar de voortgang in de ontwikkeling en de stappen die een talent zet.

Los daarvan kan worden geconstateerd dat sportbonden nauwelijks geïnteresseerd zijn in degenen die afvallen in zo'n selectieproces. Zelfs in een sport als voetballen, waarin talentontwikkeling goed is georganiseerd vergeleken met andere sporten, is er geen enkele begeleiding voor degenen die elk jaar gedwongen afvallen. Ook doet men geen poging de afvallers op enigerlei wijze te behouden voor de sport waar ze toch zo gek op waren⁴. In veel bonden en topsportverbanden is er ook nauwelijks aandacht voor het vasthouden van talent, dat om een of andere reden even minder presteert. Een interessante vraag is daarom vanuit het oogpunt van sportwaarden en sportcultuur en vanuit de individuele ontwikkeling, wat de impact is van het geëlimineerd worden uit een selectie.

Uit onderzoek⁵ blijkt dat in alle selectiesystemen en jaargroepindelingen jongeren die vroeg in het jaar zijn geboren, beter presteren. Zonder het te willen, wordt er niet alleen geselecteerd op de uitschieters in groei per jaargang, maar vindt zelfs binnen een jaargang een systematische bevoordeling plaats van degenen, die vroeg in dat

⁴ Rooijen (2007).

⁵ Dit onderzoek is vooral verricht bij jongens: Musch en Grondin (2001).

jaar zijn geboren. Ook dit pleit voor een veel meer procesmatige benadering van de beoordeling van talentontwikkeling.

Te veel focus op competitie heeft nog een ander – bepaald niet denkbeeldig – gevaar: overbelasting en stress, die ertoe leiden dat kinderen vroegtijdig uitgeblust raken. Een belangrijk gegeven voor talentontwikkeling is dat het gehele proces zich afspeelt in een periode van het leven van jongeren, waarin veel dingen tegelijk aan het veranderen zijn, omdat ze:

- fysiek en mentaal groeien en daar veel energie voor nodig hebben; hun motoriek en bewegingsvaardigheden zijn volop in ontwikkeling
- lichamen nog niet volgroeid zijn (ze beschikken bijvoorbeeld nog niet over alle benodigde energiesystemen, hormonen of opbouw van het zenuwstelsel of andere organen)
- een snel leerproces doormaken
- zich emotioneel stap voor stap ontwikkelen.

Jongeren kunnen hierdoor niet wat volwassenen wel kunnen. Ze zijn echter in bepaalde levensfasen wel beter in het leren van motorisch complexe vaardigheden dan volwassenen. Kinderen en pubers beschikken niet over levenservaring en voor hen is de proeftuin vaak de thuissituatie of de sport, waar ze hun leer- en levenservaring opdoen.

Volgens ontwikkelingspsychologen ontwikkelen kinderen zich in de eerste twee decennia van hun leven via een aantal fasen met specifieke kenmerken, waarin bepaalde ontwikkelingsstappen dominant zijn⁶. In deze fasen worden zelfbeeld, zelfvertrouwen, waarden en normen over lichaam, houding en gedrag opgebouwd. Ook ontstaan zaken als intrinsieke motivatie en de wil om iets te bereiken. De kunst is daarop aan te sluiten met sporten, talentherkenning en talentontwikkeling. Het probleem is dat de timing lastig is omdat de ontwikkelingssnelheid tussen kinderen nogal kan verschil-

⁶ Kohnstamm, R. (2002).

len. Het succes van een talentontwikkelingssysteem zal afhangen van de balans tussen deze ontwikkelingsstappen en de eisen vanuit de sport en het sportsysteem. Een interessante vraag is in hoeverre een kind hier zelf een stem heeft.

Wat voor talenten en toppers geldt, geldt ook voor sporters op elk ander niveau. Pas als sport leidt tot competentieontwikkeling én tot een positieve persoonlijke beleving, krijgt sport maatschappelijke waarde en kan sporten een bijdrage leveren aan het oplossen van andere vraagstukken. Pas dan zullen uit de breedtesport meer talenten voortkomen die hun weg naar de top vinden.

Een positieve persoonlijke beleving in het gehele proces van talentontwikkeling komt voort uit het plezier en de voldoening die de sport geven. Tienduizend trainingsuren maken met alleen de hoop ooit een olympische medaille te winnen, lijkt onvoldoende basis om zolang en intensief te sporten. Uit onderzoek ⁷ blijkt dat vooral de vooruitgang in de eigen prestaties belangrijk wordt gevonden door de sporters. Daarnaast zal een sporter trainen om de een of andere reden zo leuk moeten vinden dat er uit vrije wil voor wordt gekozen. Dit werpt ook een specifiek licht op de grote uitval die optreedt bij alle niveaus in de sport op de leeftijd van adolescenten. Een groot probleem bij sporten in de adolescentenperiode is de concurrentie met andere activiteiten, die voor de jongere meer betekenen, zinvoller zijn of meer plezier opleveren. Naarmate sport op jonge leeftijd op een betere wijze is verankerd, zal ook de kans dat iemand blijft sporten, groter worden. Over dit onderwerp valt veel meer te zeggen, maar dat valt buiten het kader van dit boek.

De conclusie van deze paragraaf is dat het gehele proces van leren bewegen en kennismaken met sport stap voor stap moet worden gezet en georganiseerd. Daarbij dient de ontwikkeling van competenties centraal te staan. Talent is nodig, maar is niet voldoende om de top te halen. Talentontwikkelingsprogramma's die slechts tot doel hebben om talenten te identificeren, te selecteren en te trainen met als doel toppers op het hoogste niveau van internationale competitie voort te brengen, schieten te

⁷ Rossum (2005).

kort voor de sporter én voor de ontwikkeling van het gewenste sportklimaat en de gewenste sportcultuur.

2.2. De focus van talentontwikkeling

NOC*NSF is met een definitie voor talent gekomen met het doel voor ogen dat een talentvolle sporter snel een topsporter moet worden. De definitie van een topsporter is eenvoudig: een topsporter is iemand, die in zijn/haar tak van sport presteert op het niveau van Europese kampioenschappen, wereldtiteltoernooien, Olympische of Paralympische Spelen, of met deze kampioenschappen vergelijkbare toernooien. Met andere woorden het gaat niet om de inspanning of de prestatie die men levert, maar om het resultaat op kampioenschappen. De A-, B- en HP-status van NOC*NSF zijn hierop gebaseerd. In feite behoort men in de seniorleeftijd tot de acht of zestien beste sporters/teams in de wereld om respectievelijk de A- of B-status te verkrijgen en moet men voor de HP-status binnen vier jaar tot de top drie tot top acht behoren⁸.

In het verlengde hiervan worden in 2009 ook de statussen voor de jongere leeftijden aangepast. Deze statussen worden eveneens op voordracht van bonden verstrekt door NOC*NSF en worden genoemd: internationaal talent (IT), nationaal talent (NT) en belofte⁹. Men moet dan respectievelijk in de senioren -1 en senioren -2 leeftijd tot de individuele top zestien of de teamtop tien behoren om respectievelijk de IT- of NT-status te verkrijgen. Om belofte te worden genoemd, moet een sporter lid zijn van de nationale selectie en tot de top vijf in zijn leeftijdsgroep (de jeugd) behoren. Per saldo moet een talent dus al vanaf de leeftijd van ongeveer zestien jaar (afhankelijk van de sport) tot de top zestien of teamtop tien van de wereld behoren. Vanuit het oogpunt van beschikbare middelen en het oogsten van maximaal resultaat uit degenen die zich reeds hebben bewezen, is dit waarschijnlijk een effectieve strategie.

⁸ Voor een precieze indeling in A-, B- en HP-status en de veranderingen die er onlangs in de classificatie van sporters heeft plaatsgevonden wordt verwezen naar de NOC*NSF website: www.sport.nl.

⁹ Zie NOC*NSF (2007) en bijlage 1 (achterin het boek).

Vanuit het oogpunt van talentontwikkeling kan de vraag gesteld worden of deze eisen niet zeer scherp of zelfs te scherp zijn. Er is kennelijk maar één weg: vanaf het begin erbij zijn en bijvoorbeeld niet geblesseerd raken. Even een dipje hebben of gewoon domme pech bij een belangrijk ijkmoment kan het talent zich eigenlijk niet permitteren. Voor een sport als voetbal of schaatsen, waar Nederland over een enorme pool aan talent beschikt die in de top meekan, is dit op het eerste gezicht geen probleem. Voor zwemmen, wielrennen of volleybal wordt het probleem al groter en voor sporten als bijvoorbeeld atletiek, tafeltennis, triatlon, turnen of gewichtheffen is het een echt probleem. In een sport waar de talenten dun zijn gezaaid, wordt de spoeling wel erg dun en droogt de bron vermoedelijk snel op. Voor een aantal sporten zal dit werken als een kleine rivier die door de woestijn loopt: eens in de zoveel tijd staat er water in, maar de verwoestijning slaat toe. De infrastructuur voor talentontwikkeling blijft bij te weinig aanwas van talent en bij gebrek aan koestering van mogelijk talent niet in stand. Eens in de zoveel tijd is er een erg nat jaar en dan lijkt de wereld ineens anders, maar de waan van de dag verdoezelt de feitelijke situatie. De kans is groot dat we nog maar een paar grote rivieren – in ons geval grote sporten – overhouden en het af en toe moeten hebben van dat ene natte seizoen, waarin het water bij toeval verder komt dan de woestijn.

Men kan zich afvragen of dat de weg is om tot de wereldtop tien van sportlanden te behoren en of dat leidt tot een breed en sterk sportklimaat, en een goede sportcultuur. De vraag die op dit niveau moet worden beantwoord is of het toeval een handje moet worden geholpen of dat men gewoon de natuurlijke selectie zijn werk laat doen. Wat in het huidige beleid wordt gefaciliteerd is het rijpen van de topper: het maken van de laatste stap naar de absolute top en het langer verblijven in de top. Talentontwikkeling is uitdrukkelijk de fase die daarvoor zit en ons inziens vraagt deze fase om een andere benadering.

In die andere benadering is het van groot belang hoe er vanuit de verschillende sporten ‘water de rivier in stroomt’. De rol van regionale centra en Olympische Netwerken¹⁰ is

¹⁰ Olympische Netwerken (ON) zijn regionale (de drie noordelijke provincies), provinciale (andere provincies) en stedelijke (Amsterdam, Rotterdam en Den Haag) samenwerkingsverbanden, waarin lokale, regionale en provinciale sportservice-organisaties en topsportorganisaties, provincie en

daarbij van groot belang. Hoe meer talent, hoe groter de kans dat er ook een talent de top bereikt. Daarom stellen we ons de vraag of er op regionaal niveau meer aandacht is voor de ontwikkeling van talent, dat (nog) niet aan de hoge eisen voldoet. Enkele Olympische Netwerken verlenen aan senioren en jeugd ook nog een regiostatus. Senioren moeten lid zijn van nationale selecties, deelnemen aan EK's en vergelijkbare wedstrijden en tien uur per week trainen. Jeugd krijgt alleen de regiostatus als men uitkomt in de hoogste landelijke (jeugd)competitie en als men is gekozen in regionale of verenigingsselecties en minimaal acht uur traint. In alle gevallen gaat het over sporters die veel trainingsuren maken en de leeftijd hebben van dertien jaar en ouder. De regiostatus ligt in het verlengde van de statussen voor de oudere leeftijden. De regiostatus heeft het nadeel dat een deel van de sporters het lastig heeft om deze status te verwerven, omdat niet alle bonden beschikken over evenwichtig verdeelde regionale selecties. Teamsporters zullen duidelijk moeten kiezen voor een vereniging die op het hoogste niveau in zijn klasse speelt. Of op dit niveau de vereiste trainingsomvang wordt gehaald, kan een interessante onderzoeksvraag zijn. De verlening van de status geschiedt op voordracht van de sportbonden en de precieze uitwerking van deze statussen moet nog plaatsvinden. Het is daarom lastig te beoordelen of deze statussen ruimte bieden voor een andere benadering van talentontwikkeling dan een afvalrace via het selectiemechanisme.

Het is een feit dat in een beperkt aantal jaren een enorme sprong voorwaarts is gemaakt in de verdere professionalisering van de talentontwikkeling. De grote vraag is daarom: hoe maken we de instroom groter en kwalitatief beter en wat moet en kan daar aan worden gedaan? We zullen dit bespreken aan de hand van een model dat in Angelsaksische landen is ontwikkeld.

2.3. Long Term Athlete Development

Het Long Term Athlete Development Program (LTAD-programma)¹¹ is ontwikkeld door Istvan Balyi. Dit talentontwikkelingsprogramma bestaat uit zeven fasen. Het

gemeenten samenwerken. De ON hebben een faciliteiten netwerk opgebouwd, werken samen met bonden en voorzien in een front office voor allerlei vragen en voor begeleiding van topsporters en talenten in hun regio. NOC*NSF heeft alliantieovereenkomsten gesloten met de ON.

¹¹ Canadian Sport Centres (2005).

is geen wetenschappelijk bewezen programma, maar het is waar mogelijk onderbouwd vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines en gebaseerd op veel praktijkervaring. Het programma brengt lijn in de ontwikkeling van sporters in het algemeen en talentontwikkeling in het bijzonder. Het LTAD maakt het mogelijk om binnen sporten keuzen systematisch en georganiseerd ten uitvoer te brengen. Het biedt tevens de mogelijkheid dat sporten van elkaar leren en vormt daarmee een goede basis om wetenschappelijk onderzoek te doen naar de talentontwikkeling en de ontwikkeling van sporters in verschillende sporten. Het wordt in een aantal landen zoals Canada en het Verenigd Koninkrijk door overheden en vele sportbonden gebruikt.

Ook NOC*NSF heeft voor het LTAD gekozen en heeft met de bij haar aangesloten bonden afgesproken dat bonden uit de categorie 1 en 2¹² een meerjarenontwikkelingsplan opstellen op basis van het LTAD. Het LTAD strekt zich uit van het allereerste bewegen in spelvorm, via sporten op alle competitieniveaus tot senioren die op hoge leeftijd bijvoorbeeld nog hun baantjes trekken in het zwembad. De kern is dat sport wordt gezien als een systematisch en integraal onderdeel van het dagelijks leven. Uitgangspunt is dat iedereen op zijn eigen niveau leert en presteert. Alles draait om plezier, voldoening en uitdaging, wat voor de een kan leiden tot topsport en voor de ander tot plezierig actief bezig zijn.

Voor sporten gaat volgens het LTAD 'jong geleerd, oud gedaan' zeker op. In het LTAD staat dat (recreatief) sporten op latere leeftijd alleen maar goed lukt als de betreffende persoon de fasen 1 tot en met 3 uit het LTAD met succes heeft doorlopen. Met andere woorden elk individu moet beschikken over voldoende basismotorische vaardigheden en moet voldoende ervaring hebben met alle basisbewegingen. Sterker nog, volgens het LTAD moeten motorische vaardigheden en bewegings- en sportvaardigheden worden geleerd op die momenten dat men er mentaal, fysiek, cognitief, emotioneel en sociaal aan toe is. Op latere leeftijd haalt men de eerste fasen van het LTAD niet meer in, omdat het leer- en aanpassingsvermogen van het lichaam en de fysieke

¹² Voor een overzicht van de indeling van sportbonden naar categorie zie bijlage 2.

uitgangssituatie dan veel minder zijn. Naast de vraag of iets op latere leeftijd geleerd kan worden, speelt natuurlijk de vraag of iets wat men niet goed kan of nooit heeft geleerd, later in het leven nog plezier en voldoening kan opleveren. Alleen als op jonge leeftijd met bewegen en sporten is begonnen, draagt sporten bij tot de kwaliteit van het leven op korte én op lange termijn.

In tabel 2.1 staan de zeven ontwikkelingsfasen van het LTAD beschreven, die een individu doorloopt. De echte sporttalenten zullen alle fasen intensief doorlopen en dat moet ook als zij in ongeveer tien tot vijftien jaar de top willen bereiken. Anderen zullen om welke redenen dan ook onvoldoende tijd investeren, maar kunnen op andere niveaus toch met veel plezier en voldoening aan competitie en wedstrijden meedoen. Waarschijnlijk zullen zij nooit hun mogelijkheden in een sport maximaal benutten, omdat daarvoor 10.000 trainingsuren nodig zijn. Als zij echter voldoende basis hebben meegekregen in hun jonge jaren, kunnen zij ook zonder die trainingsuren aan competitiegericht sport doen en met plezier actief bewegen en recreatief sporten. Talentherkenning en -ontwikkeling is in deze opvatting nauw verweven met de breedtesport en de wijze waarop het sportsysteem is opgebouwd en werkt.

Het LTAD is erop gericht een aantal problemen in het bestaande sportsysteem op te lossen. Zonder compleet te willen zijn en zonder in te gaan op de verschillen tussen sporten, doen zich in het huidige sportsysteem¹³ de volgende problemen voor:

- Kinderen en volwassenen beschikken over onvoldoende motorische vaardigheden en bewegingsvaardigheden om met plezier te kunnen sporten.
- Kinderen en volwassenen zijn onvoldoende fit.
- Er wordt vrijwel geen rekening gehouden met de verschillen in ontwikkeling (op zowel lichamelijk, cognitief en emotioneel vlak bij kinderen en jongeren, tussen seksen en bij mindervaliden) en met de gevolgen die dit heeft voor trainbaarheid en aanpassingsprocessen van deze personen.

¹³ Volgens de Nederlandse LTAD-programma's doen zich in Nederland vergelijkbare problemen voor; zie onder andere www.sport.nl; NOC*NSF symposium Talent Centraal, 3 mei 2007. Papendal, Arnhem.

Tabel 2.1: Fasen uit het LTAD

	Fase	Kalenderleeftijd		Kenmerken fase
		man	vrouw	
1	Actieve start	0-6	0-6	<ul style="list-style-type: none"> - Dagelijks bewegen in spelvormen - Plezier in bewegen - Ontwikkeling fitheid en motorische basiseigenschappen - Overdag niet langer dan zestig minuten stilzitten - Meedoen aan georganiseerde fysieke activiteit - Ontdekken grenzen en risico's van de speelomgeving - Aanbieden van een actieve omgeving en uitdagende gymnastiek- en zwemprogramma's
2	Leggen van het FUNDament	6-9	6-8	<ul style="list-style-type: none"> - Algemene ontwikkeling van bewegingsvaardigheden - Plezier beleven aan deelnemen aan activiteiten en vooral spel - Alle grondvormen van bewegen - Motorische basiseigenschappen¹⁴: lenigheid, balans, coördinatie, snelheid, kracht en (uithoudingsvermogen)¹⁵ - Basisbewegingen <ul style="list-style-type: none"> lopen, rennen, wenden, keren, rollen; hinkelen, hoppen, omhoog springen; gooien, vangen, slaan, schoppen, dribbelen; zwemmen, fietsen, schaatsen, klimmen. - Kracht oefenen met lichte medicijnbal en Swiss ballen en eigen lichaamsgewicht - Leren eenvoudige ethische regels van de sport - Talent screening - Gestructureerde jaarrond-programma's zonder periodisering - Dagelijkse fysiek activiteiten
3	Leren trainen	9-12	8-11	<ul style="list-style-type: none"> - Ontwikkeling algemene sportvaardigheden en techniek - Aanleren alle basissportvaardigheden - Geïntegreerde mentale, cognitieve, emotionele en sociale ontwikkeling - Introductie op mentale voorbereiding - Krachtoefening als in vorige fase - Introductie van de andere capaciteiten die nodig zijn om te sporten - Talenterkenning - Enkelvoudige en dubbele periodisatie - Hoofdsport drie maal per week; drie maal per week andere sporten

¹⁴ Zonder deze motorische vaardigheden is deelnemen aan welke sport dan ook moeilijk en minder leuk; zonder beheersing van de basisbewegingen is het moeilijk om bepaalde sporten te leren en er lol aan te beleven.

¹⁵ Uithoudingsvermogen komt hier op een speelse manier tot stand (en niet via gerichte aerobe en anaerobe training).

4	Vergroten van de eigen kwaliteiten	12-16	11-15	<ul style="list-style-type: none"> - Ontwikkeling sportspecifieke vaardigheden - Belangrijkste fase voor de ontwikkeling van algehele fitheid (aerob vermogen en kracht) - Geïntegreerde mentale, cognitieve, emotionele en sociale ontwikkeling - Ontwikkelen mentale voorbereiding - Introductie werken met gewichten - Geregelde evaluatie van de lichamelijke ontwikkeling gedurende de versnelde groeifase - Enkelvoudige en dubbele periodisatie - Sportspecifieke training zes tot negen keer week inclusief complementaire sporten
5	Trainen voor wedstrijden	16-23	15-21	<ul style="list-style-type: none"> - Aanleren fysieke routines rond uitvoeren sport, deelnemen aan evenement en inschatten eigen positie - Technisch en tactische voorbereiding op sport, spel, wedstrijd en eigen positie - Leren omgaan met sport, evenement en deelneming onder druk van competitie en wedstrijdspanning - Geïntegreerde mentale, cognitieve, emotionele en sociale ontwikkeling - Gevorderde mentale voorbereiding - Optimaliseren ondersteunende kwaliteiten - Specialisatie - Periodisering afhankelijk van seizoenen (1-, 2- en 3-voudig) - Trainen sportspecifieke technische, tactische en algehele fitheid gedurende negen tot twaalf maal per week.
6	Trainen om te winnen	19+	18+	<ul style="list-style-type: none"> - Leeftijden zijn sportspecifiek - Onderhouden en verbeteren fysieke kwaliteiten - Verdere ontwikkeling van technische en tactische vaardigheden, spelvaardigheden - Gericht vormgeven van alle mogelijke aspecten die van belang zijn voor training en prestatieverbetering - Inlassen preventieve rustmomenten - Maximaliseren van ondersteunende kwaliteiten - Hoog prestatieniveau - Multiple periodisering - Trainen sportspecifieke technische, tactische en algehele fitheid gedurende 9-15 maal per week.
7	Actief door het leven gaan	Ieder moment mogelijk		<ul style="list-style-type: none"> - Minimaal zestig minuten actief bewegen per dag of dertig minuten intensief bewegen - Wisselen van sport(en) - Omschakelen naar sportieve uitdagingen en competities op eigen leeftijdsniveau - Omschakelen van competitiegerichte sport naar recreatieve sport en activiteiten - Overgaan naar sportondersteunende carrière en vrijwilligerswerk - Het actief blijven bewegen lukt beter als men de fasen 1 tot en met 3 volledig heeft doorlopen

- Het wedstrijdschema bepaalt ook op jonge leeftijd wat en hoe er wordt getraind.
- Er ligt bij kinderen en jongeren een te grote nadruk op wedstrijden en het winnen van wedstrijden en te weinig op plezier in trainen en het aanleren van competent sportgedrag.
- Trainingsschema's voor kinderen, vrouwen en mindervaliden zijn gelijk aan of afgeleid van mannelijke sporters op hoog niveau.
- Wedstrijdschema's en competitievormen voor jongeren en mindervaliden zijn gebaseerd op die van de top in hun sport.
- Trainers/coaches van jonge sporters zijn vaak sporttechnisch en op andere vlakken onvoldoende onderlegd en weten te weinig van de ontwikkeling van kinderen en jongeren.
- Er is geen gerichte talentherkenning en talentontwikkeling binnen de meeste sporten.
- Ouders worden eerder beschouwd als lastig dan als belangrijke actor in het sporten van kinderen.
- De gehele sportwereld is gebaseerd op indelingen op basis van kalenderleeftijd.
- De beste coaches begeleiden de nationale toppers en niet de talenten.
- Vaak moeten breedtesporters en de jongste talenten het doen met vrijwilligers en met op het laagste niveau opgeleide trainers.
- Coaches zijn niet opgeleid om kinderen van verschillende leeftijd effectief te trainen.
- Er bestaan weinig geïntegreerde programma's waarbij scholen en verenigingen samenwerken.
- Elke organisatie doet zijn eigen ding. Overheden faciliteren op beperkte schaal op beweging gerichte actieprogramma's. De afstemming tussen de daarbij betrokken partijen is nog onvoldoende.
- Er wordt door jonge sporters te vroeg gekozen voor één sport of zelfs één sportonderdeel.
- Door ongetraindheid, sportspecifieke overbelasting en overvolle wedstrijdkalenders en te hoge prestatiedruk doen zich veel blessures voor.

Kalenderleeftijd heeft in het LTAD maar beperkte waarde. Juist in de meest gevoelige fasen van de ontwikkeling van een sporter blijkt de biologische leeftijd van doorslaggevend belang. Fysieke, cognitieve en emotionele ontwikkelingen variëren sterk in de leeftijdsgroep tussen acht en zestien jaar. In tabel 2.2 staat aangegeven hoe in een goed sportsysteem sportieve ontwikkelingen moeten worden afgestemd op de ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Tabel 2.2: Afstemmen sportieve ontwikkeling op de ontwikkeling van kinderen en jongeren

Actieve start	Fundament	Leren trainen	Vergroten eigen kwaliteiten	Trainen voor wedstrijden	Trainen om te winnen	Actief door het leven gaan
0-6 jaar	6-9/6-8 jaar	9-12/8-11 jaar	12-16/11-15 jaar	16-23/ 15-21 jaar	19+/18+ jaar	Ieder moment mogelijk
	Late kindertijd					
	Vroege adolescentie/puberteit					
		Late adolescentie/puberteit				
		Vroege volwassenheid				

33

In het LTAD wordt uitvoerig beschreven wat elke ontwikkelingsperiode betekent in termen van fysieke ontwikkeling, mentale en cognitieve ontwikkeling en emotionele en sociale ontwikkeling. Belangrijke veranderingen treden op in de groeispurt en door hormonale ontwikkelingen die lichamelijke veranderingen inleiden. Maar het gaat ook om de rijping van organen, spieren en het centrale zenuwstelsel. Met name tussen het begin van de groeispurt bij meisjes (tussen 10 en 14 jaar) en de eerste menstruatie, die komt nadat de maximale groeisnelheid is bereikt – een periode variërend tot ongeveer twee jaar – verloopt per individu zeer verschillend. De groeispurt begint bij jongens ongeveer twee jaar later en de groeisnelheid is gemiddeld groter dan bij meisjes. De maximale snelheid in krachttoename komt meestal een jaar na de maximale groeisnelheid. Dit betekent dat de biologische leeftijd zowel bij jongens en meisjes tussen 10 en 16 jaar wel vier tot vijf jaar kan verschillen. Daarom is kalenderleeftijd een slechte maatstaf voor indeling van trainingsgroepen, wedstrijdklassen en voor selectiedoel-einden. In een goed sportsysteem zijn alle trainer/coaches en ook de ouders op de

hoogte van wat kinderen in elke fase kunnen en willen leren, en welk gedrag er hoort bij die fase in het leven. Omdat er per kind/jongere grote verschillen zijn, zal moeten worden vastgesteld op welk punt van een bepaalde fase een kind zich precies bevindt.

Naast kalenderleeftijd en biologische leeftijd is de trainingsleeftijd bij het LTAD ook van groot belang. Hoewel er per sport verschillen zijn, moeten er voldoende uren worden gemaakt om stap voor stap vaardigheden aan te leren en te automatiseren voordat men naar een volgende fase gaat. De ontwikkeling verloopt in een vrij dwingende volgorde. Daarbij komt dat de trainbaarheid tussen individuen ook verschillend is. Zowel de grootte van de respons als de periode waarna de respons optreedt na het geven van een trainingsprikkel, is individueel zeer verschillend. Hoewel alle basissystemen – lenigheid, coördinatie/sporttechnische vaardigheden, snelheid, kracht en uithoudingsvermogen – altijd trainbaar zijn, zijn er periodes waarin de trainingseffecten hoger zijn. Coördinatie/techniek (tussen 8 en 11 jaar), snelheid (tussen 6 en 8 jaar) en lenigheid (tussen 6 en 10 jaar) zijn goed trainbaar voor de grote variatie optreedt door de verschillen in biologische leeftijd. Tot de groeisput zijn de verschillen tussen kinderen minder groot. Uithoudingsvermogen, kracht en opnieuw snelheid zijn afhankelijk van de groeisput. Uithoudingsvermogen kan goed worden getraind vanaf de start van de groeisput, snelheid gedurende ongeveer anderhalf jaar na de maximale groeisput en kracht nog later. Ook daarbij zijn er verschillen tussen jongens en meisjes. Bij jongens wordt de krachtontwikkeling pas maximaal nadat de groei is afgelopen; voordie tijd is het effect van training van het uithoudingsvermogen minder.

Een extra complicatie treedt op bij de vroege specialisatiesporten zoals turnen, ritmische gymnastiek, kunstrijden, plankspringen en tafeltennis. In deze sporten bereikt men alleen de top door vroeg te specialiseren. De kunst is daarbij tot een balans te komen tussen gespecialiseerde sport en de cognitieve, mentale, emotionele en sociale ontwikkeling.

De conclusie van deze paragraaf is, dat voor een optimale ontwikkeling van talent én voor het ontwikkelen van voldoende basis voor een actieve beweegcultuur, een pro-

gramma zoals het LTAD noodzakelijk is. Per (discipline binnen een) sport, maar ook op het niveau van het sportsysteem. Een andere conclusie is dat een actieve beweeg- en sportcultuur niet ontstaat zonder een samenhangend programma als het LTAD-programma. Als we sportklimaat definiëren als de omgeving en de context waarin de beweeg- en sportcultuur floreert, dan levert het LTAD vele handvatten voor de wijze waarop dit kan worden gerealiseerd en gevolgd.

2.4. Op weg naar een ander sportsysteem, sportklimaat en sportcultuur

In deze paragraaf zullen we terugkomen op de veranderingen die gaande zijn in of nog nodig zijn ten aanzien van het sportsysteem, het sportklimaat en de sportcultuur. Deze drie onderwerpen worden apart behandeld, maar kunnen niet van elkaar los worden gezien.

Elke bond ontwikkelt momenteel haar eigen meerjarenplan met instrumenten als certificering van talentontwikkeling, talentcoaches en verschillende vormen van nationale en regionale topsporttrainingscentra. De sportbonden hebben onder leiding van NOC*NSF het LTAD omarmd. De bonden ontwikkelen in de komende jaren een op het LTAD geënt talentontwikkelingsprogramma dat vervolgens stap voor stap wordt geïmplementeerd. Een goed uitgewerkt en vergaand programma is bijvoorbeeld al ontwikkeld door de KNZB. Het is volledig beschikbaar via haar website¹⁶. Recent is ook een LTAD-programma ontwikkeld voor de vroege specialisatiesport turnen¹⁷.

Binnen de sportsector is met meerjarenbeleidsplannen en het LTAD een belangrijke stap gezet naar het professionaliseren van de opleiding van sporters, talentherkenning en talentontwikkeling en de begeleiding van sporters. De keuze voor het LTAD is een belangrijke winst vergeleken met de tijd waarin alle aandacht uitging naar een kleine groep toppers. Elke sport hanteerde in het verleden zijn eigen denkkader en methoden, en er werd in beperkte mate van elkaar geleerd. Door de keuzen die nu in NOC*NSF-

¹⁶ KNZB website: www.knzb.nl.

¹⁷ Louter en De Korte (2008).

verband zijn gemaakt, kan er worden vergeleken en van elkaar worden geleerd. De focus is binnen NOC*NSF echter in eerste instantie vooral gericht op het snel en zeer doelgericht voortbrengen van toppers. Kortetermijnsuccessen zijn immers nodig om sponsors vast te leggen, en aandacht en middelen van de overheid te krijgen.

Het gericht zijn op de top is echter ook inherent aan het sportsysteem zelf. In Nederland zijn topsport en breedtesport lang gescheiden geweest. Daarbij werd vaak de stelling betrokken dat het nu eindelijk eens afgelopen moest zijn met dat Nederlandse breedtesport-denken dat ook onder toppers heerste. Meedoen aan de Olympische Spelen, daar gaat het niet om: het gaat minimaal om het behalen van topachtposities en vooral om medailles. Veronderstel nu eens dat alle landen de Nederlandse norm gaan hanteren, zouden dan bijvoorbeeld schaatsen, hockey, langlaufen en wildwatervaren nog olympische sporten zijn? Of zou het hanteren van de Nederlandse deelnamenorm voor dergelijke toernooien al snel leiden tot een onderonsje van slechts enkele landen en daardoor mogelijk tot het verdwijnen van deze sporten van de agenda? Daar waar beperkte middelen zijn, moeten deze keuzen worden gemaakt. Maar moet dat dan ook voor talentontwikkeling gelden? Het LTAD biedt in elk geval de mogelijkheid om het systeem anders op te bouwen.

Sport is inherent verbonden met het leveren van prestaties. In het LTAD wordt geconcludeerd dat dit ertoe heeft geleid dat de beste coaches toppers begeleiden en dat succesvolle coaches van talenten bij voorkeur meegroeien met hun toppers. Al was het alleen maar omdat zij, vaak als vrijwilliger, ook eens loon naar werken willen. Of omdat zij zelf alleen via deze route de mogelijkheid hebben om carrière te maken en alles in hun sport mee kunnen maken. De komst van ondersteunde en gefaciliteerde, professionele talentcoaches is dan ook een belangrijke stap. Deze coaches zullen de verbinding moeten leggen tussen breedte- en topsport, tussen het ontwikkelen van sporttalent en andere talenten die nodig zijn om de top te bereiken in de sport of daarbuiten. Ook het creëren van nationale en regionale trainingscentra betekent een belangrijke stap voorwaarts in de ontwikkeling van talenten en toppers, maar het succes van deze centra zal afhangen van de wijze waarop en de regionale spreiding waarmee ze worden opgezet.

De ontwikkeling van LTAD-programma's binnen bonden staat nog in de kinderschoenen, maar de meeste bonden hebben wel gerichte activiteiten rond talentontwikkeling lopen. Een korte rondgang langs de websites van de belangrijkste Nederlandse sportbonden leert, dat er bij slechts enkele bonden meer informatie is te vinden over talentontwikkeling. Soms is er een korte beschrijving van het beleid voor talentherkenning en talentontwikkeling. Vaak is de informatie beperkt tot definities van en eisen aan talent, en informatie over de ondersteuning die een talent in bepaalde gevallen kan krijgen. Het voert te ver daar in dit boek per bond verder op in te gaan. Belangrijker is hier te onderzoeken wat de invoering van LTAD-programma's voor de betrokken partijen en voor de overheid betekent.

In tegenstelling tot landen als Canada, Australië, Verenigde Staten en Groot-Brittannië wordt het Nederlandse sportsysteem niet gedomineerd door schoolsport, maar door sport die bedreven wordt in verenigingsverband. Vanuit het LTAD bezien betekent dit dat verenigingen pas in fase 2 – het leggen van het fundament - als actor optreden, omdat dan de stap van bewegen en basisbewegingsvaardigheden naar sporten wordt gemaakt. Van sportbonden en verenigingen mag niet worden verwacht dat zij alle fasen uit het LTAD ten uitvoer brengen. Ook zal er veel samenwerking nodig zijn in fase 2 tussen verenigingen, scholen en andere partijen als buitenschoolse opvang. De overheid¹⁸ heeft deze rol opgepakt via bijvoorbeeld BOS-projecten¹⁹. De aanzet is er, maar de evaluatie van de BOS-projecten moet leren hoe het verder moet. Ook kan de vraag worden gesteld of het onderwijs in staat is fase 1 tot en met 3 uit te voeren binnen de mogelijkheden en middelen die het heeft. We komen daarop in hoofdstuk 5 op terug. Ook de combinatiefunctie kan een goed middel zijn om scholen en verenigingen dichterbij elkaar te brengen. Duidelijk is dat er veel goede initiatieven zijn, maar dat voor het goed functioneren van een sportsysteem, een goed sportklimaat en een sportcultuur inhoudelijk en procesmatig, alsmede op het gebied van samenwerking tussen actoren nog veel werk verzet

¹⁸ Ministerie VWS (2005).

¹⁹ BOS-impuls (buurt-onderwijs-sport): tijdelijke stimuleringsregeling (2005-2009) die is ingesteld om de achterstanden bij jeugdigen van 4 tot 19 jaar te verminderen en overlast in de buurt door jeugd te bestrijden.

moet worden. Daarom hebben we in de onderstaande subparagrafen beschreven wat daarvoor nodig is.

We bakenen daartoe eerst de drie begrippen af. Het sportsysteem is het systeem waarin het sporten zelf plaatsvindt en waarbinnen het sporten is georganiseerd. In feite gaat het om de interne aangelegenheden van de sport. Het sportklimaat is de context waarin het sportsysteem functioneert en wordt gefaciliteerd, maar waarbinnen het ook bijdraagt aan andere doelen dan sportieve doelen. De sportcultuur wordt gevormd door de wijze waarop mensen binnen en buiten de sport naar het sportsysteem kijken en er waarde en betekenis aan toe kennen.

2.4.1. Op weg naar een andere oriëntatie van het sportsysteem

Op basis van het LTAD en bestudering van allerlei stukken van NOC*NSF²⁰ en bonden komen we tot een overzicht van verbeterpunten.

38

- Trainingsprogramma's voor kinderen, vrouwen en mindervaliden zijn vaak afgeleid van programma's voor mannelijke sporters. Deze programma's zijn te weinig gericht op de doelgroep en wat zij op dat moment in die fase aankunnen. Ook de afstemming van trainingen op (meer)jarendoelen, jaarprogramma's en bepaalde perioden laat te wensen over.
- De planning van wedstrijdschema's en competities zou de ontwikkeling van de sporters moeten dienen en zeker op jonge leeftijd niet het ultieme doel moeten zijn. Plezier in trainen en in het op sportieve wijze besteden van vrije tijd is op jonge leeftijd belangrijker. Los daarvan zijn er nogal wat sporters die te weinig trainen voor de prestatie die zij in wedstrijden willen of moeten leveren (bijvoorbeeld negentig minuten voetballen). Ook de kostencomponent is van belang. Met name in kleine sporten zal men veel en verder moeten reizen om aan de huidige vormen van competitie mee te kunnen doen.
- Er zijn gerichte programma's nodig om meer sporters naar een hoger niveau te tillen door een gestructureerde en gerichte aanpak. Sporters moeten ook ervaren dat ze beter worden in hun sport en dat is wat anders dan meer win-

²⁰ NOC*NSF (2007).

nen. Bovendien is het voor 'beter worden' van belang dat men sporters van dezelfde kwaliteit tegenkomt.

- Jongeren specialiseren zich vaak al op jonge leeftijd in een sport of in een sportonderdeel, terwijl het voor hun ontwikkeling als sporter van groot belang is dat zij lang meer dan één sporten uitoefenen en zich breder ontwikkelen.
- Programma's moeten individueler zijn en meer op de ontwikkelingsfase en levensfase van de sporter worden afgestemd.
- Een sportergerichte en integrale benadering volgens de fasen van het LTAD vraagt om een andere opleiding van trainers en coaches.
- Coaches moeten zich specialiseren op leeftijdsfasen of bijvoorbeeld op valide sporters of op mindervalide sporters.
- Sportverenigingen zijn niet alleen essentieel voor de sport, maar kunnen onder voorwaarden ook bijdragen aan de oplossing van maatschappelijke vraagstukken.
- Multifunctionele sportcentra moeten multifunctionele organisatieverbanden worden, waarin partijen met verschillende doelstellingen samenwerken om een optimaal resultaat voor sporters te bereiken.
- Er zijn structurele verbindingen en programma's nodig tussen scholen, verenigingen, kinderopvang en andere partijen, die zich met bewegen en sporten voor kinderen bezighouden.
- Er zou een systeem moeten worden ontwikkeld om de effectiviteit van programma's te volgen, zodat evaluatie kan leiden tot bijstelling. Op deze wijze kan een benchmark ontstaan waarvan kan worden geleerd én waarmee ook systematisch en gericht wetenschappelijk onderzoek mogelijk is.
- Er is een integraal kader nodig waarin alle betrokkenen de rol herkennen en waarin hun bijdrage aan de ontwikkeling van sporters duidelijk is.

Er is een grote behoefte aan onderzoek op bovenstaande punten. Een systematische uitvoering van het LTAD-programma gekoppeld aan een benchmark in en over sporten heen, zou daarbij een enorme bron van informatie opleveren en van grote betekenis kunnen zijn voor meer 'evidence based' ontwikkelingen en programma's.

De conclusie uit dit overzicht is dat er behoefte is aan een andere wijze van werken. Het ontbreekt aan verbinding van sportklimaat, sportcultuur, breedte- en topsport, en aan nieuwe vormen van samenwerking tussen actoren die betrokken zijn bij sport.

2.4.2. Sportklimaat

Ook voor het sportklimaat is een overzicht te maken van aandachtspunten.

- Het LTAD moet op de politieke agenda komen van rijksoverheid, provinciale en gemeentelijke overheden en de integrale realisatie ervan moet worden gefaciliteerd om sport een bijdrage te laten leveren aan het beter laten functioneren van de samenleving²¹. Hierbij gaat het om jong actief bezig zijn, bestrijding van overgewicht, een fit lichaam en gezond leven, sociale cohesie, multiculturele integratie, burgerschapszin (respect, ethiek, fair play, samenwerken, vrijwilligerswerk), recreatie en toerisme. Dit betekent ook dat breedtesport, wedstrijdsport, talentontwikkeling en topsport in samenhang tot ontwikkeling worden gebracht en in het sportsysteem moeten worden verankerd.
- In dit sportsysteem moet de sporter centraal staan. Toegankelijkheid, laagdrempeligheid, bereikbaarheid, ontplooiingsmogelijkheden, doorstromen zijn daarbij sleutelvariabelen. De vraag of er aan sport geld kan worden verdiend is dat niet.
- Sport in scholen moet een prominente plaats krijgen, omdat in Nederland daar de ontwikkeling van een beweegklimaat begint. Ook leerkrachten en docenten die niet in de sport actief zijn, moeten weten wat de doelstellingen en werkwijzen in de sport zijn.
- Om een goed sportklimaat te realiseren zijn goede en lokaal beschikbare sportaccommodaties voor alle niveaus van sporten van belang. Binnen deze sportaccommodaties is samenwerking en afstemming nodig tussen alle participanten.

²¹ Zie voor een recent overzicht van argumenten Breedveld, Kamphuis, Tiessen-Raaphorst ed. (2008).

- Er is behoefte aan een duidelijke visie en een kader van waaruit ouders en begeleiders van kinderen en mindervaliden veel meer zicht krijgen op wat actief bewegen, sporten en gezond leven inhouden, wat je daarvoor moet doen en vooral waarom dat ook leuk en inspirerend kan zijn.
- Er is vooral behoefte aan goede sportbegeleiding in de eerste drie fasen en in de laatste fase van het LTAD. In de eerste drie fasen wordt een basis gelegd voor het leven en in de laatste fase wordt geogst. Dit vraagt om een meer integrale en bredere benadering vanuit de politiek en de samenleving. De fasen 4 tot en met 6 uit het LTAD vormen in een aantal opzichten een tweede ontwikkellijn - van talent tot topsporter - zoals dat door de KNZB zo treffend is aangegeven op haar website²².

Een goed sportklimaat komt er niet vanzelf. Het ontbreekt niet aan goede initiatieven, maar het gaat er vooral om, om vanuit een visie samenhang, samenwerking en resultaten van beleid te bereiken en te verankeren in de samenleving.

2.4.3. Sportcultuur

De verdere ontwikkeling van de sportcultuur in Nederland hangt nauw samen met de ontwikkelingen in het sportsysteem en in het sportklimaat. Ook hier een overzicht van aandachtspunten.

- In de heersende sportcultuur lijkt winnen belangrijker dan trainen en plezier beleven aan het zichzelf verbeteren en aan het samen met anderen iets doen. Het omgekeerde zou eigenlijk het geval moeten zijn. Op jonge leeftijd geldt dit voor alle sporters. Aan de top zal het winnen vanzelfsprekend ook een belangrijke rol spelen.
- Het moet eigenlijk vanzelfsprekend zijn dat alle kinderen de motorische basiseigenschappen en basisbewegingsvaardigheden ontwikkelen in die fase waarin ze die ook het beste kunnen leren. Dit vraagt een andere denkwijze over de rol van bewegen en sport op school en in de leeftijd tot het volwassen zijn.

²² www.knzb.nl.

- Alle partijen moeten de samenhang zien tussen sport en de fysieke, cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van een kind en jongere. Pas dan zullen actoren vanuit eenzelfde vertrekpunt en gedachtegang opereren.
- Ouders spelen een belangrijke rol in de sportieve ontwikkeling van hun kinderen, maar worden binnen de sport vaak gezien als facilitator (chauffeur, trainer). Ouders moeten vertrouwd zijn met de fasen van het LTAD en met de wijze waarop hun kinderen leren genieten van bewegen en sporten.
- Ouders moeten weten hoe het in een sport toegaat op alle terreinen waarmee het kind te maken krijgt in de sport. Hiervoor is een cultuur van informeren en communiceren nodig. Aan de andere kant moeten ouders coaches en andere begeleiders informeren over de ontwikkeling van hun kind.
- De waarden en normen uit de sport moeten vanaf het begin duidelijk zijn en gehandhaafd worden.

2.5. Slotconclusie

Het gaat in dit boek over talentontwikkeling verrassend vaak over de zaken die de aanloop tot talentontwikkeling vormen. Als we de ambities van NOC*NSF, de sportbonden en de politiek willen waarmaken, is de introductie van een Long Term Athlete Development plan een goed hulpmiddel. De uitvoering kan worden getoetst en geëvalueerd, zodat er enerzijds meer onderbouwing komt en anderzijds wordt geleerd van elkaar. Zonder verbeteringen in het sportsysteem, het sportklimaat en de sportcultuur is talentontwikkeling veeleer een kwestie van toeval en het resultaat van individuele en succesvolle trajecten. Het LTAD biedt in feite de mogelijkheid om het verband te beschrijven tussen het micro-, meso- en macroniveau uit figuur 1.1 van hoofdstuk 1. Niet als blauwdruk, maar als denkkader voor een andere benadering van de ontwikkeling van sporttalent. In het volgende hoofdstuk werken we de relatie tussen deze drie niveaus verder uit.

3. Het individuele sportsysteem

Maartje Poppelaars, Theo Hutten en Sandra van Lohuizen

In dit hoofdstuk bekijken we talentontwikkeling vanuit een geheel ander perspectief dan in de voorgaande hoofdstukken, namelijk vanuit de positie van een sporter. Elke sporter doorloopt de fasen 1 tot en met 3 (actieve start, het leggen van het fundament, leren trainen) en 7 (actief door het leven gaan) van het LTAD. Talentvolle sporters maken ook een of meer van de overige fasen door.

Elke fase bestaat uit een keten van operationele activiteiten die plaatsvindt in wat wij het individuele sportsysteem van een bepaalde LTAD-fase noemen. Per fase uit het LTAD zijn hierbij verschillende personen, organisaties en instellingen betrokken. Binnen dit netwerk worden verschillende doelen nagestreefd en kunnen andere middelen en instrumenten worden ingezet. Dit hoofdstuk gaat over de vraag hoe de netwerken per fase een keten van activiteiten voortbrengen. Ook bekijken we hoe de afstemming binnen het netwerk is geregeld om tot het gewenste resultaat te komen. We beginnen echter met een beschrijving van het individuele sportsysteem.

We willen vooraf ook een kanttekening plaatsen. Per sport zijn er grote verschillen in met name de omstandigheden waarin en de structuur waarbinnen wordt gesport. Deze verschillen komen in het kader van dit boek in dit hoofdstuk niet uitvoerig aan bod.

3.1. Het netwerk van actoren en factoren in het individueel sportsysteem

Het individuele sportsysteem bouwt voort op de hoofdpunten van het LTAD. Het individuele sportsysteem is in figuur 1.1 van hoofdstuk 1 terug te vinden op het micro-niveau. De kern is dat niet het sportsysteem van een bond, de regio of het NOC*NSF

centraal staat, maar dat de individuele sporter centraal staat. Wij kiezen uitdrukkelijk voor de individuele benadering omdat het individu beweegt, sport, leert, zich verbetert en presteert. Het sportsysteem moet dat proces faciliteren en bevorderen en daarom moeten we de individuele component goed kennen. Het individuele sportsysteem vormt een raamwerk, waarbinnen het proces van leren, verbeteren en presteren van de sporter zich voltrekt. Dit wordt weergegeven in figuur 3.1.

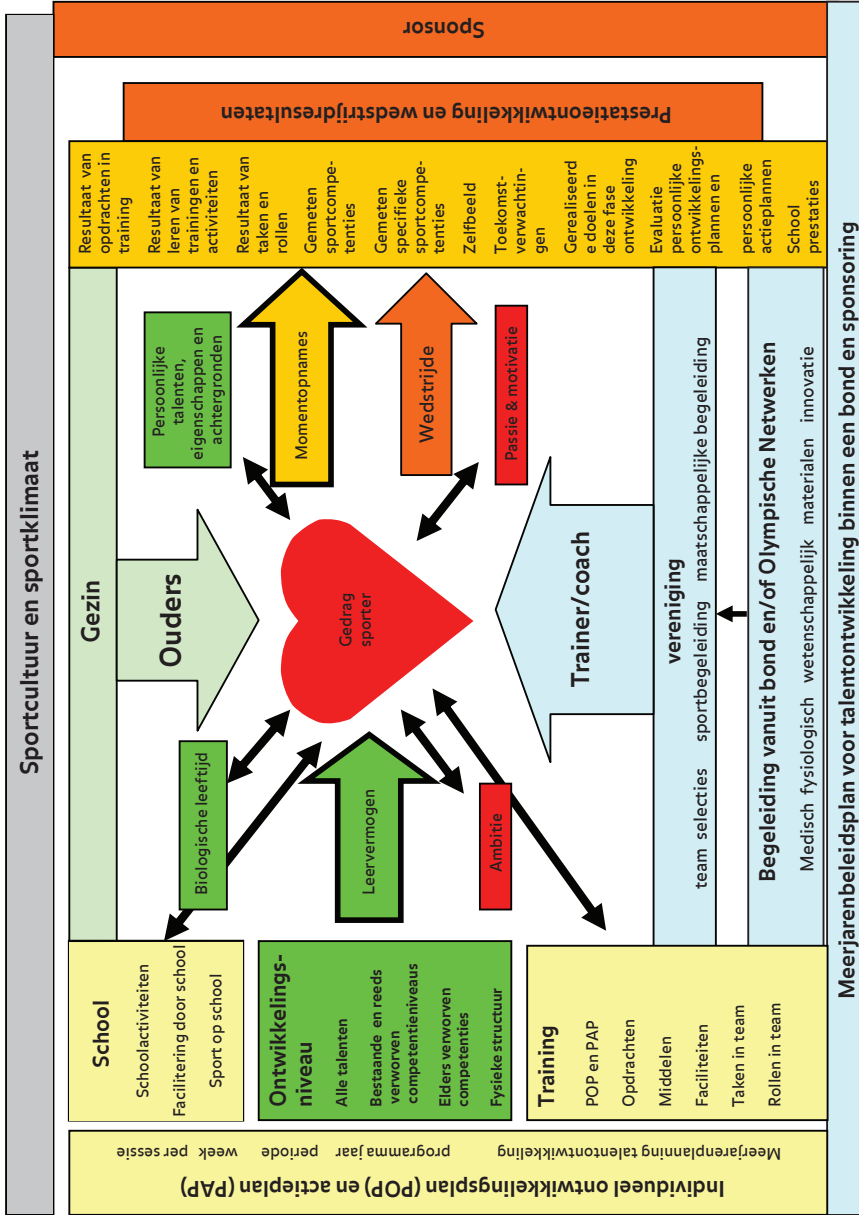
Het grijze gebied is de omgeving waarin het individuele sportsysteem opereert: het sportklimaat en de sportcultuur vormen de context waarin het individu sport bedrijft. De andere elementen maken allemaal deel uit van het sportsysteem, maar hoeven niet beperkt te blijven tot het sportsysteem zoals het gezin, scholen, de sporter zelf en sponsors. Bonden, regioteams en verenigingen vinden hun bestaansgrond binnen het sportsysteem, maar worden door allerlei vormen van overheidsbeleid steeds meer een actor buiten het sportsysteem.

44

De individuele ontwikkeling van de sporter staat centraal. Hij of zij is het hart van zijn eigen ontwikkelingsproces. Zoals we in de vorige hoofdstukken hebben gezien, is hiervoor een aantal zaken van belang zoals:

- alle individuele talenten en andere eigenschappen
- de herkomst en afkomst van de sporter
- biologische leeftijd
- leervermogen.

In deze variabelen ligt het 'kunnen' van de sporter besloten. Naast het 'kunnen' is het 'willen' (de houding/attitude) van groot belang. Dit wordt gestuurd door persoonlijke variabelen als motivatie, passie en ambitie. Het gedrag van de sporter - het 'doen' - wordt bepaald door nog een derde element: het 'kennen', dat in de loop van de jaren wordt opgebouwd. Vanaf de geboorte en dus ook tijdens iedere training of wedstrijd leert de sporter. Hij leert ook dingen op school of in de vrije tijd die hij inzet bij het sporten. De resultaten van het ontwikkelingsproces staan in de figuur rechts en wat voor het proces nodig is, staat links.

Figuur 3.1: Het individueel sportsysteem

De resultaten van het doen zijn geformuleerd in termen van resultaten van trainingen en uitgevoerde opdrachten, gemeten competentieontwikkelingen, zelfbeeld en toekomstverwachting, behaalde doelen en evaluaties van de individuele ontwikkeling. De prestatieontwikkeling kan op trainingen, wedstrijden en op andere momenten worden gemeten. Naarmate de sporter verder komt en hoger acteert zal het aandeel van wedstrijden in het meten van prestaties toenemen.

We gaan nu naar de linkerkant van figuur 3.1 kijken. De sporter neemt zijn verleden mee, maar zal ook verder leren tijdens en van trainingen, en op school. Als de ontwikkeling van de sporter systematisch wordt aangepakt dan zal de sporter beschikken over een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) en een persoonlijk actieplan (PAP). In het ideale geval vormt dit de basis van een individueel trainingsprogramma tot op het niveau van elke afzonderlijke training. Andere individuele talenten worden op school ontwikkeld. In het ideale geval kunnen school en sport (ten dele) worden gecombineerd om de individuele competenties optimaal te ontwikkelen. Daarmee hebben we de actor sporter en alle factoren die bij de sporter zelf horen, voor dit moment voldoende besproken.

We kijken nu naar enkele andere actoren die een wezenlijke rol spelen in talentontwikkeling. Al deze actoren zijn opgenomen in het individuele sportsysteem. We beginnen bovenaan in de figuur met het gezin en de ouders. Ouders, broers en zussen bepalen in belangrijke mate hoe een sporter zich kan ontwikkelen. Bijvoorbeeld door de sporten waarmee een kind in aanraking komt, het organiseren van vervoer en de belangstelling voor trainingen en wedstrijden. Langs deze lijnen wordt ook voeding gegeven aan ambities, motivatie en passie. Aan de onderkant in de figuur staan de vertegenwoordigers van het sportsysteem: trainer, coach, vereniging, regio, landelijke bond, Olympische Netwerken en andere vormen van dienstverlening en begeleiding rond sporters. Dit zijn de actoren uit het sportsysteem, die ieder op hun eigen wijze en in een bepaalde fase meer of minder bijdragen aan de ontwikkeling van het sporttalent. Deze actoren werken in de ideale situatie op basis van meerjarenbeleidplannen én met individuele ontwikkelingsplannen voor sporters.

In het individuele sportsysteem kunnen actoren in het ideale geval per fase van het LTAD een netwerk vormen, dat gezamenlijk zorgt dat een talent zich in deze fase ontwikkelt volgens de lijnen die het LTAD aangeeft. Gezamenlijk geven de actoren een keten van activiteiten en processen vorm die leiden tot een serie van resultaten en prestaties. Allerlei factoren zoals de afstand tussen school, thuis en sportlocatie, zijn hierop van invloed en kunnen worden gemeten op actor-, keten- en systeem-niveau. Deze keten van opeenvolgende en soms ook parallellopende, maar altijd geschakelde operationele processen vormen de interne keten van elke fase van het LTAD. Of er altijd sprake is van een keten en of alles goed is geschakeld, komt in de volgende paragrafen aan de orde. Hier sluiten we af met de opmerking dat de netwerken van actoren en de factoren die daarbij zijn betrokken per fase van het LTAD aanzienlijk kunnen verschillen. Vanuit de sporter gezien zou elke sporter een individueel traject binnen de operationele ketens moeten kunnen doorlopen. Het LTAD geeft immers aan dat er tussen individuen grote verschillen bestaan, die niet kunnen worden veronachtzaamd.

3.2. Actoren en factoren per LTAD-fase

Om topper te worden doorloopt een talent de eerste zes fasen van het LTAD. Ook minder ambitieuze sporters doorlopen een aantal fasen van het LTAD. Zoals in de vorige paragraaf is beschreven, heeft elke fase zijn eigen interne keten, die wordt gerealiseerd door verschillende netwerken. De verschillende netwerken en de belangrijkste factoren zijn in figuur 3.2 tot 3.8 per fase van het LTAD weergegeven.

Uit onderzoek naar talentontwikkeling bij badminton en tennis²³, en schaatsen en judo²⁴ is gebleken dat er in deze sporten in elke LTAD-fase verschillende actoren en factoren een rol spelen. Tegelijkertijd blijkt dat in de overeenkomstige fasen de overeenkomsten tussen sporten groot zijn. Veelal spelen dezelfde actoren en factoren een rol. De verschillen tussen sporten zitten met name in de factoren per actor of hebben betrekking op de relatie tussen actoren. Hoewel elke sport zijn eigen

²³ Poppelaars (2007).

²⁴ Langenberg (2008).

talentontwikkelingsmodel, selectiesysteem en begeleiding van sporters hanteert, en eigen wedstrijd- en trainingsroutines kent, zijn er dus vele parallellen.

Het netwerk dat de interne keten vormgeeft in een bepaalde fase, is meestal hetzelfde. Maar de operationele ketens die in een bepaalde fase door het netwerk worden gevormd, zijn per sport verschillend. In sommige sporten bestaan zelfs verschillende meer of minder gescheiden ketens om de top te bereiken (tennis en schaatsen). Sporten kunnen volgens ons veel meer van elkaar leren door naar de overeenkomsten te kijken in plaats van naar de verschillen.

In figuur 3.2 tot en met 3.8 zijn per fase de meest wezenlijke actoren en sleutelfactoren per actor benoemd en in relatie gebracht tot de competentieontwikkeling van de sporter. Om een vergelijking te kunnen maken tussen de fasen van het LTAD benaderen we in de tekst het vraagstuk vanuit de actoren²⁵. We zullen in grote lijnen beschrijven welke veranderingen er plaatsvinden in de rol van verschillende actoren per LTAD-fase. We maken daarbij nogmaals de opmerking dat er natuurlijk per sport grote verschillen zijn, maar dat met uitzondering van de vroege specialisatiesporten zoals turnen, en sporten waarin veel geld omgaat zoals voetballen, de overeenkomsten groot zijn.

Trainer/coach

In fase 1 van het LTAD speelt de coach nauwelijks een rol van betekenis. Als kinderen al bij verenigingen zitten, dan staat het spel centraal. De rol van de trainer wordt in fase 2 belangrijker. In die fase maakt het kind kennis met sport en wordt de basis voor een sportcarrière op welk niveau dan ook gelegd. Bewegen, plezier, motiveren en de basis van een sport onder de knie krijgen staan voorop. Dit vraagt om heel andere coaches dan de coaches die in de bonden worden opgeleid voor training van jong volwassenen. Vanaf fase 3 wordt een goede verhouding tussen kind, trainer en ouders van groter belang. Zowel de sporter als de ouders zullen helder moeten krijgen waartoe trainen leidt, wat de sport leuk maakt en of een kind sporttalent heeft. Hier begint de talentherkenning. Het kind krijgt zelf het gevoel of trainen en aan wedstrijden meedoen hem bevallen en

²⁵ Poppelaars, 2007 p. 35 ev.

uitdagen. Vervolgens komt de vraag aan de orde of de vereniging en de trainer, waarbij het kind sport, in staat zijn de sporter verder te brengen in zijn ontwikkeling (als talent). In een vereniging waar een goedwillende ouder anderhalf uur training geeft per week, zal de groei van een echt talent eerder stokken, dan in een vereniging waar een goed opgeleide talentcoach voor de groep staat. Een trainer moet bereid zijn een kind en zijn ouders naar een vereniging met meer perspectief door te verwijzen als dat voor het talent goed is. In fase 4 is de persoonlijke relatie tussen sporter en trainer van groot belang. Juist op deze leeftijd haken veel kinderen af en spelen er allerlei nieuwe processen zoals groei, verliefdheden en school, die om een goede psychologische begeleiding en een passende trainingsaanpak vragen. In deze fase moet de trainer de sporter ook begeleiden in het doelen stellen en zelfstandig en assertief worden. In fase 5 en 6 is sprake van volledig op de persoon gerichte begeleiding. Hier moeten alle puzzelstukjes in elkaar vallen. In sommige sporten groeien trainers met hun pupillen mee tot toptrainer. Vaak zal een sporter van trainer en van vereniging switchen omdat na een aantal jaren de chemie tussen trainer en sporter meestal uitgewerkt raakt.

Ouders

Ouders zijn in de eerste twee fasen nog niet van wezenlijk belang. Kinderen worden enkele keren per week naar sportverenigingen gebracht en daarbij wordt vaak gepoold. Er ontstaat in deze fase vaak een probleem als verschillende kinderen tegelijkertijd naar verschillende sporten moeten worden gebracht. Kinderen van niet in sport geïnteresseerde ouders haken in fase twee echter al af. Versterken van de sportcultuur (door ouders actief te betrekken) en het sportklimaat (door andere actoren in te schakelen) kunnen op dit punt de uitval beperken. Vanaf fase 3 wordt de rol van ouders nog belangrijker. De trainingsintensiteit neemt toe en voor een passende vereniging moet men soms verder van huis. In fase 3 en vooral in fase 4 gaat de sport van hun kind de ouders ook veel meer geld en meestal ook tijd kosten. Daar waar het sportsysteem goed is georganiseerd, zijn ouders soms weer minder tijd kwijt. In deze fasen zijn talenten voor mentale begeleiding en voor verzorging grotendeels op hun ouders aangewezen.

Vereniging

In fase 1 van het LTAD spelen verenigingen nauwelijks een rol. Verenigingen kunnen wel faciliterend optreden naar scholen door specifieke kennis te leveren of

bewegingstraining aan te bieden. In fase 2 ontstaat de trek naar de sportverenigingen en worden op school de basale bewegingsvaardigheden geleerd. In deze fasen zouden verenigingen, scholen en ouders geregeld contact met elkaar moeten hebben. Het is daarbij van belang dat het kind meer dan een sport krijgt aangeboden en beoefent. In fase 3 is de vereniging het middelpunt van het sporten. Er wordt aan verenigingscompetities en groepstrainingen deelgenomen. In deze fase worden talenten herkend en eist de trainingsarbeid meer van het kind. De eerste stappen op het terrein van sporttalentontwikkeling worden gezet binnen de vereniging. De mogelijkheden om op hoog niveau sport te beoefenen zijn echter per vereniging verschillend. Hetzelfde geldt voor de intensiteit en kwaliteit van de begeleiding. Sommige verenigingen werken met heterogene leeftijdsgroepen, andere verenigingen maken selecties of vormen groepen van sporters die meer willen trainen. In de meeste sporten krijgen sporters te maken met talentdagen, regiotrainingen en soms vertegenwoordigende teams uit hun regio. Hier begint het spel tussen de oorspronkelijke vereniging en andere actoren in de sport op regio- en bondsniveau. Voor niveau 4 is een dergelijke omvang van trainingen vereist, dat veel verenigingen in Nederland niet in staat zijn hierin te voorzien. Ook beschikt men vaak niet over de juiste trainers en ondersteunende faciliteiten. In deze fase zouden verenigingen sporters moeten doorverwijzen als de sporter binnen de eigen vereniging is uitgegroeid en vaak ook sportief uitgekeken. In de regel wordt dit nu volledig aan de sporter en zijn ouders overgelaten. Op dit niveau zijn er ook afspraken met scholen nodig om sport en trainingen/wedstrijden op elkaar af te stemmen.

School

Scholen spelen op verschillende manieren een belangrijke rol in de ontwikkeling van talenten. Onder andere omdat op elk niveau competenties worden verworven die in de sport ook van belang zijn. Omgekeerd kan in dat opzicht sport van belang zijn voor de competentieontwikkeling die in scholen plaatsvindt. Dit laatste wordt echter nog nauwelijks erkend en benut.

In fase 1 is het ontwikkelen van motorische vaardigheden van alle kinderen van belang. Hetzelfde geldt voor het aanleren van de basisbewegingsvaardigheden. Scholen spe-

len daarin de hoofdrol! In fase 2 speelt ook het aanbieden van verschillende sporten op school een cruciale rol in het vergroten van de keuzemogelijkheden van kinderen. Nu ligt die rol grotendeels bij de ouders en daardoor komen kinderen vaak terecht bij de mediasporten, gaan ze niet sporten omdat ouders dat nooit hebben gedaan en geleerd, of worden ze meegenomen naar de sport van hun ouders. Als de overheid haar beleid ten aanzien van actief bewegen wil realiseren, zullen scholen meer moeten worden ondersteund en gefaciliteerd. In fase 3 spelen scholen een soortgelijke rol in de kennismaking met en het aanbieden van sporten, waarmee een kind anders niet in aanraking komt. Scholen zouden daarbij ook een rol kunnen spelen in talentherkenning. Zij kunnen kinderen actief naar bepaalde sporten doorverwijzen, of hun ouders daarop kunnen attenderen. Op het eind van fase 3 zullen talenten regelmatig met vragen komen over eerder vrij kunnen krijgen voor wedstrijden en belangrijke sportmomenten. Vanaf fase 4 is het sporten zo intensief, dat formele en gerichte afspraken met scholen nodig zijn over de combinatie van sport en school, en het stellen van prioriteiten. Aangepaste lesprogramma's en tentamenperioden zijn noodzakelijk en reis- en verblijftijden moeten worden geminimaliseerd. Daarnaast is het de vraag of de reguliere sportlessen en beoordelingsmomenten van sport op school nog passen bij de intensieve trainingsschema's van sporttalenten.

Vrienden

In de eerste 3 fasen blijven vriendschappen beperkt tot meerijdcontacten en af en toe een vriendschap met een specifiek kind. In fase 4 worden vrienden echter van groot belang. Jongeren spiegelen zich veel meer aan een peergroep (een groep mensen waar iemand mee optrekt, meestal met dezelfde interesses). Door de toename in de omvang van de training en andere interesses moet de sporter hier bewuste keuzen maken. Peergroepen spelen een belangrijke rol in de keuzen die adolescenten maken. Vanaf fase 5 spelen vrienden in de regel geen cruciale rol meer omdat de essentiële keuze voor topsport, en de offers die dat vraagt, al is gemaakt.

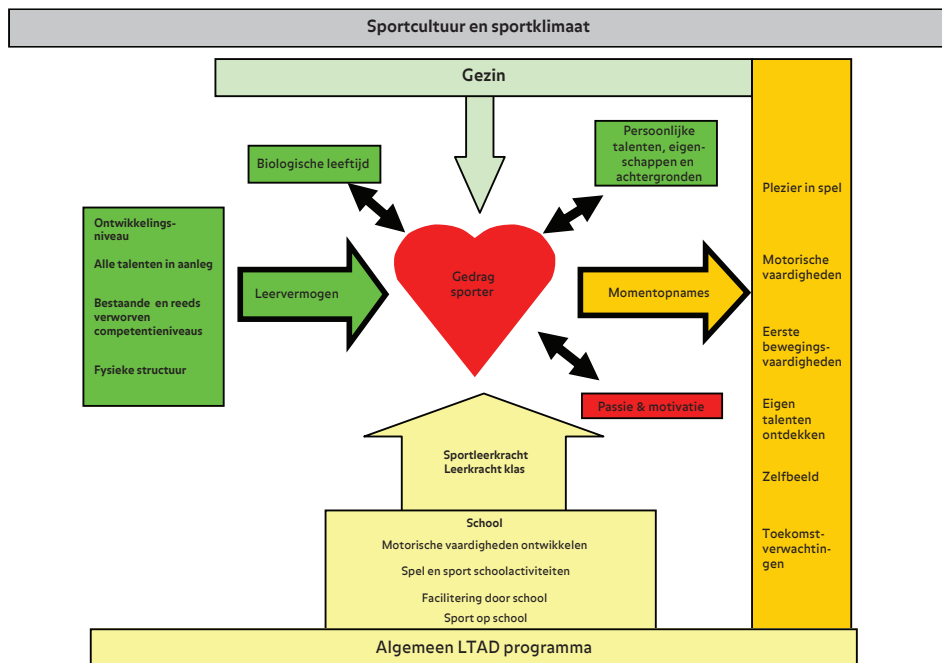
Regio's

Regionale sportorganisaties van bonden en de ondersteuning door Olympische Netwerken spelen een rol vanaf fase 3 als talenten herkend zijn en er een vorm van

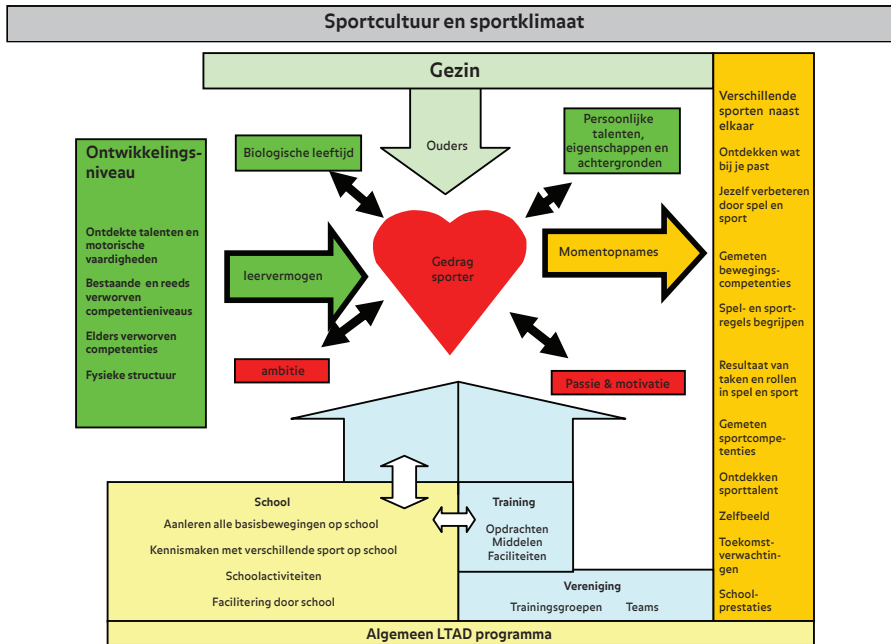
regionale talentontwikkeling plaatsvindt. Afhankelijk van het niveau waarop men sport, blijft de regio belangrijk of stroomt men in fase 5 door naar nationaal niveau. Ook is in fase 4 en 5 de regio vaak het opvangpunt voor talenten die om welke reden dan ook afvallen uit nationale selecties.

Bonden

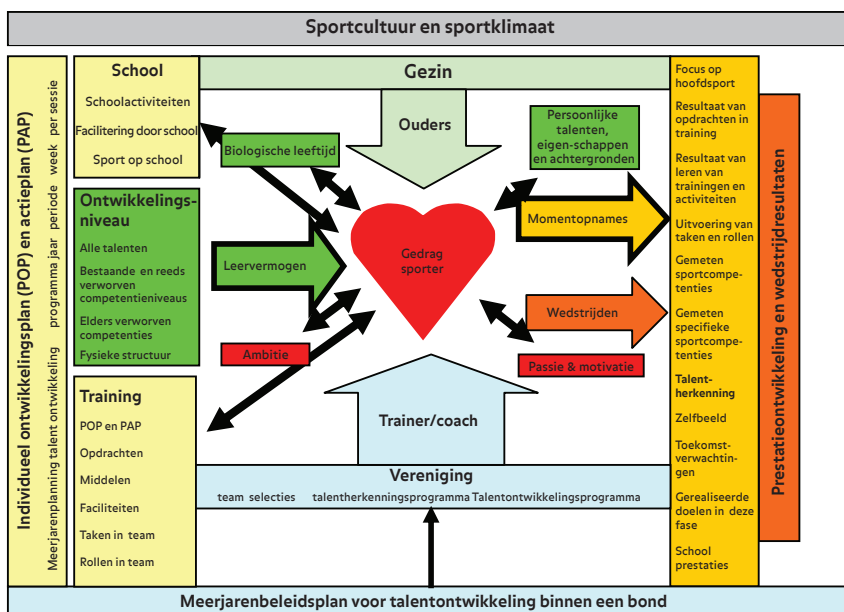
De bond is in de fasen 2 tot en met 4 een belangrijke speler op de achtergrond met beleidsplannen, raamafspraken, activiteiten en met het faciliteren van talentherkenning en -ontwikkeling. Vaak is er vanaf fase 3 een vorm van coördinatie rond trainingsdagen en bijeenkomsten voor talenten. In fase 4 spelen bonden een rol in de coördinatie en in het aanstellen van talentcoaches en -trainers. In fase 5 en 6 is de bond de directe partij bij de organisatie van selecties, bondstrainers en (selectie) wedstrijden. Het faciliteren van topsporters wordt in vele gevallen gedaan door NOC*NSF en de Olympische Netwerken.

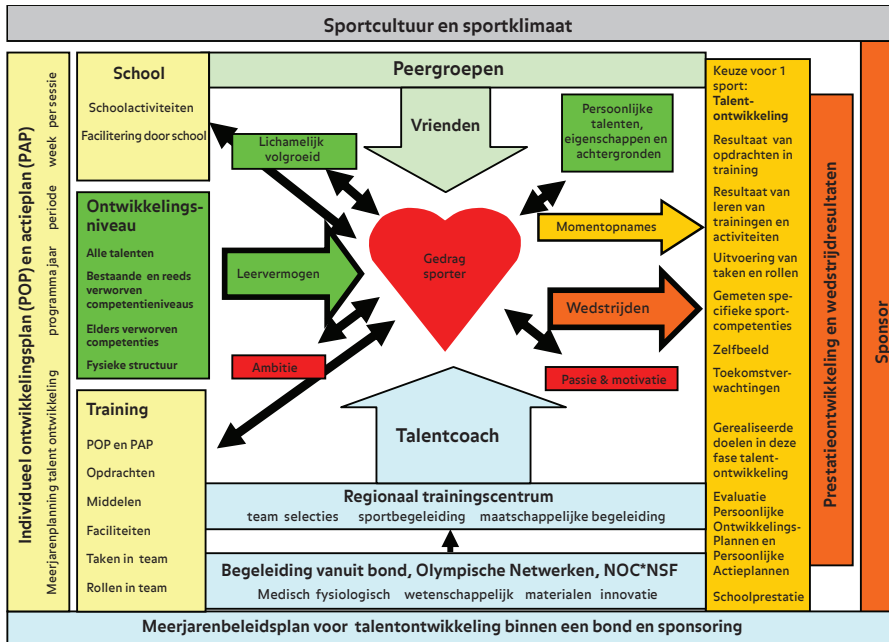
Figuur 3.2: Het Individuele sportsysteem LTAD-Fase 1: actieve start

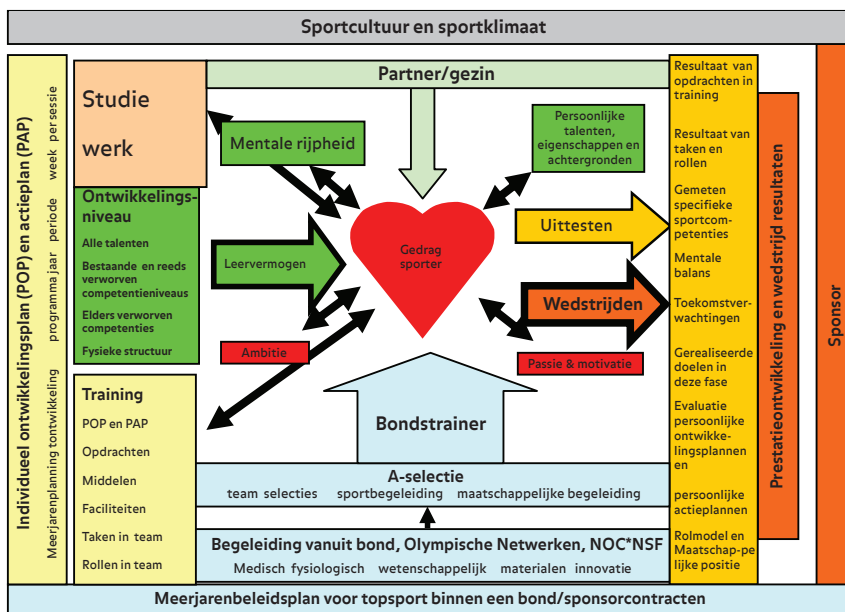
Figur 3.3: Het Individuele sportsysteem LTAD Fase 2: leggen van het fundament

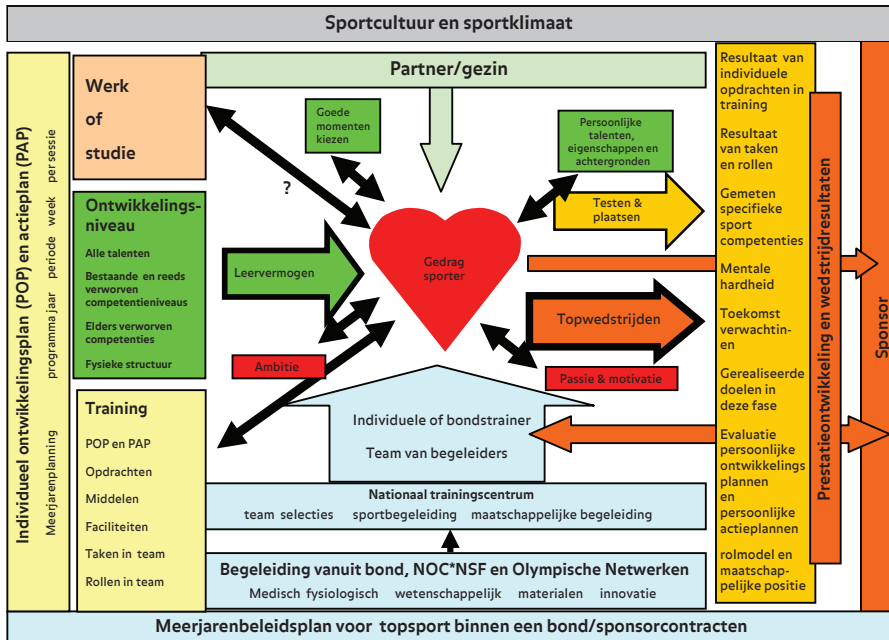
Figur 3.4: Het Individuele sportsysteem LTAD Fase 3: leren trainen

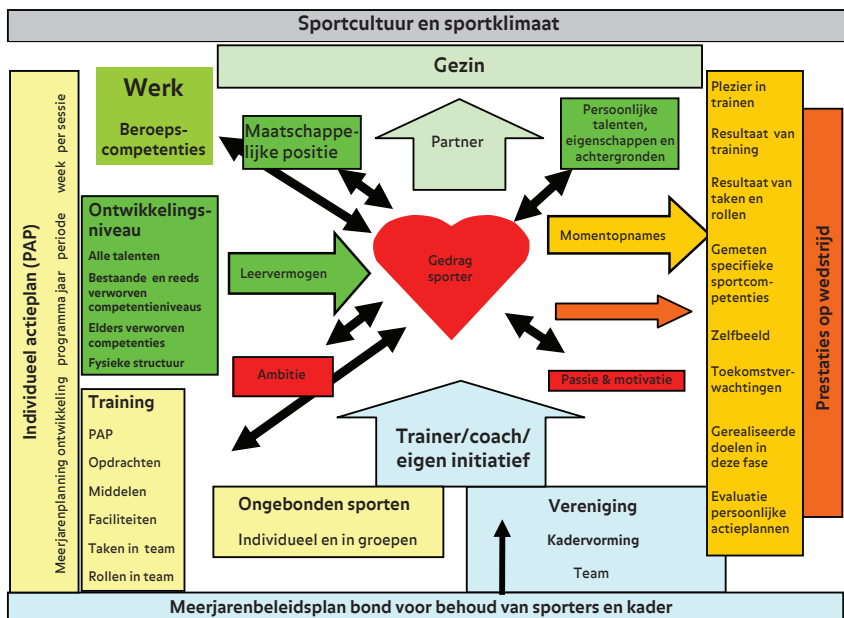
Figuur 3.5: Het Individuele sportsysteem LTAD Fase 4: vergroten eigen kwaliteiten

Figuur 3.6: Het Individuele sportsysteem LTAD Fase 5: trainen voor wedstrijden

Figuur 3.7: Individuele sportsysteem LTAD Fase 6: trainen om te winnen

Figuur 3.8: Individuele sportsysteem LTAD Fase 7: actief door het leven gaan

Sportieve en maatschappelijke begeleiding

Op het terrein van maatschappelijke en sportieve begeleiding zijn de verschillen tussen bonden erg groot. In vele gevallen –zeker in de individuele sporten– moeten sporters zelf hun begeleiding organiseren. Zij kunnen daarbij een beroep doen op de Olympische Netwerken in hun regio en op het niveau van nationale selecties vaak ook op het specifieke begeleidingskader dat een bond beschikbaar stelt. Vanaf fase 4 zou echter voor alle sporters een intensieve begeleiding wenselijk zijn, omdat sporten op dit niveau meestal de belangrijkste weektaak van een sporter is en er ook mentaal en fysiek en op het gebied van voedingsgewoonten veel van de sporter wordt gevraagd.

*NOC*NSF*

De rol van NOC*NSF is in de eerste vier fasen van het LTAD meer een beleidsmatige. Naast deze beleidsmatige rol die in alle fasen relevant is, speelt NOC*NSF een belangrijke rol voor de categorie 1 en 2 sporten in fase 5 en 6. Ook dan is haar rol echter beperkt tot met name selectievraagstukken, verlenen van statussen en alle vraagstukken rond uitzending naar en deelname aan de Olympische en Paralympische Spelen, en de Universiade.

Sponsoring

Sponsoring beperkt zich in de sport vaak tot evenementen, topteams, competities en bonden. Slechts in enkele sporten is er sprake van sponsoring van talentontwikkeling²⁶, die ook dan echter vaak beperkt blijft tot sponsoring vanaf fase 4. De scheidslijn ligt in de regel tussen regionaal en nationaal niveau. Vanuit het oogpunt van (talent) coaching en het aanbieden van de juiste faciliteiten en vanuit de investeringen die sporters, ouders en andere partijen moeten doen, is sponsoring vanaf fase 4 een noodzaak om talentontwikkeling goed van de grond te krijgen.

3.3. Conclusies

Met figuur 3.2 tot en met 3.8 en de beschrijving van de actoren hebben we een beeld geschetst van de individuele sportsystemen en het netwerk van actoren dat daarbij

²⁶ Zwegers (2007), Langenberg (2008).

is betrokken. We hebben aangegeven dat er per LTAD-fase door het netwerk van actoren een keten van activiteiten wordt gevormd, waarbinnen het ontwikkelingproces van een sporter plaatsvindt. Voor iedere sport zijn deze interne ketens per fase verschillend, maar er blijken wel dezelfde actoren, sleutelfactoren en bottlenecks op te treden. De vraag is in hoeverre er echt sprake is van een keten (een verbonden en samenhangend geheel) van activiteiten in een LTAD-fase of dat er veeleer sprake is van een aantal geïsoleerde activiteiten en processen die in een LTAD-fase plaatsvinden. We komen daarop terug in de volgende hoofdstukken.

Voor het talentontwikkelingsproces is het van doorslaggevend belang dat de verschillende LTAD-fasen, en dus de verschillende individuele sportsystemen, vloeiend in elkaar overlopen. Het einde van elke operationele interne keten in een LTAD-fase is het begin van de keten die hoort bij de volgende fase. De overgang van de ene fase naar de andere gaat gepaard met veranderingen ten aanzien van de set van actoren (het netwerk) en de factoren die op het netwerk, de onderlinge relaties en de actoren van invloed zijn. De overgang van de ene naar de andere fase is daarom geen vanzelfsprekend en soepel verlopend proces. Uit eerder genoemde onderzoeken blijkt bovendien dat talentherkenning en -ontwikkeling vrijwel alleen is gebaseerd op harde criteria voor prestaties in de betreffende sport: de snelste, de sterkste of de beste. Met andere woorden: de interne ketens van elke LTAD-fase vormen tezamen geen langjarige ontwikkelingsketen die door een sporter wordt doorlopen. Hoe dat komt en wat een alternatief zou zijn, komt in het volgende hoofdstuk aan de orde.

4. De talentontwikkelingsketen

Theo Hutten, Linda van de Langenberg en Manon Doesborgh

In dit hoofdstuk gaan we in op het lange proces van talentontwikkeling en komen we bij de keten van activiteiten die nodig is om dit proces goed te laten verlopen. Het uitgangspunt is dat de keten talenten de mogelijkheid biedt zich te ontwikkelen tot het niveau dat men wil bereiken. Met andere woorden we gaan vanuit het microniveau (figuur 1.1, hoofdstuk 1) kijken naar het mesoniveau en vullen vandaar het macroniveau in. In hoofdstuk 2 hebben we geconcludeerd dat het LTAD een goede basis vormt voor het leggen van het verband tussen micro-, meso- en macroniveau. In hoofdstuk 3 hebben we op basis van het LTAD de veranderingen in het individuele sportsysteem geschetst. In dit hoofdstuk knopen we als het ware de individuele sportsystemen aan elkaar tot een keten van processen die van elkaar afhankelijk zijn. Vervolgens onderzoeken we of er in de praktijk sprake is van een sportketen of niet. We vragen ons daarbij af waardoor dat dan wordt veroorzaakt. Tot slot gaan we in op de belangrijkste consequenties van het denken in ketens.

4.1. Wat zijn ketens?

De problematiek van op elkaar volgende ketens is relatief nieuw voor de sport, maar elders in de maatschappij is allang gebleken wat het belang van ketens is.

Voorbeeld 1 – De veehouderij

In de veehouderij is men al in de jaren negentig van de vorige eeuw gaan denken vanuit ketens. Dat was nodig omdat de traditionele bedrijfskolom van veevoederfabrikant, boer, slachterij, vleesverwerker, detailhandel en consument gescheiden was door markten. Een kleine verontreiniging in het veevoer kan grote gevolgen hebben voor de gezondheid van consumenten. In de traditionele handelswijze met markten die wordt geregeld door het prijsmechanisme, bleek essentiële informatie verloren te gaan of niet te worden bijgehouden, omdat

dat helemaal niet in het belang was van de handel. Ook bleek de kwaliteit van vlees sterk af te hangen van de behandeling van dieren voor en na de slacht. De kwaliteit wordt echter pas beoordeeld door de consument nadat het vlees gebraden en geconsumeerd is. Er was geen enkele reden om kostenverhogende maatregelen te nemen om in een vroeg stadium de kwaliteit te beoordelen. Elke schakel in deze keten optimaliseerde zijn eigen belangen. Van het hanteren van integrale ketenbewaking en -zorg om een gezamenlijk belang te realiseren, was geen sprake. Door de komst van ketens kan achterhaald worden waar het vlees vandaan komt en hoe het in de loop van zijn wording en verwerking is behandeld. De informatie van consumenten stroomt terug naar de boer.

Voorbeeld 2 – De tuinbouw

In de tuinbouw doet zich een ander probleem voor dat met een keten is opgelost. De veredelaar kweekt nieuwe rassen met nieuwe eigenschappen (vorm, kleur, houdbaarheid, ziektebestendigheid), de tuinder kweekt rozen of een andere bloemsoort, de tussenhandel koopt partijen bloemen op kleur en kwaliteit van verschillende tuinders, en de detailhandel verkoopt samengestelde boeketten. Hoe weet de tuinder nu hoeveel bloemen van welk ras, kleur en kwaliteit de consument wil en hoe komt de veredelaar aan zijn kennis van de klant? Ook hier is de afstemming tussen schakels in de keten niet vanzelfsprekend en is marktwerking niet altijd de beste weg gebleken. Daarom zijn er onder andere bemiddelingsbureaus ontstaan, die zorgen dat schakels in de keten op elkaar worden afgestemd. Hierdoor worden consumenten via de detailhandel beter bediend en is de (gezamenlijke) internationale concurrentiepositie versterkt.

Het komt er op neer dat in het traditionele denken in bedrijfskolommen markten ervoor zorgen dat elke schakel in de bedrijfskolom alleen zijn eigen schakel optimaliseert met de beperkte middelen en mogelijkheden die kunnen worden beïnvloed en beheerst. Om de kolom tot een samenwerkende keten te maken, is een ketendoel en ketenstrategie nodig. De uitvoering vraagt om ketenregie en ketenafspraken én om betrouwbare informatie die in twee richtingen door de keten stroomt. Door deze benadering is het ook mogelijk een ander belangrijk knelpunt in de agrarische bedrijfskolommen

anders te benaderen. In agrarische ketens worden in het begin van de keten veel kosten gemaakt en wordt er in verhouding weinig waarde aan het product toegevoegd. Verderop in de keten wordt een hoge 'added value' gerealiseerd door bijvoorbeeld slim verpakken of door het hanteren van merken. In de land- en tuinbouw zijn daarom verschillende vormen van integrale ketenbenaderingen in zwang geraakt om tot stabiele ketens te komen die ook waarmaken wat het merk belooft.

Voorbeeld 3 – De zorg

Een voorbeeld uit een geheel andere sector komt uit de zorg. Een kind dat thuis mishandeld wordt, loopt langs vele loketten van eerstelijns medische hulp, politie, GGZ, scholen, begeleidingsdiensten en andere partijen. Al deze partijen hebben het beste met het kind voor, maar in het verleden werd op geen enkele wijze samengewerkt en afgestemd. Sterker nog: iedereen deed alle intakes en onderzoeken opnieuw, waarbij men een eigen competentiegebied claimde en vermeed anderen daarin te betrekken. In de zorg was zelfs geen sprake van een kolom, maar van een stapeling van instanties met elk een eigen werkingsgebiedje. De laatste jaren wordt het netwerk rond mishandelde kinderen steeds vaker omgevormd tot een keten van zorghandelingen die op elkaar zijn afgestemd en tot een gezamenlijk doel leiden. Omdat ieder kind verschillend is en elke context anders, krijgt het kind een trajectbegeleider die ervoor zorgt dat de keten op een zo soepel mogelijke en bij het kind passende wijze kan worden doorlopen²⁷.

Laten we nu de stap naar talentontwikkeling maken en eens kijken wat er rond talentontwikkeling gaande is. Uit onderzoek dat binnen het project talentontwikkeling bij NHTV is verricht bij zeer verschillende sporten²⁸, blijkt dat er vrijwel altijd sprake is van een sportkolom met gescheiden schakels. Met andere woorden, in de sport is het netwerk, of zijn zelfs partijen in het netwerk die betrokken zijn bij het individu-

²⁷ Zie bijvoorbeeld: <http://www.ketens-netwerken.nl/publicaties>.

²⁸ Voetbal: Van Rooijen (2007); badminton, tennis: Poppelaars(2007); judo, schaatsen: Van de Langenberg (2008); handbal, basketbal: Hurkmans(2008) en zwemmen: Kamsteeg (intern rapport, 2009).

ele sportsysteem per LTAD fase, bezig de eigen schakel en soms zelfs de eigen actor belang te optimaliseren. Bijvoorbeeld een vereniging die vijftienjarige talenten niet naar een hoger spelende vereniging doorverwijst, omdat men graag zelf in de competitie hogerop wil.

Tussen de schakels in de sportkolom zijn markten gedefinieerd. In het voetbal zijn dit arbeidsmarkten, waarin veel geld omgaat. Voetballers maken stappen, waarbij oorspronkelijk alleen de aan- en verkopende club en tussenpersonen betrokken waren. De clubs die de sporter hadden opgeleid, zagen niets van hun investering terug. Inmiddels heeft hier een stukje ketenvorming zijn intrede gedaan, zodat opleidende clubs meedelen in de doorverkoop van spelers. Dit is slechts een begin. In veel sporten is de arbeidsmarkt voor spelers een ondoorzichtige en beperkt functionerende markt. In sporten waar geen sprake is van een arbeidsmarkt, bestaan andere vormen van markten en werkt er ook een marktmechanisme. De selectiewedstrijden nemen de plaats is van de markt en het marktmechanisme wordt gevormd door de selectienorm. De selectienorm wordt gekoppeld aan rankingscriteria als er te veel genomineerden zijn voor uitzending. Zoals eerder is aangegeven, is voor de categorie 1 of 2 sporten de lat in Nederland hoog gelegd. Op de senioren -1 leeftijd moet men al behoren tot de wereldtop om voor uitzending in aanmerking te komen. Op de jongere leeftijden gelden er soortgelijke criteria voor talentgroepen, ook als er niet of nauwelijks aan internationale wedstrijden wordt meegedaan, zoals bijvoorbeeld in het zwemmen. Aan de top is dit waarschijnlijk ook de enig haalbare weg. Het is echter de vraag of deze benadering ook op jongere leeftijden wenselijk is. In de meeste sporten bepalen harde selectienormen los van de biologische leeftijd en de trainingsleeftijd, en los van de ontwikkelperspectieven of een talent wordt gefaciliteerd in zijn sport of niet, en al dan niet wordt uitgenodigd voor trainingen en ontmoetingen met andere talenten.

Als we deze werkwijze naast de resultaten van onderzoek door Van Rossum²⁹ naar het volhouden en afhaken van jeugdige sporters (15-22 jaar) leggen, dan is de

²⁹ Van Rossum (2005).

conclusie dat talentontwikkeling en het op deze wijze selecteren van jonge sporters op gespannen voet met elkaar staan. Deze werkwijze draagt niet bij tot het vergroten en verbreden van de pool van talent. Volgens dit onderzoek gaan sporters primair voor verbetering van de eigen prestatie en de eigen mogelijkheden. Dat geldt voor individuele sporten en teamsporten, voor jongens en meisjes en voor wedstrijdssporters en voor talenten. Het faciliteren van prestatieverbetering en de eigen mogelijkheden zouden dus centraal moeten staan in talentontwikkelingsprogramma's. Winnen is daar uiteindelijk het gevolg van, maar kan afhankelijk van de ontwikkeling bij de één eerder komen dan bij de ander. Of het kan helemaal niet komen. Talentontwikkeling vraagt per definitie om een individuele benadering en een persoonsgebonden weg binnen een duidelijk gestructureerd, maar niet direct limiterend sportsysteem. Het gaat dus om een leerklimaat, om langetermijndoelen en om begeleiding die niet afhankelijk is van wedstrijdresultaten en om ondersteuning die door het sportsysteem moet worden gefaciliteerd.

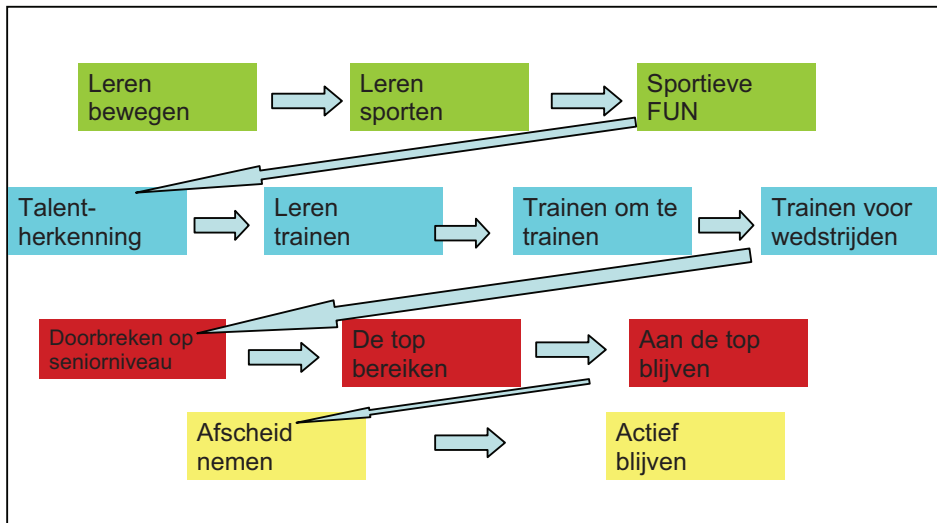
62

In de terminologie die we eerder hebben geïntroduceerd gaat het dus om een keten van elkaar opvolgende fasen, waarin goed afgestemde processen de sporter de kans bieden zich individueel te ontwikkelen.

4.2. Ketenvorming: goed hulpmiddel voor het sportsysteem

In deze paragraaf zullen we de vraag beantwoorden wat de theorie over ketenvorming kan betekenen voor het sportsysteem rond talentontwikkeling. We zullen ons daarbij beperken tot de hoofdlijn.

De optimale keten voor talentontwikkeling kan er uit zien zoals in figuur 4.1 is beschreven. Daarin zijn alle fasen van LTAD herkenbaar als de kapstukken voor ontwikkeling. Niet als blauwdruk, maar als raamwerk. Elke stap zou soepel moeten verlopen vanuit het perspectief van de individuele sporter voor de ontwikkeling van leren en presteren op de lange termijn. De theorie over ketenvorming geeft aan wat hiervoor nodig is en welke instrumenten ter beschikking staan om zo'n keten op te bouwen en te managen.

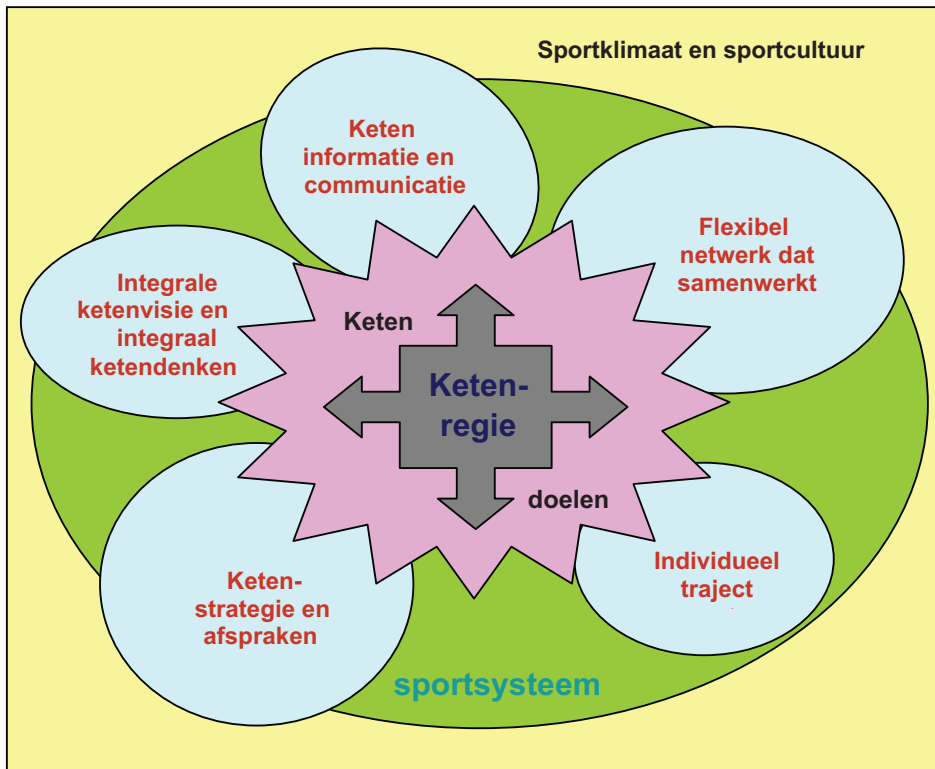

Figuur 4.1: De sleutelprocessen in talentontwikkeling

4.3. Kritische succesfactoren voor kansrijke sportketens

We hebben geconcludeerd dat de sportkolom moet worden omgevormd tot een sportketen, waarbij de 'markten' tussen de schakels verdwijnen. In figuur 4.2 staan de kenmerken voor zo'n keten van operationele activiteiten en worden de kenmerken met elkaar in verband gebracht. Bij ieder kenmerk behoort een aantal aandachtsgebieden en succesfactoren, die bepalen of er sprake is van een sportketen waarin een talent kansrijk is. De keten is geen doel op zich en het resultaat staat niet bij voorbaat vast. Wat vast ligt, is het proces. Het resultaat is gebonden aan sporters die in deze keten worden gefaciliteerd, zodat hun kans op succes groter wordt.

De belangrijkste kenmerken van ketens worden hierna besproken. We zullen per kenmerk kritische succesfactoren benoemen. Binnen het sportsysteem bestaat een integrale keten die de processen in de verschillende fasen van ontwikkeling aaneen rijgt. Om de fasen aaneen te rijgen zijn de volgende zaken nodig: ketendoelen, ketenvisie, ketencommunicatie, ketenafspraken, flexibele netwerken, ketenregie en individuele trajecten. We behandelen de kenmerken schematisch en puntsgewijs, omdat daarmee de bruikbaarheid in de praktijk wordt vergroot.

Figuur 4.2: De kenmerken van een ketenbenadering

4.3.1. Sportklimaat en sportcultuur

Uit de voorgaande hoofdstukken is duidelijk geworden dat het voor een optimale talentontwikkeling van groot belang is dat het juiste sportklimaat aanwezig is en er onder de bevolking sprake is van een sportcultuur, waarin sport jong wordt geleerd en oud wordt gedaan. Daarom omgeven sportklimaat en sportcultuur in figuur 4.2 het sportsysteem. Uit de figuur blijkt ook dat het sportklimaat en de sportcultuur de meeste kenmerken rechtstreeks beïnvloeden, bijvoorbeeld door beleidsregels en subsidies.

4.3.2. Netwerk dat samenwerkt

Een belangrijk kenmerk van een keten is de samenwerking tussen actoren die binnen en buiten het sportsysteem samenwerken om een keten te realiseren. Traditioneel

hebben bepaalde actoren in de sport een bepaalde schakel naar zich toegetrokken. Talentontwikkeling is bijvoorbeeld het exclusieve terrein van verenigingen binnen het sportsysteem. Nu is dit netwerk veel breder en wordt het gevormd door verenigingen, scholen, buurten, buitenschoolse opvang, ideële stichtingen, overheden en bonden, die tezamen talentontwikkeling in verschillende stadia van ontwikkeling vormgeven. De samenwerking is geen strak gereguleerd spel. Het is een open netwerk waarin partijen elkaar op basis van kritische succesfactoren per kenmerk vinden in verschillende fasen van ontwikkeling en binnen de mogelijkheden die geboden worden door de context van de sport, het sportsysteem, en het sportklimaat en de sportcultuur. In het netwerk dat flexibel samenwerkt kunnen partijen zitten die oorspronkelijk niets in de sport deden, maar nu wel een basis zien voor deelname aan de sportketen.

Niet alleen op het terrein van samenwerkingspartners is er een uitwisseling tussen het sportsysteem en de omgeving. Deze uitwisseling treedt ook op bij informatie-uitwisseling (bijvoorbeeld over innovaties of over leerprocessen) en bij het maken van afspraken in ketens. Vaak is de overheid een van de partners waarmee afspraken worden gemaakt, bijvoorbeeld omdat het bestrijden van overgewicht beleidsmatig wordt gekoppeld aan sport.

4.3.3. Ketendoelen

Het gaat bij de samenwerking om het bereiken van een doel. Dat is het tweede kenmerk. Het gaat hier om doelen van talentontwikkeling, bijvoorbeeld de talenten die in de senior -1 fase tot de top zestien behoren naar de wereldtop brengen. Het doel kan ook zijn de groep talenten die de huidige T2-status³⁰ hebben zo groot mogelijk te maken of zoveel mogelijk talenten het maximale uit hun persoonlijke mogelijkheden te laten halen met het idee dat dat de beste basis en bron is voor toptalent in de seniorfase. Uit deze voorbeelden blijkt duidelijk dat voor het kiezen van de juiste doelen een visie nodig is op wat belangrijk is rond talentontwikkeling. We hebben enkele alternatieve doelen genoemd omdat de gekozen doelen bepalend zijn voor de keuzen die worden gemaakt bij de andere kenmerken: keteninformatie

³⁰ De T-status vervalt en wordt vervangen door de regiostatus.

en -communicatie, ketenafspraken, de ketenregie, de wijze waarop het netwerk samenwerkt en het perspectief en de mogelijkheden die het individuele traject de sporter binnen dit talentontwikkelingssysteem biedt.

Aandachtsgebieden

1. De partijen in het netwerk die samen de operationele keten van activiteiten vormgeven, zullen een gezamenlijk doel moeten kiezen voor de talentontwikkelingsketen. Ze zullen de eigen organisatiedoelstellingen hierop moeten afstemmen. Pas dan ontstaat er een convergentie van doelstellingen die synergie mogelijk maakt. Bijvoorbeeld de doelstelling om zoveel mogelijk sporters het maximale uit hun mogelijkheden te laten halen om een zo groot mogelijke pool van toptalenten van de IT- en NT-status³¹ te hebben, die LTAD-fase 5 halen (trainen voor wedstrijden).
2. De operationele keten van talentontwikkeling is een keten die een looptijd heeft van vele jaren. Het is een keten die in een aantal fasen wordt gerealiseerd en elke fase kent op haar beurt een aantal doelen die aan het geheel bijdragen. Dat kunnen verschillende doelen per fase zijn, die in samenhang of parallel in de betreffende LTAD-fase een bijdrage leveren aan de totale talentontwikkelingsketen.
3. Met het afstemmen van de eigen doelen op de ketendoelen en de doelen per LTAD-fase zijn we er niet. Per actor zullen de doelstellingen moeten leiden tot een passende strategie en werkwijze en tot een geoptimaliseerde organisatie, die deze strategie realiseert en deze werkwijze hanteert binnen de kaders van het samenwerkingsverband. In de praktijk blijkt dit laatste vaak de bottleneck omdat dan concrete afspraken nodig zijn in de keten. Als die afspraken niet geheel passen bij de eigen werkwijze van een actor, zal de eigen organisatie en werkwijze van de actor moeten worden aangepast of veranderd. Als bijvoorbeeld een buitenschoolse opvang het middagprogramma dat begint met kinderen van school halen, niet aanpast aan het sporten van een kind, komt er niets terecht van de keten waarbij de BSO is betrokken. De rol van de

³¹ NOC*NSF (2007).

BSO wordt mogelijk die van een vervoerder, en de sportvereniging wordt de verzorger van het middagprogramma.

4. Een andere bottleneck is dat het langetermijn- en het kortetermijnbelang en de gezamenlijke doelstelling en de eigen doelstellingen van bepaalde actoren in een fase of over fasen divergeren in plaats van convergeren. Vanuit de ketenoptiek zou bijvoorbeeld een talent naar een hoger niveau moeten doorstromen, maar het kan het kortetermijnbelang van een vereniging zijn om het talent zolang mogelijk voor de eigen competitie te behouden.
5. Een doel van een LTAD-fase zou altijd afgeleid moeten zijn van het ketendoel.
6. De maat voor afstemming, werkwijze, organisatie en ordening in de keten is de toegevoegde waarde van een actor voor het behalen van de fasedoelen en de ketendoelen.
7. De toegevoegde waarde wordt gerealiseerd in operationele (deel)processen. Dit betekent dat de keten strategisch, tactisch en operationeel een eenheid vormt.

Belangrijke succesfactoren

- Weging van belangen, motieven, ambities, posities en die koppelen met de beleving en verwachtingen die partijen hebben over de samenwerking.
- Het vinden van de balans tussen samenwerking en concurrentie.
- Begroting, budgettering en financiering die past bij de ketendoelen.
- Transparante informatiestromen.
- Onderkennen van verschillen in dynamiek op macro- (maatschappelijk), meso- (sportsysteem) en microniveau (individuele sporter).
- Het sportsysteem zien als middel en niet als doel, met andere woorden: het systeem moet zo worden ingericht dat het sporters faciliteert en kansen biedt.

4.3.4. Integrale ketenvisie en integraal ketendenken

Hiervoor is al aangegeven dat een visie op wat moet worden gerealiseerd in de samenwerking en hoe dat kan worden bereikt, een belangrijke voorwaarde is voor het formuleren van de juiste doelen. Voor een visie op wat de keten oplevert en hoe dat kan worden bereikt, moeten partijen integraal kunnen denken over alle fasen van het LTAD

heen. Geïsoleerd denken in een fase of in termen van het eigen competentiedomein leidt altijd tot fricties in de keten en is een belangrijke faalfactor.

Aandachtsgebieden

1. De ketenvisie vraagt om een waar mogelijk wetenschappelijke onderbouwing en om het combineren van ontwikkelingsmodellen voor opgroeiende kinderen, kennis over de ontwikkeling van sporttalent, inzicht in wat de gewenste sportcultuur is en voortbrengt, en inzicht in de wijze waarop het sportklimaat bijdraagt aan de ontwikkeling van talent en omgekeerd. Het LTAD is zo'n bundeling van kennis en inzichten.
2. Visie op de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de gezamenlijk te bereiken doelen rond talentontwikkeling.
3. Visie op hoe sporters het beste tot hun recht komen zodat enerzijds het vroegtijdig stoppen van sporters wordt voorkomen en anderzijds sporters hun eigen weg kunnen realiseren binnen de kaders van het systeem.

68

Belangrijke succesfactoren

- Het doorbreken van domeingrenzen tussen actoren. Voor een kansrijke keten moeten traditionele competentiegebieden van actoren en verantwoordelijkheden die actoren ervaren, ter discussie worden gesteld.
- Onderling respect en vertrouwen en het serieus nemen van de betekenis die zaken hebben voor actoren.
- Condities creëren en communiceren voor goede uitbouw van de samenwerking.

4.3.5. Ketenstrategie en -afspraken

Om de ketendoelen te realiseren zal een strategie voor de gehele keten moeten worden uitgestippeld en zullen de betrokkenen in het netwerk afspraken moeten maken over de uitvoering van de strategie en de wijze van werken in de keten.

Aandachtsgebieden

1. Een van de sleutels voor het goed functioneren van een keten is het vaststellen van de toegevoegde waarde per deelproces. Daarbij is het van groot belang om de bijdrage van de betrokken actoren vast te leggen.

2. Opstellen van een strategie, waarin duidelijk is wat er van actoren wordt verwacht in de afstemming en samenwerking met de andere actoren om hun bijdrage aan (deel)processen te realiseren.
3. Een ander belangrijk punt is het beschrijven van de onderlinge afhankelijkheden en de regels die nodig zijn om de samenwerking goed te laten verlopen.
4. Zonder een beschrijving van de inzet van partijen, de capaciteit en het budget dat beschikbaar is, zal de samenwerking snel stranden op goede bedoelingen die niet kunnen worden gerealiseerd.

Succesfactoren

- Inzicht in en zicht op onderlinge afhankelijkheden.
- Vertrouwen tussen partners in de keten.
- De keten is beschreven in een procesbeschrijving.
- Op verschillende niveaus afspraken over ieders bijdrage aan de keten.
- Registratie van kwaliteitsbepalende elementen.
- Een kwaliteitssysteem, waarin bevindingen worden gewaardeerd.
- Ketenmanagement, waarin verbeteringen worden gerealiseerd.

69

4.3.6. Keteninformatie en -communicatie

Zowel voor het opstellen van doelen en het bepalen van een strategie als het maken van afspraken in de keten en de uitvoering van trajecten in de keten is informatie nodig die voor alle actoren beschikbaar is. De informatie moet de communicatie tussen actoren ondersteunen. Een transparante en adequate informatievoorziening is ook belangrijk voor het onderling vertrouwen.

Aandachtspunten

1. Cruciaal zijn de afspraken over informatiestromen op het niveau van de sporter. Om de sporter zijn talenten te laten ontwikkelen is het nodig dat alle relevante informatie beschikbaar is en dat de sporter die ook kan beoordelen in relatie tot zijn eigen ontwikkeltraject.
2. Daarnaast zijn afspraken over informatievoorziening voor beleidsprocessen en beslissers, maar vooral ook voor de ketenregisseur nodig.

3. Afspraken over informatie voor toezichthouders, sponsors en subsidieverstrekking van het talentontwikkelingssysteem.

Succesfactoren

- Vastleggen van belangrijke informatie.
- Toegankelijkheid van informatie voor alle actoren.
- Duidelijkheid over wat de informatie wel of niet betekent en hoe informatie kan worden gebruikt.

4.3.7. Ketenregie

Voor het goed functioneren van de keten is het van groot belang dat iemand het functioneren van de keten volgt en zo nodig actie onderneemt. Dit doet de ketenregisseur, die vanuit de gemeenschappelijke en door de actoren gedeelde visie op de keten de doelen van de keten in de gaten houdt. De ketenregisseur werkt op systeemniveau en onderhoudt daartoe contacten met alle actoren. Hij kent de strategie en is op de hoogte van alle afspraken tussen actoren en van bijdragen die partijen leveren. Hij monitort de individuele trajecten en onderzoekt of de trajecten datgene opleveren waarvoor de keten tot stand is gekomen.

Aandachtspunten

1. Ketens moeten worden gemanaged, maar dit kan niet door een manager die zelf een rechtstreeks belang heeft vanuit de bijdragen die moeten worden geleverd en afspraken die onderling zijn gemaakt.
2. De ketenregisseur mobiliseert actoren, faciliteert de samenwerking en ondersteunt actoren bij het nemen van hun verantwoordelijkheden.
3. De ketenregisseur creëert context voor vloeiende processen.
4. De ketenregisseur houdt partijen aan de gemaakte afspraken.
5. De ketenregisseur houdt effectiviteit en efficiency van de keten in het oog.
6. Ketenregisseurs werken op basis van gezag, communicatie, vertrouwen en visie.

Succesfactoren

- Monitoring van de keten op verschillende niveaus (strategisch, tactisch en operationeel).

- Een ketenregisseur die boven de andere actoren staat en hetzij geen belang heeft te verdedigen, hetzij daarvan los kan komen.
- Voortdurende feedback vanuit de individuele trajecten, die sporters doorlopen.
- Voortdurende verbetering en kwaliteitszorg.
- Betrokkenheid, passie en motivatie om de keten te realiseren en functioneel te maken.
- Voldoende handelingsvrijheid naar actoren om de individuele trajecten optimaal te laten plaatsvinden.
- Kennis van zaken.

4.3.8. Individueel traject

De keten moet zo zijn ingericht dat sporters er hun individuele traject in kunnen doorlopen tot het niveau dat zij wensen. Daarbij gaat het niet om vrijblijvendheid. Over het traject moeten afspraken worden gemaakt met de sporter. Welke afspraken dat zijn, is afhankelijk van ketendoel, -visie en –strategie én de eigen wensen en mogelijkheden van de sporter. Dat kunnen collectieve afspraken zijn, maar zullen in de loop van de trainingsjaren steeds meer individuele afspraken worden. Afspraken die onder andere worden bepaald door de biologische leeftijd en de persoonlijke ambities en omstandigheden van de sporter en door diens groeipotentieel.

Niet elke sporter is in staat zelf een individueel traject uit te stippelen, dat hem door de keten leidt. Een trajectbegeleider kan daarbij van grote waarde zijn. De trajectbegeleider werkt op operationeel en tactisch niveau en is een andere persoon dan de ketenregisseur.

Aandachtspunten

1. Sporters doorlopen een individueel traject door de operationele keten. Dit betekent dat niet alles voor iedereen hetzelfde kan zijn.
2. Aanstellen van een trajectbegeleider, bijvoorbeeld een talentcoach. Veel sporters zijn onvoldoende op de hoogte of niet in staat om hun eigen traject te organiseren, te beheersen en zonodig aan te passen.

3. De speelruimte van de trajectbegeleider en het mandaat om binnen die ruimte naar eigen inzicht in overleg met de sporter te opereren, moet goed worden vastgelegd.
4. De trajectbegeleider regelt dat de sporter zijn dagelijkse werkzaamheden kan doen en zorgt voor de benodigde middelen.
5. Ketengcommunicatie, informatiebeheer en kennisuitwisseling zijn van groot belang voor de sporter om zijn individuele traject te doorlopen en zijn voor de trajectbeheerder nodig om zijn rol te kunnen vervullen.

Succesfactoren

- Identificeren van doelgroepen: ontwikkelen van vergelijkbare trajecten.
- Identificeren van de individuele verschillen: leveren van maatwerk waar nodig en gewenst.
- Transparantie over beschikbare deskundigheden bij actoren.
- Afspraken over (financiële) ruimte voor keuzes en beslissingen op trajectniveau.
- Afspraken over ketenkwaliteit, waaraan partners in trajecten kunnen worden gehouden.
- Afspraken over terugkoppeling van knelpunten/evaluatie van de ketenafspraken.

4.4. Wat kunnen we met deze theorie?

We hebben nu de keten van LTAD-fasen besproken en hebben geconcludeerd dat de 'markten' tussen de fasen niet goed werken. Er is een andere visie op talentontwikkeling nodig die juist de leer- en ontwikkelingsmogelijkheden als uitgangspunt heeft. We hebben beschreven dat het individuele sportsysteem per fase verschilt en dat dit leidt tot verschillende samenwerkingsverbanden en samenwerkingsprocessen per fase. Nu eigen partijen zich vaak bepaalde processen toe en is er tussen de opeenvolgende fasen van talentontwikkeling geen goede aansluiting.

Door het denken in ketens kunnen we deze vraagstukken op een andere wijze benaderen en kunnen we oplossingen voorstellen die kunnen worden onderbouwd. De

onderbouwing hebben we gezocht in de kenmerken van ketens en de kritische succesfactoren voor optimalisatie van ketens.

Nu we de kenmerken en kritische succesfactoren van ketens hebben behandeld, kunnen we terug naar de vraag hoe deze theorie over ketens ons verder helpt.

Wij zijn van mening dat een ketenbenadering ons helpt om het traditionele denken in termen van sportkolommen en processen, die gekoppeld zijn aan de rol van één actor, te doorbreken. Een ketenbenadering biedt ons de hulpmiddelen om naar optimale oplossingen voor talentontwikkelingsvraagstukken te zoeken. Deze benadering leidt tot mogelijkheden om vragen vanuit een visie op het totaal te benaderen. Vanuit de totaalvisie op sportklimaat, sportcultuur en talentontwikkeling kan de implementatie en organisatie van een LTAD-programma ondersteund worden en fasen uit zo'n programma aan elkaar gekoppeld worden. Beginnend vanuit het ontwikkelen van talenten omdat men plezier in bewegen en sport heeft tot sporten op hoog niveau en actief blijven in de sport.

De traditionele 'one fits all' benadering en de 'rat race', die zowel de ontwikkeling als het plezier per individu danig kunnen verstoren, wordt met de ketenbenadering verlaten. Ze wordt vervangen door een samenhangend geheel van fasen, die goed op elkaar kunnen worden afgestemd met de beschikbare hulpmiddelen. Door de ketenbenadering te koppelen aan het LTAD ontstaat een kader waarbinnen individuele verschillen in groei, ontwikkeling en rijping tot hun recht kunnen komen en allerlei keuzen die samenhangen met achtergrond en persoonlijke mogelijkheden en omstandigheden, kunnen worden gemaakt. In de ketenbenadering kunnen de imperfecties van economische en sporttechnische markten met verschillende vormen van 'marktmechanismen' worden bestreden. De imperfecties en ongewenste effecten kunnen met de instrumenten voor een ketenbenadering worden ondervangen. Natuurlijk kan een ketenbenadering niet zonder de benodigde budgetten, maar de economische afhankelijkheid van subsidies en sponsoring moet niet het sportsysteem domineren.

Het LTAD dat wordt vormgegeven via een ketenbenadering, zal per sport een aantal overeenkomsten kennen, maar er zullen tussen sporten ook flinke verschillen zijn. Ver-

schillen die worden bepaald door kenmerken en positie van die sport in Nederland. Een ketenbenadering is echter niet alleen een hulpmiddel bij het herinrichten van de talentontwikkelingsketen. Het is ook een hulpmiddel om sporten onderling te vergelijken, om van elkaar te leren via benchmarks en van voorbeelden en de wijze van benadering van processen. Zo'n benadering is ook van belang om allerlei andere doelstellingen van (sport)beleid te realiseren, omdat de samenhang en de integratie op het juiste moment en met geschikte middelen wordt gezocht.

Als we teruggaan naar figuur 1.1 uit hoofdstuk 1, dan kunnen we concluderen dat we in dit hoofdstuk macro-, meso- en microniveau verder hebben ingekleurd. De relatie tussen politiek, de sociale en culturele omgeving en de economie in hoofdstuk 2 hebben we vertaald in sportcultuur en sportklimaat. We hebben beschreven hoe netwerken samen de keten van activiteiten invullen. In dergelijke netwerken spelen actoren een rol die op een systematische manier samenwerken in een keten. Daarbij geeft het LTAD een raamwerk voor de verbanden tussen micro-, meso- en macroniveau. Maar de kwaliteit van de relatie tussen actoren bepaalt of de keten waarin men samenwerkt een lege huls is of een dynamische keten, waarin individuele trajecten mogelijk zijn. We hebben in het vorige hoofdstuk en in dit hoofdstuk beschreven wat er nodig is om op microniveau de individuele talenten tot ontwikkeling te laten komen.

We bouwen in de volgende hoofdstukken op deze zienswijze voort. We blijven de keten benaderen vanuit het microniveau van de individuele ontwikkeling van talent. We zullen een aantal belangrijke processen uit een of meer LTAD-fasen bespreken en daarbij terugrijpen op de ketenbenadering. We construeren in dit boek geen ketens per sport. Daar ligt een taak voor de sporten zelf. We leveren daarvoor wel een aantal belangrijke ingrediënten aan in de volgende hoofdstukken.

5. Alles begint op de basisschool

Leontine Dingenouts, Theo Hutten en Sandra Ligeon

In dit hoofdstuk gaan we vooral in op fase 1 (actieve start), fase 2 (het leggen van het fundament) en fase 3 (leren trainen) van het LTAD.

In fase 1 die loopt tot ca 6 jaar, is het uitgangspunt dat fysieke activiteiten de basis vormen voor de ontwikkeling van een gezond kind. De laatste twee jaar van deze periode brengt het kind door in groep 1 en 2 van de basisschool. Bij fysieke activiteiten gaat het om het beleven van plezier, om het aanleren van motorische vaardigheden en om het ontwikkelen van coördinatie. Het kind leert omgaan met emoties die gepaard gaan met bewegen. En dat alles tezamen stimuleert de ontwikkeling van zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld. Het is de kunst om bewegen geen verplichte activiteit te laten worden. Bewegen kan het beste een onderdeel zijn van de dagelijkse bezigheden en spelenderwijs plaatsvinden. Vanuit maatschappelijk oogpunt is het belangrijk dat er geen drempels en blokkades zijn, waardoor kinderen verstoken blijven van deze dagelijkse activiteiten. Zowel gestructureerde als ongestructureerde activiteiten kunnen daar aan bijdragen.

Fase 2, het aanleren van de fundamenteën, loopt van 6 tot 8 jaar bij meisjes en van 6 tot 9 bij jongens. Gestructureerde activiteiten zijn in deze fase van groot belang. Ze moeten leiden tot plezier en tot een positieve beleving. In de genoemde leeftijdsfasen zijn jongens en meisjes zeer gevoelig voor het aanleren van alle vormen van basisbewegingen. In deze fase wordt de basis gelegd voor sportieve activiteiten en een gezond leven in de toekomst. Het is van wezenlijk belang dat de basisbewegingsvaardigheden worden geleerd voordat een kind met sportspecifieke vaardigheden begint. Sletvaardigheden zoals lenigheid, snelheid, kracht, uithoudingsvermogen kunnen in spelvormen worden geleerd. Kinderen moeten in deze fase kennismaken met zoveel mogelijk sporten en maken kennis met de regels die ten grondslag liggen aan sport.

In deze tweede fase komt het kind in aanraking met sportverenigingen. Het is belangrijk dat een kind verschillende sporten doet. Als het kind in deze fase geen positieve ervaring opdoet met sporten, is de kans groot dat het later ook weinig met sport heeft. Vanuit het oogpunt van talentontwikkeling gaat het in deze fase nog niet om specifieke sporttalenten, maar veel meer om generieke sporttalenten. Het is niet goed om kinderen in deze fase via allerlei selectiemechanismen een bepaalde richting uit te sturen. Het is juist van belang dat kinderen ontdekken welke bewegingstalenten ze hebben, hoe ze die talenten met sporten verder kunnen ontwikkelen en dat ze uitvinden wat ze leuk vinden.

Fase 3 (leren trainen) loopt voor jongens van 9 tot 12 jaar en voor meisjes van 9 tot 11 jaar. Hier vindt de grootste ontwikkeling plaats op het gebied van de fijne coördinatie. Kinderen zijn nu erg gevoelig voor het aanleren van de techniek van een sport. Daarbij is het belangrijk dat elk kind die sporten ontdekt, die bij hem of haar passen. Het moet voorkomen worden dat kinderen zich in deze fase al helemaal op één sport richten, omdat door het eenzijdig bedrijven van sport een aantal belangrijke motorische ontwikkelingen kunnen worden belemmerd. Kinderen moeten leren de basisbewegingsvaardigheden in verschillende sporten toe te passen. Ze blijken daar in een volgende fase – als ze voor één sport kiezen - grote voordelen van te hebben. Ze zijn niet in staat gemiste kansen later in te halen. Krachtontwikkeling met lichte hulpmiddelen en met het eigen lichaamsgewicht werken positief in deze fase. Lenigheid moet stelselmatig worden geoefend en uithoudingsvermogen en wendbaarheid worden verkregen door allerlei spelvormen. De trainingsleeftijd en de reeds verworven sportvaardigheden zijn belangrijker dan de kalenderleeftijd. Een enkelvoudige periodisering is mogelijk. De ideale verhouding tussen training en wedstrijden of wedstrijdspecifieke inspanningen is 70 - 30.

Beleid dat gericht is op de inzet van sport voor allerlei beleidsdoelstellingen is volgens ons weinig kansrijk als kinderen in de eerste twee fasen onvoldoende hebben ontdekt, geleerd en te weinig plezier hebben ervaren. Vanuit dat perspectief benaderen wij dit hoofdstuk. We zetten hierbij de school centraal, omdat in deze fasen de eis dat alle kinderen gestructureerd met bewegen en sporten kennis moeten maken,

in feite alleen kan verlopen via school. Indien dit aan de individuele keuzevrijheid en beschikbare (financiële) middelen en mogelijkheden van ouders wordt overgelaten, zal een deel van de kinderen buiten de boot vallen. In onze visie is bewegen, spel en sport een even belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van een kind als rekenen en taal. Talent dat niet wordt gemobiliseerd, zal nooit tot optimale wasdom komen. Omdat ieder mens verschillend is, zal ieder kind daarbij zijn eigen ontwikkelingsproces en voorkeuren volgen. Het sportsysteem moet dat faciliteren.

In fase 2 vertonen kinderen in de persoonlijke ontwikkeling de kenmerken van de late kindertijd³². Deze kenmerken zijn in tabel 5.1 opgenomen³³. We wijzen er nogmaals op dat leeftijdsgrenzen en ontwikkelpatronen per kind anders kunnen zijn. De tabel geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen bij kinderen tussen de 6 en 12 jaar, wat de late kinderleeftijd wordt genoemd. De tabel laat goed zien waar de mogelijkheden en beperkingen liggen voor kinderen die fase 2 doorlopen.

Tabel 5: *Ontwikkeling van een kind in de late kindertijd*

	Kenmerk	Betekenis
Fysieke ontwikkeling		
A.1	Relatieve sterke toename grootte van het hart.	Uithoudingsvermogen is meestal goed genoeg ontwikkeld voor activiteiten en sporten op dit niveau. Kinderen kunnen daarom blijven gaan.
A.2	Anaërobe systeem is nog niet ontwikkeld.	Kinderen kunnen nog weinig anaërobe arbeid aan en daarom moet dit zorgvuldig en in beperkte mate worden opgebouwd.
A.3	Metabolische systemen werken nog minder efficiënt dan bij volwassenen.	Kinderen gebruiken relatief meer zuurstof per kg vetvrije massa. Jonge kinderen kunnen de oudere kinderen daarom niet bijhouden.
A.4	Grote spiergroepen zijn relatief verder ontwikkeld dan de kleine.	Kinderen zijn met name vaardig in de bewegingen waarbij de grote spiergroepen worden aangesproken. De kleine spiergroepen komen wat later en daar moet rekening mee worden gehouden.
A.5	Kinderen kunnen minder goed tegen oefeningen onder extreme temperaturen.	Oververhitting en onderkoeling treden bij kinderen eerder op en vragen een langere voorbereidingstijd voordat hun lichaam daarop is ingesteld.

³² Kohnstamm (2002).

³³ Deels overgenomen uit Canadian Sport Centres (2005).

A.6	Fijne motoriek ontwikkelt zich snel.	Grote toename in beweeglijkheid, balans, coördinatie en lenigheid.
A.7	Krachtontwikkeling wordt veroorzaakt door verbetering van de aansturing door het zenuwstelsel.	Krachtontwikkeling ontstaat niet door aanpassing en toename van spiermassa t.g.v. prikkels.
Mentale en cognitieve ontwikkeling		
B.1	Geleidelijke toename van het vermogen om de aandacht bij iets te houden.	Kinderen kunnen niet lang luisteren of stilstaan.
B.2	Kinderen zijn enthousiast en vaak ongeduldig.	Kinderen willen iets doen en houden niet van stilstaan en toekijken.
B.3	Kinderen zijn nog niet bezig met het zoeken naar de zin en betekenis van iets.	Kinderen willen graag worden geleid door gestructureerde en goed geplande activiteiten.
B.4	Kinderen leren vooral door het uitproberen van wat ze van anderen zien.	Kinderen zijn goed in nadoen van iets, dat goed wordt voorgedaan.
Emotionele ontwikkeling		
C.1	Kinderen willen in het centrum van de aandacht staan.	Succesbeleving is belangrijk. Laat kinderen kleine stapjes vooruitgang maken en laat ze tonen wat ze hebben geleerd.
C.2	Kinderen ontwikkelen hun zelfbeeld.	Kinderen denken zwart-wit en bouw daarom voort op succes ervaringen.
C.3	Kinderen voelen zich veilig bij een routinematige en gestructureerde aanpak.	Continuïteit is belangrijk. Veranderingen kunnen het beste worden gemaakt in kleine stappen en met gevoel voor de kinderen.
C.4	Kinderen voelen zich veilig als de coach omgeving stabiel is.	Kinderen vinden fair gedrag belangrijk. Behandel ze gelijk en niet met een wisselvallig humeur.

5.1. De aandacht voor sport op geëngageerde basisscholen

In Nederland zijn er drie typen scholen die specifiek aandacht besteden aan bewegen en sport op school: de sportieve school, de sportactieve school en de brede school. Voor basisonderwijs bestaat er geen systeem van LOOT-scholen³⁴. De reden hiervan is dat, met uitzondering van de vroege specialisatiesporten zoals turnen, kunstrijden en ritmische gymnastiek, op de basisschool sportspecifieke talenten nog te weinig zichtbaar zijn. Pas in de laatste jaren van de basisschool, wanneer kinderen in de LTAD-fase van 'Leren trainen' zijn beland, is talentherkenning voor specifieke sporten mogelijk. Deze mening wordt in Nederland zowel in het onderwijs als bin-

³⁴ LOOT-scholen komen uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 9. Door een beleidsmaatregel van het Ministerie van OCW hebben deze scholen toestemming om af te wijken van inrichtings- en examenvoorschriften voor voortgezet onderwijs.

nen de sportwereld en de sportverenigingen gehuldigd. Dit maakt nog duidelijker dat kennismaken met sporten, het herkennen van bewegingstalent en in de laatste groepen op de basisschool van sporttalent op school kan en moet plaatsvinden, en niet aan het toeval, de belangstelling van ouders of alleen aan verenigingen moet worden overgelaten.

We gaan nu eerst verder onderzoeken hoe met bewegen en sport wordt omgegaan in de geëngageerde scholen.

In Nederland zijn er nog niet veel geregistreerde sportieve scholen. In Brabant organiseert SSNB/ONB³⁵ bij basisscholen in diverse gemeenten KIDS (Kinderen In De Sport): kennismakingsportlessen op basisscholen. Topsporters en talenten worden ingezet voor Topsport Bezoeken bij basisscholen. Met name in Nijmegen en Rotterdam wordt er op gemeentelijk niveau gewerkt met een concept van sportieve scholen. Hoewel de definities van een sportieve school verschillen en ook niet eenduidig zijn vastgelegd, is de kracht van dit concept dat er een duidelijke relatie is met lokaal sportbeleid. Zo is bijvoorbeeld in Rotterdam het 'Lekker fit'-programma opgestart, waarbij clinics en cursussen worden aangeboden naast de reguliere uren bewegingsonderwijs. Een vakleerkracht verzorgt dagelijks een uur sport in groep 3 tot en met 8. De clinic en de cursusactiviteiten starten binnen schooltijd, vinden daarna buiten schooltijd plaats en worden afgerond bij verenigingen. Er worden ook topsporters bij betrokken. Er is een breed scala aan sporten. Het experiment is in 2005 gestart met vier scholen. Het is het streven om in 2010 negentig deelnemende scholen te hebben. Het 'Lekker fit'-programma heeft geleid tot grote animo onder scholen om mee te doen. In Nijmegen ligt de focus op een hoge kwaliteit van het bewegingsonderwijs en wordt de ontwikkeling regelmatig gemeten. De vakleerkracht speelt daarbij een belangrijke rol. Daarnaast wordt op het terrein van sport, spel, bewegen en gezondheid samenwerking gezocht met derde partijen zoals buurtorganisaties en verenigingen. Het schoolplein heeft een centrale plaats in de beweeg- en sportactiviteiten. De gemeenschappelijke kenmerken van sportieve scholen staan beschreven in tabel 5.2.

³⁵ SSBN: Sport Service Noord Brabant; ONB: Olympisch Netwerk Brabant.

Sportactieve scholen zijn door de KVLO (Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding) gecertificeerde scholen. De sportactieve school moet voor certificatie aantonen dat er structureel en voor langere tijd aan een aantal voorwaarden voldaan wordt. Een certificaat is geldig voor twee jaar. De vereisten zijn tot stand gekomen in overleg met KVLO, NOC*NSF, NKS (Nederlandse Katholieke Sportfederatie), SLO (Stichting Leerplanontwikkeling Nederland) en vertegenwoordigers van een aantal gemeenten. Ze komen voort uit het gegeven dat er in het basisonderwijs grote verschillen bestaan in de kwaliteit van het bewegingsonderwijs. Op veel basisscholen worden bijvoorbeeld de normatieve uren bewegingsonderwijs niet gehaald of wordt het bewegingsonderwijs verzorgd door onvoldoende (bij)geschoolde leerkrachten. De verschillen in kwaliteit zijn terug te vinden in de volgende definitie van een sportactieve school:

De leerlingen in de groepen 3 tot en met 8 krijgen minimaal twee keer per week bewegingsonderwijs. Voor de kleutergroepen wordt er dagelijks aandacht besteed aan bewegen. Daarbij worden de lessen gegeven door een vakleerkracht bewegingsonderwijs of door een bevoegde groepsleerkracht die zich geschoold en/of gespecialiseerd heeft in het geven van bewegingsonderwijs. Naast het reguliere bewegingsonderwijs nemen bewegen en sport een belangrijke plaats in bij vakoverschrijdende projecten. De school heeft ook gekeken naar de mogelijkheden van bewegen en sport voor kinderen tijdens de pauzes.

De kenmerken van een sportactieve school zijn:

- Er is zorg en zorgverbreding voor zowel getalenteerde kinderen als voor kinderen met een beweeg- en sportachterstand
- de school heeft structurele schoolsportactiviteiten
- zowel management, leerkrachten als ouders zijn betrokken bij het totale beweegprogramma op school en de school is partner in de BOS-driehoek
- er wordt structureel aandacht besteed aan de relatie tussen bewegen, gezondheid en welbevinden
- de school is maatschappelijk betrokken bij sportactiviteiten voor goede doelen (zoals sponsorlopen)

- het management heeft een (onderwijskundige) visie over bewegingsonderwijs en sport, en vertaalt deze visie ook naar taken en kaders voor het personeel.

Tabel 5.2: *Vergelijking tussen verschillende typen basisscholen op sportgebied*³⁶

	Sportieve basisschool	Sportactieve basisschool	'Gewone' basisschool
Gemiddeld aantal bewegingsonderwijs per week	dagelijks	minimaal twee keer per week	een à 2 keer per week
Vakleerkracht of bevoegde groepsleerkracht in dienst	ja, alle lessen bewegingsonderwijs worden door een vakleerkracht of bevoegde groepsleerkracht verzorgd	ja, alle lessen bewegingsonderwijs worden door een vakleerkracht of bevoegde groepsleerkracht verzorgd	op veertig procent van de scholen is een vakleerkracht of bevoegde groepsleerkracht in dienst
Naschoolse activiteiten	bijna dagelijks	bijna dagelijks	minimaal
Aanwezigheid en gebruik van een vakleerplan	ja, ontwikkeld door de vakleerkracht	ja, ontwikkeld door de vakleerkracht	minimaal
Schoolplein	uitstraling en faciliteiten gericht op sport en bewegen. Stimuleert en daagt de kinderen uit om te bewegen	uitstraling en faciliteiten gericht op sport en bewegen. Stimuleert en daagt de kinderen uit om te bewegen	nog te weinig de beschikking over voldoende faciliteiten. uitstraling vaak nog niet gericht op sport en bewegen
Sportcommissie	Ja	Gemiddeld	minimaal
Aanleren basisvaardigheden bewegen	gedeeltelijk, nog niet de achttien vaardigheden die in het LTAD beschreven staan	Minimaal	minimaal
Gebruik LTAD-model	Nee	Nee	nee
Samenwerking met verenigingen	Ja	Ja	minimaal
Organiseren van clinics door topsporters	Ja	Ja	nee
Visie school met betrekking tot sport	vooral gericht op sport	vooral gericht op sport	vooral cognitief gericht en in mindere mate gericht op sport

³⁶ Dingenouts (2008). De Brede School is uit dit overzicht weggelaten, omdat deze scholen nog in een opbouw fase verkeren en er onderlinge grote verschillen zijn.

Daarnaast moet aan een aantal randvoorwaarden worden voldaan, zoals het inschakelen van stagiaires en een buitenschools sportprogramma voor alle groepen, en worden er eisen gesteld aan de kwaliteit van het speelplein. Opvallend is dat er geen duidelijke leer- en lesplannen zijn voor bewegings- en sportonderwijs zoals die wel bestaan voor rekenen en taal. Er is geen begin- en eindsituatie beschreven voor bewegings- en sportonderwijs.

Recent is het concept van de Brede School ontwikkeld. Op Brede Scholen staat niet alleen sport, maar ook cultuur hoog op de agenda. Het Brede School-concept is een concept dat staat voor een nauwe samenwerking tussen partijen die betrokken zijn bij het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. Al deze partijen zijn daarom op één locatie of dicht bij elkaar gehuisvest. Voorbeelden van dergelijke partijen zijn: scholen, kinderopvang, sportclubs, bibliotheken, schoolmaatschappelijk werk of organisaties uit de welzijnszorg, culturele verenigingen en de lokale economie. Het doel van dit concept is het creëren van een doorgaande lijn in de begeleiding en de ontwikkeling van een kind en het faciliteren van de mogelijkheden om een kind zijn talenten te laten ontdekken en gebruiken. In de eerste generatie Brede Scholen hebben de scholen en de fysieke locatie, waar de partijen bij elkaar worden gebracht, centraal gestaan. Het is een veelbelovend concept, maar de meerwaarde voor kinderen en voor hun ontwikkeling is nog niet aangetoond. Een van de gesignaleerde problemen is dat multifunctionele accommodaties niet per definitie leiden tot multifunctionele organisaties en onderlinge samenwerking. Ook de financiering van de Brede Scholen blijkt lastig te zijn. Wij hebben in dit onderzoek Brede Scholen daarom nog niet meegenomen.

Op sportieve en sportactieve scholen wordt weinig gedaan aan talentherkenning en talentontwikkeling. Uit interviews met betrokken partijen³⁷ blijkt dat men van mening is dat talentontwikkeling pas na de basisschool aan de orde is. Voor een aantal sporten zoals zwemmen, turnen, kunstrijden en ritmische gymnastiek, is talent eerder herkenbaar, maar deze sporten komen in zo'n beperkte mate aan bod op scholen dat vanuit

³⁷ Dingenouts (2008).

het oogpunt van talentherkenning niets gebeurt. Veel scholen hebben ook geen structurele en geregelde relaties met sportverenigingen en zien dit ook niet als hun taak. Alleen in het 'Lekker fit' programma in Rotterdam zijn het met name de topsporters die betrokken zijn bij de clinics, die aan talentherkenning doen. Zij stimuleren kinderen om door te gaan en ouders worden op de hoogte gesteld als hun kind sporttalent heeft. Kennelijk zijn de officiële standpunten inmiddels door de praktijk achterhaald en moet ook de vraag worden gesteld of de beoordelaars wel over de benodigde inzichten en capaciteiten beschikken.

Naast de hiervoor genoemde argumenten om weinig aan talentherkenning en –ontwikkeling te doen, spelen vooral beleidsargumenten in deze keuze een belangrijke rol. Sportieve scholen zijn opgezet vanuit de gedachte dat kinderen een aantal zaken moet worden meegegeven waar ze hun leven lang wat aan hebben: sportiviteit, flexibiliteit en evenwichtigheid³⁸. Het 'Lekker fit'-programma is vooral opgezet vanuit gezondheidsdoelen zoals het voorkomen van bewegingsarmoede en het bestrijden van overgewicht, maar legt het accent op 'bewegen is leuk'. Kennelijk zijn breedtesport en talentontwikkeling nog onvoldoende verweven en wordt nog nauwelijks vanuit een totaalvisie gewerkt, zoals in het LTAD is beschreven. De basisgedachte achter sportactieve scholen is vooral dat het geven van de voorgeschreven lessen lichamelijke opvoeding onvoldoende is voor de ontwikkeling van kinderen op het gebied van bewegen en sport. Deze scholen besteden specifiek aandacht aan:

- afstemming en samenwerking met aanbieders van bewegingsactiviteiten buiten school
- leerlingen met een beweegachterstand en andere bewegingsproblemen
- een ruim aanbod van bewegings- en sportactiviteiten, waaraan leerlingen op hun niveau en naar hun interesse deel kunnen nemen.

In Rotterdam en Nijmegen worden voor sportieve scholen de volgende succesfactoren genoemd:

³⁸ Op citaat pagina 34 Dingenouts (2008).

- de beschikbaarheid van een vakleerkracht
- draagvlak en verankering bij management, medewerkers en ouders
- het opzetten van een sportcommissie, die het voortouw neemt in het opzetten van sportactiviteiten
- een schoolplein met veilige beweeg- en sportfaciliteiten, dat ook na school toegankelijk is; ook de aanwezigheid van speelmateriaal is een factor van belang
- aandacht voor bewegen en sporten in de schoolkrant, zodat ouders structureel op de hoogte worden gehouden
- het blijven vernieuwen en goed op de hoogte zijn van trends en ontwikkelingen.

Een bottleneck voor bewegings- en sportonderwijs is de tijd die een kind kwijt is met het lopen naar de sportzaal omdat die tijd in het algemeen van de lestijd afgaat. De lestijd is ook al beperkt door het omkleden. Een andere beperking treedt vooral op in wijken, waarin weinig tot geen sportverenigingen zijn. Uit de ervaringen in Rotterdam blijkt dat het lastig is om kinderen in zo'n situatie te stimuleren na schooltijd aan sport te doen. Om deze reden is een van de Rotterdamse basisscholen een eigen sportvereniging gestart. In Nijmegen worden combinatiefuncties waarbij een vakleerkracht op een school en bij een vereniging werkt, niet als de ideale oplossing gezien. Men heeft liever een vakleerkracht die op meer dan een school actief is. Een andere algemene beperking is de geringe beschikbaarheid van bevoegd personeel voor bewegingsonderwijs.

De vraag rijst in hoeverre dit onderzoek mag worden veralgemeniseerd. Wij denken echter dat de grote lijnen illustratief zijn voor de voorlopers in het basisonderwijs. Grootscheeps onderzoek is er echter nog niet gedaan.

5.2. Hoe staat het met sport op andere basisscholen?

Het hiervoor geschetste beeld van sportieve en sportactieve scholen laat zien dat er belangrijke ontwikkelingen gaande zijn, maar dat zich daar toch ook structurele

problemen voordoen. Wanneer we kijken naar scholen die niet tot de sportactieve en sportieve scholen behoren, dan wordt duidelijk dat het basisonderwijs nog een lange weg heeft te gaan om een rol van betekenis te vervullen in het leggen van de basis voor een goede individuele sportieve ontwikkeling en voor het versterken van de sportcultuur.

Onderzoek onder basisscholen in Dordrecht

We illustreren dit met een onderzoek³⁹ dat in 2006 onder achttien basisscholen in Dordrecht is gehouden. In Dordrecht krijgen de kinderen van basisscholen nog zwemles. Uit dit onderzoek blijkt dat leerkrachten van mening zijn dat sport op hun basisscholen een ondergeschikte plaats inneemt. Sport heeft een lage prioriteit. Slechts in één school wordt door de eerste zes groepen meer dan twee uur gesport. In acht scholen wordt er in elk geval door minimaal een groep tussen de anderhalf en twee uur gesport, in zeven scholen één à anderhalf uur en in twee scholen minder dan een uur per week. Een vakdocent wordt ervaren als een flinke verbetering, maar is slechts op tweederde van de scholen beschikbaar. De scholen zonder vakleerkracht geven aan dat geldgebrek het hoofdmotief is. Bij scholen die wel een vakleerkracht hebben, leidt dit er vaak toe dat andere leerkrachten minder betrokken zijn of zich minder betrokken voelen bij bewegings- en sportonderwijs. Van bijscholing van leerkrachten is in de helft van de scholen geen sprake. De samenwerkingsverbanden met sportverenigingen lopen vrijwel allemaal via het Bureau Sportstimulering van de gemeente. Buiten de lessen lichamelijke opvoeding wordt slechts door ongeveer een zesde van de leerkrachten aandacht besteed aan sportgerelateerde lessen over bijvoorbeeld gezondheid en bewegen of voeding en bewegen. Op een derde van de scholen mogen kinderen buiten de schooluren niet spelen op het schoolplein. Meestal omdat er geen leerkracht beschikbaar is voor toezicht. Ongeveer 85% van de leerkrachten geeft aan dat ze weten welke sporten kinderen buiten school beoefenen. Het advies van leerkrachten aan ouders om kinderen op een sport te doen omdat ze talent voor een sport hebben, wordt volgens de leerkrachten vrijwel altijd in de wind geslagen.

³⁹ Ligeon (2006). In dit onderzoek zijn leerkrachten en leerlingen van 19 van de ongeveer 45 basisscholen in Dordrecht ondervraagd in het kader van een onderzoek voor de nieuw te bouwen Sportboulevard in opdracht van directeur zwembad Aquapulca E. Leurs.

Tabel 5.3: Resultaten onderzoek onder leerkrachten van basisscholen in Dordrecht

Bewegingsonderwijs op school	ja	nee	anders
Gebruik van leermethode voor bewegingsonderwijs	12	4	2
Aanwezigheid vakdocent	12	6	
Bijscholing groepsleerkrachten	5	9	4
Inzet ALO stagiaires	12	6	
Samenwerkingsverbanden met sportverenigingen	13	5	
Sport en bewegingsactiviteiten buiten het onderwijs			
Gebruik van speciaal lesmateriaal bv. gezondheid en sport	3	15	
Organiseert de school sportactiviteiten buiten de lessen	16	2	
Zou u meer verschillende sporten willen doen op school	9	7	2
Mogen kinderen voor en na schooltijd sporten op het schoolplein	12	6	
Bent u bekend met de sporten die kinderen buiten schooltijd doen	15	3	
Worden ouders ingezet bij (na)schoolse sportactiviteiten	15	3	
Is er contact met andere actoren over sport	8	7	3
Zijn de sport en spel voorzieningen op de speelplaats naar wens	6	7	5
Worden talenten doorverwezen naar verenigingen	12	6	
Zou u interesse hebben in buitenschoolse opvang met sport	15	3	
Accommodatie			
Eigen gymzalen	18	0	
Eigen speellokaal	4	14	
Gebruikt buitenterrein in de buurt	7	11	

De meeste scholen organiseren een sportdag en doen mee aan activiteiten van het Bureau Sportstimulering. Leerkrachten merken daarbij op dat het initiatief bijna altijd vanuit Sportstimulering komt en niet vanuit de school. Een deel van de scholen stelt zich daarbij ook heel terughoudend op en vindt sportactiviteiten en advisering over sporten aan ouders en kinderen niet tot de taken van de school behoren. Leerkrachten zijn van mening dat ouders sport niet belangrijk vinden en dat ouders zich veel te weinig betrokken voelen. Volgens hen zitten veel kinderen niet op een sportvereniging omdat de kosten te hoog zijn of ouders het vervoer naar sportverenigingen niet voor elkaar krijgen. Voor allochtone kinderen komen daar ook nog een taalachterstand en cultuurverschillen ten opzichte van sport bij. Allochtone ouders verwachten bijvoorbeeld dat kinderen leren zwemmen op school en blijken minder geneigd als vrijwilliger op te treden bij activiteiten.

Uit de interviews met de leerkrachten kan de conclusie worden getrokken dat een visie op sport bij een groot deel van de scholen ontbreekt. Men doet wat wettelijk is voorgeschreven of door gemeentelijke bureaus wordt aangeboden en men organiseert een sportdag. Gebrek aan tijd, financiën, kennis van sport en sportactiviteiten en aan goede hulpmiddelen voor het bedrijven van sport spelen hierbij een belangrijke rol. Sommige leerkrachten geven aan dat sport op school ertoe leidt dat de uren daarna ook verloren gaan bijvoorbeeld omdat kinderen te moe zijn. Alle scholen beschikken over een gymlokaal en ongeveer veertig procent van de scholen heeft de mogelijkheid buiten te sporten. Lang niet alle scholen beschikken over een speelplaats die goed geoutilleerd is voor bewegen en spel. Bij een deel van de scholen kan de speelplaats alleen worden gebruikt in pauzes waarin er toezicht is georganiseerd. De sporten waaraan aandacht wordt besteed op de scholen, worden vaak ingegeven door de sociale status van de wijk. Waar bij de ene school hockey op het naschoolse programma staat, wordt bij andere scholen bijvoorbeeld veel meer karate gedaan.

Scholen kunnen gaan samenwerken met andere partners om sport te stimuleren. Men is op dit punt echter zeer terughoudend. Dit soort keuzes laat men afhangen van tijd, geld en inspanningen die moeten worden geleverd.

Op dezelfde scholen zijn ook kinderen in de leeftijd van 8 tot 12 jaar in groepsverband ondervraagd. Het blijkt dat 23% van de kinderen niet sport. De belangrijkste redenen zijn: sport is duur, geen tijd hebben, thuis moeten helpen en niet goed zijn in sport. De meerderheid vindt de gymlessen leuk en wil graag dat er aandacht wordt besteed aan (paaltjes)voetbal, volleybal, turnen, tikspelletjes en verdedigingssporten. Ook geeft 72% van de kinderen aan niet mee te doen aan sport die ze via Bureau Sportstimulering aangeboden krijgen. Kennelijk sluiten vraag en aanbod op de een of andere wijze niet op elkaar aan en weten scholen kinderen niet te enthousiasmeren. Op de vraag of er voldoende sport in de buurt kan worden gedaan, zijn de meningen onder kinderen verdeeld. Ongeveer 47% vindt de mogelijkheden die worden geboden onvoldoende. In speeltuinen worden met name door meisjes zaken gemist als schommels, glijbanen en klimrekken. Bij jongens gaat het vooral om voetbal en worden voetbaldoelen en een voetbalveld of -kooi gemist. Maar ook basketbal, een skatebaan, skeelerbaan en

tafeltennis worden genoemd. Slechts een kwart van de kinderen zegt mee te doen aan sport in de buurt. Het blijkt dat kinderen in verschillende wijken niet weten wat er in hun buurt te doen is. Slechts 39% van de kinderen is lid van een sportvereniging. In Dordrecht zijn voetbal en karate de populairste sporten. De kinderen geven echter aan dat ze bij hun vereniging niet altijd hetzelfde willen doen, meer nieuwe dingen willen leren, meer wedstrijden willen en leukere trainers. 35% van de kinderen vindt dat ze kan sporten zoals ze graag willen, maar zo'n 17% geeft aan dat ze bijvoorbeeld graag sportspullen willen lenen. Ook zeggen kinderen dat sporten goedkoper moet worden.

Uit dit onderzoek komt een genuanceerd beeld naar voren over sport op school en in de buurt. Uit dit onderzoek wordt duidelijk dat de in vorige hoofdstukken beschreven sportcultuur en sportklimaat nog ver weg zijn. De komst van vakleerkrachten is belangrijk geweest, maar het kolomdenken is nog niet vervangen door het ketendenken. Er is eerder sprake van een gefragmenteerde en pragmatische benadering van sport dan van een gerichte en gestructureerde aanpak zoals die in het LTAD-programma staat omschreven.

Onderzoek onder basisscholen in Breda

Uit onderzoek dat door Breda Actief⁴⁰ is uitgevoerd onder basisscholen in Breda, blijkt dat ook in Breda de norm van een half uur bewegen per dag in de groepen 3 tot en met 8 niet wordt gehaald door 93% van de scholen. Ook is er geen zwemonderwijs meer. Deze enquête geeft verder veel inzicht in de rol van naschoolse sportactiviteiten. Het blijkt dat slechts 41,7% van de scholen naschoolse (sport)activiteiten organiseert en hiervan is 77% gericht op sport en bewegen. Vaak worden deze activiteiten ingekocht (31%) of in samenwerking met aanbieders (31%) uitgevoerd.

De grootste problemen bij de naschoolse activiteiten zijn:

- een naschoolse activiteit is erg duur (20,8%)
- de beschikbaarheid van de ruimtes voor de activiteiten is klein (37,5%)

⁴⁰ Enquête gehouden onder 45 basisscholen in Breda door Breda Actief, mei 2007. Zie verder Dingenouts (2008).

- er zijn intern problemen met de organisatie (12,5%)
- er is te weinig animo voor de activiteiten (8,3%)
- de organisatie van naschoolse activiteiten is te veel werk (45,8%)
- de leerlingen zijn slecht te handhaven bij een naschoolse activiteit (4,2%).

In deze enquête geeft een aanzienlijk deel van de scholen aan gebruik te willen maken van externe ondersteuning:

- inzet externen tijdens binnenschoolse sporturen (33%)
- het organiseren van naschoolse sport- en bewegingsactiviteiten (42%)
- het zoeken naar samenwerking rond BOS-projecten (38%).

Scholen hebben veel minder behoefte aan externe ondersteuning bij het ontwikkelen van een jaarprogramma lichamelijke opvoeding (12,5%), bij het opzetten van een vakwerkplan bewegingsonderwijs (16,8%) en aan begeleiding bij het werken met een methode voor bewegingsonderwijs (8,3%).

CBS-cijfers 2006

Landelijk komen vergelijkbare trends en ontwikkelingen naar voren uit CBS-cijfers van 2006. We hebben de belangrijkste conclusies uit CBS-gegevens in onderstaand overzicht samengevat.

- Slechts 40% van de scholen heeft een vakdocent bewegingsonderwijs⁴¹.
- Gemiddeld wordt er 90 minuten per week aan bewegingsonderwijs besteed⁴².
- Het aantal basisscholen dat schoolzwemmen aanbiedt, is de afgelopen decennia gedaald en bedraagt anno 2006 57%⁴³.

⁴¹ <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/53E1C6AF-7CBB-4FDC-A22B-745224E27F9B/0/2006rapportagesport.pdf>, p-16.

⁴² <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/53E1C6AF-7CBB-4FDC-A22B-745224E27F9B/0/2006rapportagesport.pdf>, p-16.

⁴³ <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/53E1C6AF-7CBB-4FDC-A22B-745224E27F9B/0/2006rapportagesport.pdf>, p-17.

- 14% van de scholen heeft maatregelen getroffen voor het niet meer kunnen inzetten van pas afgestudeerde groepsleerkrachten in het bewegingsonderwijs (omdat zij niet langer daartoe bevoegd zijn).
- 76% van de groepsleerkrachten heeft de laatste jaren geen bijscholing bewegingsonderwijs gevolgd.
- Op 29% van de scholen kunnen de kinderen geen MRT (bijles voor kinderen met een motorische achterstand) volgen.
- Bij 49% van de scholen zijn de sport- en speelvoorzieningen op de speelplaats niet naar wens.
- De grootste wensen op het gebied van sport en bewegen zijn: verbeteren of aanschaffen sportmateriaal (50%), accommodatie (48%) en het aanstellen van een vakdocent (40%).

5.3. Wat vinden sporttalenten van sport op de basisschool?

In het eerder genoemde onderzoek van Dingenouts is ook onderzoek gedaan naar de ervaringen van sporttalenten met sporten op de basisschool⁴⁴. Voetbal (38%), tennis (22%) en zwemmen (10%) waren de grootste sporten onder de respondenten. 92% van de respondenten is nu meer dan acht uur per week met hun sport bezig. Van deze groep zit 3% op vmbo-kb/bb-niveau, 20% op vmbo-tl en zit 22% in een havo/vwo brugklas, 25% op havo en 29% op vwo. Ruim 80 % heeft bewust voor een LOOT-school gekozen en 81% kan op de LOOT-school school en sport beter combineren dan op de basisschool. Deze uitspraken zijn verrassend gezien de eerdere officiële standpunten dat op basisscholen talentherkenning en talentontwikkeling niet aan de orde zijn.

Op 66% van de basisscholen werd gemiddeld twee uur bewegingonderwijs per week gegeven . Slechts 24% van hun basisscholen had een vakleerkracht in dienst en bij 53%

⁴⁴ Dingenouts (2008). Het betrof een kwantitatief onderzoek onder leerlingen van vier LOOT-scholen (Eindhoven, Den Bosch, Bergen op Zoom en Venlo) naar hun ervaringen met sport op hun vroegere basisschool. Van de 148 respondenten was 69% man en 31% vrouw in de leeftijd 12 tot 15 jaar.

werd de les door de eigen groepsleerkracht verzorgd. Uit het onderzoek blijkt verder dat inzet, plezier, jezelf verbeteren, goed presteren en gedrevenheid zeer hoog scoorden onder deze groep scholieren. Als het gaat om de kwaliteit van het bewegings- en sportonderwijs dat men op de basisschool heeft gehad, dan valt op dat:

- slechts de helft van de respondenten de kwaliteit van de les belangrijk vond
- 40% van de respondenten vindt dat de professionaliteit van de bewegingsleerkracht te wensen overlaat.

De respondenten waarderen de professionaliteit van de vakleerkracht significant hoger dan die van de groepsleerkracht. Het blijkt dat 80% vindt dat er afwisselende lessen werden gegeven en 20% vindt dat de lessen eenzijdig waren (vooral balsport). De respondenten gaven aan dat slechts 17% van alle leerkrachten een leermethode lijkt te gebruiken en een kwart af en toe. Bijna 45% van de respondenten geeft aan op de basisschool genoeg vrijheid te hebben gekregen voor het deelnemen aan trainingen en toernooien. Slechts 8% van de respondenten geeft aan dat er op de basisschool aandacht aan talentherkenning en talentontwikkeling werd besteed, terwijl 70% het wel belangrijk vindt dat het gebeurt. 75% geeft zelfs aan dat het voor hun eigen sportontwikkeling goed zou zijn geweest. Slechts een kwart van de respondenten werd door de basisschool gestimuleerd om naar een LOOT-school te gaan.

Van de respondenten vindt een derde dat men op de basisschool dingen heeft geleerd die nu kunnen worden toegepast. Ongeveer 15% waardeert het bewegingsonderwijs op basisscholen met een 5 of lager en 60% waardeert het met een 7 of hoger. Ook scoort 15% de eigen sportontwikkeling op de basisschool een 5 of lager en 60% een 7 of hoger. Er blijkt een significant verband tussen een hoog cijfer voor de kwaliteit van bewegingsonderwijs en lessen die worden gegeven door een vakleerkracht. Ook de professionaliteit van de leerkracht wordt hoger gewaardeerd als een vakleerkracht het bewegingsonderwijs verzorgt. Vakleerkrachten blijken vaker een leermethode te gebruiken. In dit onderzoek zijn geen significante verbanden aangetoond tussen:

Tabel 5.4: Onderzoek onder LOOT-scholieren naar hun basisschoolervaringen met sport

Vraag	Percentages		
	eens	neutraal	oneens
Mijn inzet was altijd hoog in de sportles	93	6	1
Mijn inzet was hoger bij een sport die ik leuk vond, dan bij een sport waar ik niets aan vond	66	17	17
Het is belangrijk dat we allemaal plezier hebben	86	14	1
Ik wil mijzelf steeds verbeteren om de sport beter te kunnen uitoefenen	89	14	7
Ik vond het belangrijk dat er eerlijk werd gespeeld	84	15	2
Ik kon mijn energie goed kwijt	68	24	8
Ik vond de kwaliteit van de les erg belangrijk	47	48	5
Ik vond de professionaliteit van de leerkracht hoog	40	42	19
Ik heb veel geleerd en pas dat nu toe op de middelbare school	34	42	25
Ik was erg gedreven om de sport goed uit te kunnen oefenen	88	9	4
Ik wilde graag goed presteren in de sport die aan bod kwam	89	11	0

- de eigen sportontwikkeling en de gymlessen door een vakleerkracht
- hoogte van het cijfer voor de kwaliteit van bewegingsonderwijs en het gebruik van een leermethode
- waardering voor eigen sportontwikkeling en het gebruik van een leermethode.

5.4. Terug naar het LTAD

Hoewel in het voorgaande al enkele malen verwezen is naar talentherkenning en talentontwikkeling in de eerste drie fasen van het LTAD willen we er toch nog op terugkomen vanuit een andere invalshoek. Uit ons onderzoek komt naar voren welke actoren en factoren in de verschillende fasen van het LTAD een belangrijke rol spelen. In tabel 5.5 staan de belangrijkste doelen, actoren en factoren per fase weergegeven. De actoren die tussen haakjes staan spelen in de regel een ondergeschikte rol. De factoren die vermeld staan, zijn alleen die factoren die door (een van de) genoemde actoren te sturen zijn. Zwem- en gymlessen zijn in fase 1 opgenomen omdat hierin basisbewegingen

worden aangeleerd, die bijvoorbeeld voor de vroege specialisatiesporten van belang zijn. Een deel van de kinderen is hier mogelijk niet aan toe en zal in begin van fase 2 deze activiteiten beter leren.

Het overzicht uit tabel 5.5 biedt een goed aanknopingspunt om het netwerk rond het individueel sportsysteem verder in te kleuren en vorm te geven en de school speelt daarin een cruciale rol die volgens ons onderschat wordt. De tabel is een samenvatting van de vele punten die in dit hoofdstuk aan de orde zijn geweest.

5.5. Conclusies

De conclusie kan niet anders zijn dan dat aan de basis van talentontwikkeling nog veel schort. Op dit moment kunnen scholen met de ter beschikking staande middelen, mensen en mogelijkheden niet voldoen aan de vereisten van het LTAD. Dit geldt zelfs voor sportieve en sportactieve scholen. Tevens moet worden geconstateerd dat vele scholen ook andere prioriteiten stellen. Deze scholen rekenen bewegen en sport niet tot een van hun kerntaken, waarin een aantal doelen moet worden gerealiseerd. Leerdoelen, leerplan, en uitvoering worden vaak in handen van een vakleerkracht gelegd, die er het beste van moeten maken.

Buitenschoolse sportactiviteiten en het laten doorstromen van kinderen naar verenigingen wordt niet tot de kerntaken gerekend door scholen. Kortom het gewenste sportklimaat en de benodigde sportcultuur om een leven lang actief te zijn, zijn op dit moment niet verankerd in de scholen. Van talentherkenning en talentontwikkeling op basis van een goed functionerend sportsysteem is vrijwel geen sprake. Bewegingstalent moet van jongs af worden gestimuleerd, vanaf fase 2 en 3 van het LTAD kan talentherkenning plaatsvinden en op het eind van fase 3 moet ook talentontwikkeling een plaats krijgen. Niet in een centralistische systeembenadering, maar lokaal door een systematische en gerichte aanpak, waarin scholen het initiatief nemen.

Eigenlijk is het noodzakelijk dat de discussie over sportieve en sportactieve scholen wordt kortgesloten. Alle scholen moeten in feite dezelfde mogelijkheden aan

Tabel 5.5: Actoren en factoren per LTAD-fase

Doelen	Belangrijkste actoren	Belangrijkste factoren
Fase 1 Actieve start		
<ul style="list-style-type: none"> - plezier in bewegen - creëren actieve leefomgeving - aanleren motorische vaardigheden en begin met bewegingsvaardigheden - verwerven basisvaardigheden - verwerven basis voor algehele fitheid 	<ul style="list-style-type: none"> - ouders - school - groepsleerkracht - vakleerkracht - (broers/zussen) - (vriendjes/vriendinnetjes) - (buitenschoolse opvang) - (aanbieders zwemles) - (gymvereniging) 	<ul style="list-style-type: none"> - interesse van ouders in sport - financiële situatie ouders - beschikbare tijd ouders - leerplan bewegen - beschikken over vakleerkracht - spelvormen - niet langer dan een uur stilzitten - dagelijks bewegingsonderwijs - faciliteiten en materialen van de school - speelplein - afstand sportlokaal/buitenveld/zwembad-school - sporten en bewegen in naaste omgeving van thuis - zwemles en gymles
Fase 2 Leggen van het fundament		
<ul style="list-style-type: none"> - plezier in actief bezig zijn - deelnemen aan sporten met FUN als doel - leren van alle basis sportvaardigheden - geïntegreerde mentale, cognitieve en emotionele ontwikkeling - kennismaken met regels van ethiek in sport - dagelijkse fysiek activiteit - screenen bewegingstalent 	<ul style="list-style-type: none"> - ouders - school - groepsleerkracht - vakleerkracht - vereniging(en) - trainer - buitenschoolse opvang - sportstimuleringsbureau - buurt- en wijkorganisaties - talentscouts - (broers/zussen) - (vrienden/vriendinnen) 	<ul style="list-style-type: none"> - interesse van ouders in sport - financiële situatie ouders - beschikbare tijd ouders - dagelijks bewegingsonderwijs - leerplan bewegen en sport - beschikken over vakleerkracht - samenwerking school-sport- buurt - doorverwijzen naar sportverenigingen - faciliteiten en materialen van de school - speelplein - afstand sportlokaal/buitenveld/zwembad en school - sporten en bewegen in naaste omgeving van thuis - zwemles en gymles - kwaliteit van kennismaking met sporten

		<ul style="list-style-type: none"> - verenigingen/sportaccommodaties in de wijk of verder weg - goed gestructureerde sportprogramma's en spelvormen - mogelijkheden om vervoer naar sportverenigingen te organiseren - talentherkenningsplan - criteria voor bewegingstalenten
Fase 3 Leren trainen		
<ul style="list-style-type: none"> - keuze van hoofdsport - leren genieten van trainen - starten sportspecifieke, op techniek gerichte training - ontwikkelen overall sportvaardigheden - geïntegreerde mentale, cognitieve en emotionele ontwikkeling - introductie mentale voorbereiding - introductie andere competenties die nodig zijn om goed te sporten - talentherkenning en stimuleren talent ontwikkeling 	<ul style="list-style-type: none"> - ouders - school - groepsleerkracht - vakleerkracht - vereniging(en) - trainer/coach - buitenschoolse opvang - sportstimuleringsbureau - buurt en wijkorganisaties - talentscouts - regionale sportbonden - (broers/zussen) - (vrienden/vriendinnen) 	<ul style="list-style-type: none"> - interesse van ouders in sport - financiële situatie ouders - beschikbare tijd ouders - beschikbaarheid auto van ouders - dagelijks bewegingsonderwijs - leerplan bewegen en sport - beschikken over vakleerkracht - korte spanningsboog kind - faciliteiten en materialen van de school - speelplein - afstand sportlokaal/buitenveld naar school - schooltoernooien en stadstoernooien - talentherkennings- en talentontwikkelingsplan vereniging - talentvolgsysteem - kwaliteit trainers en coaches - trainingsfaciliteiten - wedstrijdprogrammering en -entourage - afstemming tussen sporten - vervoer naar trainingen en wedstrijden - begeleiding ouders - meerjarenplan talentontwikkeling - talentontwikkelingsinfrastructuur - regionale wedstrijden - sportkampen - trainingsintensiteit

bewegen en sport bieden. Alle scholen hebben daarbij doelen geformuleerd, de samenwerking tussen actoren in een netwerk is geregeld en er wordt rekening gehouden met factoren zoals die bijvoorbeeld in tabel 5.5 zijn beschreven. Alle goede acties rond gezondheid, overgewicht en bewegen en alle beschikbare budgetten voor deze doelen ten spijt, zijn het hoofdzakelijk acties met een 'end of pipe' karakter. Men poogt te repareren wat eerder fout is gegaan.

Volgens ons gaat het om het gepland, georganiseerd en gestructureerd leggen van de basis in de acht jaren van de basisschool. Om dit te kunnen doen, zijn extra middelen voor het onderwijs nodig en ligt een nauwe verbinding met buitenschoolse opvang en in een latere fase met sportverenigingen voor de hand. Om tot nieuwe samenwerkingsvormen te komen kan daarbij gebruikgemaakt worden van de netwerk- en ketenconcepten en van de instrumenten die in hoofdstuk 3 en 4 zijn aangereikt. Daar waar verenigingen niet binnen het bereik van kinderen liggen, kunnen schoolsportverenigingen een uitkomst bieden.

6. De rol van verenigingen in talentontwikkeling

Theo Hutten, Manon Doesborgh en Linda van de Langenberg

De rol van verenigingen in talentontwikkeling is lastig te beschrijven. Niet alleen zijn de verschillen tussen sporten erg groot, ook de doelstellingen, de omvang en de mogelijkheden van verenigingen lopen zeer uiteen. Bijvoorbeeld als het gaat om velden, zalen, sponsors, kader, recruiteringsgebied of clubhuis. We zullen ons daarom tot de hoofdlijnen beperken en de problematiek rond verenigingen bespreken aan de hand van twee onderzochte voorbeelden.

In hoofdstuk 5 hebben we geconstateerd dat verenigingen het stokje van de scholen overnemen als het gaat om het sporten van kinderen. We zullen dat moment in fase 3 van het LTAD als vertrekpunt nemen.

6.1. Sportverenigingen in Nederland

Uit de verenigingsmonitor 2008⁴⁵ blijkt dat driekwart van de clubs het werven en behouden van leden als belangrijkste knelpunt zien. Tweederde van de verenigingen heeft ook problemen met het werven en behouden van vrijwilligers. Van de clubs is 58% op zoek naar trainers en mensen die lesgeven, 35% op zoek naar organisatoren van wedstrijden en toernooien en 28% zoekt naar vrijwilligers voor arbitrage en jurering. Gemiddeld is 24% van de leden van verenigingen prestatiesporter en neemt 46% van de leden deel aan competities. Ongeveer 76% procent van de leden is recreatiesporter. Een kwart van de verenigingen bestaat geheel uit recreatiesporters, die sociale contacten, gezelligheid en plezier belangrijker vinden dan het behalen van een sportieve prestatie.

Het percentage topsportleden in verenigingen is 0,8. Het aandeel topsporters bij grote en kleine verenigingen, bij individuele sporten of teamsporten verschilt niet. In totaal

⁴⁵ Kalmthout en Lucassen (2008).

heeft slechts 15% van de sportverenigingen topsporters⁴⁶ onder haar leden. Van deze verenigingen heeft 77% één tot vijf topsporters als lid. Verenigingen met topsporters in hun geledingen komen vaker voor bij individuele (buiten)sporten en beschikken over een eigen accommodatie. Deze verenigingen hebben relatief veel prestatie- en competitieporters.

Gemiddeld is 33% van de leden jeugd. Van de verenigingen is 52% bezig met het introduceren van nieuwe sport- en spelactiviteiten en is 29% betrokken bij sportstimuleringsprojecten, die meestal gericht zijn op scholieren en jeugd. Scholen worden door 39% van de verenigingen gezien als belangrijke samenwerkingspartner. Alleen gemeenten, bonden en andere sportverenigingen worden belangrijker gevonden. De combinatiefunctionaris moet verenigingen helpen een brug te slaan naar het onderwijs.

Als we deze gegevens interpreteren vanuit het perspectief van talentontwikkeling, wordt duidelijk dat de organisatie van het primaire proces van verenigingen (trainingen bieden en aan competities en wedstrijden deelnemen) een hele klus is. Tegelijkertijd zijn verenigingen bereid hun maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen en zijn ze met name actief bezig met de basis van de sport in fase 2 en 3 van het LTAD.

Slechts 7% van de verenigingen heeft topsportambities. Binnen dit krachtenveld is aandacht voor talentherkenning en talentontwikkeling niet vanzelfsprekend. Waarschijnlijk is het voor alle verenigingen die louter uit recreatiesporters bestaan niet relevant en zullen alleen de verenigingen met topsportambities beleid op verenigingsniveau hebben. In de andere verenigingen zal talentontwikkeling meer een individuele aangelegenheid zijn. We kunnen hieruit concluderen, dat de rol van verenigingen in het netwerk als het gaat om breedtesport, aan het verbreden is. Tegelijkertijd wijzen de beperkt beschikbare gegevens erop dat er nog weinig beweging zit in het ontwik-

⁴⁶ In de verenigingsmonitor is de groep topsporters breder gedefinieerd dan bij NOC*NSF. Hier betreft het sporters die Nederland in interlands vertegenwoordigen of die optreden op het niveau van EK's, WK's, OS en daarmee vergelijkbare toernooien.

kelen van een integrale visie, waarin breedtesport, het realiseren van maatschappelijk wenselijk gedachte doelen en talentontwikkeling hand in hand gaan.

Bottenburg⁴⁷ bevestigt in de 'Rapportage Sport 2008' deze bevindingen. Uit zijn onderzoek blijkt dat de helft van de topsporters van mening is dat zij in hun ontwikkeling als talent te laat extra aandacht hebben gekregen. Bovendien wordt binnen verenigingen niet gekeken of sporters wellicht meer aanleg hebben voor een andere tak van sport. Daarom wordt vermoedelijk velen de kans onthouden om zich vroegtijdig te bekwamen in een sport, waarin ze zijn getalenteerd.

Vanuit deze achtergrond kijken we verder naar de relatie tussen talentontwikkeling en verenigingen.

6.2. De rol van verenigingen in fase 3 en 4 van het LTAD

De rol van verenigingen in talentontwikkeling is vooral in fase 3 (leren trainen) en fase 4 (vergroten van de eigen kwaliteiten) van groot belang. De leeftijdsindicaties die in het LTAD worden aangegeven voor deze fasen sporen in de meeste sporten niet met de bestaande indeling van sporters op deze leeftijden. In hoofdstuk 2 tot en met 4 hebben we geconstateerd, dat de structuren en indelingen waarin de jonge sporter actief is, gebaseerd zijn op competitie- en wedstrijdlogica en niet op leer- en ontwikkelingslogica. We proberen duidelijk te maken wat de gevolgen hiervan kunnen zijn.

Verenigingen maken in deze fasen van het LTAD deel uit van complexe netwerken. Elke actor doet zijn eigen ding. Er is geen integrale visie over de wijze waarop een keten van activiteiten de ontwikkeling van talent kan faciliteren en hoe een netwerk van actoren daar gezamenlijk voor zorgt. We nemen schaatsen en judo als voorbeeld, omdat we daar in de Brabantse situatie onderzoek naar hebben gedaan⁴⁸. Een analyse van netwerken, processen en ketenvorming per sport is nodig om relevante uitspraken te kunnen doen over de rol van verenigingen in deze sporten. Hoewel er grote verschillen

⁴⁷ Bottenburg (2008).

⁴⁸ Van de Langenberg (2008).

bestaan in de wijze waarop met talenten wordt omgegaan, heeft ander onderzoek⁴⁹ dat we hebben gedaan, aangetoond dat in alle sporten de competitie- en wedstrijdlogica ook bij jongeren in de leeftijd van 12 tot 18 jaar dominant is. We denken dan ook dat het beeld dat we schetsen voor andere sporten herkenbaar is.

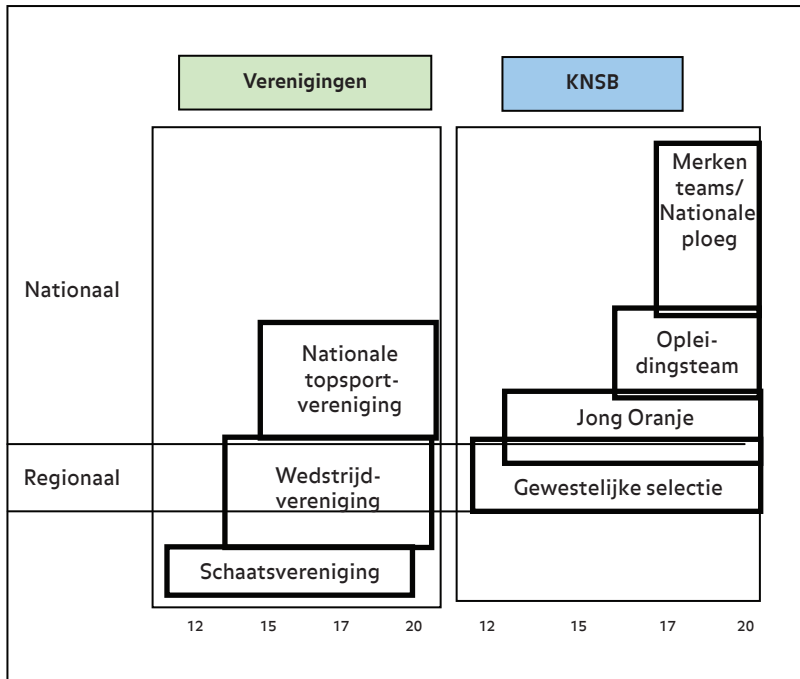
6.2.1. Schaatsen

Bij het schaatsen bestaan er in feite twee sportkolommen (voor uitleg over sportkolommen zie hoofdstuk 4). Eén op verenigingsniveau en één op KNSB-niveau. Binnen het schaatsen wordt een onderscheid gemaakt tussen uitkomen op regionaal en op nationaal niveau. Bij het regionale niveau begint men altijd bij een vereniging. Ook in verenigingsverband kan men op nationaal niveau starten in wedstrijden. Om echt internationaal verder te komen moet een schaatser op enig moment van de linker- naar de rechterkolom overstappen en moet in de rechterkolom de overstap gemaakt worden naar de nationale ploeg of naar merkenteams.

In de linkerkolom (figuur 6.1) staan in feite drie typen verenigingen, die elk een ander ambitieniveau hebben. Als een schaatser bij een nationale topvereniging begint, kan hij lang binnen de vereniging doorgroeien als hij dat wil. Zit een schaatser bij een recreatieve schaatsvereniging dan is overstappen naar een vereniging met hogere ambities al snel nodig, omdat hij anders niet in de juiste circuits terecht komt. De samenwerking tussen de verenigingen onderling is meestal beperkt. Er zou een netwerk kunnen zijn dat gezamenlijk een keten vormt, maar in de praktijk is het meer een kolom, waarbij de sporter zelf de stap moet zetten, waarbij hij niet wordt begeleid. In recreatieve verenigingen krijgt een talent geen structurele aandacht en moet hij er vaak zelf achter komen dat hij naar een andere vereniging om moet zien. Aan de andere kant is het zo dat ook op hoog niveau uitkomende verenigingen hun recreatiesporters zowel sportief als financieel hard nodig hebben.

Aan de rechterkant staat de KNSB-kolom. Je verwacht dat dit geen kolom is, maar een keten waarin actoren samenwerken om tot een optimale aanpak te komen en de door-

⁴⁹ Poppelaars (2007), Van Rooijen (2007), Hurkmans (2008).

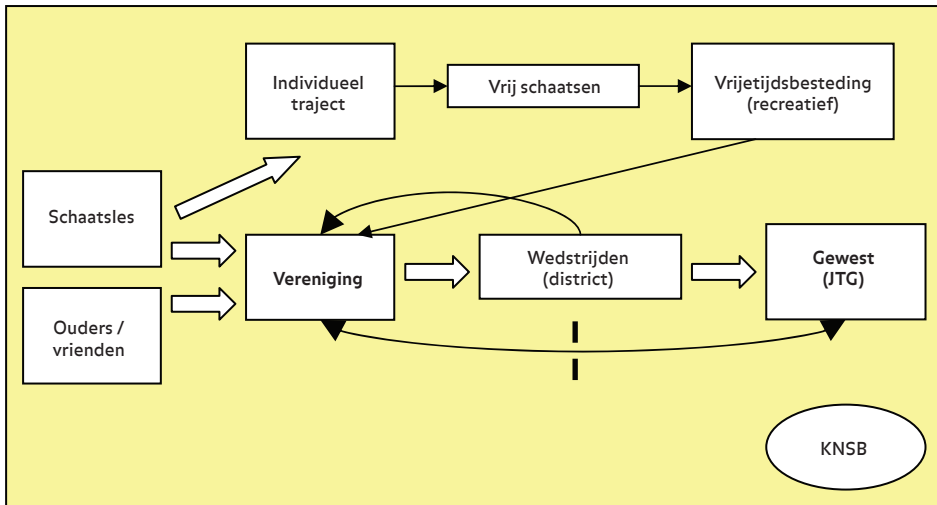

Figuur 6.1: De sportkolommen in het schaatsen

stroming te faciliteren. Dat is niet het geval. Ook hier heeft elke actor zijn eigen werkingsgebied en domein van bevoegdheden. De niveaus werken nauwelijks samen. Er is zelfs een behoorlijke concurrentie tussen ploegen.

Figuur 6.2 laat zien dat het verenigingsnetwerk in de leeftijd van 12 tot 15 jaar centraal staat. Vaak begint men met schaatslessen voordat deze leeftijd is bereikt. Men leert de beginselen van het schaatsen bij een vereniging of een commerciële instelling via de ijsbanen. De meeste ijsbanen hanteren zelfs strikte regels voor de trainingsfaciliteiten, begeleiding en communicatie naar potentieel geïnteresseerden. Zij moeten er uiteindelijk hun brood mee verdienen en hebben er geen belang bij dat het geld naar de verenigingskas stroomt.

Als schaatsen plezier oplevert, er vooruitgang wordt geboekt en een kind vaker wil trainen of aan wedstrijdjes wil deelnemen, wordt een kind lid van een vereniging.

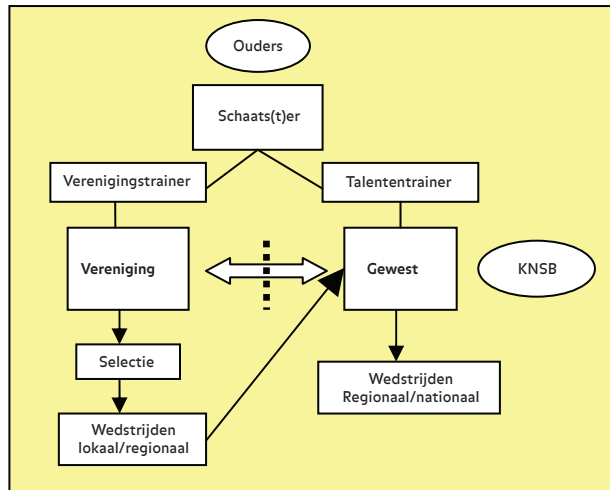
Figuur 6.2: Het netwerkproces voor schaatsers tussen 12 en 15 jaar

Vanuit verenigingen kunnen junioren pupillen en junioren C meedoen aan wedstrijden. Talentvolle pupillen en junioren C kunnen in aanmerking komen voor een jeugdtrainingsgroep. In de jeugdtrainingsgroepen ligt het accent nog op techniek. Schaatsers kunnen zowel aan verenigingstoernooien als aan lokale wedstrijden en districtswedstrijden deelnemen. Het leren schaatsen binnen de vereniging staat echter tot een jaar of 14 nog centraal.

In de fase van junioren B en A verloopt het ontwikkelingsproces meer langs de lijnen uit figuur 6.3. Junioren B en hoger moeten de weg zien te vinden naar de gewestelijke selecties. Het gewest neemt voor de meest talentvolle schaatsers langzaam de rol van de vereniging over. De overgang naar selecties wordt bepaald door het niveau van de prestatie. Het niveau van een schaatser wordt bepaald met de SARA⁵⁰-lijsten, die een landelijke vergelijking en normstelling van de prestaties van de schaatser mogelijk maken.

Vanuit de jeugdtrainingsgroep kan men de overstap maken naar de juniorensselectie. De meer ambitieuze verenigingen zijn echter ook in staat zelf een veel hoger niveau

⁵⁰ SARA-lijsten: SARA staat voor Schaatsprestaties Alle Rijders Automatisch. In de SARA database worden sinds begin jaren negentig van de vorige eeuw alle goedgekeurde tijden van schaatsers in het langebaanrijden automatisch centraal geregistreerd door de KNSB.

Figuur 6.3: Het netwerkproces voor schaatsers tussen 15 en 17 jaar

van training te organiseren voor deze groep. Vaak wordt dit gedaan via baanselecties, waarin de verenigingen die op een baan trainen, hun talenten gezamenlijk laten trainen onder leiding van een goede trainer. De doelstelling van deze groepen is het bereiken van gewestelijke en Nederlandse kampioenschappen. De aandacht verschuift op deze leeftijd ook meer van de techniek naar de trainingsomvang. Uit interviews blijkt echter dat de samenwerking tussen verenigingen en gewest nogal wat te wensen overlaat. Verenigingen zien hun talenten niet graag vertrekken naar het gewest en van een gezamenlijk beleid of afstemming over hoe een talent het beste verder komt is geen sprake.

In de fasen die hierna volgen, neemt het belang van de vereniging in het netwerk rond talenten aanzienlijk af. Dit betekent dat men in de leeftijd tussen 12 en 17 de overstap richting gewest moet hebben gemaakt. Het is lastig om dat op latere leeftijd te doen.

6.2.2. Judo

Judo kent ook twee gescheiden sportkolommen. In beide kolommen krijgt een judoka die op een hoger niveau gaat uitkomen, te maken met een andere infrastructuur. In judo bestaat een teamcircuit en een individueel circuit. Het teamcircuit is het circuit van de verenigingscompetities en de verenigingskolom. Er zijn verenigingen die op regionaal, nationaal, continentaal en mondiaal niveau (willen) uitkomen. Als een

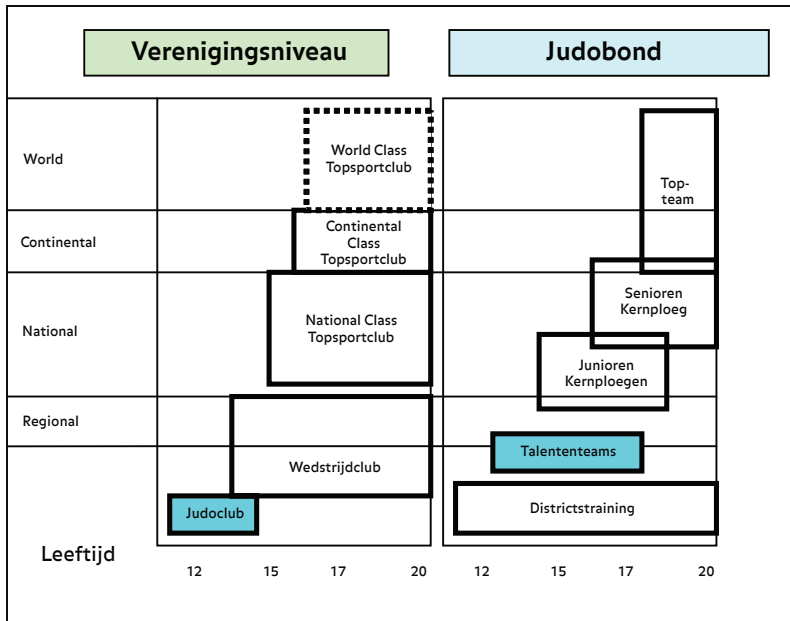
sporter op nationaal niveau wil judoën, zal hij naar een vereniging moeten overstappen die op dat niveau uitkomt. De verschillen tussen een regionaal opererende club en een nationaal opererende club zijn groot.

Als individuele sporter kan men als men aan de voorwaarden voldoet, in het circuit van de judobond terechtkomen. Dit is het individuele circuit dat zich richt op de individuele talentontwikkeling. Het talentontwikkelingsproces loopt van districts-trainingen naar talententeams en kernploegen. De overstap van districtstrainingen naar talententeams en naar de junioren kernploeg is groot.

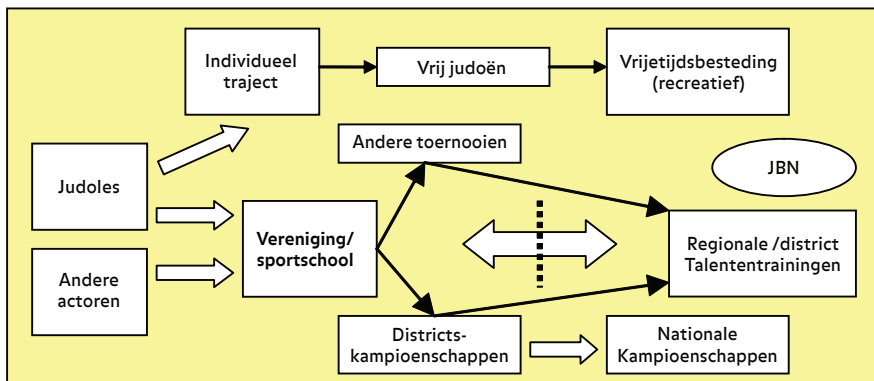
De judobond heeft zich ten doel gesteld om op 'world class performance' niveau te operen. Dit betekent dat men in alle gewichtsklassen iemand wil hebben die op wereldniveau presteert. Om dit te realiseren is een brede basis nodig op alle onderliggende prestatieniveaus. Hierbij vervullen de verenigingen een belangrijke rol. Daarnaast worden topsportscholen en regionale samenwerkingsverbanden geïntegreerd. De JBN (Judo Bond Nederland) vindt het van groot belang dat talent tijdig wordt gesignaleerd zodat omstandigheden kunnen worden gecreëerd waarin het talent gedijt. De JBN stelt daarom ook steeds hogere eisen aan de betrokken actoren en dus ook aan verenigingen.

De JBN werkt met drie leeftijdsklassen, waarvan die van 12 tot 15 jaar de jongste is. Voor alle leeftijdsklassen worden Nederlands Kampioenschappen gehouden. De voorrondes worden gevormd door zeven districtskampioenschappen, waarbij de eerste vier per district zich plaatsen voor het NK. Naast deelname aan het NK worden de via de districtskampioenschappen geplaatste judoka's ook uitgenodigd voor een talententraining van een district. Ook op andere toernooien worden talenten gescout door de talententrainer van een district. In figuur 6.5 wordt dit weergegeven.

De judoka's sporten zowel bij hun judovereniging als in de regionale talententrainingen. De regionale talententeams trainen eenmaal per week. Voor de andere trainingen zijn de judoka's op hun vereniging aangewezen. Daarom is het uitzetten van een gezamenlijke lijn en afstemming absoluut noodzakelijk. De samenwerking tussen regio-

Figuur 6.4: De sportkolommen voor judo

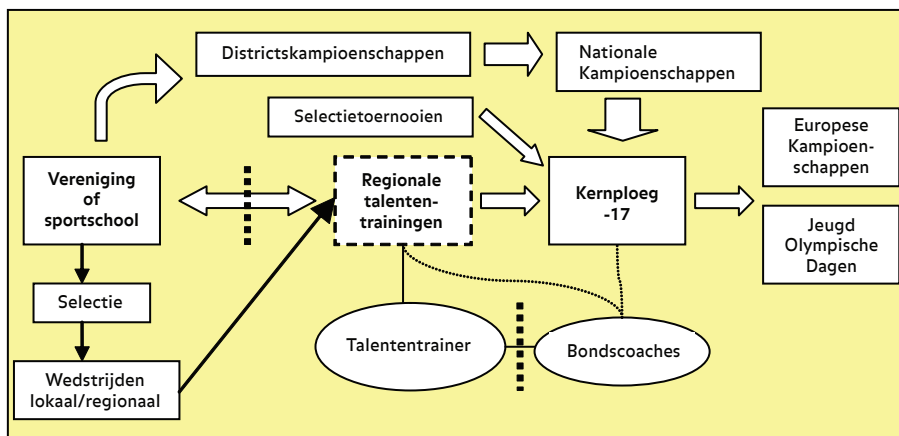
Figuur 6.5: Het netwerkproces in de leeftijd 12 tot 15 jaar bij judo

nale talententeams en sportscholen/verenigingen loopt echter niet goed. De oorzaak hiervan is dat beide partijen voor hun eigen belang gaan en daarom het talent bij zich willen houden. In de leeftijdsfase van 12 tot 15 jaar zijn nog geen individuele begeleidingstrajecten. Naast de talenttrainer is er een coördinator voor deze talentgroep aangesteld die organisatorische zaken regelt met bijvoorbeeld scholen en ouders.

De tweede leeftijdsklasse is de groep van 15 tot 17 jaar. Uit de medaillewinnaars van NK's en andere selectietoernooien, en uit de doorstroom van de talentengroepen wordt jaarlijks een kernploeg onder de 17 samengesteld. Er wordt eenmaal per week getraind onder leiding van de junioren bondscoach (zie figuur 6.6). In feite is voor talenten in deze fase de vereniging nog steeds dé trainingsplaats, maar maakt de vereniging zelf nauwelijks meer deel uit van het talentontwikkelingstraject. Dat levert ook geregeld spanningen op, omdat clubs bijvoorbeeld ook belangen hebben in de verenigingskolom.

Een ander, meer individueel probleem is, dat talenten uit de talentgroep 12-15 vanuit een district alleen naar het nationale juniorenniveau (de kernploeg) kunnen doorstromen. Er is geen vervolg mogelijk in hun regio, omdat voor deze groep de regionale trainingen nog niet van de grond gekomen zijn.

Uit deze voorbeelden wordt duidelijk hoe complex het netwerk rond verenigingen is. Als trainingsplek zijn ze zeker in het judo hard nodig en vormen ze ook de opvang voor judoka's die niet vanuit de talentengroep doorstromen. Hun rol in de talentontwikkeling beperkt zich in feite tot de talentherkenning en het faciliteren van het meedoen aan de juiste wedstrijden.

Figuur 6.6: Het netwerkproces in de leeftijd van 15 tot 17 jaar

6.3. De betekenis van de niveaoverschillen tussen verenigingen

We hebben hiervoor al geconstateerd dat er grote verschillen zijn tussen verenigingen op het gebied van doelstellingen, verenigingsomvang, beschikbare trainingsuren, beschikbaarheid van trainers en andere faciliteiten, die nodig zijn voor het beoefenen van sport. Wij willen in deze paragraaf met cijfers onderbouwen hoe belangrijk de keuze van de juiste vereniging is voor een talent.

In een onderzoek dat gedaan is bij de KNZB⁵¹ is onder andere onderzocht in welke mate talenten doorstromen en bij welke verenigingen dat gebeurt. Als maat voor de doorstroming is een toptienklassering gebruikt op jaargangfinales (minorenleeftijd), NJK's (junioren) en NK's (jeugd en senioren). De maat voor het niveau van een vereniging is het niveau, waarop aan de competitie in 2007-2008⁵² werd deelgenomen. Uit tabel 6.1 blijkt dat 49% van de zwemsters die vanaf de minorenleeftijd doorstromen naar toptienklasseringen op NK's voor senioren, bij A-verenigingen zitten. Bij junioren is dit nauwelijks anders. Bij de jeugd neemt dit percentage af omdat veel talenten dan al zijn doorgestroomd. Dat er toch steeds nieuwe aanwas bij de A-verenigingen komt, kan te maken hebben met het feit dat zwemsters overstappen naar een A-vereniging omdat ze daarvoor de top tien net niet haalden en bij de A-vereniging wel.

Tabel 6.1: Doorstroming naar NK toptienklasseringen vanaf de categorie dat zwemster een toptienklassering behaalde op de belangrijkste nationale wedstrijden in haar leeftijds-categorie

Categorie	Minoren	Junioren	Jeugd
Doorstromers trainend bij A-competitie vereniging ⁵³	32	27	15
Totaal aantal doorstromers	66	58	48
Aandeel van A-verenigingen in de doorstroom naar NK's vanuit een bepaalde categorie	49%	47%	31%

⁵¹ Kamsteeg (2008).

⁵² Er is een uitzondering gemaakt voor PSV, dat pas sinds enkele jaren aan de competitie deelneemt, maar als topvereniging in de onderste regionen moest beginnen.

⁵³ Inmiddels is de benaming van de competitieniveaus veranderd. Wat in dit onderzoek de A-vereniging wordt genoemd, heet nu de hoofdklassevereniging en de nieuwe A-klasse was voor seizoenen 2008-2009 een B-vereniging.

Als alle toptienklasseringen in klassementen worden opgeteld, dan blijkt dat A-verenigingen 31% van de doorstromers afleveren. Deze verenigingen zijn meestal groter dan andere verenigingen, dus is het de vraag of dit de oorzaak is. Als we echter kijken naar het totaal aantal leden van de A-verenigingen en we vergelijken dat met de leden van alle verenigingen in de doorstroomklassementen, dan blijken A-verenigingen daar een aandeel in te hebben van slechts 15%. Als we alle zwemverenigingen met wedstrijdswemsters in Nederland meetellen die niet in dit klassement voorkomen, dan valt dit percentage nog veel lager uit. De conclusie kan dan ook niet anders zijn dan dat A-verenigingen een sleutelrol vervullen in de talentontwikkeling tot nationale topper.

We hebben ook nog op een andere manier berekend hoe belangrijk A-verenigingen zijn voor de doorstroming van talent. Per vereniging hebben we bepaald welk percentage van de leden doorstroomt naar een toptienklassering. Het resultaat is weergegeven in tabel 6.2. Als we van alle verenigingen in het doorstroomklassement een ranglijst maken met het percentage van de vrouwelijke zwemmers dat doorstroomt naar een toptienklassering, dan blijkt dat:

- de top tien van de ranking wordt gedomineerd door A-verenigingen (de eerste zes en plaats negen)
- alle A-verenigingen in het doorstroomklassement voorkomen en er daarvan tien bij de eerste vijftien in de ranking zitten
- de kans om als zwemster een toptienklassering te scoren bij topverenigingen ongeveer tien keer zo groot is als bij de laatste vereniging uit het klassement en ongeveer vijf keer zo groot als bij de middelste van het klassement
- de kans om een toptienklassering altijd klein is. Bij de meeste verenigingen in het klassement ongeveer 1%.

Deze gegevens tonen aan wat het belang is van de A-verenigingen voor talentontwikkeling. De gegevens laten ook zien dat een talent dat bij een van de bovengenoemde A-verenigingen traint, een veel grotere kans heeft om een toptienklassering te behalen. Wanneer deze resultaten worden vertaald naar een ketenbenadering, dan ligt het

voor de hand netwerken te maken in regio's rond de A-verenigingen (vanaf 2008/2009 hoofdklasse genoemd) en eventueel enkele B-verenigingen (nu A-klasse genoemd), waarin de doorstroming van talent wordt gefaciliteerd.

Tabel 6.2: *Percentage van de leden van een vereniging dat doorstroomt naar toptienklassering bij de senioren*⁵⁴

Volgorde	Vereniging	Zwemniveau competitie	Percentage van de verenigings-leden dat doorstroomt naar top tien NK
1	PSV	A	7,60%
2	De Dolfijn	A	5,26%
3	Hoogeveen	A	4,68%
4	DWK-XCESS	A	4,09%
5	LZ 1886	A	3,51%
6	OZPC	A	3,51%
7	De Zijl/LGB	B	2,92%
8	De Whee	B	2,92%
9	TriVia	A	2,92%
10	Zc Ooievaar	1 ^e klasse district	2,34%
33	Koewacht	C	1,17%
66 (laatste)	WVZ	A	0,58%

6.4. Wat vinden andere actoren van de rol die verenigingen spelen in talentontwikkeling

Sporters en hun ouders vinden het van groot belang dat een goed opgeleide en betrouwbare trainer op verenigingsniveau de training verzorgt en wedstrijden begeleidt. In veel sporten wordt aan beide punten op verenigingsniveau niet voldaan. Juist in deze fasen van het LTAD zijn gespecialiseerde trainers nodig, maar specifiek opgeleide trainers voor deze leeftijd zijn nergens beschikbaar. Zoals al eerder is beschreven in dit hoofdstuk is er een enorm tekort aan trainers en zeker aan opgeleide trainers.

⁵⁴ Enkele verenigingsnamen zijn inmiddels gewijzigd, maar hier is de naam gebruikt zoals die in de periode 1997-2007 het meest werd gebruikt.

De meeste verenigingen moeten het zelfs doen met vrijwilligers als ouders en sporters van hogere teams, die bereid zijn pro deo een of meer dagdelen te besteden aan het verzorgen van trainingen en/of het begeleiden van wedstrijden. Deze groep leert al doende wat er van hen wordt verwacht en brengt hoogstens de eigen sportervaring mee. Bovendien is bijvoorbeeld niet elke goede voetballer een goede trainer. Scholing en ook bijscholing is voor veel verenigingen niet haalbaar. Dat geldt ook voor degenen die training geeft. Veel trainers kunnen een opleiding niet combineren met de uren training bij de vereniging. Bovendien gaat veel ervaring en menskracht verloren omdat er een groot verloop is onder trainers.

6.5. Knelpunten voor verenigingen in relatie tot scholen

In hoofdstuk 9 komt de rol van het voortgezet onderwijs in talentontwikkeling aan de orde. In dat hoofdstuk is een tabel opgenomen over de wijze waarop verenigingen en scholen afspraken maken over de relatie tussen school en sport. In dit hoofdstuk kijken we alleen naar de verenigingskant.

Grofweg zijn er drie typen afspraken. Bij twee daarvan zijn verenigingen betrokken.

- Individuele afspraken zonder tussenkomst van een vereniging. Dit type afspraken is voor dit hoofdstuk niet relevant.
- Individuele afspraken met tussenkomst van de vereniging. Het gaat hier met name om individuele talenten. Vaak weten scholen en sporters niet wat en hoe ze afspraken vorm moeten geven. Scholen willen ook bewijzen zien voor en onderbouwing krijgen van een verzoek om medewerking. De verenigingen en de trainers van de sporter zullen daar vaak voor moeten zorgen. Het initiatief gaat meestal niet van de vereniging uit maar van de sporter.
- Collectieve afspraken tussen een vereniging en een school. Meestal gaat het in dit geval om een betaald voetbalorganisatie en over een vereniging verbonden aan een RTC (Regionaal Training Centrum) of NTC (Nationaal Topsport Centrum). Richtlijnen en afspraken vanuit een bond met NOC*NSF over het functioneren van een RTC zijn hierbij het uitgangspunt.

Het probleem voor verenigingen is dat zij nauwelijks reguliere contacten onderhouden met scholen en ook niet weten wat er precies wordt verwacht en wat er bekend mag worden verondersteld. Zij zouden daarbij gebruik kunnen maken van de Olympische Netwerken die collectieve afspraken met LOOT-Scholen en Topsportvriendelijk Scholen hebben mits de sporters voldoende niveau/status hebben. Er doen zich ook allerlei praktische problemen voor omdat verenigingsfunctionarissen en trainers niet altijd beschikbaar zijn op de uren dat scholen dergelijke zaken afhandelen.

6.6. Conclusies

Het grote probleem op verenigingsniveau is dat binnen de huidige structuur en werkwijze van het sportsysteem, er van verenigingen nauwelijks kan worden verwacht dat zij talentontwikkeling van individuen belangrijker vindt dan de belangen van de vereniging. Binnen het huidige systeem kunnen alleen de sporters zelf daar iets aan doen door gewoon op te stappen. De gevolgen hiervan zijn meestal niet gering, omdat een overstap naar een beter passende vereniging meestal na veel geharrewar en niet in goed onderling overleg gebeurt. Sporter, ouders en directe omgeving kunnen daar veel last van ondervinden. Mocht een sporter op het hogere niveau het niet redden, dan is er bovendien nauwelijks een weg terug en verdwijnen sporters vaak voor enkele jaren van het toneel of gaan ze een andere sport doen⁵⁵.

De rol van verenigingen is in de sturing van talentontwikkeling maar van korte duur. De talenten die op het juiste moment presteren, worden al gauw in selecties opgenomen. De communicatie tussen selecties, talentgroepen en verenigingen laat nog veel te wensen over. Vaak is echter de omvang van de selectietrainingen zo beperkt dat sporters toch bij hun vereniging nog trainingsuren maken. Op deze wijze ontstaat een onbevredigende situatie voor verenigingen.

Verenigingen vormen de kern van het Nederlandse sportsysteem. Het is merkwaardig dat juist binnen verenigingen talentontwikkeling zo weinig aandacht krijgt. Bovendien

⁵⁵ Van Rooijen (2007).

zou het traject van talentontwikkeling in verenigingen veel langer moeten zijn dan het nu in de praktijk vaak is. Enerzijds moeten verenigingen eerder beginnen met talentherkenning en met extra aandacht besteden aan talenten (zie hoofdstuk 5 en 7; zie Bottenburg (2008)). Anderzijds blijkt in dit hoofdstuk dat verenigingen in de praktijk nog lang de thuisbasis zijn voor talenten die in selecties zitten. Om die reden behoren verenigingen partner te zijn in het netwerk in latere fasen van het LTAD. Dit vormt een contrast met wat wij hebben waargenomen. Van afstemming en van elkaar leren is in onze voorbeelden nauwelijks sprake.

De wijze waarop verenigingen met talentherkenning en talentontwikkeling omgaan, is een knelpunt. De meeste verenigingen hebben een jeugdafdeling, maar geen beleidsplan voor talentherkenning en talentontwikkeling. Het bestuur is bezig met competitiestanden en trainingsstructuren, maar houdt zich niet bezig met individuele begeleiding van sporters. In veel verenigingen ligt dit ook erg lastig. Op het niveau van fase 3 en 4 van het LTAD bestaan er in de meeste sporten geen goede definitie en geen criteria voor wat een talent is. Het kader ontbreekt om daar zelf een invulling aan te geven (zie hoofdstuk 8 over de rol van talentcoaches). Er zijn al gauw scheve gezichten en verdeelde meningen. Daarom kiezen veel verenigingen ervoor iedereen gelijk te behandelen. In andere gevallen wordt er gewerkt met selecties en moet de sporter zich in wedstrijden bewijzen om tot de groep talenten of tot de selectie te mogen behoren. In individuele sporten bestaan hiervoor vaak harde selectienormen op basis van tijdsnelsten of benchmarks zoals FINA-punten (zwemmen) of SARA-lijsten (schaatsen).

Als men eenmaal als talent is bestempeld, doet zich het omgekeerde probleem voor. Verenigingen willen in fase 3 en 4 van het LTAD talenten binden en vasthouden. Men heeft deze talenten vaak nodig voor de competitie of om ambitieuze doelstellingen te realiseren om te promoveren naar een hoger niveau. Verenigingen hebben er in deze situatie geen belang bij om een sporter door te sturen naar een vereniging die al hoger uitkomt in de competitie of die talenten meer trainingsfaciliteiten en andere extra's kan bieden. Zelfs de overgang naar RTC en NTC ligt gevoelig. Ook als deze sporters voor de eigen competitie beschikbaar blijven, zien veel verenigingen dit als een voor-

bode van vertrek van het talent. Er zijn ook praktische bezwaren. Tijdens teamtrainingen kan er niet aan de teamtactiek en teamspirit worden gewerkt omdat essentiële schakels in het team ontbreken. In andere sporten moeten talenten een maatwerktrainingsprogramma afwerken dat zij van hun trainer bij het RTC hebben gekregen, maar beschikt de vereniging niet over de ruimte en personen die dat kunnen begeleiden. In andere gevallen is de sponsor er niet blij mee dat een talent in bijvoorbeeld andere kleding loopt. Soms beschikken talenten over veel beter materiaal dan in de vereniging beschikbaar is en roept dat weer reacties op.

De slotconclusie van dit hoofdstuk is, dat er een visie nodig is op talentontwikkeling en de wijze waarop dit kan worden gerealiseerd om toppers voort te brengen, maar ook voor het vervullen van de maatschappelijke functies van verenigingen. Dat laat zien wat sport betekent: het gaat er om te ontdekken waar je goed in bent en wat bij je past, en het gaat er om jezelf voortdurend te verbeteren. Alles draait om plezier beleven tijdens de sportactiviteiten en om het beleven van lol en voldoening in trainingen en wedstrijden, aan het ontdekken en verbeteren van jezelf. Een deel van de lol is voor velen ook nog dat het samen met anderen wordt gedaan die op eenzelfde niveau acteren. Daarom hebben breedtesport, talentontwikkeling en topsport elkaar nodig en is de vorming van een keten, waarin actoren in het netwerk samenwerken met verenigingen van groot belang. Voor alle partijen moet er binnen deze gezamenlijke visie wat te halen zijn.

7. De rol en positie van ouders in talentontwikkeling

Esther van Esch, Steef van den Boom en Theo Hutten

Ouders zijn vaak de trouwste supporters van hun sportieve kinderen. Ouders spelen in de begeleiding van hun talentvolle kinderen tussen de 12 en 18 jaar in de regel de grootste rol. Zij moeten heel veel voor de sport van hun kind(eren) doen en laten. Topsporters zeggen zelf dat hun ouders, naast hun trainers/coaches, de belangrijkste personen in hun topsportloopbaan zijn. Toch wordt deze rol vaak onderschat en worden ouders nauwelijks door bijvoorbeeld trainers/coaches en verenigingen bij de ontwikkeling van hun kind en bij de gang van zaken betrokken. Trainers/coaches willen nog wel eens afstand houden tot de ouders. Ook op verenigings- en bondsniveau loopt de belangstelling voor ouders van talenten niet over. Deze actoren proberen ouders in te schakelen als vrijwilliger en official, maar in het kader van de ontwikkeling van hun kind op sportgebied is er vrijwel geen communicatie. Dat is jammer, want ouders staan nu eenmaal heel dicht bij hun kind. Bovendien spelen ouders een belangrijke rol in de opvoeding en in het talentontwikkelingsproces van sportende kinderen en moeten zij zelf ook mee in de ontwikkeling van hun kind. Om deze redenen hebben we een hoofdstuk gewijd aan ouders van talenten. Voor uitgebreidere informatie verwijzen wij u naar Van Esch⁵⁶.

7.1. De rol van ouders in talentontwikkeling

De rol van ouders wordt ook bepaald door de verwachtingen die ouders zelf hebben en de mate waarin zij zelf betrokken zijn bij de sport van hun kind. Ongeveer 80% van de ouders is betrokken. De andere 20% bestaat uit de afkeurende, de ongeïnteresseerde, de pronkende, de coachende, de fanatieke, de overkritische en de overbezorgde ouder. Bij de betrokken ouder staat plezier en motivatie van hun kind voorop.

⁵⁶ Esch (2007)

Het bestaande sportsysteem maakt het daarbij ouders niet gemakkelijk, omdat het systeem sterk op het resultaat en de selectienormen is gericht en niet op het ontwikkelingsproces.

Ouders en hun sportende kinderen zien ouders vooral in een facilitaire en organiserende rol. De intensiteit blijkt per sport en per leeftijdsfase nogal te verschillen. Diepte-interviews en groepsdiscussies in het onderzoek van Van Esch⁵⁷ leveren het volgende beeld op. Affiniteit voor sport is belangrijker dan kennis van de sport. Bij materiaalsporten als roeien, zeilen en wielrennen is materiaalkennis echter wel degelijk belangrijk. Bij vroege specialisatiesporten zoals turnen, is gezelligheid en sfeer belangrijk, omdat kinderen al op heel jonge leeftijd voor hun contacten op medesporters zijn aangewezen. Beide partijen vinden het belangrijk dat ouders zich niet bemoeien met de technische aspecten van de sport. Verder vervullen ouders ook een voorbeeldrol. Sporters geven aan soms een stimulans van hun ouders nodig te hebben om naar alle trainingen te gaan. Sporters vinden het fijn als hun ouders zonder tegenzin meegaan of zaken met bijvoorbeeld de school regelen. Over ouders die veel kennis van hun sport hebben zijn de meningen verdeeld. Sporters willen niet dat ouders zich met wedstrijden en trainingen bemoeien en denken dat ze zich door de bemoeienis van ouders soms minder snel kunnen ontwikkelen.

Volgens ouders zou het goed zijn als trainer en ouders meer met elkaar communiceren omdat er veel van elkaar kan worden geleerd. Ouders zijn van mening dat er veel te weinig voor hen wordt georganiseerd, zodat ze zich bij de vereniging en bond niet betrokken voelen. Zulke ouders hebben geen idee waar hun kind mee bezig is. Ouders geven ook aan dat buiten de sportwereld niet begrepen wordt waarom zij zoveel tijd in de sport van hun kind stoppen. Goede contacten in de sport zijn ook om die reden belangrijk. Gezelligheid en plezier zijn belangrijke factoren voor sporters én voor ouders. Ouders vinden vervoer en reizen een probleem: training, wedstrijden, school, fysiotherapeut, sportartsen, enzovoorts. Alles zit ver uit elkaar en het kost veel tijd, energie en geld van ouder en sporter. In een representatieve enquête onder

⁵⁷ Esch (2007)

sporttalenten⁵⁸ en hun ouders wordt het bovenstaande beeld bevestigd. Sporters en hun ouders geven op enkele details na dezelfde antwoorden. Dit wijst op een sterke band. We komen hier in de volgende paragraaf op terug, omdat de enquête is ingedeeld naar de leeftijdsfasen van het LTAD.

7.2. De rollen en gevoelens van ouders

De rol van ouders in de verschillende fasen van het LTAD is vooral onderzocht door een landelijke enquête onder sporters en hun ouders. Opvallend is dat het merendeel van de sporters op een hoog niveau wordt opgeleid. Vrijwel alle sporters doen havo of vwo. De verklaring is mogelijk dat sporters al op jonge leeftijd een grote discipline moeten hebben en daarmee in staat zijn school en sport te combineren. In het vervolgonderwijs is echter het aantal mbo'ers ten opzichte van hoger vervolgonderwijs in verhouding groot. De oorzaak hiervan is enerzijds dat sporters echte doeners zijn, die niet graag boven de boeken hangen. Anderzijds is hun trainingsomvang enorm toegenomen en valt het leren op hoog niveau moeilijk met sporten te combineren.

Ongeveer 54% van de sporters kan de eigen sportstatus niet aangeven. Ouders kunnen in 59% de sportstatus van hun kind niet aangeven. Ruim 80% van een van beide ouders heeft zelf ook op wedstrijdniveau gesport. In 40% van de gevallen doet in elk geval een van de ouders de sport, die het talent ook doet. In 55% van de respondenten vervult een van de ouders een functie in de sport (trainer, bestuurslid, commissies).

De belangrijkste rollen van de ouder komen nadrukkelijk naar voren: vervoer, financiële ondersteuning, opvang als het tegenzit, verzorger voeding en mentale begeleider. Eigenlijk scoren alleen de rol van vraagbaak en ondersteuner bij de studie minder. Daarom zijn ouders niet weg te denken en kunnen ze niet worden veronachtzaamd. De belangrijkste kenmerken van ouders zijn: ondersteunend, stimulerend, enthousiast, geïnteresseerd en realistisch.

⁵⁸ Esch (2007a)

Tabel 7.1: Welke rol speelt u als ouder/verzorger in de sportieve ontwikkeling van uw kind?

Rol	Respons	
	Aantallen	Procenten
Stimuleren	106	11,5%
Vervoer	120	13,1%
Aanwezig tijdens trainingen/wedstrijden	116	12,6%
Gezonde en gevarieerde voeding	112	12,2%
Financiële steun	116	12,6%
Vraagbaak	70	7,6%
Mentale steun	94	10,2%
Helpen met plannen rondom studie	73	7,9%
Opvang in situaties als het tegenzit	105	11,4%
Een andere rol	7	0,8%
Totaal	919	100,0%

Op de vraag wat ouders het moeilijkste vinden aan het begeleiden van hun kind scoort met 38% 'het verdelen van de aandacht over de andere gezinsleden' en moeite met de 'financiële ondersteuning' het hoogst. Circa 20% van de ouders is ook van mening dat andere gezinsleden hebben geleden onder de aandacht die is uitgegaan naar het sportende talent. Ouders blijken ook zeer trouwe supporters. In de vraag op 'hoe vaak kijkt u naar een wedstrijd of training' scoort 43% altijd en 45% zo vaak als mogelijk. Als we dit naast de trainingsuren leggen blijkt hoeveel uren ouders investeren. Zo'n 55% van de sporters traint 3 tot 5 keer en 55% traint 7 tot 13 uur. En ongeveer 31% van de sporters traint 6 tot 8 keer en 27% 14 tot 20 uur. Vervoer en materiaal blijken gemiddeld genomen grotere kostenposten te zijn dan contributie en huisvesting.

Tabel 7.2: Hoeveel uur traint uw kind gemiddeld per week?

Aantal trainingsuren	Frequentie	Percentage	Cumulative Percentage
0-6 uur	12	9,5	9,5
7-13 uur	70	55,6	65,1
14-20 uur	34	27,0	92,1
> 20 uur	10	7,9	100,0
Totaal	126	100,0	

Ook het aantal kilometers dat ouders rijden voor de sportbeoefening van hun kind ligt er niet om. Van de respondenten vindt 68% het aanvaardbaar om voor de sportbeoefening van hun kind dergelijke afstanden te rijden. Het is opvallend dat de verschillen erg groot zijn. Of er een samenhang is met de aard van de sport die wordt bedreven, hebben we niet uitgezocht.

Tabel 7.3: Hoeveel kilometer rijdt u gemiddeld per jaar voor de sportbeoefening van uw kind?

Gereden kilometers	Frequentie	Percentage	Cumulative Percentage
0-3000 km	35	28,0	28,0
3001-6000 km	33	26,4	54,4
6001-9000 km	13	10,4	64,8
>9000	44	35,2	100,0
Totaal	125	100,0	

Verder blijkt dat 69% van de ouders het erg vindt als hun kind voor de sport kiest, waardoor de studie naar het tweede plan verschuift. Wat niet duidelijk wordt uit de enquête is of het niet zo is, dat sporters als alternatief kiezen voor een gemakkelijker opleiding dan ze eigenlijk aankunnen. De eerder genoemde gegevens over het vervolgonderwijs zouden daarop kunnen wijzen.

Als we de vraag analyseren over de punten waarop een kind zich volgens de ouders kan verbeteren in de sport of in het algemeen, dan komen er met name zaken naar voren die ouders eerder zullen zien dan anderen, zoals zelfvertrouwen (38%), plannen (33%), een balans vinden tussen spanning en ontspanning (26%), en aandacht en concentratie (29%). Doelen stellen en met name presteren (15%) scoren veel lager. Opvallend is ook dat in dit rijtje 'meer aandacht voor technische vooruitgang' ook door 31% van de respondenten belangrijk wordt gevonden. Hier wordt een spanningsveld zichtbaar: hoewel ouders vinden dat ze zich er niet mee moeten bemoeien, hebben ze over dit onderwerp wel degelijk een mening.

Ongeveer 60% van de ouders praat jaarlijks met hun kind over stoppen of doorgaan om de top te bereiken. In 35% van de gevallen wordt dit gedaan na een wedstrijd,

maar in 38% ook op heel andere momenten in het sportersbestaan. Hier lijkt het effect van selectiedrempels zichtbaar.

Als hun kind morgen onverhoopt zou stoppen met zijn sport, dan blijven ouders de positieve kanten zien zoals 'geleerd van de sport', 'zelfvertrouwen en discipline gekregen' en 'meer volwassen geworden'. Zaken als 'meer tijd voor studie' of 'sociale contacten' en 'een gezond leven geleid' worden van ondergeschikt belang gevonden. Op de vraag wat ouders zouden willen verbeteren, geeft 39% aan het niet anders te doen. Met 9,7% scoort 'minder beïnvloeden door mijn mening te geven' nog het hoogste als verbeterpunt. Er wordt weinig gebruikgemaakt van allerlei diensten die worden aangeboden. Zo'n 70% bezoekt sportmedische centra en een kwart maakt gebruik van het Topsport onderwijs Platform en slechts 20% maakt gebruik van financiële vergoedingen of diensten van krachttrainingscentra.

Uit tabel 7.4 blijkt dat ouders over zeer uiteenlopende onderwerpen met vragen zitten. Ze kennen het talentontwikkelingssysteem en het sportsysteem onvoldoende,

Tabel 7.4: Van welke onderwerpen zou u meer willen weten?

Onderwerp	Respons	
	aantal	percentage
Faciliteiten en diensten van het Olympisch Netwerk	56	10,0%
Faciliteiten en diensten van NOC*NSF	55	9,8%
Topsport infrastructuur	34	6,0%
Mentale proces van de sporter	53	9,4%
Voeding	43	7,7%
Mentale begeleiding	52	9,3%
Effecten van training	48	8,5%
Medische begeleiding	38	6,8%
Verschillende rollen van ouders	29	5,2%
Proces dat de sporter doormaakt	32	5,7%
Vervoer	40	7,1%
Management rondom de sporter	30	5,3%
Sponsoring	50	8,9%
Anders	2	0,4%
Totaal	562	100,0%

maar ongeveer 45% verwacht kennelijk dat er bij NOC*NSF en Olympische Netwerken meer valt te halen. Daarnaast heeft circa 45% van de ouders behoefte aan zowel meer inzicht in de mentale processen van sporters als in mentale begeleiding van hun kind. Ouders hebben behoefte aan een betere informatievoorziening over diensten (51%).

Als we kijken naar wat ouders vanuit hun eigen sportervaring op hun kinderen overbrengen, dan springen er drie zaken uit:

- plezier hebben in sport (86% van de ouders scoort hierop)
- jezelf verbeteren en ontwikkelen (40%)
- omgaan met winst en verlies (39%).

Gericht zijn op resultaat scoort het laagste met 11%.

7.3. Wat vinden sporters van de rol van hun ouders?

Sporters vinden de rol van hun ouders in het talentontwikkelingsproces van groot belang (62% zeer belangrijk en 30% belangrijk).

De sporters vinden de rol van ouders over het algemeen iets minder belangrijk dan de ouders zelf, maar de tendensen zijn hetzelfde. Vervoer, financiën en stimuleren komen er bij sporters zelf ook het hoogste uit. Sporters zien hun ouders wel veel minder als vraagbaak dan de ouders zelf. Ook dat ligt in de lijn van de verwachting omdat ouders zelf de informatie ook niet hebben, en sporters dan waarschijnlijk eerder bij elkaar aankloppen. Sporters typeren hun ouders op enkele punten wel anders dan ouders zelf doen. Ongeveer 25% van de sporters vindt de typering 'fanatiek' van toepassing en minder ondersteunend (80%) dan ouders zelf vinden. Ook zijn er grote verschillen in de typering 'realistisch': 50% van de ouders vindt zichzelf realistisch, terwijl de sporters dat maar in 36% van de gevallen vindt. Sporters beschouwen hun ouders wel veel minder overbezorgd dan ouders zelf vinden.

Tabel 7.5: Welke rol speelt je ouder/verzorger in je sportieve ontwikkeling?

Rol	Respons	
	aantal	percentage
Stimuleren	75	11,9%
Vervoer	88	14,0%
Aanwezig tijdens trainingen/wedstrijden	72	11,4%
Gezonde en gevarieerde voeding	72	11,4%
Financiële steun	76	12,1%
Vraagbaak	31	4,9%
Mentale steun	57	9,0%
Hulp bij plannen rondom studie	42	6,7%
Opvang in situaties als het tegengit	69	11,0%
Bemoeienis met zaken die fout gaan	43	6,8%
Speelt nauwelijks een rol	2	0,3%
Speelt een andere rol	3	,5%
Totaal	630	100,0%

Op de vraag 'waar hebben je ouders naar jouw mening de meeste moeite mee' komt ook een aantal interessante verschillen aan het licht. Sporters schatten in dat het organiseren van vervoer veel lastiger is dan de ouders zelf vinden. Andere zaken lijken de sporters minder problematisch toe zoals een langdurige dip, school en studie combineren, en aandacht voor andere gezinsleden. Opmerkelijk is dat ouders het aantal trainingsuren dat een sporter maakt veel lager inschat dan de sporters zelf aangeeft. De groep sporters die meer dan veertien trainingsuren per week maakt, is 15% groter dan het cijfer gebaseerd op de antwoorden van de ouders. Ook sporters geven met 83% aan dat hun ouders indien mogelijk training en wedstrijd volgen. Dertig procent van de sporters wordt altijd naar de sportaccommodatie gebracht en 21% gaat altijd zelf. Sporters en ouders verschillen nauwelijks over de kilometers die jaarlijks voor de sport worden afgelegd en 51% van de sporters vindt dit aanvaardbaar. 47% van de sporters is 4 tot 7 uur reistijd kwijt per week. We kunnen constateren dat een deel van de sporters meer reistijd kwijt is, dan dat ze trainingsuren maken. Dat is een ongewenste situatie.

Tabel 7.6: Hoeveel tijd ben je gemiddeld per week kwijt aan totale reistijd?

	Frequentie	Percentage	Cumulative Percentage
0-3 uur	13	13,4	13,4
4-7 uur	46	47,4	60,8
8-11 uur	21	21,6	82,5
> 12 uur	17	17,5	100,0
Totaal	97	100,0	

Sporters komen tot dezelfde verbeterpunten voor zichzelf dan hun ouders. Met name de technische vooruitgang scoort bij sporters echter veel hoger. 56% vindt dat dat beter kan en bij ouders was dat 31%. Ook vinden veel meer sporters dan ouders dat ze iets aan de verhouding spanning-ontspanning (35 om 26%) kunnen verbeteren.

Tabel 7.7: Van welke onderwerpen zouden jouw ouders meer moeten weten?

Onderwerp	Respons	
	aantal	percentage
Faciliteiten en diensten van het Olympisch Netwerk	23	10,5%
Faciliteiten en diensten van NOC*NSF	22	10,0%
Topsport infrastructuur	13	5,9%
Mentale proces van de sporter	21	9,6%
Voeding	16	7,3%
Mentale begeleiding	18	8,2%
Effecten van training	16	7,3%
Medische begeleiding	10	4,6%
Verschillende rollen van ouders	10	4,6%
Proces wat de sporter doormaakt	17	7,8%
Vervoer	17	7,8%
Management rondom de sporter	8	3,7%
Sponsoring	27	12,3%
Anders	1	0,5%
Totaal	219	100,0%

Ongeveer 69% van de sporters zou zich minimaal een beetje schuldig voelen als ze nu met sporten zouden stoppen. 51% vindt dat beide ouders betrokken moeten zijn bij de begeleiding van hun sport. Van de sporters is 81% tevreden over de rol die hun ouders vervullen. De grootste verbeterpunten liggen op het terrein van 'minder bemoeien met technische aspecten', 'omgang met de sporter als het tegengit', 'beïnvloeden door hun mening te geven' en 'minder snel boos worden'. Duidelijk is dat jongeren niet op sturing van ouders zitten te wachten. Over de gehele linie scoren sporters op deze vragen 10 tot 15% lager. Alleen het proces dat de sporter doormaakt en sponsoring liggen dicht bij elkaar. Sporters hebben bijna dezelfde mening over wat ze in hun sport van hun ouders hebben geleerd. Plezier hebben in sport komt ook bij sporters als eerste uit de bus (72%). Daarna volgt omgaan met winst en verlies (45%) en jezelf verbeteren en ontwikkelen met 40%. Ook sporters scoren het laagste op gericht zijn op resultaat.

Nu we de ouders en sporters over hun ouders aan het woord hebben gelaten ontstaat er een redelijk consistent beeld van de rol van ouders en de vragen die dat oproept. Heel wezenlijke verschillen kunnen niet worden gevonden en sommige verschillen zijn goed verklaarbaar. Sporters nemen over het algemeen zaken iets gemakkelijker op. Misschien door hun onbevangenheid en gebrek aan ervaring, misschien ook omdat ze juist in een fase zitten waarin zij zich ook meer van hun ouders losmaken.

7.4. De rol van ouders in specifieke leeftijdsfasen

Het LTAD en de Canadese website voor het LTAD⁵⁹ besteden veel aandacht aan de ouders van sporttalent. In Nederland is dat op het niveau van NOC*NSF nog niet in die mate het geval. Er is ook weinig budget beschikbaar voor zaken die ouders belangrijk vinden zoals mentale begeleiding. Van de budgetten gaat 90% in de directe beoefening van de sport zitten en wordt 10% besteed aan coördinatie en de facilitaire zorg voor de sporter. Met name bij tennis en golf wordt aandacht besteed aan de mentale aspecten en de rol van ouders daarbij.

⁵⁹ <http://www.ltad.ca/content/home.asp>.

In een talentontwikkelingsproces, dat werkt als een sportkolom met gescheiden en beperkt samenwerkende actoren, zullen ouders en sporters meestal samen keuzen maken. Het sportsysteem is hen daarbij weinig behulpzaam, komt vaak met tegenstrijdige informatie en actoren dienen vooral hun eigen belang.

In de eerste drie fasen van het LTAD zijn het de ouders met hun kinderen die besluiten naar een andere, hoger aangeschreven vereniging te gaan, voor een specifieke sport te kiezen of een training meer of minder te doen. Het is belangrijk dat ouders enthousiast zijn, goed opletten op wat hun kind leuk vindt en beter of minder goed kan. Op het eind van fase 3 verandert er ook veel in het privéleven van kind en ouders. Kinderen gaan naar de middelbare school en moeten een geheel ander leven opbouwen in een nieuwe omgeving, waarin zij andere vrienden tegenkomen, hun seksualiteit ontdekken en zelfstandiger worden. Dit is ook vaak de leeftijd dat kinderen kiezen voor één hoofdsport of besluiten sport op een laag pitje zetten.

In fase 4 en 5 krijgen ouders een wat andere positie, maar zoals uit de enquêtes onder talenten met een talentstatus blijkt, spelen ouders nog altijd een cruciale rol. Emotioneel gezien verandert er in deze fase veel en komt – op wisselende leeftijden – het moment dat kinderen gaan puberen, of zelfstandiger worden, hun persoonlijkheid ontwikkelen en hun persoonlijke waarden en normen vormgeven met enerzijds ouders en anderzijds hun peergroep als referentie⁶⁰. Dit is lang niet altijd een vloeiend proces. Ouders moeten inzien dat ze hun kind los moeten gaan laten. Tegelijkertijd zijn talenten in toenemende mate afhankelijk van selectiesystemen en selectie-eisen van bonden en moeten zij steeds verder mee in het systeem dat hun bond hanteert voor alle talenten. Zij moeten als talentvolle sporters forse keuzen maken over de tijd die zij investeren, de plaats waar ze hun sport beoefenen, het aanpassen van hun levensritme aan hun sport en de eisen van de bond en ten slotte zelfs voldoen aan de eisen van de dopingcontroleurs. Als dan ook nog de verantwoordelijkheid en het blikveld van de coach ophoudt bij de deur van de sportaccommodatie, is het niet vreemd dat veel jongeren de weg (tijdelijk) kwijtraken. Dit is de fase dat al of niet talentvolle spor-

⁶⁰ Kohnstamm (2002).

ters in grote aantallen afhaken. In deze fasen verdwijnt vrijblijvendheid voor ouders en kinderen. Het grote verschil met de eerste fasen van het LTAD is dat ouders hun kinderen veel meer ruimte moeten geven, terwijl ze zoals uit de enquête onder ouders en sporters blijkt, juist hard nodig zijn in allerlei rollen. Veel ouders vinden dit een lastig vraagstuk. Dit wordt versterkt door het gegeven dat pubers van hun ouders minder aannemen dan van (mentale) trainers, voedingsdeskundigen, fysiotherapeuten of andere sporters. Ouders geven ook aan dat juist een vast stramien ertoe bijdraagt dat kinderen niet in een dip terecht komen.

Uit het vorenstaande kunnen we twee conclusies trekken. Het in hoofdstuk 4 besproken sportkolommodel is bij uitstek ongeschikt om het ontwikkelingsproces van kinderen te faciliteren. Een ketenmodel is hiervoor de oplossing. De tweede conclusie is dat ouders actief deel moeten uitmaken van het netwerk dat in verschillende stadia van ontwikkeling de keten vormgeeft.

7.5. Naar een netwerk, waarvan ouders deel uit maken

Volgens Istvan Balyi, de geestelijk vader van het LTAD, heeft het opleiden van ouders de hoogste prioriteit. Pas als dat is gedaan, is er sprake van de juiste sportcultuur en ontstaat er een sportklimaat, waarin de potentie van deze actor wordt benut. Daarom wordt er in het LTAD in landen als Canada ook bewust op ingezet⁶¹. In Nederland is de aandacht voor ouders verslapt. Eind jaren negentig zijn er door NOC*NSF twee boekjes voor ouders van sporttalent uitgegeven⁶², maar met enkele uitzonderingen zoals bij de KNZB (talentdagen) en NCSU (Koninklijke Christelijke Sport Unie, project 'ouders graag gezien'), wordt er weinig met en voor ouders gedaan.

Om ouders in de eerste fasen van het LTAD actief en zinvol in het netwerk te kunnen betrekken, moet het ouders duidelijk zijn wat hun kind en hen te wachten staat. Veel ouders zijn niet opgegroeid met sport en kennen nauwelijks een sportcultuur. Mede daarom geven leerkrachten van basisscholen aan dat ouders weinig interesse hebben

⁶¹ Zie de Canadese website www.ltad.ca.

⁶² NOC*NSF (1997); Stichting HQ&P (1997).

in de sport(ieve) ontwikkeling van hun kind. In fase 3 is het zaak om ouders wegwijs te maken in verenigingen. Ouders van talenten kunnen voorbereid worden op de stappen die er kunnen volgen en wat daarvan de consequenties zijn. In latere fasen moeten ouders worden gestimuleerd om door te gaan in het talentontwikkelingstraject. Ouders kunnen dan veel leren van elkaar. Bij Rotterdam Topsport wordt daarom gewerkt met groepsbijeenkomsten met ouders onder de naam Bankpraat.

Het ketenmodel biedt naast het samenwerken in en stroomlijnen van de keten nog enkele interessante mogelijkheden. Juist de individuele trajectbenadering komt tegemoet aan de specifieke situaties van de sporter en zijn ouder. Het aanstellen van trajectbegeleiders kan een goede stap voorwaarts betekenen. Ook het gebruiken van een individueel ontwikkelingsplan zoals dat in hoofdstuk 3 is beschreven, en de daarbij behorende toetsing van de ontwikkeling kan voor sporters en ouders een goed hulpmiddel zijn.

7.6. Conclusies

Ouders zijn in alle fasen van talentontwikkeling een actor in het talentontwikkelingsproces. In de eerste twee fasen van het LTAD is de rol van ouders vooral die van stimulator, voorbeeld en beslisser. In fase 3, 4 en vaak ook 5 hebben ouders een belangrijk aandeel in het creëren van een omgeving waarin talentvolle kinderen zich goed kunnen ontwikkelen. Ze zijn dan ouder, verzorger, vervoerder, mentale begeleider en moeten soms zelfs optreden als plaatsvervanger voor trainers en coaches. Toch worden ouders in veel verenigingen gezien als lastige betweters of zeurende leken. Vrijwel nooit worden ze in de rol van ouder serieus in de schakels van het netwerk opgenomen dat de talentontwikkelingsketen vormgeeft.

Ouders treden in de praktijk – zeker in de individuele sporten - vaak op in de rol van individuele trajectbegeleider zonder dat ze weten welk traject hun kind kan of zou kunnen volgen door de keten. Daarom hobbelen ze meestal op basis van eigen inzichten en onvolledige informatie met hun kind van schakel naar schakel, zorgen voor de opvang als hun kind geblesseerd of teleurgesteld raakt omdat de vooruitgang even stopt of de

'limietenmarkt' even te zwaar is. Het blijkt bovendien dat kinderen van niet betrokken en van pushende ouders vaker afhaken dan kinderen van andere ouders. Bovendien zijn kinderen net in de fase dat ze meer afstand nemen van hun ouders, afhankelijker dan ooit van dezelfde ouders. Ze beseffen dan ook dat hun ouders offers brengen en dat het gezin zich aanpast aan hun topsport. Ook dit is een belangrijk argument om ouders een gewaardeerd partner met duidelijke rollen in het netwerk te laten zijn in de eerste vijf fasen van het LTAD.

Belangrijke knelpunten voor ouders zijn:

- Ouders hebben behoefte aan afgestemde en eenduidige informatie uit de keten. Nu is er vaak geen sprake van ketens en is de informatie verdeeld over schakels en partijen, die daar ieder vanuit hun optiek mee omgaan en de informatie naar eigen behoefte inkleuren.
- Ouders willen interactie met belangrijke actoren uit de talentontwikkelingsketen. Zij willen het beste voor hun kind en voor zichzelf en willen ook weten waar hun kind en zij zelf aan toe zijn. Ze willen gehoord worden en begrijpen welk proces hun kind doormaakt.
- Ook vanuit bonden krijgen ouders nauwelijks aandacht en begeleiding, zodat ze zelf vaak het wiel opnieuw uit moeten vinden.
- Op verenigingsniveau wordt er niets voor ouders gedaan, terwijl ouders wel wordt gevraagd zaken voor de vereniging te doen.
- Ouders lopen vooral vast op het organiseren en financieren van vervoer en reizen.
- Ouders hebben behoefte aan mentale begeleiding en communicatie over keuzen die hun kinderen en zij met hen, moeten maken.

Deze knelpunten zijn goed op te lossen in een ketenbenadering, waarin per schakel uit de keten een netwerk wordt gevormd van actoren, waarvan de ouders deel uit maken. Het instrumentarium van de keten- en netwerktheorie biedt voldoende aanknopingspunten om hier tot sportspecifieke ketens te komen, waarin sporters individuele trajecten kunnen doorlopen tezamen met hun ouders.

8. De rol van de talentcoach

Theo Hutten en Jos Kuipers met medewerking van Nico Zijp en Janet Mulder⁶³

In dit hoofdstuk kijken we naar fase 1 tot en met 3 vanuit het perspectief van de talentvolle sporter, wiens talent herkend is. Deze sporter zou in onze opvattingen moeten doorgroeien en zich verder moeten ontwikkelen om op het eind van fase 5 de stap te kunnen maken naar de top. Voor de wijze waarop dit het beste kan geschieden, maken we gebruik van een vergelijking met het onderwijs.

In het onderwijs wordt een schooltype afgesloten met een examen. De tussentijdse beoordeling voor de overgang naar een volgend jaar komt tot stand via proefwerken, werkstukken en schriftelijke overhoringen. Op deze wijze wordt de prestatieontwikkeling aangetoond. Elk jaar een landelijk examen komt een leerling niet ten goede omdat iedere leerling een eigen leer- en ontwikkelingsproces heeft. Bij een procesonafhankelijke combinatie met lastige stukken in de leerinhoud zou dat bij een jaarlijkse afrekening tot zeer grote uitval leiden én tot het heel anders inrichten van het schooljaar. Wij denken dat in de sport soortgelijke mechanismen werken.

Het gaat in het onderwijs echter niet allemaal goed en is er ook een groot verschil tussen onderwijs en sport. Het gebrek aan prestatiedrang, aan talentontwikkeling en aan flexibiliteit in programma's leidt ertoe dat veel leerlingen in het onderwijs er niet uit halen wat erin zit en het leidt tot grote aandacht voor wat een leerling niet kan. Dit neemt echter niet weg dat de sport wel van de ontwikkelingsgerichte benadering uit het onderwijs kan leren.

Het grote verschil tussen onderwijs en sport heeft vooral te maken met de keuzevrijheid die een sporter heeft. Sporten op hoog niveau is een keuze die om veel extra

⁶³ Nico Zijp is talentcoach bij Flik Flak turnen in Den Bosch; Janet Mulder is talentcoach KNZB, Eindhoven).

offers vraagt; naar school gaan is een verplichting of men er nu iets van wil maken of niet. Daarbij verkeert het sportsysteem in de gelukkige omstandigheid dat er niemand naar een diploma geleid hoeft te worden. Iedereen kan en mag sporten op zijn eigen niveau en kan dat doen vanuit de positieve benadering van het ontwikkelen van zijn talenten, plezier beleven en zichzelf verbeteren. De sporter zal daarbij tot de ontdekking komen dat hij ook andere eigenschappen nodig heeft en inzet, en dat hij die ook moet ontwikkelen om met zijn sporttalenten iets te kunnen doen.

Binnen dit kader kan een talentcoach een belangrijke rol vervullen. We gaan analyseren in hoeverre soortgelijke ideeën of andere gedachten ten grondslag liggen aan het instituut talentcoach. Het instituut talentcoach is zo nieuw, dat er nog geen onderzoek naar is gedaan. Daarna zullen we enkele talentcoaches zelf aan het woord laten over hoe zij hun rol zien en op welke wijze zij die invullen. Ongetwijfeld zullen tussen sporten onderling en binnen sporten verschillen bestaan. Het gaat er hier echter om te onderzoeken of een talentcoach past in een ketenbenadering en wat zijn rol is in het netwerk, dat de keten vormgeeft.

8.1. Het wat en waarom van talentcoaches

In het Masterplan Talentontwikkeling van NOC*NSF⁶⁴ wordt geconstateerd dat de beste coaches senioren trainen en dat coaches van talenten snel doorstromen naar de top of afhaken om maatschappelijke redenen. Een stabiele beroepsgroep van gespecialiseerde talentcoaches kan het rendement van de talentopleiding sterk verhogen. Daarvoor zijn inhoudelijke argumenten te geven. In de fasen 4 en 5 van het LTAD neemt de trainingsintensiteit en -omvang en de prestatiedruk fors toe én verkeren sporters in een fase waarin zij sociaal en emotioneel vaak snelle veranderingen doormaken. Sporters moeten op deze leeftijd bovendien belangrijke keuzen maken voor school en voor hun maatschappelijke carrière. Dit vereist professionele en deskundige begeleiding die er op dit moment onvoldoende is. Daarom vindt NOC*NSF de aanstelling van een specifieke en stabiele groep talentcoaches in de nationale opleidingsprogramma's van

⁶⁴ NOC*NSF (2006).

sportbonden van groot belang. Het gaat steeds vaker om fulltimeprogramma's en om programma's die grote aanpassingen in de inrichting van de leef- en trainingssituatie vereisen. Talentcoaches moeten zich voor langere tijd willen binden aan de opleiding van talenten. De aanstelling moet onderdeel uitmaken van het langetermijnkaderplan voor topcoaches in een bond. Daarom zijn met subsidie van het Ministerie van VWS pilots gestart binnen een aantal bonden en zijn er onlangs nog eens tien talentcoaches extra⁶⁵ bij gekomen, zodat er nu ongeveer twintig talentcoaches zijn bij twaalf bonden.

NOC*NSF zal in samenwerking met bonden en NL-coach competentieprofielen ontwikkelen voor talentcoaches. De talentcoach krijgt twee taken mee. Begeleiding van de nationale talenten, die full time met topsport bezig zijn en overdracht van kennis en vaardigheden naar regionale trainers. Talentcoaches hebben ook een gezamenlijk programma, waarin de uitwisseling van kennis en ervaring centraal staat. Drie thema's krijgen extra nadruk:

1. Het aanleren van mentale vaardigheden.
2. De opbouw en inpassing van fysieke training (krachttraining).
3. Het specialisme van talentcoach en coaching langs de lijnen van het LTAD.

Er wordt begonnen met talentcoaches in de senior -1 fase, die samenvalt met LTAD-fase 5 'trainen voor wedstrijden'. Per coach is € 50.000,- beschikbaar in de pilot. Na evaluatie zullen er ook voor LTAD-fase 4 talentcoaches worden aangesteld en wordt de inzet van talentcoaches onderdeel van de certificering van talentontwikkelingsprogramma's van bonden. NOC*NSF schat dat er voor de senior -1 fase na de pilots zo'n 75 talentcoaches nodig zijn. Als uitbreiding naar eerdere fasen plaatsvindt, zullen er honderden coaches extra nodig zijn.

Voor de senior -1 fase opereren talentcoaches met talentgroepen, die al een aantal belangrijke keuzen hebben gemaakt. Ze trainen met collega sporters op niveau in bijvoorbeeld Regionale Trainings Centra en soms zelfs Nationale Trainings Centra. Talen-

⁶⁵ www.minvws.nl/dossiers/sport/presteren/talentontwikkeling.

ten worden toegelaten op basis van criteria, die door hun bond zijn opgesteld aan de hand van de statusniveaus van NOC*NSF.

We gaan nu bespreken hoe talentcoaches zelf naar hun taken en rollen kijken in talentontwikkeling.

8.2. De situatie waarin talentcoaches werken

Voordat we de talentcoaches aan het woord laten, beschrijven we eerst in welke situatie⁶⁶ zij werken. De ontwikkelingen gaan zo snel, dat het goed is de uitgangssituatie voor ogen te hebben.

Zwemmen

Zwemmers komen in aanmerking voor het Regionale Trainings Centrum (RTC) in Eindhoven, Amsterdam en Drachten als ze voldoen aan de volgende voorwaarden:

- Een junior vanaf 15 jaar moet minimaal een A-tijd voor die leeftijd zwemmen en moet de bereidheid hebben om minimaal zes uur te trainen bij het RTC en de rest van de uren uit het Meerjaren Opleidingsplan Zwemmen (MOZ) te trainen bij een vereniging die aan de MOZ-voorwaarden voldoet. De wedstrijden waarop aan de limieten kan worden voldaan, zijn vastgesteld.
- Een jeugdzwemmer of senior moet minimaal één A+ tijdslimiet (limieten op het hoogste prestatieniveau dat door de internationale zwembond FINA is vastgesteld voor die leeftijd) op een aangewezen wedstrijd hebben gezwommen en bereid zijn studieprogramma en andere randzaken daarop aan te passen. Deze zwemmer traint fulltime bij het RTC. De zwemmers maken tot zeventien uur zwemtraining en vijf uur landtraining per week. De limiet ligt zo hoog dat men meestal ook lid is van nationale selecties op die leeftijd. Deelname aan het programma dat via de selecties wordt aangeboden, is vereist. Of een talent kan blijven trainen bij het RTC wordt periodiek bepaald.

⁶⁶ We hebben het hier over de situatie zoals die op 1 januari 2009 via het web is te achterhalen.

Een zwemmer kan maximaal tot de senior+3 leeftijd lid blijven van een RTC. De mannelijke en vrouwelijke zwemmers kunnen daarna doorstromen naar de Nationale Trainings Centra mits ze aan de criteria voldoen en vallen anders af. De deelname aan een RTC geschiedt op basis van een contract dat is gebaseerd op een individueel meerjarenplan met trainings- en wedstrijddoelstellingen.

Turnen

Turnen is een vroege specialisatiesport. Dit houdt onder andere in dat kinderen al jong beginnen met sportspecifieke training. In het turnen wordt gewerkt met Nationale Topsport Organisaties, die een zekere spreiding hebben over het land. Op de website staat nog vermeld dat er sprake is van vier NTO's⁶⁷ voor damesturnen tot eind 2008. In feite kent het turnen in 2008 een verenigingsstructuur, waarin een aantal regionale topverenigingen tevens een NTO-status hebben. In de regel was de talentopleiding gekoppeld aan de NTO's. Recent zijn in het turnen echter ook opleidingscentra in het leven geroepen. Den Bosch is bijvoorbeeld een van de RTC's voor de jonge talentvolle damesturnsters. De turnsters zijn in Den Bosch in drie groepen verdeeld. De groep 16 tot 20 jaar moet er staan met de Olympische Spelen van 2012. Met de groep van 12 tot 16 jaar wordt naar 2012 en vier jaar later toegewerkt. Er is ook een groep van 9 tot 12 jaar, die vanaf 2016 de top kan bereiken. Elke groep heeft zijn eigen trainingskader bij Flik Flak in Den Bosch. Met de turnsters worden trajecten uitgezet, waarin de kwalificatiemomenten vastliggen voor de belangrijkste wedstrijden. De teamresultaten zijn belangrijker criteria voor uitzending naar EK's en WK's dan de individuele prestaties.

Vergeleken met het zwemmen kan de opleidingsgroep van 9 tot 12 jaar worden gezien als fase 4 'trainen voor kwaliteit' en de groep van 12 tot 16 als de groep 'trainen voor wedstrijden' (fase 5). De groep van 16 tot 20 'traint voor de top' en zou de komende jaren medailles moeten oogsten op kampioenschappen. De twee topsportgroepen trainen twee keer per dag en maximaal dertig uur per week; de opleidingsgroep traint één à twee keer per dag en maximaal 15,5 uur per week.

⁶⁷ Inmiddels is er gekozen voor twee NTO's en worden twee turncentra (Heerenveen en Den Bosch) een onderdeel van een breder Centrum voor Topsport en Onderwijs (CTO).

Het is belangrijk de verschillen tussen turnen en zwemmen in de volgende paragraaf voortdurend voor ogen te houden.

- Waar de KNZB talentontwikkeling begint met fase 5, wordt in het turnen de talentontwikkeling vanaf fase 4 opgepakt. De KNZB noemt op haar website⁶⁸ fase 4 ook de fase van talentherkenning en niet de fase van talentontwikkeling.
- De trainingsomvang is op jonge leeftijd bij turnen al substantieel meer dan bij zwemmen.
- De verschillende LTAD-fasen zijn bij turnen gekoppeld aan andere biologische leeftijdsfasen dan bij zwemmen.
- De selectiemechanismen zijn bij turnen meer op de teamprestatie gericht dan bij zwemmen, waar de teamprestatie in estafettes op het tweede plan komt.

8.3. De mening van talentcoaches

We hebben gekozen voor interviews met enkele talentcoaches uit individuele sporten die op belangrijke kampioenschappen regelmatig in de prijzen vallen, maar daar zeer harde concurrentie ondervinden. Het zijn beide sporten waarvoor een LTAD-programma is uitgewerkt⁶⁹.

Zwemmen⁷⁰

Talentcoaches zijn belangrijk omdat voor jonge sporters een lerende omgeving moet worden gecreëerd, waarbij lol in sport het uitgangspunt is. De ontwikkeling van een sporter vindt alleen maar plaats als de sporter over zelfkennis beschikt, zichzelf wil verbeteren en daar offers voor wil brengen. Sporters kunnen soms zo met zichzelf bezig zijn, dat daar iets aan moet worden gedaan. Als coach faciliteert men de ontwikkeling van een sporter dus in al zijn aspecten. Alleen maar langs het bad staan en een trainingsschema afwerken past daar niet in. Training en coaching mag nooit oppervlakkig zijn. Daarbij is het ook de taak van een talentcoach om van zijn talenten een groep te maken,

⁶⁸ www.knzb.nl/talentontwikkeling.

⁶⁹ Zie MOZ en alle bijbehorende stukken op www.knzb.nl en Louter en De Korte (2008).

⁷⁰ Gebaseerd op een interview met Janet Mulder, talentcoach RTC Eindhoven.

die samen vooruit wil. Als coach mag je ook nooit denken dat je het goed (genoeg) doet. Je moet als coach de mentaliteit hebben om jezelf te willen verbeteren.

De talentcoach is vooral bezig met het zelfstandig maken van de sporter. Als talentcoach maak je jezelf overbodig. Dat voelt voor een coach dubbel omdat je op het eind alleen over blijft en een sporter vertrekt naar het topniveau of afhaakt. Als coach moet je precies weten waar je zelf staat en waar je zelf je lol uit haalt als je talenten traint en coacht. Je kunt daarbij geen beroep doen op de bond, want die ziet niet wat er tussen sporter en (ex)coach gebeurt. Het is belangrijk voor een talentcoach dat ook na het vertrek van een sporter naar een volgend niveau, ervaringen worden uitgewisseld en successen gedeeld. Dit bewustzijn moet groeien bij talenten, die topper willen worden. Dat is wat de topper terug moet doen naar anderen die in hem hebben geïnvesteerd.

Het LTAD wordt door talentcoaches in het zwemmen niet actief gebruikt als referentie. Er is een aantal instrumenten uit het denken over het LTAD-programma voortgekomen die wel hun waarde hebben bewezen. Binnen het zwemmen wordt gewerkt met het individuele meerjaren opleidingsplan zwemmen (i-MOZ). Daarin worden (trainings)doelen, prestatiemomenten en verbeterpunten vastgelegd en bijgehouden. Met behulp van het Topsportontwikkelingsmodel (TOM) van Rob de Haas worden in overleg tussen trainer, sporter en ouder specifieke doelen en verbeterpunten vastgesteld en kort en krachtig in een contract vastgelegd. Die doelen kunnen op technische, mentale en persoonlijke ontwikkelpunten betrekking hebben. De voortgang wordt geregeld geëvalueerd. De sporter, de coach en de ouders weten waar ze aan toe zijn en wat ze moeten doen met welke prioriteit. Zo'n individuele benadering is van groot belang in talentontwikkeling omdat iedereen met zijn eigen mogelijkheden, ontwikkelingsperspectief, ontwikkelingsnelheid, verleden en omstandigheden zit.

Elke goede trainer is bezig met:

- het scheppen van voorwaarden
- het creëren van een bij elkaar passende groep sporters
- een veilige, vertrouwde en stabiele omgeving in stand houden

- het op peil houden van kennis en kennis vertalen in innovatie
- een goede sfeer in trainingen en in de groep creëren
- het onderhouden van verticale (trainer-sporter) communicatie en het bevorderen van horizontale (sporter-sporter; trainer-trainer) communicatie
- het bereiken van technische perfectie binnen de mogelijkheden van die sporter
- het vervullen van voorbeeldfunctie in gedrag.

Talentcoaches creëren bovendien een persoonlijke leeromgeving en leveren maatwerk dat past bij de biologische leeftijd en trainingsleeftijd van de sporter. Een talentcoach kent de belevingswereld van en de wijze waarop de leeftijdsgroep van zijn sporters contacten onderhoudt. Cruciaal is ook in het zwemmen dat er voor de groep van 16 tot 19 jaar in de regel weinig te winnen valt bij NK's en andere belangrijke wedstrijden als ze jeugd af zijn. Zwemmers moeten echt naar hun ontwikkeling kijken en niet wat ze in deze fase winnen of in het verleden hebben gewonnen. Hoewel de keuze voor afstand en slag meestal al rond het veertiende levensjaar wordt genomen, is het wel belangrijk dat er voldoende variatie blijft.

Als talentcoach is het ook belangrijk om contact te hebben met de coaches waar de sporter bij heeft getraind en ook met de trainer(s) van de groepen, waarin een talent uiteindelijk terecht komt als hij doorstroomt. Programma's en aanpak moeten over jaren worden afgestemd. Soms is dat lastig omdat jonge sporters bijvoorbeeld nog gedeeltelijk trainen bij de vereniging waar ze zijn begonnen. Eigenlijk moet er een veel hechtere regionale structuur rond verenigingen worden opgebouwd, waarin kennis over slagen, meerjarenplanning, trainingsmethodiek en trainingsprogramma's beter worden gedeeld.

Door koppeling van RTC en NTC is de lijn naar boven gemakkelijker kort te sluiten en is de doorstroom ook goed te regelen. De sporter is hier zelf de initiatiefnemer en regelt het zelf. Ambitie en prestaties zijn daarbij maatgevend.

Als talentcoach ben je soms te veel met randzaken bezig zoals het regelen van hotels en vervoer. Binnen RTC's zou men dat kunnen oplossen door een teammanager aan

te stellen voor het regelen van alle randzaken. Deels gebeurt dat in Eindhoven al met onder andere ondersteuning van Olympisch Netwerk Brabant, bijvoorbeeld als een sporter in Eindhoven onderdak moet krijgen.

In talentcoaching bij het zwemmen is meer aandacht nodig voor mentale begeleiding. Aandachtspunten zijn: anders naar jezelf en de eigen prestaties durven kijken, het scherper krijgen van het zelfbeeld en daarbij passende doelen stellen en wat creatiever zijn in het bedenken van oplossingen. Zwemmers hebben daarbij soms behoefte aan wisseling van omgeving zodat de dagelijkse sleur wordt doorbroken.

De opleiding van talentcoaches kan worden verbeterd. Er is meer aandacht voor mentale vaardigheden en voeding gewenst. Ook is in Nederland de kennis over bepaalde slagen en trainingsvormen niet voldoende gedeeld. Daarvoor moeten echte specialisten bij het opleiden worden ingeschakeld.

Dames turnen⁷¹

Het LTAD is in elk geval een systematische benadering van het turnen. Belangrijk is dat het LTAD als richtinggevend wordt gezien en niet als starre structuur, waarin alles wat er niet in past, verloren gaat. Het is een goed controle en evaluatiemiddel, maar grote kampioenen komen niet voort uit starre systemen. Het systeem is niet heilig en de sporter moet centraal staan. We moeten ervoor waken om in talentontwikkeling te werken met een 'one fits all' benadering. Natuurlijk is er een systeem en een structuur nodig, maar die moeten beide ten dienste staan van de sporter. De sporter moet zich daarin thuis voelen. Dat geldt voor de topper en het talent.

De sleutel is dat elk talent zichzelf kent, weet in welke omstandigheden hij zich bevindt, zijn eigen traject volgt, zelf keuzen maakt en het tempo bepaalt. Dat geldt al bij jonge turnsters, want anders haken ze af of selecteren wij ze weg.

De grote vraag is, hoe je selecteert. Selectie kan alleen door ervaren coaches en stafmedewerkers plaatsvinden. Het gaat er niet om wat iemand kan op bijvoorbeeld

⁷¹ Gebaseerd op een interview met Nico Zijp, talentcoach RTC Den Bosch.

10-jarige leeftijd. Bij selectie gaat het er om welk ontwikkelingsperspectief iemand heeft. Daarbij spelen zaken als:

- Fysieke parameters. Voor turnen is bijvoorbeeld flexibiliteit en explosiviteit van groot belang.
- De juiste motivatie: niet te weinig, maar ook niet te veel!
- Positief spanningsveld tussen coach en sporter.
- Omgeving van de sporter, waarin ouders een belangrijke plaats innemen.
- Mentale vaardigheden. Een turnster moet bijvoorbeeld goed met angst kunnen omgaan onder de druk van trainingssituaties en wedstrijden.
- Belastbaarheid van een sporter, die sterk afhangt van de biologische leeftijd.

Dit zijn vaak subjectieve zaken, die zich slecht laten verkopen in de exacte wereld. Maar al te vaak krijgt een sporter de stempel van wel of geen talent opgeplakt. Maar je kunt deze componenten niet objectief vangen. De ervaring bij Flick Flak heeft echter geleerd dat we vrijwel tot dezelfde top tien komen als we een groep van onze kwaliteitscoaches bij elkaar zetten en hen vragen een dag rond te kijken bij een talentdag waar allerlei verschillende zaken worden getest. Talentherkenning is dus heel goed mogelijk op basis van impliciete kennis. Als het maar door een groep gebeurt, die geen belangen heeft.

Het gaat in talentontwikkeling niet om talentmanagement door derden binnen de kaders van een star systeem. Een talentcoach moet juist zelfkennismanagement bij de sporter stimuleren en faciliteren, zoals bijvoorbeeld in figuur 8.1 is aangegeven. De taak van elke talentcoach is dat hij de sporter leert om zijn eigen mogelijkheden te herkennen, in te schatten en te verbeteren. Als coach kun je iemand helpen signalen te herkennen. Dat lukt het beste als de sporter in het systeem centraal staat. De basis voor talentontwikkeling is plezier hebben in de sport en zichzelf blijven op alle leeftijden dat er wordt getraind. Als je als trainer rendement wilt halen uit de training dan moet je aansluiten bij de sporter en bij de specifieke kenmerken van de biologische leeftijd. Je moet je verbonden voelen bij de beleving en ervaring van de sporter en

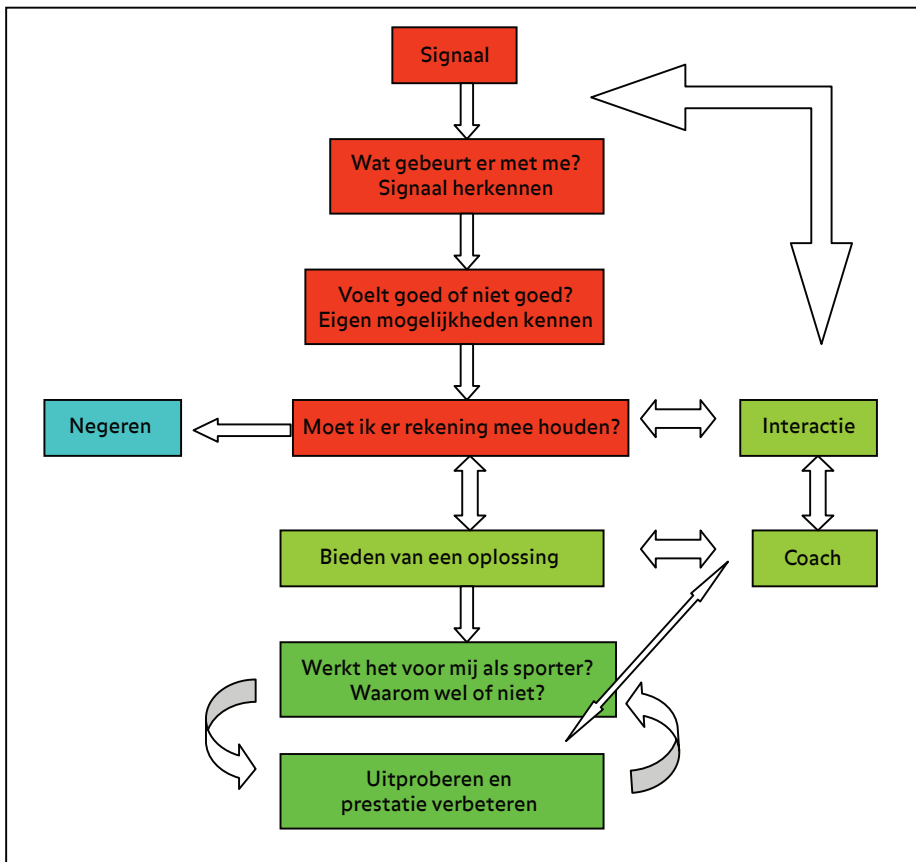
zorgen dat de sporter in zijn plezierzone blijft acteren. De sporter haalt er dan zelf wel het maximale uit. Goede talentcoaches werken al op deze wijze. De officiële erkenning van talentcoaches heeft daaraan het volgende toegevoegd:

- er is nu een kader waarin een talentcoach ruimte heeft en zelfstandig kan werken als topcoach
- het probleemveld talentontwikkeling is veel duidelijker gedefinieerd
- het herkennen van de persoonlijke kenmerken en eigenschappen van een kind heeft meer aandacht gekregen
- specifieke toetsing van talentcoaches is nu mogelijk en dat is voor subsidieverstrekking van belang.

De komst van talentcoaches is samengegaan met de komst van Nationale Trainings Centra (NTC's) en Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO's) en Regionale Trainings Centra (RTC's). Dat is belangrijk omdat nu talent wordt samengebracht in deze centra. Door deze ontwikkeling komen zij op hun niveau veel meer voorbeelden tegen, is er een gezonde onderlinge rivaliteit en neemt het plezier toe. De talenten hebben meer aan elkaar en kunnen meer samen doen omdat de groep homogener is. Dat laatste is bij jonge sporters van groot belang, omdat ze op die leeftijd elkaar als maatjes in dezelfde peergroep nodig hebben. Alleen met de beste 8-12 van de wereld aan de slag gaan, leidt tot eenlingen, die in isolement raken omdat ze nergens bij horen. Juist daarom haken ze eerder af. Daarom is het gedecentraliseerd bundelen van talenten een geweldige stap voorwaarts. In zo'n benadering past ook geen systeem dat is gebaseerd op limieten en onherroepelijke controlemomenten. Het is een illusie om te verwachten dat iemand 10-15 jaar op topniveau kan presteren.

Het is belangrijk op de leeftijd van 7 à 8 jaar te beginnen met het herkennen van bewegingstalent op basis van zaken als:

- lenigheid, spronghoogte, enzovoorts
- morfologische aanleg

Figuur 8: Talentontwikkeling is ontwikkeling van zelfmanagement

- motoriek
- evenwicht en balans
- vrijheid van bewegen
- liefde en passie voor sport.

Of iemand ook een turntalent is hangt af van bijvoorbeeld de lenigheid van het schoudergewricht, snelheid en kracht en omgaan met angst.

Maar ook als een talent herkend is, is het voor een talentcoach wel van belang hoe hij zijn talent aangeleverd krijgt. De basis zou goed moeten zijn, maar dat is lang niet altijd het geval. Het gaat om zaken die maar ten dele trainbaar of maakbaar zijn en dan

meestal ook nog in bepaalde leeftijdsfasen. Als talentcoach moet je inzetten op het individuele profiel van de sporter die je krijgt aangeleverd.

Een probleem van de talentcoach is dat hij zijn sporter op tijd moet doorsturen naar een hoger niveau. Je moet herkennen wanneer een sporter daar klaar voor is. Talentcoaches moeten dat los kunnen zien van hun eigen prestatiedrang en status. Omdat het voor de trainer ook gaat om plezier en bevrediging in wat hij doet, moet er ook voor worden gezorgd dat talentcoaches meedelen in het succes. Voor dat laatste kan alleen de top zelf zorgen! Op het moment dat zij vergeten dat ze uit de breedtesport en de basisvorming voortkomen, zakt het systeem in elkaar. Waardering, respect en vertrouwen vormen de legitimatie voor en geven betekenis aan de investering die ook anderen in een topper hebben gedaan. Als het alleen maar gaat om geld of dat ultieme moment, zit er iets fout.

Als we kijken naar de opleiding van talentcoaches dan zien we dat daar de exacte kant met limieten, afrekschema's en statistieken centraal staan. Hiervoor is een pleidooi gehouden voor een benadering vanuit de gevoelskant, waarin respect, vertrouwen en waardering leidt tot een wederzijdse bereidheid samen ergens voor te gaan. Dat moet in de opleiding veel meer terugkomen. Belangrijk is ook dat opleidingen aandacht besteden aan offers in relatie tot prestatieniveaus. Er moet een balans zijn en er moet groei mogelijk zijn. Ook de omgeving van de sporter verdient meer aandacht in de opleiding van talentcoaches. Ouders zijn voor kinderen heel belangrijk (zie ook het voorgaande hoofdstuk). Kinderen willen hun ouders nooit teleurstellen en zullen hun ouders niet afvallen. Daarom moet je de ouders ook op sleeptouw nemen als coach. Geef hen de ruimte om mee te groeien en houdt er rekening mee dat als de energie bij ouders op is, het talent ook afhaakt. Als ouder en coach niet goed met elkaar communiceren, heeft het talent daar de meeste last van.

8.4. Conclusies

We concluderen dat met de talentcoach een belangrijke stap voorwaarts wordt gezet langs de top-downbenadering die NOC*NSF op dit moment realiseert om de

toptienambitie waar te maken. De werkwijze in de pilots heeft echter tot nadeel dat het resultaat van talentcoaches het risico loopt te worden opgehangen aan de kortetermijndoorstroom naar de top acht van de wereld. Met name de tweede taak – overdracht van kennis en vaardigheden – naar de regio kan de periode tot 2011 nauwelijks resultaat opleveren. De vraag kan zelfs gesteld worden of beide taken – zelf een groep full time talenten intensief trainen – te combineren valt met kennis overdragen aan trainers, die naast hun werk in de avonduren ook voortdurend in touw zijn met training geven. Daarom is het experiment van de roeibond KNRB bijzonder interessant. Zij willen vooral inzetten op het op een hoger niveau brengen van de verenigingscoaches.

Als we kijken naar wat talentcoaches zelf over hun rol zeggen, dan valt het gelijk op dat talentcoaches veel meer geneigd zijn om vanuit een ketenperspectief te denken. Zij geven aan dat wedstrijdresultaten niet dominant kunnen zijn en dat het ontwikkelingspad van elke individuele sporter centraal moeten staan. Groepsvorming en plezier in hun sport zijn juist in deze levensfase van groot gewicht. Het systeem moet daarin niet beperkend, maar facilitair zijn. Wedstrijden en selectie zijn ondergeschikt aan de langetermijnopbouw en vooruitgang. Op regioniveau is een veel nauwere samenwerking met verenigingen en trainers gewenst omdat sporters nu geregeld niet op het juiste niveau en op het juiste moment binnen komen. Talenterkenning en talentontwikkeling moet niet op selectienormen en louter sportspecifieke prestaties worden gebaseerd. Andere talenten en eigenschappen zijn nodig om succesvol te zijn. Ze zijn te belangrijk om te worden veronachtzaamd. De talentcoaches constateren dat op dit punt nog een flinke slag kan worden gemaakt.

Vanuit een ketenperspectief denkend zouden talentcoaches in RTC's de rol van individuele trajectbegeleider van talentvolle sporters kunnen vervullen. Uitbreiding van talentcoaching naar fase 4 van het LTAD is dan noodzakelijk. Daarbij kan de 'marktwerking' en 'examenstructuur' goed worden vervangen door ontwikkelinggerichte criteria en perspectieven. Talentcoaches zouden daartoe wel betrokken moeten worden bij fase 3 van het LTAD, waar het gaat om talenterkenning, die veel meer zou kunnen plaatsvinden door een groep deskundigen en coaches.

Binnen de huidige benadering van NOC*NSF wordt de problematiek van grote investeringen doen in persoonlijke en individuele begeleiding van talent en het gegeven dat deze talenten daarna doorstromen en de talentcoach met lege handen achterlaten, niet opgelost. In de hiervoor genoemde ketenbenadering zouden zowel de talentcoach als de coach van de vereniging van herkomst meer van hun inspanningen en prestaties terug kunnen zien als de talentcoach ook veel meer trajectbegeleider zou zijn door de keten heen.

9. De relatie tussen topsport en voortgezet onderwijs

Madelon Graus, Jos Kuipers en Theo Hutten

Talenten die de basisschool verlaten, komen in een aantal snelle veranderingen terecht. Ze gaan al snel intensiever trainen bij - zo nodig - een nieuwe vereniging. Ze gaan ook naar een andere school, waar ze nieuwe klasgenoten en elke les andere docenten tegenkomen, huiswerk moeten maken en zich weer een plek moeten verwerven als brugklasser. Vaak valt hun vriendenkring uiteen en moeten ze nieuwe vrienden maken. Daarom is dit het moment waarop sporters meestal kiezen voor slechts één sport. In deze fase wordt de liefde voor hun sport danig op de proef gesteld. Voor talentontwikkeling is dit een cruciaal moment dat om veel aandacht en begeleiding vraagt.

Een wezenlijke verandering is ook dat het initiatief voor bewegen en sport niet meer met school is verbonden zoals dat op de basisschool het geval was. Het sporten geschiedt volledig in verenigingsverband en binnen de kaders van het sportsysteem. De uurtjes sport op school voegen daaraan voor de talentvolle sporter niets toe. Het gaat in deze periode over de afstemming tussen school en sport om sport op hoog niveau bij een vereniging en later mogelijk bij een RTC te doen. Een talent dat dan nog niet ontdekt is en niet in een regulier talentontwikkelingstraject is opgenomen, maakt waarschijnlijk alleen nog kans als het talent zelf alles mee heeft. Omdat de afstemming tussen school en sport zo cruciaal is in fase 4 en 5 van het LTAD, besteden we in dit hoofdstuk aandacht aan de interactie en samenwerking tussen school en sport.

9.1. De institutionele relatie

De inzet en inspanning die jonge talentvolle sporters voor hun sport moeten hebben, valt lang niet altijd te combineren met het volgen van een volledig onderwijsprogramma in het voortgezet onderwijs. Daarom kunnen talenten die van Olympische

Netwerken of NOC*NSF een talentstatus hebben gekregen een beroep doen op de voorzieningen en faciliteiten van LOOT-scholen. De LOOT-school beperkt zich tot vmbo, havo en vwo. Voor mbo⁷², hbo en universitaire opleidingen bestaan geen vergelijkbare regelingen. We gaan hierop in na de paragrafen over LOOT-scholen.

9.1.1. LOOT-scholen

Het Ministerie van OCW heeft in een beleidsmaatregel vastgelegd dat LOOT-scholen mogen afwijken van de inrichtings- en examenvoorschriften voor het voortgezet onderwijs. Hierdoor is het mogelijk vrijstellingen te verlenen of lesstof, toetsing en examinering aan te passen als de individuele situatie van de sporter dat nodig maakt. Huiswerkbegeleiding kan onderdeel uitmaken van het maatwerk. Een school kan dit alleen doen als zij een licentie heeft verkregen van de Stichting Landelijk Overleg Onderwijs en Topsport (LOOT). Op dit moment zijn er 25 LOOT-scholen in Nederland, waarvan er drie in Brabant staan (Eindhoven, Bergen op Zoom, Rosmalen)⁷³

De wijze waarop scholen invulling geven aan de begeleiding en ondersteuning van sporters kan per school verschillen. Soms zet men alle topsporters bij elkaar in één klas. Dit heeft roostertechnische voordelen omdat er dan maar één klas is per jaargang waarvoor speciale roostereisen gelden. Natuurlijk hangt dit ook af van het aantal leerlingen dat een talentstatus heeft.

Elke school heeft een LOOT-coördinator en verschillende LOOT-begeleiders, die als trajectbegeleider optreden voor de onder hen vallende sporters. Daarnaast vallen de leerlingen in een klas ook onder de reguliere begeleiding van hun mentor. De ondersteuning van leerlingen op LOOT-scholen is maatwerk en is afhankelijk van:

- de sport die een talent beoefent. Voor bepaalde sporten verblijft men vaak in buitenlandse trainingskampen (zoals bijvoorbeeld skiërs of schaatsers), terwijl in andere sporten de trainingsuren altijd interfereren met de eerste lesuren (zoals bij zwemmen en turnen)

⁷² Inmiddels heeft op mbo-niveau een pilot plaatsgevonden, die nu wordt geëvalueerd.

⁷³ Zie <http://www.stichtingloot.nl>.

- de mogelijkheden en het prestatieniveau van de leerling op school. Leerlingen worden in het begin op niveau ingedeeld (vmbo/havo en havo/vwo)
- de onderwijskundige uitgangspunten van de school (openbaar, Jenaplan, Montessori).

Ons onderzoek laat zien dat de verschillen tussen LOOT-scholen groot zijn als het gaat om de wijze waarop een en ander is georganiseerd en om de kwaliteit van de communicatie en de afstemming tussen actoren. Vergeleken met gewone scholen kan binnen de regeling voor LOOT-scholen:

- vrijstelling voor vakken worden verleend voor trainingen, wedstrijden en trainingskampen
- vrij worden gegeven voor trainingen, wedstrijden en trainingskampen
- gespreid examen worden gedaan
- gestructureerd en gericht worden begeleid vanuit een schoolbeleid in de omgang met sporttalenten.

Ook binnen LOOT-scholen blijft het voor de school het belangrijkste dat een sporter een schooldiploma haalt. We zullen een voorbeeld bespreken waarin duidelijk wordt hoe het werkt. Op de LOOT-school in Eindhoven houden de leerlingen bijvoorbeeld zelf in een paspoort hun vorderingen en resultaten bij. De voortgang wordt elke veertien dagen besproken met hun begeleider. Bij voldoende inzet van de leerling wordt voor bijles gezorgd als dat nodig is. In het uiterste geval wordt de leerling in overleg een niveau teruggeplaatst. Als leerlingen onvoldoende inzet vertonen, mogen zij als straf niet trainen. De trainingsuren die daardoor vervallen moeten ze aan huiswerk besteden. De uiteindelijke sanctie is dat ze uit het LOOT-traject worden gezet.

De begeleiders onderhouden goede contacten met de trainers bij de verenigingen en men koppelt wederzijds de vorderingen en voortgang terug. Er vindt ook terugkoppeling plaats naar de ouders om hen op de hoogte te houden, maar ook om de thuissituatie in het vizier te houden. Daarmee is in elk geval een integrale benadering van de relatie sport-onderwijs-thuissituatie geborgd voor de sporters met een talentstatus.

Een interessante vraag is wat de gevolgen zijn van het aanscherpen van de eisen voor een talentstatus door NOC*NSF (internationaal of nationaal talent, belofte) en Olympisch Netwerken (regionaal talent). Hierdoor zal een groep hard trainende sporters haar status verliezen en wordt dus het tegendeel bereikt van wat met dergelijke regelingen wordt beoogd. LOOT-scholen zullen minder LOOT-leerlingen krijgen en een LOOT-school zal alleen maar toekomst hebben als er een CTO, RTC, NTC of professionele voetbalclub in de naaste omgeving zit. Een interessant detail is dat in een aantal meerjarenplannen van bonden (zoals bijvoorbeeld tennis) wordt aangegeven dat talentvolle sporters die bij een RTC trainen, gebruik moeten maken van een LOOT-school.

Hiermee wordt soms ook het paard achter de wagen gespannen. Het dwingt sporters in de leeftijd van 12 tot 16 jaar al om zeer vergaande keuzen te maken voor hun sport. Als we de lijnen aanhouden die belangrijke spelers in de sport hanteren voor talentherkenning en -ontwikkeling (zoals dat talentherkenning op de basisschool nog maar beperkt aan de orde is) zijn talenten dan nauwelijks herkend en hebben ze niet meer dan de eerste schreden gezet op het gebied van talentontwikkeling. Toch wordt er verwacht dat ze er dan al voor kiezen om te verhuizen, bij anderen ondergebracht te worden of lange dagen van huis te zijn en veel zelfstandig te reizen. De betaald voetbalorganisaties (BVO) hebben een zeer goed vervoerssysteem. De BVO's beschikken echter over de middelen om talentontwikkeling zo goed te organiseren. Aangezien er vrijwel geen enkele andere sport is die over die middelen en mogelijkheden beschikt, kunnen we het vervoerssysteem van de BVO's beter niet als voorbeeld nemen. We moeten echter wel op zoek gaan naar oplossingen die aan meer talenten een kans bieden om zich te ontwikkelen.

Vanuit de LOOT-scholen wordt aangegeven dat naast de aanscherping van de talentstatus ook de toegenomen druk op presteren op school en in de sport vanaf steeds jongere leeftijd tot een hoge en soms te hoge belasting van de leerling leidt. Goede begeleiding en advisering kan dit binnen het huidige systeem maar gedeeltelijk oplossen. We zullen later zien in hoeverre de sporters tevreden zijn over de wijze waarop ze worden begeleid.

9.1.2. Andere scholen en opleidingen

Voortgezet onderwijs

Naast de LOOT-scholen bestaan er in het voortgezet onderwijs ook topsportvriendelijke scholen. In Brabant participeren deze scholen in het project 'Talent op school, een klas(se) apart!' en vormen zij een netwerk dat samenwerkt met het Olympisch Netwerk Brabant. In deze samenwerking worden ervaringen uitgewisseld, worden programma's afgestemd en wordt gezamenlijk naar buiten getreden. De scholen verklaren zich in een convenant met het Olympisch Netwerk Brabant bereid bij te dragen aan de optimale ontwikkeling en ontplooiing van talentvolle sporters. De scholen organiseren dit door een coördinator en extra mentoruren beschikbaar te stellen. Daarnaast kunnen sporters die de talentstatus hebben een beroep doen op een pakket van studiefaciliteiten, zoals aanpassingen van het lesrooster, studiebegeleiding en spreiding van proefwerken en tentamens. Ook op topsportvriendelijke scholen kunnen lessen worden verzuimd, wordt gewerkt met vervangende opdrachten en spreiding van tentamens. Begeleiders hebben contact met de verenigingen en sporters worden op hun resultaten aangesproken. Het Olympisch Netwerk evalueert jaarlijks met een school hoe de uitvoering van het convenant ervoor staat.

Topsportvriendelijke scholen maken verschillende keuzen als het gaat om het bij elkaar zetten van topsporters in klassen. Brabant heeft zeventien topsportvriendelijke scholen met een of meer typen onderwijs zoals praktijkonderwijs, vmbo, havo en vwo. Het sterke punt van de topsportvriendelijke scholen ten opzichte van de LOOT-scholen is vooral dat ze beter verspreid zijn en daardoor meer in de buurt liggen van de woon- en sportomgeving van het talent. In fase 4 van het LTAD is dit van groot gewicht omdat er nog niet bij RTC's en NTC's wordt getraind.

Wanneer we de lijst met topsporters op gewone scholen bekijken, valt op dat 35% van de 548 talenten in Brabant met een talentstatus op gewone scholen voor voortgezet onderwijs zitten. In Eindhoven staat een LOOT- school, maar ongeveer 15% van de talenten zit niet op deze school. Kennelijk wegen de voordelen van een gewone school zoals een kleine afstand thuis-school-sportvereniging, een bekende omgeving,

het behoud van vrienden en sociale contacten, en voldoende medewerking van de gewone school voor deze leerlingen zwaarder dan de voordelen van de Eindhovense LOOT-school.

In scholen voor voortgezet onderwijs betekent aandacht voor topsport niet dat sporters met een talentstatus in sportklassen terechtkomen. De vraag is ook of dat wenselijk is. In sportklassen wordt veel aandacht aan zeer uiteenlopende sporten geschonken. Dat is prima voor sportieve leerlingen, maar werkt in de trainingsopbouw en het ontwikkelingsproces van het talent eerder averechts. Er zijn legio voorbeelden van scholen in het voortgezet onderwijs die er goed in slagen om talenten in fase 4 en begin 5 van het LTAD op maat te faciliteren. In de regel worden daartoe met sporters en hun ouders wel strikte en duidelijke afspraken gemaakt en is er één aanspreekpunt voor de sporter en zijn ouders. We komen daar in de volgende paragraaf nog op terug omdat we de schooltypen met elkaar vergelijken.

Andere onderwijsinstellingen

Zoals gezegd bestaan er in grote delen van het onderwijssysteem geen wettelijke regelingen voor sporters met een talentstatus. Een aantal Olympische Netwerken sluit daarom convenanten met mbo-, hbo-, en wo-instellingen, waarin deze instellingen afspreken zich optimaal in te zetten om de combinatie onderwijs-topsport mogelijk te maken voor de door Olympische Netwerken erkende sporters.

Over het algemeen geldt de stelling dat hoe hoger het niveau van het onderwijs, hoe meer mogelijkheden er zijn om maatwerk te maken voor talenten. Dit komt doordat in hoger onderwijs de studenten meer vrijheid van handelen hebben en beter passende keuzen kunnen maken. Decanen spelen hierbij meestal een belangrijke rol.

Met name in fase 4 van het LTAD (leeftijd 12 tot 15/16 jaar; 'Vergroten van de eigen kwaliteiten') doet zich ook weer het statusprobleem voor. Binnen de huidige regels van NOC*NSF zal in de regel – enkele sporten uitgezonderd – een talent in deze leeftijdsgroep niet voor een talentstatus in aanmerking komen.

Ook andere scholen voor voortgezet onderwijs dan LOOT-scholen en ook mbo's zullen het lastig vinden om vanuit school te beoordelen op welk niveau er wordt gesport en hoeveel trainingsarbeid, wedstrijden en andere sportieve verplichtingen daarmee gemoeid zijn.

9.2. Ervaringen van scholen

LOOT-scholen hebben het niet altijd gemakkelijk met hun talentvolle sporters. Teamsporters die samen op een LOOTschool zitten, trekken de hele dag met elkaar op. Ze vormen daardoor vaak een hechte groep met hun eigen leiders, codes, uitingsvormen zoals (sport)kleding en rolverdeling en willen graag hun zaakjes goed en naar hun wensen geregeld krijgen. Andere leerlingen moeten kiezen of zij zich aansluiten of er last van hebben. Docenten hebben eveneens minder grip op zulke groepen. Dit gedrag is moeilijk op scholen te doorbreken. Soortgelijke problemen doen zich voor bij topsportvriendelijke scholen die voetballers en ijshockeyers bij elkaar in een klas hebben gezet.

9.3. Hoe zien sporters de relatie sport en onderwijs?

Nu we de mogelijkheden voor geregistreerde talenten op een rij hebben gezet, willen we de vraag beantwoorden hoe de talenten zelf de relatie topsport-onderwijs ervaren. We hebben een onderzoek gedaan onder alle bij het Olympisch Netwerk Brabant geregistreerde talenten en presenteren hier de belangrijkste resultaten.

9.3.1. Algemene gegevens over talenten in het voortgezet onderwijs

Van de respondenten zit 46% op een LOOT-school, 22% op een topsportvriendelijke school en 32% op een gewone school. Tevens blijkt dat 45% op vwo-, 32% op havo- en 23% op vmbo-niveau zit. De meeste talenten doen het goed op school. Van de respondenten geeft 37% aan er redelijk voor te staan en hard te werken. Eenzelfde percentage geeft aan dat men er redelijk voorstaat, maar dat het ze ook makkelijk lukt. Slechts 7% geeft aan er slecht voor te staan.

Ongeveer 75% van de talenten heeft gekozen voor het maximaal haalbare schoolniveau. Een kwart geeft aan bewust gekozen te hebben voor een lager schooltype om

sport en school beter te kunnen combineren. Op LOOT-scholen is het percentage dat kiest voor de maximaal haalbare schoolopleiding ongeveer twee keer zo hoog dan bij de andere schooltypen. Het blijkt dat 62% van de talenten het slagen in de sport even belangrijk vindt als slagen voor het schooldiploma, terwijl 29% de school belangrijker vindt.

9.3.2. Voor- en nadelen van de scholen

De respondenten noemen als de belangrijkste voordelen van een LOOT-school (zie tabel 9.1) dat:

- rekening wordt gehouden met het combineren van school en sport
- je vrij krijgt voor trainingen, wedstrijden en trainingskampen
- er mogelijkheden zijn om huiswerk te maken onder schooltijd.

Dit is volledig in de lijn der verwachtingen voor de LOOT-scholen.

Topsportvriendelijke scholen laten dezelfde top drie zien als het om de voordelen gaat, maar opvallend genoeg zijn de eerste twee items omgedraaid. De verwachting was, dat het vrijgeven een lastig punt zou zijn.

In gewone scholen wordt - zoals te verwachten is - de korte reistijd als het belangrijkste voordeel genoemd. Op de tweede plaats staat hier 'vrij krijgen' en op de derde 'rekening houden met het combineren van school en sport'.

Dit leidt tot een interessante conclusie. Juist de andere schooltypen en met name de gewone school scoort het voordeel 'korte reistijd' veel hoger dan LOOT-scholen. Reistijd is nu juist een van de bottlenecks van de talentvolle sporter. De topsportvriendelijke school scoort het beste op het voordeel 'vrij krijgen' en gewone scholen doen niet zoveel onder voor LOOT-scholen. Het grote verschil zit in het voordeel 'huiswerk begeleiding', dat op de gewone school ontbreekt en op LOOT-scholen het beste is geregeld. Dit komt overeen met het gegeven dat talenten op LOOT-scholen vaker voor het hoogste schoolniveau kiezen dan op andere scholen het geval is.

Wanneer we naar de nadelen kijken die talenten noemen, dan zien we dat in alle schooltypen 'geen nadelen' hoog scoort. Bij de LOOT-school vindt 40% dat en bij gewone scholen nog altijd 27%. 'Geen rekening houden met de combinatie school en sport' scoort op gewone scholen bijna twee keer zo hoog (23%) als op LOOT-scholen en topsportvriendelijke scholen. 'Te weinig tijd om na school huiswerk te maken en te sporten' scoort het laagste bij gewone scholen. Dit kan komen door de korte reistijd school-thuis-sport. De voorzichtige conclusie kan zijn dat de subjectieve beleving bij wat er feitelijk voor sporters wordt gedaan, sterk wordt beïnvloed door de verwachting die wordt gewekt binnen het schooltype.

9.3.3. Kruisbestuiving tussen school en sport

De talenten geven aan dat ze zich op school vaardigheden eigen maken, die ze in de sport kunnen gebruiken. De top drie bestaat uit samenwerken (38%), kennis van het menselijk lichaam en voeding (22%) en plannen (12%). Jonge respondenten die in

Tabel 9.1: Wat zijn de voordelen van jouw school voor je sportcarrière, sportprestatie en thuissituatie per type school?

Voordelen	LOOT-school	Topsportvriendelijke school	Gewone school
Geen voordelen	5,4	18,2	33,3
Vrij voor trainingen, wedstrijden en trainingskampen	23,7	31,8	16,7
Mogelijkheden om onder schooltijd huiswerk te maken	18,3	11,4	0
Rekening houden met de combinatie school en sport	38,7	20,5	12,1
Korte reistijd	3,3	6,8	24,2
Goede samenwerking tussen school en vereniging	1,1	0	0
Goede begeleiding vanuit de school	2,2	4,5	1,5
Goede communicatie tussen school en ouders	0	0	1,5
Vrijstelling voor bepaalde vakken	7,5	4,5	0
Geen antwoord	0	2,3	10,6

fase 4 van het LTAD zitten, geven bovendien aan dat het vergroten van de concentratie een belangrijke vaardigheid is, die men op school leert. Ook de omgekeerde vraag is gesteld. De belangrijkste vaardigheden die in de sport worden geleerd en ook van belang zijn voor school, zijn: discipline (22%) en doorzettingsvermogen (18%). Verder worden genoemd: concentratie (7%), samenwerken (6%) en sociale vaardigheden (5%). In tegenspraak met wat vaak wordt beweerd, scoren sportwaarden als 'respect', 'presteren onder druk', 'mentaliteit' en 'omgaan met tegenslagen' laag.

In fase 4 van het LTAD scoort 'discipline' het hoogste en in fase 5 'doorzettingsvermogen'. Dit komt overeen met de aard van de fasen uit het LTAD en de leeftijd van de sporters.

9.3.4. Aan welke faciliteiten en ondersteuning hebben sporters behoefte?

In 85% van de gevallen zitten op LOOT-scholen topsporters met andere leerlingen in een klas. Bij topsportvriendelijke scholen zit 20% van de leerlingen in een klas met alleen topsporters. Waarschijnlijk werken deze scholen met sportklassen. In gewone scholen komt het laatste niet voor. De meningen van de sporters over het samen met topsporters of met andere leerlingen in een klas zitten, zijn nogal verdeeld. Gemiddeld kiest 55% voor een klas met andere leerlingen. Dit percentage is bij LOOT-scholen hoger en bij topsportvriendelijke scholen het laagste (40%), waarschijnlijk omdat men een sportklas wel waardeert. Vrijwel alle sporters voelen zich op hun gemak in de klas waar ze zitten. Alleen op gewone scholen is dit maar voor 82% het geval.

Het blijkt dat van alle respondenten 97% thuis woont. Hieruit volgt de conclusie dat een LOOT-school buiten de eigen woonplaats direct tot veel meer reistijd leidt. Zelfs in de eigen woonplaats kan dit tot extra reistijd leiden als school, sportaccommodatie en woonadres verder uit elkaar liggen en sport- en schooluren niet op elkaar aansluiten. Omdat er nauwelijks verschil bestaat tussen de percentages van jongere en oudere sporters die thuis wonen, is duidelijk dat hier op jongeren in de leeftijd tot 18 jaar en op hun ouders een grote wissel wordt getrokken als sporters gaan trainen

in RTC's en andere centra. Toekomstig onderzoek moet uitwijzen wat het effect van RTC's is op de relatie sport-school.

Voor vervoer zijn de talenten afhankelijk van hun ouders en van de beschikbaarheid van een auto. Met name voor trainingskampen, wedstrijden in het buitenland en de aanschaf van kwalitatief hoogstaand materiaal willen de sporters graag beschikken over een sponsor. Talenten vinden voeding erg belangrijk. Men wil ondersteuning omdat men er te weinig van weet. De respondenten geven aan dat het omgaan met hoogten en dieptepunten lastig is. Ze willen daar graag meer begeleiding bij hebben. Ook willen ze frequenter een preventief medisch onderzoek ondergaan om hun lichaam beter te leren kennen en blessures te voorkomen. Veel sporters zouden wel een bijbaantje willen hebben, maar men kan niets vinden dat past bij school en sport.

Op de vraag op welke wijze sporters worden begeleid door hun school, blijken er aanzienlijke verschillen ('geen begeleiding': LOOT 13%, topsportvriendelijk 23%, gewoon 35%). Opvallend is dat topsportvriendelijke scholen (32%) er het beste uitkomen met betrekking tot de persoonlijke gesprekken waarin cijfercontrole en de voortgang die een sporter op school boekt, aan de orde zijn. Slechts een kwart van de LOOT-leerlingen geeft aan dat deze gesprekken plaatsvinden. De LOOT-school springt er op haar beurt uit met het verlenen van vrijstellingen en met het aanpassen van de schoolzaken aan de situatie van de sporter. Topsportvriendelijke scholen en gewone scholen scoren op deze punten beide laag. Een mogelijke oorzaak kan het wettelijke kader zijn waar de school van het Ministerie van OCW aan moet voldoen. LOOT-scholen hebben juist op dit terrein veel meer mogelijkheden. Wat opvalt, is dat de drie schooltypen nauwelijks verschillen als het gaat om 'vrij krijgen', 'de mogelijkheden om huiswerk te maken onder schooltijd' én 'het contact dat met de verenigingen wordt onderhouden'. Dat is toch enigszins verrassend. De voordelen van de LOOT-school lijken vooral te liggen in de ruimere wettelijke kaders en niet in de begeleiding en ondersteuning in de relatie sport-school. Op LOOT-scholen heeft 97% van de sporters een vaste begeleider, op sportvriendelijke scholen is dat 70% en op gewone scholen 38%. Het hoge percentage bij LOOT-scholen komt voort uit de wettelijke regelingen.

Tabel 9.2: Op welke manier begeleidt de school je bij je schoolcarrière, sportbeoefening en thuissituatie?

Vorm van begeleiding	LOOT-School	Topsport vriendelijke school	Gewone school	Total
Er is geen begeleiding	12,9%	22,7%	34,8%	22,2%
Persoonlijke gesprekken met cijfercontrole en algemene gang van zaken	24,7%	31,8%	18,2%	24,1%
Contact met vereniging en ouders	2,2%	2,3%	0%	1,5%
Ik krijg vrijstelling	17,2%	4,5%	7,6%	11,3%
Mogelijkheid tot huiswerk maken onder schooltijd	3,2%	11,4%	7,6%	6,4%
Ik krijg vrij voor trainingen, wedstrijden en trainingskampen	8,6%	11,4%	9,1%	9,4%
Rekening houden en schoolzaken aanpassen op de situatie van de sporter	25,8%	9,1%	10,6%	17,2%
Er is geen begeleiding nodig	0%	0%	1,5%	0,5%
Tijdens de vaste decaanuren	,0%	0%	1,5%	0,5%
Geen antwoord	5,4%	6,8%	9,1%	6,9%

Wanneer we kijken naar de tevredenheid van talenten over hun begeleiding, dan doen de LOOT-scholen het uitstekend. Slechts 1% vindt de begeleiding onvoldoende en maar liefst 74% goed tot zeer goed. Bij topsportvriendelijke scholen is 9% ontevreden en bij gewone scholen is dat 12%.

Bij de vraag waarom men tevreden is, dan blijkt dat ca 60% vindt dat men altijd bij zijn begeleider terecht kan en dat er altijd oplossingen worden gezocht. Per schooltype doen zich hierin nauwelijks verschillen voor.

Bijna de helft van de sporters geeft aan dat de afspraken over de relatie school en sport door de school worden vastgelegd met ouders en sporter. Bij LOOT-scholen is dat 10% minder omdat de sportverenigingen er meer bij betrokken zijn. Bij gewone scholen worden nauwelijks afspraken gemaakt op verenigingsniveau, terwijl bij LOOT-scholen dat in 25% van de gevallen zo is. In 25% van de gevallen worden bij LOOT-scholen individuele afspraken gemaakt na tussenkomst van de vereniging.

Bij topsportvriendelijke scholen bedraagt het aandeel van collectieve afspraken 15% en van individuele afspraken na tussenkomst 18%.

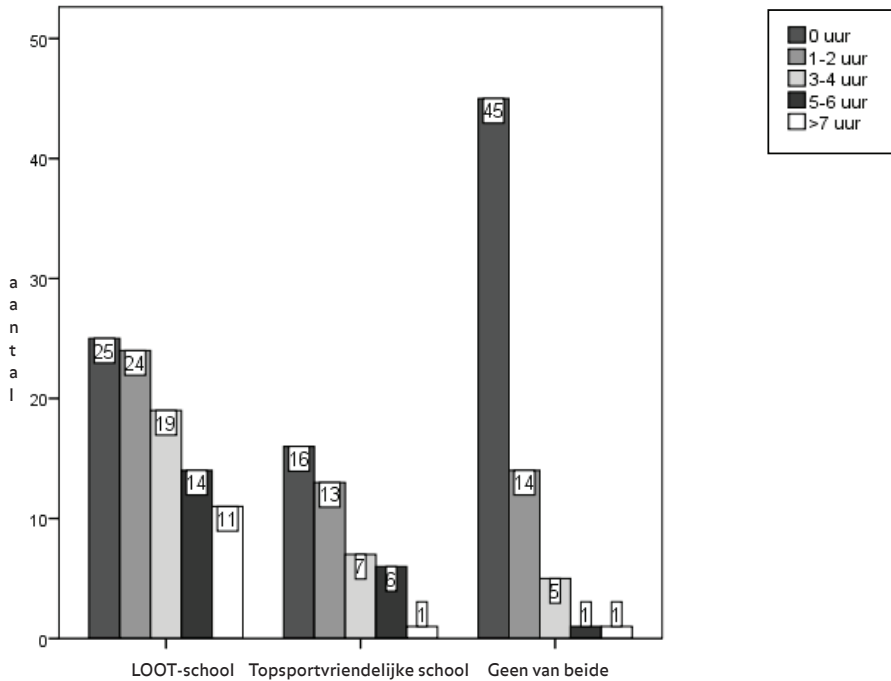
Over de samenwerking tussen de trainer en de schoolbegeleiders zijn de ervaringen per schooltype verschillend. Bij LOOT-scholen is dat in 60% van de gevallen goed tot zeer goed, maar vindt ook 20% dit 'slecht' of 'helemaal geen sprake van'. Bij topsportvriendelijke scholen is de samenwerking in 50% van de gevallen slecht of niet aanwezig. Bij gewone scholen ontbreekt de samenwerking in 80% van de gevallen.

Tabel 9.3: De mate waarin men vrij krijgt voor sportactiviteiten

	LOOT-school	Topsportvriendelijke school	Gewone school
Trainingen	81%	67%	28%
Wedstrijden	92%	83%	60%
Trainingskampen	54%	23%	23%

Uit de cijfers in tabel 9.3 komt duidelijk naar voren, dat de wettelijke afspraken en kaders door LOOT-scholen redelijk goed worden benut. Op topsportvriendelijke scholen ontbreekt het waarschijnlijk aan de middelen en handvatten om meer te doen en bij gewone scholen ontbreekt het daarnaast ook aan beleid op dit punt. Uit deze tabel blijkt dat scholen met trainingskampen veel meer moeite hebben dan met wedstrijden en trainingen. Gewone scholen werken met vrij geven voor wedstrijden veel beter mee, dan met vrij voor trainingen en trainingskampen. Ook dit zal veel te maken hebben met de wettelijke kaders en de speelruimte die scholen zich willen en kunnen permitteren.

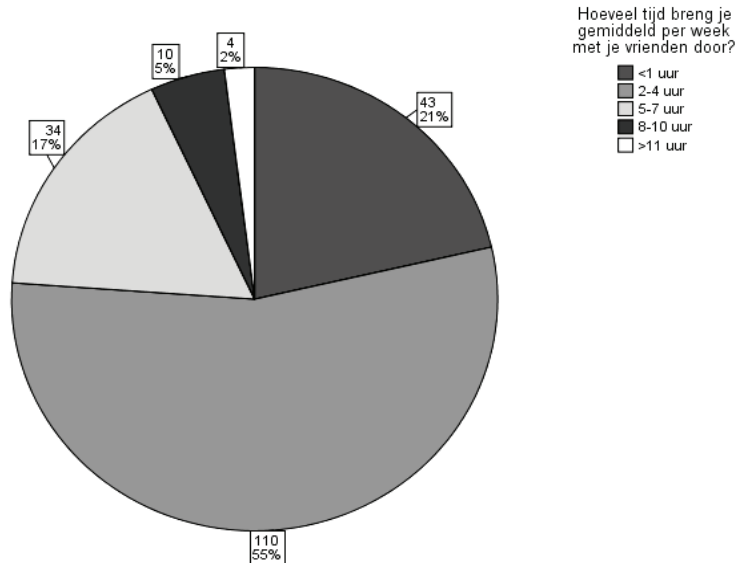
Als er lessen uitvallen of tussenuren zijn, kan in alle schooltypen in ongeveer 85% van de gevallen huiswerk worden gemaakt. Er is dan altijd een ruimte beschikbaar. In LOOT-scholen gebeurt het huiswerk maken echter tweemaal zo vaak (55%) onder begeleiding van een leerkracht.

Figuur 9.1: Hoeveel lessen mis je gemiddeld op school tijdens de reguliere trainingssituatie?

Er worden volgens figuur 9.1 weinig lessen gemist. Op gewone en topsportvriendelijke scholen is dat minder dan bij LOOT-scholen. In alle schooltypen worden gemiste lessen ingehaald door zelfstudie (circa 25%), door het overnemen van aantekeningen van klasgenootjes of leraren (circa 17%) en ook moet het huiswerk van gemiste lessen vaak wel worden gemaakt. Als er lessen uitvallen kunnen leerlingen in ongeveer 85% van de gevallen in een speciale ruimte huiswerk maken. Bij LOOT-scholen geschiedt dit tweemaal zo vaak onder begeleiding (55%), dan in de andere schooltypen, waar juist zelfstandig werken twee keer zo veel voorkomt.

Als we kijken naar de vrijetijdsbesteding van sporters (figuur 9.2), dan blijkt dat 55% van de sporters twee tot vier uur per week besteedt aan vrienden en dat 21% dat minder dan een uur doet. Ongeveer een kwart vindt de tijd om meer dan vijf uur per week met vrienden bezig te zijn. Er is niet onderzocht of dit bij teamsporters verschilt van andere sporters. Als we hier de cijfers voor internetgebruik tegenaan leggen, dan

Figuur 9.2: Tijd die gemiddeld per week met vrienden wordt door gebracht

besteedt 44% ook twee tot vier uur aan internetten en 15% minder dan een uur. 32% besteedt vijf tot zeven uur per week aan internetten en zo'n 10% van alle respondenten nog meer!

Uit tabel 9.4 blijkt dat ongeveer 25% van de leerlingen meer dan achttien kilometer en ongeveer 54% meer dan tien kilometer van school woont. Als we aannemen dat de sportlocatie waar zij trainen in de nabijheid ligt van school, dan is het niet lonend om tussen school en trainingen naar huis te komen en is er altijd vervoer per auto nodig. De reisafstand is daarmee een probleem, dat alleen kan worden goedge maakt als er andere, grote voordelen tegenover staan. Op topsportvriendelijke en gewone scholen woont ongeveer 50% van de leerlingen binnen vijf kilometer en dus op fietsafstand van school.

9.4. Conclusies

De belangrijkste conclusie is dat er veel scholen zijn die proberen voor talentvolle sporters iets te betekenen binnen de mogelijkheden die de wet hen biedt. De indruk

Tabel 9.4: De afstand van huis naar school

Afstand tot school	LOOT-school	Topsportvriendelijke school	Gewone school
< 1 km	5,4%	9,1%	13,6%
2 – 5 km	19,4%	40,9%	39,4%
6 – 9 km	21,5%	18,2%	28,8%
10 – 13 km	19,4%	18,2%	12,1%
14 – 17 km	9,7%	4,5%	4,5%
18 – 21 km	1,1%	4,5%	1,5%
> 22km	23,7%	4,5%	0%

ontstaat dat veel topsportvriendelijke en gewone scholen alle medewerking verlenen die mogelijk is, als daarom door sporters en hun ouders wordt gevraagd.

Het grote knelpunt van LOOT-scholen is de reisafstand van school naar huis. Door het beperkte aantal LOOT-scholen kunnen de voordelen snel teniet worden gedaan. Alleen als de sportlocatie min of meer op loopafstand ligt, heeft een LOOT-school voordelen. Bovendien is er dan altijd een goede afstemming tussen school en sport nodig zodat de dode tijd nuttig kan worden besteed of kan worden beperkt. Beperking van de reisafstand is mogelijk door bijvoorbeeld een LOOT-school te koppelen aan een RTC. Voorlopig praten we dan echter over sporters in fase 5 van het LTAD, waarbij zij tussen de 15 à 16 en 23 jaar oud zijn en gemiddeld nog een tot drie jaar op havo of vwo zitten. Voor veel sporters zou dat een tussentijdse wisseling van school betekenen op een ongelukkig moment.

Met name voor sporters die net als talent te boek staan, zijn in fase 4 de keuzen nog forser. Ze kiezen niet alleen voor een andere school. Ze kiezen ook gelijk voor een topsportleven met alle afbreukrisico's die dat met zich meebrengt. De vraag is daarom of LOOT-scholen buiten de regio waar ze staan, relevant zijn of zouden moeten zijn voor de talenten in fase 4.

Gezien de vele verschillende – vaak ook kleine sporten - en het gegeven dat de LOOT-scholen dun gezaaid zijn, zou het beleid veel meer gericht moeten zijn op vestiging van

een topsportvriendelijke school binnen elke regio en stad. Daarvoor is een dusdanige verruiming van kaders nodig dat elke school een topsportbeleid kan ontwikkelen om sporters te faciliteren. Wij denken dat de huidige werkwijze en structuur ertoe leidt dat er een grote groep talenten eerder afhaakt of eerder een stapje terug doet. Het lijkt ons niet toevallig dat de meeste sporters een hoog niveau van opleiding volgen. Verder onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Bij de verbreding van het ministeriële beleid kunnen de pluspunten van het LOOT-systeem worden benut. Sporters stellen de structuur en de begeleiding op prijs. Deze structuur past goed in een ketenbenadering, waarbij het netwerk van actoren nauw samenwerkt om iedere sporter een individueel traject te bieden dat past bij hem en de levensfase waarin hij verkeert.

10. Het talent van Brabant⁷⁴

Manon Doesborgh, Theo Hutten en Jos Kuipers

Tot nu toe hebben we het gehad over onderzoek dat hoofdzakelijk is gedaan onder het sporttalent van Brabant. Diverse actoren zijn de revue gepasseerd zoals sporters, ouders, basisonderwijs, voortgezet onderwijs, talentcoaches, verenigingen en Regionale Trainings Centra. De sporter stond daarbij centraal. Vervolgens hebben we het mesoniveau behandeld. Dit is het niveau waarop de sporter in relatie staat met de actoren in zijn omgeving. (zie hoofdstuk 1; figuur 1.1). In dit hoofdstuk gaan we terug naar het macroniveau, waarin ketens, politiek, economie, cultuur en sociale structuren centraal staan. Daarbij gaat het om zaken als sportklimaat, sportcultuur, economie en infrastructuur. We gaan nu onderzoeken of deze kenmerken op macroniveau laten zien wat de talenten zijn van Brabant als provincie.

We doen dit vanuit een perspectief dat sinds enkele jaren sterk in de belangstelling is gekomen: het Olympisch Plan 2028. We stellen ons de vraag of Brabant beschikt over de talenten om een wezenlijke bijdrage te leveren aan de weg naar en de organisatie van de Olympische Spelen die in 2028 in Nederland plaats zouden moeten gaan vinden. We zullen deze vraag beantwoorden aan de hand van de structuur die NOC*NSF daarvoor heeft ontworpen. We zullen achtereenvolgens de structuur en de bouwstenen van het Olympisch Plan in afzonderlijke paragrafen behandelen en daarna de hiervoor gestelde vraag beantwoorden.

10.1. Het Olympisch Plan⁷⁵

Nederland heeft in 2006 met het rapport 'Olympisch Plan 2028 - het sportklimaat op olympisch niveau' haar ambities uitgesproken om een olympisch sportklimaat te

⁷⁴ Het onderzoek is verricht in opdracht van Olympisch Netwerk Brabant en stond onder leiding van Manon Doesborgh namens ONB en Theo Hutten, NHTV. De projectgroep bestond uit: Dennis Bogaard, Pieter Bosch, John van Hal, Irene Dekker en Nannet Vermeer.

⁷⁵ NOC*NSF (2006)

realiseren dat mogelijk resulteert in een kandidaatstelling voor de Olympische en Paralympische Spelen van 2028. Daarom wordt de hele Nederlandse samenleving bij het Olympisch Plan 2028 betrokken. De sportsector heeft samenwerking gezocht met de Ministeries van VWS, VROM en Economische Zaken, met de burgemeesters van Amsterdam en Rotterdam, met het bedrijfsleven en met wetenschap en cultuur. Al deze partners staan achter het Olympisch Plan 2028. Zij zijn bereid te investeren met financiële middelen, met hun know-how en met hun visie en hun ideeën.

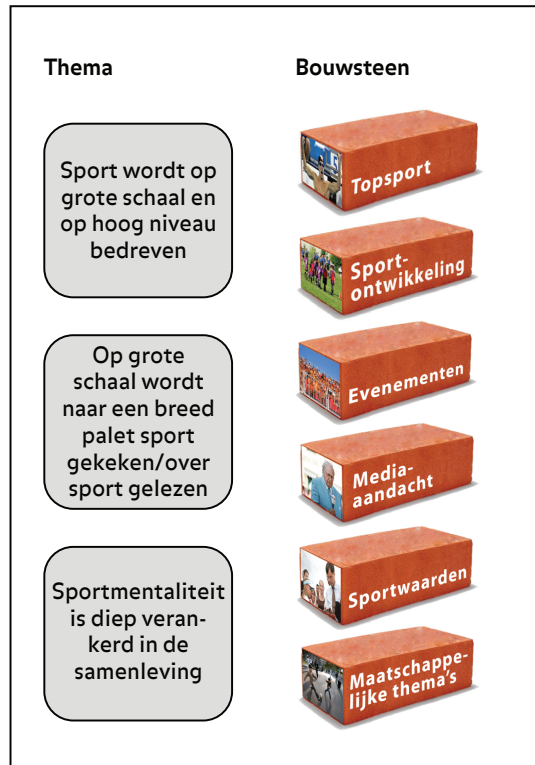
Het Olympisch Plan is veel breder dan het organiseren van de Olympische Spelen in 2028. Het plan streeft in de periode van heden tot 2016 naar een versteviging van de positie van Nederland in de sportwereld en in de ontwikkeling van een optimaal sportklimaat voor zowel breedte- als topsport. De sportmentaliteit moet diep verankerd zijn in de samenleving. Er moeten sportaccommodaties worden gebouwd of aangepast en internationale evenementen georganiseerd. Ook het ontwikkelen van Nederlands talent krijgt in die periode meer aandacht.

Niet alleen Amsterdam en Rotterdam zouden in dit proces kartrekker moeten zijn. In heel Nederland, en dus ook in Brabant moeten partijen de handen ineen slaan en hun steentje bijdragen aan het Olympisch Plan. Dat geldt in Brabant met name voor de B5 (een samenwerkingsverband tussen de vijf grote gemeenten in Brabant: Eindhoven, Den Bosch, Breda, Tilburg en Helmond), het Brabantse bedrijfsleven, de Provincie en de Brabantse sportwereld. Maar is het ook realistisch voor Brabant om de ambities van het Olympisch Plan 2028 te delen?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het noodzakelijk het Olympisch Plan te vertalen naar de Brabantse situatie. Op nationaal niveau is draagvlak gezocht en gevonden, zoals bijvoorbeeld is beschreven in de Rapportage Sport⁷⁶. Wij zullen onderzoeken hoe de situatie in Brabant is.

Het Olympisch Plan hanteert drie thema's als rode draad. Zoals uit figuur 10.1 blijkt is ieder thema opgebouwd uit twee bouwstenen.

⁷⁶ K. Breedveld, C. Kamphuis, A. Tiessen-Raaphorst (2008).

Figuur 10.1: Structuur van het Olympisch Plan

De periode van 2008 tot en met 2016 staat in het teken van de opbouw en uitvoering van het plan. In alle lagen van de samenleving wordt verder draagvlak gecreëerd, wordt invulling gegeven aan de zes bouwstenen en worden planologische stappen ondernomen. Op korte termijn moet de knoop worden doorgemaakt over de exacte locaties voor de Olympische Spelen. Een periode van twintig jaar betekent immers in de ruimtelijke ordening dat er nu gestart moet worden. Brabant moet dus zorgen dat het 'nu' bereid en klaar is om aan boord te gaan. Vanaf 2016 t/m 2021 start de bidfase van het plan en zal duidelijk worden of de Olympische Spelen daadwerkelijk plaats zullen gaan vinden in Nederland.

We gaan de in figuur 10.1 vermelde bouwstenen een voor een beschrijven voor Brabant. We gebruiken daarvoor de succesfactoren die door NOC*NSF zijn gebruikt.

10.2. De bouwsteen Topsport

In de bouwsteen topsport komen vijf succesfactoren aan de orde:

1. het percentage Brabantse topsporters dat op de medaillespiegel vermeld staat
2. de optimale doorstroom van talenten naar de top
3. de optimale randvoorwaarden rondom de sport
4. Aanwezigheid door de bond erkende talentontwikkelingsprogramma's
5. De plaats van topsport in het beleid

10.2.1. Het percentage Brabantse topsporters op de medaillespiegel

Topsporters en talenten zijn grofweg in te delen in drie categorieën (zie ook hoofdstuk 2):

- sporters met een A-, B-, en HP-status
- nationale en internationale talenten (NT en IT) en beloften
- regionale topsporters en talenten.

In alle categorieën beschikt Brabant zowel relatief als absoluut gezien over het grootste aantal topsporters. In Brabant sporten 15% van de sporters met A-, B- of HP-status en 14% van de door een bond erkende toptalenten (IT, NT en beloften). Brabant loopt ook voorop in het aantal ingeschreven topsporters en talenten. Momenteel staan er 1600 topsporters en talenten geregistreerd bij het Olympisch Netwerk Brabant.

De Brabantse topsporters presteren erg goed op internationale toernooien. Op de Olympische en Paralympische Spelen in Athene (2004) en de Olympische Spelen in Turijn (2006) zijn er door Nederland samen zestig medailles behaald. Hiervan zijn er zeventien door een Brabantse topsporter behaald. Dit is 28% van alle Nederlandse medailles.⁷⁷ Tijdens de laatste Olympische Spelen in Beijing hadden zeven van de zes-

⁷⁷ www.omroepbrabant.nl.

tien medailles een Brabants tintje⁷⁸. Als Brabant een natie was, zou Brabant als zestiende op de wereldranglijst van best presterende landen staan. Uiteraard mag Brabant daar bijzonder trots op zijn.

Aan de Brabantse doelstelling om een percentage van 20% in de Nederlandse medaillespiegel te verwerven, is al voldaan. Brabant is daarmee koploper in het Nederlandse medailleklassement. Nu gaat het erom het huidige niveau vast te houden en de koppositie te behouden. Om dit te realiseren zullen er doorlopend talenten naar de top moeten doorstromen. Daarom moeten talenten en topsporters optimale randvoorwaarden worden geboden en zullen er voldoende talentontwikkelingsprogramma's in Brabant moeten worden uitgevoerd. In het vorige hoofdstuk hebben we aangegeven dat integraal verenigingsbeleid daar een belangrijke voorwaarde voor is. Het gaat juist om een bottom-up benadering die de kans op meer talent vergroot. Het is belangrijk dat sport binnen het beleid van gemeenten een prominente plaats heeft. Daarnaast is er regelmatig overleg nodig tussen actoren die tezamen het netwerk vormen in de gehele talentontwikkelingsketen.

Voor Brabant is het van belang alle (rand)voorwaarden rondom topsport en talentontwikkeling te optimaliseren. Alleen dan zullen de goede prestaties van de Brabanders op internationaal niveau structureel kunnen zijn. De verschillende (rand)voorwaarden worden in de volgende paragrafen besproken.

10.2.2. Optimale doorstroom van talenten

De Provincie Noord-Brabant benoemt in haar kaderstellende notitie 'Beroepsbevolking met talent en ondernemerschap' talentontwikkeling als een van de hoofdonderwerpen. Doel hiervan is in Brabant talenten op het terrein van ondernemen, technologie, cultuur, sport en onderwijs binnen te halen, te ontwikkelen en te behouden. Voor de talenten op gebied van sport zijn er voorstellen gedaan om de bestaande inspanningen op het terrein van topsportontwikkeling (via het Olympisch Netwerk Brabant en het Brabants Sporttalentfonds) te continueren en door te ontwikkelen. In haar

⁷⁸ <http://www.omroepbrabant.nl/beijing>.

kaderstellende notitie 'Sport in beeld; sportieve uitdagingen en kansen in Nederland' zegt de Provincie daar het volgende over:

“Ook in Brabant moet er veel gebeuren op het gebied van talentontwikkeling. Brabant moet zijn koppositie verstevigen en de naamsbekendheid van Brabant via sport vergroten door het ondersteunen van talentontwikkeling, het binden van topsporters aan Brabant en het faciliteren van een hoog niveau aan voorzieningen, accommodaties en evenementen op topsportgebied. Hierbij gaat het ook om de ondersteuning van het Olympisch Netwerk Brabant, het Brabantse Sporttalentenfonds en samenwerking met partners door middel van het overleg Topsport Brabant.”⁷⁹

In haar beleid noemt de Provincie veel zaken die van belang zijn voor talentontwikkeling in Brabant. Een zeer belangrijke factor is een nauwe samenwerking met de sportbonden en op lokaal niveau de verenigingen. De Provincie, en met name ook de gemeenten, zullen nauw betrokken moeten blijven bij de ontwikkeling van het landelijke talentontwikkelingsbeleid. Het gezamenlijke netwerk rond de Brabantse sport moet uitstralen dat zij een belangrijke rol wil spelen op het gebied van talentontwikkeling. Van actoren als de provincie en gemeenten wordt verwacht dat zij duidelijk aangeven dat zij willen investeren in een optimale topsportinfrastructuur, zodat Brabant een provincie wordt waar een sporttalent zich wil ontwikkelen en waar een talent wil blijven. Concreet betekent dit dat het netwerk rond sport in Brabant samen het aantrekken van RTC's en NTC's in verschillende takken van sport moet nastreven. Daarbij dient Brabant keuzen te maken in voor Brabant kansrijke sporten.

10.2.3. Optimale randvoorwaarden rondom de sport

In de randvoorwaardenscheppende sfeer is het Olympisch Netwerk Brabant (ONB) een belangrijke speler. Het ONB is een samenwerking tussen de Provincie Noord-Brabant, NOC*NSF en Sportservice Noord-Brabant. Het ONB is gericht op:

⁷⁹ Provincie Noord-Brabant (2008).

- het opzetten van samenwerkingsverbanden waardoor (aankomende) topsporters betere kansen op begeleiding krijgen
- het daadwerkelijk ondersteunen en begeleiden van topsporters, talenten en hun coaches
- het verstrekken van een Topsportpas die wordt ingezet ter legitimatie van de sporter, het verkrijgen van kortingen en faciliteiten, imagooversterking en het opbouwen van een database.⁸⁰

De voorzieningen van het ONB hebben betrekking op voorlichting, kortingen, (para) medische begeleiding, faciliteiten en advies rondom studie en loopbaan, het talentenfonds, enzovoorts. Het ONB heeft geen directe bemoeienis met sporttechnische zaken.

In 2007 is het ONB tweemaal geëvalueerd door een extern adviesbureau. De resultaten van deze evaluaties zijn bemoedigend. In de externe evaluatierapporten is aanbevolen het opgebouwde netwerk te consolideren. Voorts is aanbevolen de relatie met de sportbonden te intensiveren en op een proactieve manier informatie te verstrekken aan de sporters⁸¹. Inmiddels wordt het Olympisch Netwerk Brabant frequent als voorbeeld genoemd en wordt het voor intervisie ingezet voor andere Olympische Netwerken en topsportorganisaties.

In de randvoorwaardenscheppende sfeer is een aantal zaken goed geregeld voor topsporters, maar op sommige gebieden is extra aandacht wenselijk.

Financieel

Voor sporters met een A- of B-status biedt het stipendium goede financiële ondersteuning. Voor talenten ontbreekt het echter aan structurele financiële ondersteuning. Talenten kunnen gebruikmaken van lokale faciliteiten zoals het Brabants Sporttalentfonds en incidentele fondsen bij gemeenten. Momenteel lopen veel topsporters en talenten financieel vast. Met name de kosten op het gebied van vervoer en internationale (verplichte) toernooien vormen een bottleneck.

⁸⁰ www.ssnb.nl

⁸¹ www.ssnb.nl

Onderwijs

In Nederland wordt steeds meer aandacht geschonken en geld besteed aan talentontwikkeling. De combinatie tussen school en sport is een van de belangrijkste randvoorwaarden. Een grote kans ligt er in het basisonderwijs zoals in hoofdstuk 5 is beschreven, omdat hier nog niets met de combinatie talentherkenning en talentontwikkeling wordt gedaan.

Tabel 10.1: Sport en opleiding

Type onderwijs	LOOT-school	Topsportvriendelijke school
Basisschool	0	0
Voortgezet onderwijs	3	15
Mbo	1	6 (14 vestigingen)
Hbo	0	3 (verschillende opleidingen)
Universiteit	0	2

Op het gebied van talentontwikkeling, met name in de combinatie van topsport en school, loopt Brabant achter op de rest van Nederland. Er zijn op dit moment drie LOOT-scholen en één mbo-pilot LOOT-school aanwezig in Brabant. Op een aantal hogescholen in Brabant wordt een topsportvriendelijk beleid gevoerd door een beperkt aantal opleidingen, maar er is geen enkele hogeschool in Brabant aanwezig waar een topsportcarrière centraal staat. Dit is te weinig voor een provincie die zo'n structurele bijdrage wil leveren aan de medailleoogst op de Olympische Spelen. Om als provincie mee te dingen naar olympische medailles is het noodzakelijk de combinatie tussen school en topsport in Brabant uit te breiden. Er zijn meer LOOT-scholen of scholen die soortgelijke voorzieningen en mogelijkheden hebben nodig in Brabant. In hoofdstuk 9 hebben we gesteld dat alle scholen eigenlijk topsportvriendelijk moeten zijn, omdat in de leeftijdsfase van 12 tot 15 jaar de talenten en hun ouders daarmee gediend zijn. Ook voor het hoger onderwijs zullen er in Noord-Brabant mogelijkheden gecreëerd moeten worden om topsport met school te combineren.

Sportmedische en maatschappelijke randvoorwaarden en faciliteiten

NOC*NSF speelt een grote rol in de randvoorwaarden voor topsporters om topsport te bedrijven. Voor NOC*NSF is het van belang continu onderzoek te blijven doen naar

de wensen en behoeften van topsporters. Zo krijgen zij inzicht in wat topsporters wel of juist niet belangrijk vinden als ondersteuning. Op het moment dat de samenwerking tussen NOC*NSF en de Olympische Netwerken goed verloopt, kunnen de randvoorwaarden voor de topsporters ookgeoptimaliseerd worden op provinciaal niveau⁸².

Voor de uitvoering is het noodzakelijk dat het opgebouwde netwerk van het Olympisch Netwerk Brabant geconsolideerd wordt. Veel sporters in Brabant zien de Sport-service Noord-Brabant en het Olympisch Netwerk Brabant als belangrijke factor in de randvoorwaarden voor het beoefenen van topsport. Om de randvoorwaarden te optimaliseren moet de relatie met de sportbonden geïntensiveerd worden. Daarnaast moet de informatie proactief verstrekt worden aan de sporters⁸³.

10.2.4. Aanwezigheid door de bond erkende talentontwikkelingsprogramma's

De Provincie Brabant beschikt over een aantal instrumenten om talentontwikkelingsprogramma's van bonden te ondersteunen. Voor de Provincie Noord-Brabant is het van belang dat zich zoveel mogelijk regionale en nationale trainingscentra van verschillende sporten in Brabant vestigen. Door de aanwezigheid van RTC's en NTC's in Brabant ontstaat er een optimaal vestigingsklimaat voor topsporters en talenten. Talent uit Brabant hoeft dan niet meer de provincie uit om zich verder te ontwikkelen in de topsport. Daarnaast kan Brabant door aanwezigheid van RTC's en NTC's talenten uit heel Nederland naar zich toe trekken. Het NTC zwemmen in Eindhoven is hiervan een duidelijk voorbeeld: talenten blijven in Eindhoven trainen en toppers uit Nederland vestigen zich in Eindhoven vanwege de optimale trainingsfaciliteiten. Brabant beschikt over vijf RTC's, verspreid over Brabant. De professionaliseringsslag die nu gaande is, biedt de mogelijkheden om nog meer NTC's en RTC's binnen te halen. Dit kan alleen als gemeenten gaan samenwerken op het gebied van topsport en onderling afstemmen welke (potentiële) kernsporten in welke delen van de provincie zitten. Tevens dienen er goede contacten met de sportbonden te zijn, waardoor Brabant in beeld is bij het bepalen van de locaties voor RTC's en NTC's.

⁸² www.nocnsf.nl

⁸³ www.omroepbrabant.nl

Een zeer belangrijke stap voor Brabant is het feit dat Eindhoven als een van de vier locaties voor een Centrum voor Topsport en Onderwijs (CTO) is aangewezen. Naast Eindhoven zijn dit Arnhem (Papendal), Amsterdam en Heerenveen. Momenteel dient inhoudelijk nog bekeken te worden welke zes kernsporten in Eindhoven het CTO gaan vormen. Het is het onderzoeken waard of de omliggende steden 's-Hertogenbosch en Tilburg een rol kunnen spelen in de ontwikkelingen rondom het CTO door enkele kernsporten te formuleren die kunnen aansluiten bij het CTO.

10.2.5. De plaats van topsport in het beleid

In tegenstelling tot een aantal andere provincies beschikt de Provincie Noord-Brabant al een aantal jaren over een topsportbeleid. Dit topsportbeleid is gestoeld op de pijlers topsporters/talenten, topaccommodaties en topevenementen. Ook voor de Provincie is het nu zaak duidelijke keuzen te maken betreffende haar rol in topsport. De Provincie kan een aanjagende en stimulerende rol op zich nemen bij het afstemmen van lokaal topsportbeleid en zij kan initiatieven op het gebied van topaccommodaties en topevenementen structureel ondersteunen.

Binnen een goed topsportbeleid dienen de volgende punten aan de orde te komen⁸⁴:

- talentherkenning en -ontwikkeling
- financiële en materiële voorzieningen voor topsporters
- topsporters met een beperking
- coaches aan de top
- voorkomen dopinggebruik
- evenementen en accommodaties.

Ook is specifiek aandacht nodig voor innovatie, omdat volgens het NOC*NSF-rapport innovatie ook voor sport een voorwaarde is om in de mondiale top te blijven. De ont-

⁸⁴ www.nocnsf.nl.

wikkelingen in de topsport voltrekken zich immers snel. In het project Innosport⁸⁵ is voor innovatie een belangrijke basis gelegd⁸⁶. De Provincie kan op de aandachtspunten voor een goed topsportbeleid en op het onderwerp innovatie haar beleid nog versterken en aanscherpen.

Uit verkennend onderzoek naar tradities en ambities van Brabantse gemeenten (Sportservice Noord-Brabant, 2008) blijkt dat slechts 20% van de grootste dertien gemeenten in Brabant op dit moment beschikt over een topsportbeleid. Het gaat om Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Tilburg, Helmond, Breda, Oosterhout, Veghel, Roosendaal, Waalwijk, Bergen op Zoom, Oss, Uden en Etten-Leur. Meer dan de helft van deze gemeenten heeft wel aangegeven de ambitie te hebben om een topsportbeleid te ontwikkelen. Met name vier gemeenten uit de B5 (Eindhoven, Den Bosch, Breda en Tilburg) hebben hiervoor concrete plannen. De gemeente Eindhoven loopt in het formuleren van een topsportbeleid duidelijk voorop. Eindhoven beschikt reeds over een duidelijk en SMART geformuleerd topsportbeleid en daarbij heeft de gemeente ook daadwerkelijk de afgelopen jaren gericht geïnvesteerd in de topsport. Deze voorsprong heeft ertoe geleid dat Eindhoven nu als een van de vier CTO's is aangewezen.

Het is wenselijk dat de andere gemeenten snel tot een topsportbeleid komen, dat past bij de kernsporten en de mogelijkheden in hun regio. Afstemming in beleid tussen de gemeenten, met de Provincie en met sportbonden is hierbij noodzakelijk. Op deze wijze ontstaat er in Brabant een provinciebreed topsportbeleid met draagvlak in de lokale gemeenten.

10.2.6. Kennismanagement

Hoewel kennismanagement geen succesfactor is uit de bouwsteen Topsport, werd lopende het onderzoek duidelijk dat kennismanagement een belangrijke sleutel voor succes is.

⁸⁵ www.innosport.nl.

⁸⁶ www.nocnsf.nl.

Bij de vorige succesfactor is aangegeven dat het afstemmen van beleid binnen de Provincie een noodzaak is. In deze subparagraaf wordt de noodzaak voor overleg en afstemming nader besproken.

Landelijk is er ingezet op afstemming en overleg tussen het NOC*NSF en de sportbonden om te voorkomen dat iedere bond haar eigen koers gaat varen. Eenheid in talentontwikkelingsmodellen en topsportbeleid is van groot belang. De Provincie kan die lijn doortrekken en hier een randvoorwaarde van maken voor faciliteren en ondersteunen van bonden en verenigingen.

Daarnaast is het van belang dat alle topsporters en talenten in Nederland gebruik kunnen maken van een basispakket aan voorzieningen in de randvoorwaardenschepende sfeer. NOC*NSF en de Olympische Netwerken komen dan ook eens in de drie/vier maanden bij elkaar voor het uitwisselen van ervaringen en het afstemmen van de faciliteiten en randvoorwaarden.

Binnen de Provincie Noord-Brabant is er in beperkte mate sprake van structurele afstemming en deling van kennis op het gebied van topsport. Er bestaat wel een B5-overleg, maar het onderwerp (top)sport heeft hier de afgelopen jaren nauwelijks op de agenda gestaan. De Provincie heeft een expertmeeting geïnitieerd op het gebied van topsport, waarbij zeer nuttige informatie boven tafel is gekomen. Op lokaal niveau organiseert het ONB bijeenkomsten voor bijvoorbeeld topsportcoördinatoren van onderwijsinstellingen en topcoaches uit de regio. Een structureel provinciaal topsportoverleg ontbreekt echter tot op heden.

Uit de verkennende rapportage naar tradities en ambities van Brabantse gemeenten (Sportservice Noord-Brabant, 2008) blijkt dat er bij de Brabantse gemeenten wel degelijk behoefte is aan een dergelijk overleg bijvoorbeeld in de vorm van een Topsport Platform Brabant. De Brabantse gemeenten hebben in het verkennend onderzoek aangegeven dat de volgende partijen aan zo'n platform deel zouden moeten nemen: bedrijfsleven, gemeenten, provincie, sportbonden, sportverenigingen, sporters en sportservice Noord-Brabant/ONB. Sommige gemeenten willen het bedrijfsleven niet structureel maar op uitnodiging als deelnemer in het platform.

10.3. De bouwsteen Sportontwikkeling

Deze bouwsteen wordt beschreven aan de hand van vijf succesfactoren:

1. de Nederlandse Norm Gezond Bewegen
2. sport in verenigingsverband
3. versterking van de sportverenigingen in Brabant
4. samenhang van topsport en breedtesport in Brabant
5. gemeentelijke projecten rondom breedtesport in Brabant.

10.3.1. Nederlandse Norm Gezond Bewegen

De Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) verschilt per leeftijdsgroep (zie bijlage 3). In de periode van 2004/05 tot 2006/07 is het percentage Nederlanders dat voldoet aan de beweegnorm toegenomen van 61 naar 66%⁸⁷. Het percentage dat aan de fitnorm voldoet is echter gedaald. Het streven is dat in Brabant in 2016 68% en in 2028 70% aan de NNGB voldoet. Hoewel Brabant dus op de goede weg is om de doelstelling te behalen, moet er rekening worden gehouden met de vergrijzing. Zo zal het aandeel van 50-plussers in 2030 gestegen zijn naar 40%. Deze vergrijzing zal een negatief effect hebben op de cijfers in sportdeelname.

Uit het onderzoek 'Wat beweegt Brabant?' dat in 2006 door het PON (Instituut voor Advies, Onderzoek en Ontwikkeling in Noord-Brabant) onder 836 Brabanders is gehouden, bleek dat ruim twee derde (72%) van de Brabanders aan sportbeoefening doet. De interessantste conclusies van het rapport zijn:

- De Brabantse sporters behoren tot de leeftijdsgroepen onder de 30 jaar en tussen de 50 en 65 jaar. In de leeftijdsgroep onder de 30 doen meer mensen aan sportbeoefening dan binnen alle andere leeftijdsgroepen (van alle mensen onder de 30 sport zo'n 82%). Ook blijkt dat significant meer vrouwen sporten (75%) dan mannen (68%).

⁸⁷ Ooijendijk, W., T. Jongert, J. Stubbe en S. Kloet.(2008).

- Er blijken geen significante verschillen te bestaan in sportbeoefening tussen de Brabantse regio's.
- Mensen met een lichamelijke beperking blijken minder aan sportbeoefening te doen dan mensen zonder beperking (61,7% tegenover 73,1%).
- Bijna driekwart van de mensen is niet op de hoogte van de Nederlandse Norm Gezond Bewegen. Kennelijk is bekendheid met deze norm niet noodzakelijk om te bewegen.
- Groepen die niet aan de norm voldoen zijn niet-sporters van 30-39 jarigen (voornamelijk vrouwen), mensen met ernstig overgewicht en mensen met een beperking. Het verbeteren van de conditie is de belangrijkste reden om te sporten of te bewegen. Tijdgebrek is de meest genoemde reden om niet (genoeg) te sporten of te bewegen.

Als we kijken naar de jeugd blijkt dat er geen cijfers specifiek voor Noord-Brabant bekend zijn. Voor de jeugd (onder 18 jaar) is de NNGB scherper. Uit landelijke cijfers blijkt dat van de jeugdigen tussen 12 en 17 jaar slechts 29,2% aan de norm voldoet⁸⁸.

10.3.2. Sport in verenigingsverband

Volgens de Kamer van Koophandel zijn in Brabant 5058 sportverenigingen actief. Brabant is met bijna 20% van de Nederlandse sportverenigingen in haar provincie een belangrijke provincie als het gaat om de georganiseerde sport.

In het onderzoek 'Wat beweegt Brabant' (PON, 2006) komt naar voren dat:

- ruim een derde van de Brabanders (34,6%) zijn of haar sport alleen en ongeorganiseerd beoefent
- 31% lid is van een sportvereniging
- bijna een kwart sport bij een fitnesscentrum of sportschool
- de meest beoefende sporten in Brabant fitness conditie (30%), wandelsport (29%), fitness kracht (15%), tennis (11%) en hardlopen/joggen (10%) zijn.

⁸⁸ Provincie Noord-Brabant (2007).

Het percentage mensen dat lid is van een sportvereniging is verrassend laag gezien het relatief grote aanbod van sportverenigingen in Brabant.

Dezelfde trends zijn terug te vinden in de Bouwstenennotitie van het provinciale sportbeleid 2008-2012:

- 49,6% van de sporters sporten alleen, ongeorganiseerd en niet in groepsverband (44,4%)
- er worden overwegend sporten met een recreatief karakter beoefend, die kunnen worden gedaan op het moment dat het uitkomt (alleen of in groepsverband)
- nieuwe vormen van sport zijn populair zoals joggen, golfen, fitness, nordic walking en aerobics
- de meest beoefende sport in Brabant is fitness, gevolgd door wandelsport
- het commerciële sportaanbod zoals fitnesscentra en bowlingbanen, heeft jaarlijks meer dan een miljoen bezoekers.

Door verschillen in de methode van onderzoek en definities die zijn gehanteerd, lopen de cijfers in beide provinciale onderzoeken nogal uiteen. Geconcludeerd mag echter wel worden dat er een uitdaging ligt voor Brabant om het percentage Brabanders dat in verenigingsverband sport te vergroten.

10.3.3. Versterking van sportverenigingen

Sterke verenigingen zijn van belang voor de samenleving (bijvoorbeeld schoolsport, participatie van jongeren en allochtonen) en vormen de kweekvijver voor talent. Hoe breder en sterker de basis van de sportvereniging is, hoe meer kans er is op toppers. In de volgende paragraaf wordt de relatie tussen breedtesport en topsport verder uitgewerkt.

De Brabantse verenigingen geven aan dat zij vaak een harde dobber hebben aan bijvoorbeeld allerlei regelgeving. Zij vinden het moeilijk om vrijwilligers te vinden en het aanbod van hun sport te verbreden. Zeker voor kleinere verenigingen geldt dat het

essentieel is dat zij daarbij deskundig worden ondersteund. Deze ondersteuning kan van de landelijke organisaties komen, maar ook van organisaties op provinciaal niveau. Uit onderzoek dat is gepubliceerd in Verenigingsmonitor 2007, is gebleken dat veel provincies beleidsdoelen hebben geformuleerd waarin de ondersteuning van sportaanbieders centraal staat. Dat is in Brabant ook het geval. Deze ondersteuning vanuit provincies richt zich voornamelijk op sportverenigingen. Andere aanbieders (buurtsport, schoolsport, fitness) worden nergens expliciet genoemd.⁸⁹

Op provinciaal niveau voorziet ook Sportservice Noord-Brabant (SSNB) in deze ondersteuning. SSNB verzorgt diverse cursussen en bijeenkomsten ter ondersteuning van de verenigingen. Daarnaast wordt SSNB geregeld ingezet door gemeenten om de kwaliteit van de verenigingen te onderzoeken. Dit gebeurt aan de hand van de IK-sport scan (Integrale Kwaliteitszorg Sportclubs). Deze scan legt de sterke en zwakke punten van de organisatie bloot zodat er een gericht vervolgt raject ingezet kan worden om de vereniging te versterken. Het ONB ondersteunt daarnaast verenigingen (en topsporters rechtstreeks) die op topniveau uitkomen.

Op lokaal niveau beschikt een aantal gemeenten over een sportraad en/of een sport-servicepunt. Daarnaast leveren de 23 Noord-Brabantse vrijwilligerscentrales ondersteuning op het gebied van vrijwilligersbeleid. Verder bestaan er tal van commerciële adviesbureaus en ondersteuningskantoren. Daar waar het gaat om integrale activiteiten (bijvoorbeeld voor sportstimulering voor gehandicapten) zijn ook andere instanties betrokken zoals Gehandicaptensport Nederland.⁹⁰

10.3.4. Samenhang van topsport en breedtesport

Zoals in de voorgaande paragraaf al even is aangestipt, zijn breedtesport en topsport onlosmakelijk met elkaar verbonden en versterken zij elkaar wederzijds. De breedtesport vormt de basis (kweekvijver) voor de topsport. Hoe breder deze basis, des te meer kans dat uit de basis door talentherkenning en talentontwikkeling topsporters voortkomen. Topsport kan niet bestaan zonder de aanwas en ontwikkeling van nieuw

⁸⁹ Verenigingsmonitor Nederland 2007.

⁹⁰ Provincie Noord-Brabant (2007).

talent binnen verenigingen. In de vorige hoofdstukken van dit boek is daar al ruim aandacht aan besteed.

Hoewel in Brabant een groot deel van de gemeenten van mening is dat breedtesport en topsport elkaar aanvullen (Sportservice Noord-Brabant, 2008), beschikt slechts een klein deel van de gemeenten over een topsportbeleid. De gemeenten die beschikken over een topsportaccommodatie geven verder aan dat de accommodatie voor 90% wordt gebruikt voor breedtesport⁹¹.

10.3.5. Gemeentelijke projecten rondom breedtesport

Uit onderzoek van het Nederlands Instituut Sport en Bewegen (NISB), Halewijn Onderzoek & Interpretatie en het W.J.H. Mulier Instituut (september 2008) blijkt dat het grootste deel van het gemeentelijk budget voor sport en bewegen naar de sportaccommodaties gaat: hallen, zalen, velden, kunststofbanen en -velden, zwembaden, ijsbanen enzovoorts. Ook uit het in het Politiek Manifest 2006 'Landelijke Verkiezingen en Sport' van de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) blijkt dat ruim 95% van de jaarlijks door de gezamenlijke gemeenten beschikbaar gestelde middelen voor sportontwikkeling wordt besteed aan infrastructuur en accommodaties. Gemeenten beperken zich volgens de scan van NOC*NSF gehouden onder de G30⁹² dan ook veelal tot het accommodatiebeleid.

Gemeenten geven verder aan dat sportstimulering een belangrijk doel is in hun sportbeleid. Uit het onderzoek van NISB en anderen blijkt ook dat meer dan de helft van de gemeenten de doelstelling heeft om niet-sporters over de streep te trekken. De tweede meest genoemde (42%) doelstelling is het intensiveren van de reeds bestaande sportdeelname. Wanneer naar de doelgroepen wordt gekeken waarop men zich richt, blijkt dat er extra aandacht wordt geschonken aan de jeugd. Vooral senioren en mensen met een handicap worden gestimuleerd om te gaan sporten.

⁹¹ Enquête 'Brabant als Sportstad' – Sportservice Noord-Brabant – 2008.

⁹² 'G30' staat voor de dertig grootste gemeenten in Nederland. De huidige G30 zijn door de tijd heen geselecteerd door het ministerie van Binnenlandse Zaken.

BOS-projecten

In 2003 besloot het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) om een einde te maken aan instellingssubsidies en daarmee aan veel subsidies aan sportorganisaties. Daarnaast werd de Breedtesportimpuls (BSI) stopgezet en kwam daarvoor de BOS-impuls (buurt-onderwijs-sport) in de plaats. Deze tijdelijke stimuleringsregeling is in 2005 van start gegaan. Het doel van de BOS-impuls is de achterstanden bij jeugdigen van vier tot negentien jaar te verminderen en de overlast in de buurt door jeugd te bestrijden. De BOS-impuls beoogt een duurzaam effect; om tot een geïntegreerde aanpak te komen is op gemeentelijk niveau samenwerking tussen de beleidsmakers van de betreffende terreinen nodig. Het grootste deel van de projecten loopt tot 2009.

Uit het onderzoek naar de BOS-impuls blijkt dat er over het algemeen meer jongeren zijn bereikt met de activiteiten dan van tevoren was beoogd. De BOS-projecten kunnen op dit punt dus als zeer succesvol worden beschouwd. Tevens blijkt dat een groot aantal gemeenten haar BOS-projecten wil voortzetten. 63% van de BOS-projecten zal doorgaan nadat de subsidieperiode vanuit VWS is beëindigd⁹³. Gemeenten met een BSI- of BOS-project hebben vaker doelstellingen met betrekking tot sportstimulering opgesteld, dan gemeenten die geen BSI- of BOS-project hebben.

Combinatiefuncties

De ambitie van de Alliantie School & Sport, in 2005 opgericht door NOC*NSF en de Ministeries van OCW en VWS, is dat in 2010 alle leerlingen op 90% van de scholen dagelijks sporten binnen en/of buiten de schooluren. Om deze ambitie te realiseren kan volgens de Alliantie School en Sport het beste gebruik worden gemaakt van 'combinatiefuncties', waarbij professionals in de sport zowel op school als bij sportverenigingen actief zijn. Inmiddels is het kabinet akkoord gegaan met de realisatie van 2.500 fte voor deze combinatiefuncties. Staatssecretaris Jet Bussemaker maakte voor de financiering van deze functies in 2008 7,5 miljoen euro vrij en haar

⁹³ <http://www.bosimpuls.nl/bosimpuls/docs/Rapportage%20BOS-monitor%20041007%20def%20.pdf>.

collega's bij OCW 9,4 miljoen. Dit bedrag zal de komende jaren geleidelijk oplopen. Ook gemeenten financieren mee⁹⁴.

De sport heeft de wens om de combinatiefuncties in te zetten om de sportverenigingen te versterken. Door NOC*NSF worden op dit moment twee hoofdprofielen onderscheiden:

- leerkracht bewegingsonderwijs - trainer/coach bij een vereniging
- sportcoördinator - verenigingsmanager/coördinator.

De sport wil graag in de periode tot 2012 in totaal 1.250 fte aan combinatiefuncties creëren. Als dat lukt, zal het aantal betaalde krachten bij sportverenigingen zeer toenemen. Dit betekent dat de combinatiefuncties een grote kwaliteitsimpuls aan de sportverenigingen kunnen geven⁹⁵. Sportbonden, NOC*NSF en andere ondersteuningsorganisaties hebben de handen ineen geslagen om een sportbrede ondersteuningsorganisatie op te richten⁹⁶. Er worden tranches gerealiseerd, waarbij in principe de gemeenten met de meeste inwoners onder de 18 jaar het eerst aan bod komen. In 2008 kwamen 31 gemeenten in Nederland in aanmerking om combinatiefuncties te realiseren. Vier van deze gemeenten komen uit Brabant⁹⁷.

Eind mei 2008 hebben de Ministeries van VWS en OCW bekendgemaakt welke gemeenten vanaf 2009 in aanmerking komen voor de tweede tranche van de rijksbijdrage *'Impuls brede scholen, sport en cultuur'*. Ook nu zijn er weer gemeenten uit Brabant die aan deze impuls meedoen⁹⁸.

De Provincie Noord-Brabant benadrukt deze ontwikkelingen in haar sportnota *'Sport in beeld'* en sluit hierbij aan op de ontwikkelingen rond brede scholen en de naschoolse opvang⁹⁹.

⁹⁴ <http://www.combinatiefuncties.nl>.

⁹⁵ <http://live01.sport.nl/nocnsf/combinatiefuncties/5261551>.

⁹⁶ http://www.werkenindesportvereniging.nl/thema/combifuncties_seno/onderwerp_05.html.

⁹⁷ Factsheet combinatiefuncties.

⁹⁸ <http://www.combinatiefuncties.nl>.

⁹⁹ Provincie Noord-Brabant (2008).

10.4. De bouwsteen Evenementen

Bij de bouwsteen Evenementen gaat het met name om topsportevenementen. Om in aanmerking te komen voor topsportevenementen of om een topsportevenement te organiseren, is het van wezenlijk belang om over accommodatie te beschikken die geschikt is voor dergelijke evenementen. Daarom kijken we in deze paragraaf niet alleen naar topsportevenementen, maar betrekken we daar ook de topsportaccommodaties bij.

De aanwezigheid van topsportevenementen en goede topsportaccommodaties in de regio vormen een van de factoren die bepalend zijn voor het topsportklimaat in Brabant. Wil Brabant op (top)sportgebied voorop lopen, dan zal dit tot uiting moeten komen in het aantal beschikbare topvoorzieningen.

10.4.1. Topsportevenementen en topsporters

De landelijke evenementenkalender van NOC*NSF die in het kader van het Olympisch Plan 2028 is opgesteld, geeft de ambities weer voor in Nederland te organiseren topevenementen, zoals EK's en WK's. Gestart is met dertien bonden, die op basis van nationale en internationale impact zijn geselecteerd. De groei in evenementen is vooral gewenst in sporten met veel impact (olympisch en niet-olympisch). Deze bonden zijn: KNHS, KNWU, KNLTB, Atletiekunie, NGF, KNSB, KNHB, KNVB, NBB (badminton), KNKV, KNZB, NeVoBo, NBB (basketbal).

In het kader van het Olympisch Plan 2028 wil Nederland een sterke groei realiseren in het aantal belangrijke internationale topsportevenementen in Nederland. Op de kalenders van 1996 tot 2007 stonden nog maar 36 evenementen in Nederland. De ambitie is voor de jaren 2009 tot 2020 opgeschroefd naar 65 evenementen¹⁰⁰. Momenteel bevat de evenementenkalender van NOC*NSF twintig topsportevenementen die plaatsvinden in 2009, 2010 of 2011.

Een enquête die in het kader van dit onderzoek is gehouden onder 69 Brabantse gemeenten in 2008 levert het Brabantse overzicht van topevenementen op (tabel 10.2).

¹⁰⁰ Bron: sportaccom.nl.

Tabel 10.2: Topevenementen in Brabant

Gemeente	Sport(en)	Evenement
's-Hertogenbosch	Tennis	NK Tennis 2009**
's-Hertogenbosch	Hippische sport	Indoor Brabant
's-Hertogenbosch	Tennis	Ordina Open
Bernheze	Hippische sport	Jumping Heeswijk
Bernheze	Korfbal	NK dames korfbal
Bernheze	Motorcross	EK motorcross
Boxmeer	Wielrennen	Ronde van Boxmeer
Breda	Atletiek	Singelloop
Breda	Boogschieten	NK Boogschieten
Breda	Gehandicaptensport	Paragames
Breda	Hippische sport	Breda Hippique
Breda	Jeu de Boules	Noordzee toernooi***
Breda	Tafeltennis	NK Tafeltennis 2009
Breda	Tennis	BLTV toernooi
Chaaam	Wielrennen	De acht van Chaaam
Cuijk	Dans	NK Rolstoeldansen*
Eindhoven	Atletiek	Marathon van Eindhoven
Eindhoven	Boulderen	Worldcup bouldering
Eindhoven	Hippische sport	Concours Hippique
Eindhoven	Tennis	Afas Tennis Classics
Eindhoven	Waterpolo	EK Waterpolo
Eindhoven	Zwemmen	Dutch Swim Cup
Eindhoven	Zwemmen voor mensen met een beperking	WK Zwemmen 2010
Eindhoven en 4 andere steden	Handbal	EK Handbal
Gilze Rijen	Atletiek	NK Veldlopen*
Helvoirt	Hippische sport	Outdoor Helvoirt
Hoogerheide	Wielrennen, veldrijden	WK Veldrijden 2009
Maasdonk	Fietscross	Landelijke kampioenschappen
Maasdonk	Korfbal	Landelijke kampioenschappen
Mierlo	Hippische sport	NK springen
Oss	Motorcross	Pinksterraces
Schijndel	Korfbal	Youth talent cup
Schijndel	Wielrennen	STER elektrotour
Sint Oedenrode	Korfbal	NK korfbal
Steenbergen	Powerlifting	NK Powerliften
Tilburg	Atletiek	Internationale Warandeloop
Tilburg	Atletiek	Tilburg Ten Miles
Tilburg	Wielrennen	Wielersesdaagse 2009
Tilburg	Wielrennen	WK Ligfietsen 2009
Uden	Atletiek	De Keien meeting
Valkenswaard	Golf	ABN AMRO ladies open
Valkenswaard	Motorcross	WK Motorcross*
Veldhoven	Wielrennen	Omloop der Kempen

* voor de tweede keer achter elkaar gehouden.

** voor de derde keer achter elkaar gehouden.

***om de zeven jaar gehouden.

Slechts twee van deze evenementen zijn officiële topsportevenementen en staan op de evenementenkalender van NOC*NSF: WK veldrijden in Hoogerheide (2009) en WK zwemmen voor mensen met een beperking, Eindhoven (2010).

Naast de twee evenementen die op de evenementenkalender van NOC*NSF staan worden er nog veertig andere evenementen genoemd. Hiervan keren 26 evenementen jaarlijks terug.

Opvallend is dat een groot deel van de topsportevenementen in Brabant in de buitenlucht plaatsvindt: atletiekwedstrijden, hippische concoursen, motorcross- en wielervedstrijden. Dit kan gezien worden als een logisch gevolg van het feit dat Brabant beschikt over slechts een beperkt aantal A- en B-topsportaccommodaties.

Voor het binnenhalen van een aantal topsportevenementen die op langere termijn zullen plaatsvinden, geldt dat een aantal gemeenten interesse hebben getoond:

- WK Wielrennen 2012/2013; verschillende steden in Brabant hebben aangegeven het WK binnen te willen halen (Tilburg, Eindhoven, Roosendaal)
- WK Voetbal 2018; diverse Brabantse gemeenten hebben interesse getoond om te fungeren als speelstad of als trainingslocatie voor het WK voetbal 2018. België en Nederland bereiden gezamenlijk een bid¹⁰¹ voor op het WK 2018
- EK Waterpolo; Eindhoven heeft aangegeven een bid te willen doen op dit EK
- EK/WK Tafeltennis; Breda heeft aangegeven het EK/WK tafeltennis te willen binnenhalen.

10.4.2. Topsporters en toplocaties

Momenteel beschikt Nederland over 55 accommodaties die de status van A-accommodatie hebben verworven (tabel 10.3), verspreid over de verschillende provincies (Zeeland en Flevoland hebben geen A-accommodatie).

¹⁰¹ Bid: een document waarin door een duidelijke visie en een uitgewerkt plan een bod wordt gedaan om in dit geval een sportevenement binnen te halen.

Tabel 10.3: A- en B-accommodaties

aantal A-accommodaties	verspreid over...	provincie	aantal B-accommodaties	verspreid over	provincie
15 (Amsterdam 8)	8 steden	Noord-Holland	11 (Eindhoven 5)	5 steden	Brabant
12 (Rotterdam 4)	6 steden	Zuid-Holland	8 (Papendal 4)	4 steden	Gelderland
10 (Papendal 6)	4 steden	Gelderland	8 (Amsterdam 4)	4 steden	Noord-Holland
5	4 steden	Brabant	7 (Utrecht 4)	4 steden	Utrecht
4	3 steden	Utrecht	7 (Rotterdam 5)	4 steden	Zuid-Holland
3	2 steden	Friesland	4	3 steden	Overijssel
2	2 steden	Groningen	3	2 steden	Groningen
2	2 steden	Limburg	3	2 steden	Limburg
1	Enschede	Overijssel	2	2 steden	Drenthe
1	Assen	Drenthe	2	2 steden	Flevoland
			1	Wolvega	Friesland

Landelijk gezien is er ook een aantal B-accommodaties aangewezen door NOC*NSF. Momenteel beschikt Nederland over 56 accommodaties die de status van B-accommodatie hebben verworven (tabel 10.3), verspreid over de verschillende provincies (Zee-land heeft ook geen B-accommodatie).

Olympisch niveau

In Nederland voldoen de A-accommodaties niet aan de olympisch eisen. In de meeste gevallen ligt dit aan de hoge eisen voor het aantal toeschouwers. Nederland kent ook geen zaalsporten die in staat zijn om 15.000 tot 20.000 toeschouwers te trekken (behalve wellicht als het gaat om schaatsen in een overdekte hal). Om aan de eisen te voldoen is er wel een olympische hal nodig met een capaciteit vanaf 20.000 toeschouwers en vier tot vijf grote hallen met een capaciteit van 10.000 tot 20.000 toeschouwers. De exploitatie van zulke hallen moet daarom doorgaans gevonden worden in multifunctioneel gebruik, waarvoor entertainment de belangrijkste gegadigde is.¹⁰²

De kleinere stadions die nodig zijn voor hockey, beachvolleybal, honkbal en voetbal moeten beschikken over een capaciteit van 15.000 tot 20.000 zitplaatsen. Het Wagener

¹⁰² Bron: Twijnstra Gudde & Nieuwe Gracht (2008).

stadion in Amstelveen is het enige hockeystadion op A-niveau en zelfs dat biedt maar plaats aan 9000 toeschouwers. Het hockeystadion van Rotterdam biedt slechts plaats aan 5000 toeschouwers. Voor honkbal geldt hetzelfde. Het Pim Mulier stadion in Haarlem is goed voor 2500 toeschouwers. Het nieuwe zwembad in Eindhoven heeft ook een A-status maar biedt ook maar plaats aan 3000 toeschouwers. Dit kan eventueel wel uitgebreid worden met tijdelijke tribunes.

Het Olympisch Stadion in Amsterdam is een accommodatie op A-niveau, heeft een toeschouwerscapaciteit van 22.500 maar voldoet niet aan alle moderne eisen van een Olympisch Stadion. Voetbalstadions zijn er voldoende in Nederland. Met de komst van de nieuwe Euroborg (Groningen), het ADO Den Haag stadion, het DSB Stadion (Alkmaar), Parkstad Limburg Stadion (Kerkrade), het Rat Verlegh Stadion (Breda), Willem II Stadion (Tilburg), Stadion Galgenwaard (Utrecht) en de verbouwing van het Arke stadion naar de Grolsch Veste (Enschede) beschikt Nederland over acht kleinere stadions die voldoende capaciteit hebben. Deze stadions kunnen eventueel ook ingezet worden als tijdelijk hockeystadion, honkbalstadion enzovoorts. Verder beschikt Nederland ook nog over vijf grotere stadions. De Amsterdam Arena is het grootste stadion met een capaciteit van 51.628 toeschouwers. Hierna volgen de Rotterdamse Kuip (51.177), het Philips Stadion in Eindhoven (35.000), het Abe Lenstra Stadion (Heerenveen, 26.800) en het Gelredome (Arnhem, 26.600).¹⁰³

Het ontbreekt Nederland aan een geschikte velodrome (10.000), aan schietbanen (7000), en aan een tenniscomplex (10.000). Voor tennis kan eventueel een grotere hal in aanmerking komen met tijdelijke tribunes. Voor de sporten wildwatervaren, roeien en kanoën, zeilen en marathon moet er ook gekeken worden naar tijdelijke investeringen in de benodigde accommodaties voor die sporten.

De accommodaties in Brabant

Zoals in tabel 10.4 en 10.5 is weergegeven, beschikt Brabant over vijf A-accommodaties (9% van Nederland) en elf B-accommodaties (20% van Nederland). Met het aantal B-accommodaties mag Brabant zich koploper noemen van Nederland.

¹⁰³ Bron: Stadionsineuropa.nl.

Uit deze overzichten blijkt dat Eindhoven er met zeven topsportaccommodaties boven-uit steekt. Drie gemeenten van de B5, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Breda, beschikken ook over een aantal topsportaccommodaties per gemeente. Opvallend is dat Helmond niet beschikt over een topsportaccommodatie. Wel heeft Helmond ambities voor het bouwen van een topsportboulevard waar verschillende sporten een plaats krijgen. Buiten de B5 hebben Valkenswaard en Waalre ook een erkende topsportaccommodatie met respectievelijk het Eurocircuit en de wildwater slalombaan.

In het verkennend onderzoek dat door Sportservice Noord-Brabant is uitgevoerd, is aan de gemeenten gevraagd aan te geven over welke topsportaccommodaties de gemeente momenteel beschikt en welke topsportaccommodaties eventueel in de toekomst gebouwd zullen worden. Hierbij is gevraagd ambitieus te denken. Het resultaat is te vinden in 5. Naast Helmond hebben ook andere gemeenten de ambitie om een topsportaccommodatie te bouwen. 's-Hertogenbosch heeft, buiten de uitbreiding van de Maaspoort voor badminton, als enige gemeente uit de B5 géén specifieke ambities als het gaat om nieuwe topsportaccommodaties. In 's-Hertogenbosch kiest men ervoor om bestaande accommodaties aan te passen en uit te breiden.

Ook de kleinere gemeenten hebben ambities om in de toekomst te kunnen beschikken over topsportaccommodaties. Zo streeft Zundert naar een schietaccommodatie, Drimmelen zet in op watersportvoorzieningen, Asten-Someren gaat voor een atletiekbaan en Bergen op Zoom wil een topsporthal die onder andere geschikt is voor basketbal. Valkenswaard is een van de vier gemeenten die een hockeystadion wil bouwen; ook Eindhoven, Tilburg en Roosendaal hebben deze ambitie.

Aan de olympische eisen hoeven de voorzieningen op dit moment nog niet te voldoen. Dat is ook niet de doelstelling voor de komende jaren, en dit is ook zeker niet haalbaar, laat staan rendabel. Tot en met 2016 moet er in Nederland gewerkt worden aan het optimaliseren van de sportinfrastructuur, zodat de sportdeelname kan toenemen en topsporters zich in optimale omstandigheden kunnen ontwikkelen. Met name voor topsporters en talenten is het van belang dat er kwalitatief hoogwaardige accommodaties beschikbaar zijn waar getraind kan worden en competitie kan worden gespeeld

Tabel 10.5: Brabantse A- en B-locaties

Officiële A-accommodaties in Brabant		
Breda	Voetbal	Rat Verlegh Stadion
Eindhoven	Voetbal	Philips Stadion
Eindhoven	IJshockey	IJssportcentrum
Eindhoven	Zwemmen	Nationaal Zwemcentrum de Tongelreep
Tilburg	Voetbal	Willem II Stadion

Officiële B-accommodaties in Brabant		
's-Hertogenbosch	Badminton	Maaspoort
's-Hertogenbosch	Basketbal	Maaspoort
's-Hertogenbosch	Gymnastiek	Flik Flak
's-Hertogenbosch	Judo	Maaspoort
Eindhoven	Badminton	Indoor Sportcentrum
Eindhoven	Basketbal	Indoor Sportcentrum
Eindhoven	Handboogsport	OGIO
Eindhoven	Onderwatersport	Nationaal Zwemcentrum de Tongelreep
Eindhoven	Schaatsen	Kunstijsbaan Eindhoven
Eindhoven	Tafeltennis	Indoor Sportcentrum
Eindhoven	Taekwondo	Indoor Sportcentrum
Eindhoven	Volleybal	Indoor Sportcentrum
Tilburg	Curling	IJssportcentrum
Tilburg	Schaatsen	Ireen Wüst IJsbaan (in aanbouw)
Valkenswaard	Autosport	Eurocircuit
Valkenswaard	Motorsport	Eurocircuit
Waalre	Kano	VKC

(B-accommodaties). Daarnaast zijn er goede accommodaties nodig in de eigen regio waar internationale topwedstrijden kunnen plaatsvinden (A-accommodaties).

10.4.3. Afstemming tussen topsportevenementen en topsportaccommodaties in Brabant

Om naar het juiste olympische sportklimaat toe te groeien, is afstemming tussen de verschillende gemeenten in Brabant van essentieel belang op de volgende terreinen:

- keuze voor een sport: welke gemeente gaat voor welke sport? Dit geldt zowel voor evenementen als voor accommodaties.

- afstemming wedstrijdaccommodatie en trainingsfaciliteiten. Als gemeente X een topsportaccommodatie voor wedstrijden heeft, is het wenselijk dat omliggende gemeenten beschikken over goede trainingsaccommodaties.

Een van de aanbevelingen uit het rapport 'Topsport Brabant een Gouden Kans' is het vormen van een Platform 'Topsport Brabant'. Binnen dit platform kunnen gemeenten en (top)sport gerelateerde organisaties kennis en ervaring uitwisselen en afstemming laten plaatsvinden over topsportgerelateerde initiatieven/investeringen. De Provincie Noord-Brabant heeft aangegeven een dergelijke samenwerking zeer wenselijk te vinden om de sport in Brabant naar een hoger plan te tillen.

In ons onderzoek onder alle gemeenten in Brabant is de vraag gesteld of het voordelen heeft voor de gemeente om deel te nemen aan een Brabants platform voor topsportontwikkeling. Van de dertig gemeenten die op deze vraag antwoord hebben gegeven, zeggen zeventien gemeenten (57%) hierin geen voordelen te zien. De afstemming tussen de gemeenten lijkt verder weg dan verwacht. Veel gemeenten zetten in op dezelfde sporten. Zo hebben de vier grootste gemeenten allemaal de ambitie om een hockeystadion te bouwen. Het is duidelijk dat dit noch haalbaar, noch rendabel is.

10.5. De bouwsteen Media-aandacht

Sport is een populair passief vermaak onder de Nederlandse bevolking. De top vier van de meest bekeken programma's bestaat uit sportuitzendingen. In de top 25 van de meest bekeken programma's komen in totaal 16 sportuitzendingen (64%) voor. De drie best scorende programma's in het jaar 2007 waren sportuitzendingen. Sport wordt zowel het meest bekeken als het meest gewaardeerd door de Nederlandse bevolking.

Een opmerkelijke trend is dat de kijktijd naar de televisie afneemt. Dit komt doordat de bevolking (met name de jongeren) meer tijd besteedt aan internet. Internet is daarmee in toenemende mate een belangrijk medium dat benut dient te worden.

In totaal kent Nederland dertien publieke regionale omroepen. Iedere provincie heeft er één en Zuid-Holland zelfs twee. In Noord-Brabant is Omroep Brabant dé regionale

omroep. Omroep Brabant is in alle opzichten de grootste regionale omroep in Nederland. Dagelijks luisteren zo'n 300.000 Brabanders naar 'hun' omroep en kijken ruim 500.000 personen naar hun tv-programma's. De website van de omroep trekt maandelijks gemiddeld 600.000 bezoekers. Als we aannemen dat het grootste gedeelte van de kijkers Brabander is, kijkt 20,6% van de Brabanders dagelijks naar Omroep Brabant. Dit is een hoog percentage. Exacte kijkcijfers op sportgebied hebben we niet gevonden.

Er worden in Brabant in totaal 412.000 Brabantse dagbladen verspreid. Brabant heeft in totaal ongeveer 2.430.875 inwoners. Dit houdt in dat 17% van de Brabantse bevolking een 'Brabantse' krant koopt. Het aantal lezers ligt hoger omdat per huishouden meer dan een persoon de krant leest. De krant is daarom een goed medium om de doelgroep sportliefhebbers te bereiken. De Brabantse kranten hebben in verhouding 2,2 keer zoveel bereik bij de doelgroep dan de top drie van betaalde landelijke kranten bij elkaar.

10.5.1 Zendtijd voor sport

Verschillende landelijke zenders besteden zendtijd aan sport. Om een indicatie te geven zijn enkele cijfers opgenomen. In 2007 blijkt dat RTL 7 de meeste zendtijd aan sport spendeerde, namelijk 14,5% van de totale zendtijd. Op de tweede plaats kwam de NOS. 'Tien' kwam op de derde plaats met 8,6% van de totale zendtijd. Inmiddels bestaat de zender Tien niet meer en heeft de NOS de zendtijd voor Studio Sport overgenomen van Tien. Verwacht wordt dat daarom zowel Nederland 1, 2, als 3 in 2008 meer aandacht aan sport hebben geschonken dan uit de hiervoor gemelde cijfers van 2007 blijkt.

Het sportnieuws over de A-sporten (voetbal, schaatsen, wielrennen enzovoorts) wordt dagelijks door de NOS uitgezonden. Sinds 2008 heeft de NOS de samenvattingen van het eredivisievoetbal weer terug. De NOS heeft ook de uitzendrechten om live verslag te doen van de A-sporten, met uitzondering van voetbal. Eredivisievoetbal kan men tegen een vaste abonneeprijs bekijken. Champions League voetbal, schaatsen, tennis en wielrennen wordt wel rechtstreeks door de NOS uitgezonden. Eurosport is een

sportzender die 24.00 uur per dag sport uitzendt. Naast de A-sporten schenkt Euro-sport ook veel aandacht aan in Nederland minder populaire sporten zoals curling en schansspringen. Deze sporten zijn echter wel populair in andere landen.

Informatie is steeds makkelijker en massaler beschikbaar en op maat opvraagbaar. Een goed voorbeeld hiervan is de zoekmachine Google. De hedendaagse digitale (via internet en tv) media ontwikkelen zich snel en gaan nog verder doordringen in de levens van mensen, zoals de media dat al deels doen bij de jongere generaties.

De landelijke trends en ontwikkelingen van media gelden ook voor de provincie Noord-Brabant. Naast de landelijke media zijn er in Brabant twee lokale zenders die aandacht besteden aan sport. Bij Omroep Brabant komen Brabantse sporters in het nieuws en wordt in het programma FC Brabant aandacht geschonken aan het profvoetbal in de provincie. Het programma Beijing Brabant 2008 was een groot succes. Omroep Brabant doet verslag van de grote evenementen in de provincie zoals de Marathon van Eindhoven. In 2007 keken meer dan een half miljoen Brabanders (20,6%) naar deze marathon op Omroep Brabant. De live-uitzending behoort daarmee tot de best bekeken programma's van Omroep Brabant in 2007. Nieuws- en variaprogramma's informeren de geïnteresseerden over actualiteiten, sport, cultuur en vrije tijd.

De andere provinciale omroep is Brabant10. Brabant10 is een commercieel televisie-station met zo'n 800.000 aansluitingen en een potentieel bereik van bijna twee miljoen Brabanders. Door de diversiteit aan programma's is er een breed publiek, van jong tot oud, van laag tot hoog opgeleid. Ook qua inkomen zijn de kijkers evenredig vertegenwoordigd¹⁰⁴. Brabant10 zendt dagelijks een blok van vier minuten sportnieuws uit. Op maandag is het sportprogramma 10MetBallen (30 minuten) geprogrammeerd. Bij speciale evenementen zoals bijvoorbeeld de Olympische Spelen besteedt Brabant10 meer tijd aan sport.

Zoals hiervoor is aangegeven is er een stijgende trend waar te nemen in het gebruik van internet. Sportorganisaties doen er goed aan om hierop in te spelen en het

¹⁰⁴ Bron: www.brabant10.nl.

internet te gebruiken als een van de belangrijkste kanalen waarmee sport onder de aandacht kan worden gebracht.

10.5.2. De schrijvende media

Diverse schrijvende media besteden aandacht aan sport. Voetbal International is marktleider op het gebied van sportbladen. Daarna volgen GOLF Journaal en Hockey Magazine (nu 'Hockey.nl').¹⁰⁵ Ook in de landelijke dagbladen wordt veel aandacht aan sport besteed. De Telegraaf (oplage 627.057) heeft dagelijks een Telesport-gedeelte. Deze krant besteedt wekelijks 25 pagina's aan sport. Het Algemeen Dagblad (oplage 413.993) besteedt van al de Nederlandse kranten de meeste aandacht aan sport. Deze krant heeft het met AD Sportwereld een apart sportgedeelte. De Volkskrant (236.364) besteedt wekelijks 15 pagina's aan sport. De Metro, Spits en De Pers zijn gratis kranten die onder andere bij treinstations worden verspreid. Het bereik van Metro (553.021), De Spits (457.619) en De Pers (440.714) is groot. In deze kranten wordt geen regionaal nieuws verspreid. Er wordt alleen het belangrijkste sportnieuws gepresenteerd.

In Brabant worden vier regionale dagbladen verspreid. Het Brabants Dagblad behoort tot de grootste regionale dagbladen van Nederland (oplage 150.000). Het Brabants Dagblad heeft per dag een aantal pagina's voor sport gereserveerd (maandag 16 en de andere dagen 4 tot 6 pagina's; totaal 38 pagina's). Tijdens speciale evenementen zoals bijvoorbeeld de Olympische Spelen stijgt het aantal sportpagina's.¹⁰⁶ Het **Eindhovens Dagblad heeft haar verspreidingsgebied in Zuid-Oost Brabant**. Het hoofdkantoor is gevestigd in Eindhoven. Het Eindhovens Dagblad besteedt evenveel aandacht aan sport als het Brabants Dagblad¹⁰⁷. BN/DeStem is een regionale krant die heel Zuidwest-Nederland (oplage 130.000) van nieuws voorziet. Het hoofdkantoor is gevestigd in Breda. BN/De stem besteedt per week 42 pagina's aan sport. De Gelderlander wordt verspreid in het grootste gedeelte van Gelderland (165.000) en in kleine delen van Noord-Brabant, Limburg en Utrecht (165.000), waarvan in Noord-Brabant 12.000 exemplaren in de gemeenten Cuijk, Boxmeer, Mill & Sint-Hubert, Grave en Sint-Anthonis.

¹⁰⁵ www.scp.nl.

¹⁰⁶ Bron: www.brabantsdagblad.nl en telefonisch interview met de sportredactie.

¹⁰⁷ Bron: www.ed.nl en telefonisch interview met de sportredactie.

Naast de gedrukte krant is het nieuws ook te lezen op de internetsites van deze kranten. Wekelijks trekt de website van BN/De Stem 150.000 bezoekers en het gemiddeld aantal pagina's dat bekeken wordt is 550.000. In het archief kunnen tot twee jaar terug artikelen teruggevonden worden.¹⁰⁸

10.5.3. Sportwebsites

Dé website voor sport in Nederland is www.sport.nl van het NOC*NSF. Op deze website staat informatie die betrekking heeft op de breedtesport en de topsport in Nederland. Onderwerpen als breedtesportprojecten, campagnes, informatie over talentontwikkeling, anti doping en topsportcentra komen hier aan bod. Ook zijn er diverse beleidnota's en onderzoeken beschikbaar die gedownload kunnen worden.¹⁰⁹

Naast sport.nl zijn er uiteraard talloze websites van de bonden, takken van sport, organisaties enzovoorts.

Websites in Brabant waar men terecht kan voor sport, zijn:

- website Sportservice Noord-Brabant, www.brabantsport.nl. Deze site is echter met name gericht op specifieke klantgroepen van Sportservice Noord-Brabant en niet op de Brabantse inwoner die graag wil weten waar hij/zij terecht kan om te gaan sporten. Voor deze informatie zal een Brabander naar de website van de betreffende gemeente gaan. De website van Sportservice Noord-Brabant biedt onder andere informatie over Olympisch Netwerk Brabant, Topsport Brabant, sport*N*werk, Jeugdsportfonds Brabant en Match Sportdetachering.
- website Topsport Brabant. Topsport Brabant is een onderdeel van Sportservice Noord-Brabant en richt zich met name op de topsporter en het bedrijfsleven die geïnteresseerd zijn in de commerciële aspecten van de topsport. De website is zo ingericht dat www.topsportbrabant.nl dé website is voor de topsport(er) in Brabant.

¹⁰⁸ Bron: www.bndestem.nl en telefonisch interview met de sportredactie.

¹⁰⁹ www.sport.nl.

- websites van gemeenten. Zoals aangegeven zullen mensen die op zoek zijn naar voorzieningen/ openingstijden enzovoorts in de sport, op de website van de betreffende gemeente kijken.
- verder zijn er talloze regionale websites die iets met sport doen.

10.6. De bouwsteen Sportwaarden

Bij sportwaarden gaat het om de eigenschappen van een individu, zoals respect voor anderen, zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel.

Sportwaarden in Brabant

Sportwaarden zijn onder te verdelen in kernwaarden en functionele waarden. De kernwaarden op gebied van sport zijn; well-being, zelfvertrouwen/zelfwaardering, prestatievermogen en sociaal gedrag. Onder de kernwaarden hangt een aantal functionele waarden. In tabel 10.6 staat welke functionele waarden bij welke kernwaarden horen.

Tabel 10.6: Kernwaarden en functionele waarden

Well-being en gezondheid	Zelfwaardering/ zelfvertrouwen	Presteren	Sociaal gedrag
<ul style="list-style-type: none"> - lichamelijk en psychisch welbevinden - sport en bewegen als therapie - bevorderen 'coping' strategieën (omgaan met dagelijkse bezigheden c.q. stress) 	<ul style="list-style-type: none"> - positief zelfbeeld - bevordering van competentie 	<ul style="list-style-type: none"> - betere school/ academische prestaties - ontwikkeling leiderschap - groter prestatie-streven - doorzettingsvermogen - willen winnen - gewenst arbeids-ethos 	<ul style="list-style-type: none"> - tolerantie/respect - moreel redeneren - verantwoordelijkheids-gevoel

Uit het verkennend onderzoek naar tradities en ambities van Brabantse gemeenten is gebleken dat veel gemeenten in Noord-Brabant zich in hun sportbeleid richten op sportwaarden, en dan met name de sportwaarden sociaal gedrag (93,1%), fysieke en mentale gezondheid (89,7%) en sportiviteit en respect (86,2%). Opvallend is dat er beduidend minder aandacht besteed wordt aan zelfvertrouwen/zelfwaardering (58,6%).

10.7. De bouwsteen Maatschappelijke thema's

Sport wordt meer en meer ingezet als middel om maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. We zullen de belangrijkste vraagstukken kort bespreken.

Sociale cohesie

Met sociale cohesie doelen we op de sociale samenhang in onze maatschappij. De laatste decennia zijn bestaande sociale banden zoals gezin, school, buurt, bedrijfs- en beroepsorganisatie, kerk en vereniging sterk veranderd. Blijvende sociale veranderingen kunnen hun weerslag hebben op de samenhang in onze samenleving.

Sport is een effectief bindmiddel en kan als middel worden ingezet voor een versterking van de sociale cohesie. Breedtesport is een bindende factor in de samenleving. Daarin komen gezondheid, veiligheid, overdracht van waarden en normen, integratie en maatschappelijke binding bijeen. Vanwege deze grote maatschappelijke waarde verdient sport actieve ondersteuning vanuit de overheid; er komen daarvoor meer middelen beschikbaar. Met deze middelen kan de sociale cohesie versterkt worden¹¹⁰.

In Noord-Brabant wordt de versterking van sociale cohesie meegenomen in het beleidskader 'Samenleven, Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling vanuit provinciaal perspectief'. De Provincie vindt het belangrijk dat de Brabantse inwoners zich thuis voelen in hun omgeving. Sociale aspecten en actief deelnemen zijn hiervoor erg belangrijk, maar het is aan de gemeenten om de sociale cohesie en leefbaarheid in de dorpen en wijken te versterken. Het is vooral een kwestie van het signaleren en vroegtijdig oppakken van problemen en zorgen dat er afspraken worden gemaakt met alle betrokkenen¹¹¹.

Sport kan volgens de Provincie één van de middelen zijn om verbetering van de sociale cohesie, vooral in wijken, te realiseren. Sport wordt benut als bind- en smeermiddel in de samenleving, als een brug tussen culturen en generaties. Sport als één van de

¹¹⁰ www.vvd.nl.

¹¹¹ www.nwo.nl/socialecohesie.

aanjagers voor de buurtgerichte aanpak. Hierbij kan gedacht worden aan het inzetten op de samenwerking tussen sportverenigingen en basisscholen. Het blijkt dat veel van de sportclubs zich niet bevinden in die wijken waar ze zo nodig zijn, maar aan de rand van de stad.

Allochtone jeugd

Dat sport een belangrijk middel kan zijn om dit probleem op te lossen, wordt zowel landelijk als provinciaal erkend. Vanuit deze visie hebben de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie en de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport het programma 'Meedoen allochtone jeugd door sport' ontwikkeld. In dit programma worden de specifieke kenmerken van sport benut voor opvoedings- en integratiedoelen van de allochtone jeugd. Dit gebeurt door het creëren van ontmoeting tussen allochtone en autochtone jeugd in de sport, het betrekken van hun ouders daarbij en het inzetten van sportverenigingen en sportscholen. Vertegenwoordigers van de rijksoverheid, sportbonden, gemeenten en de MOgroep Jeugdzorg¹¹² zijn verantwoordelijk voor de realisering van het programma. Met ingang van 2008 is de projectleiding in handen van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) gekomen. Een streven is om de sportdeelname onder de allochtone jeugd in het algemene te verhogen van 70% naar 85%.

Ook in de provincie Noord-Brabant wordt aandacht besteed aan de problematiek rondom allochtone jongeren. Noord-Brabant ondersteunt het project 'Meedoen allochtone jeugd door sport'. De gemeente Tilburg en Eindhoven doen mee aan dit programma. De gemeenten ondersteunen andere/nieuwe vormen van sport in georganiseerd verband als dit nodig is om de sportdeelname onder de allochtone jeugd te bevorderen. Zij doen dit onder andere op school en in wijken. In samenwerking met de sportbonden worden sportverenigingen en sportscholen zo mogelijk ook betrokken bij activiteiten op school en in de wijk. Met deze anders georganiseerde

¹¹² MOgroep Jeugdzorg is de brancheorganisatie voor ondernemers in de jeugdzorg die haar leden ondersteunt bij de ontwikkeling van de dienstverlening, samenhang in de belangenbehartiging brengt, zich richt op profilering van de branche en investeert in goede arbeidsverhoudingen. Leden van MOgroep Jeugdzorg zijn zorgaanbieders, bureaus jeugdzorg en (particuliere) Justitiële Jeugdinrichtingen (JJ's).

vormen wordt steeds beoogd een brug te slaan naar bestaande sportverenigingen en sportscholen.

Gezondheid

Gezondheid is een belangrijk maatschappelijk thema. Sport wordt gezien als het middel om gezonder te worden. Voldoende bewegen en sportbeoefening bestrijden overgewicht en verlagen de kans op het krijgen van aandoeningen zoals hart- en vaatziekten, diabetes, botontkalking en depressies.

Het Ministerie van VWS wil de gezondheid van kinderen en volwassenen in Nederland verbeteren en hun bewegingsachterstand wegwerken. Hiervoor heeft het Ministerie van VWS een Nationaal Actieplan Sport en Beweging (NASB) opgesteld. Het NASB geeft een grote impuls aan sport en beweging in Nederland en richt zich op te-weinig-actieven. Doelstelling is dat in 2012 het percentage inactieve volwassen Nederlanders maximaal 5% is. Dagelijks bewegen wordt de norm. Het NASB focust op de vijf belangrijke aandachtsgebieden:

1. Wijk; mensen met een gezondheids- en bewegingsachterstand in hun eigen omgeving laten bewegen.
2. School; in 2010 sport elke leerling op 90% van alle scholen dagelijks, binnen en/of buiten de schooluren.
3. Werk; stimuleren van meer bedrijven met beweegbeleid en meer werknemers met een actieve leefstijl.
4. Zorg; ontwikkelen van instrumenten om patiënten op een structurele manier te begeleiden in het verkrijgen van een actieve leefstijl.
5. Sport; faciliteren van de georganiseerde sport opdat de kansen in de strijd tegen beweegarmoede benut kunnen worden.

Ook heeft het Ministerie van VWS de BOS-impuls in het leven geroepen. Via de BOS-impuls moet onder andere een gezonde en actieve levensstijl van de kinderen worden bevorderd. Door sportactiviteiten en gezondheidsonderwijs wordt de gezondheid van de kinderen verbeterd.¹¹³

¹¹³ <http://www.bosimpuls.nl>.

Ook de Provincie Noord-Brabant wil meer sportbeoefening en lichaamsbeweging stimuleren als middel om de gezondheid van inwonersgroepen te bevorderen. De hoofdlijn 'Sport en Gezondheid' richt zich vooral op drie doelgroepen: jeugd, ouderen en mensen met een beperking. De rol van de provincie is het 'meer bewegen' voor deze doelgroepen te stimuleren door proefprojecten te laten ontwikkelen door kennisinstellingen en 'best-practices', kennis en ervaring overdraagbaar te maken en te verspreiden. De Provincie doet dit in samenwerking met andere partners. Sportservice Noord-Brabant is de belangrijkste uitvoerder van dit beleid.

Wil ook Brabant de ambitie uit het Olympisch Plan delen, dan zal iedere gemeente in haar lokale beleid de waarde van sport als middel moeten opnemen. Dat geldt niet alleen voor sportbeleid, maar juist ook voor welzijnsbeleid, WMO-beleid, ouderenbeleid, onderwijsbeleid, enzovoorts. Daarnaast dienen er zoveel mogelijk lokale verbindingen te worden gelegd tussen onderwijs, sport en wijken, zodat een goede verankering van de sport in de samenleving kan plaatsvinden. Alleen dan kan met recht gezegd worden dat de ambities van het Olympisch Plan breed gedragen zijn en zal er draagvlak zijn onder de bevolking voor het organiseren van de Olympische Spelen in 2028.

10.8. Conclusies: de talenten van Brabant

In dit hoofdstuk komen alle actoren en onderwerpen aan de orde die voor het sportklimaat en de sportcultuur van groot belang zijn. In dit hoofdstuk wordt enerzijds de verbinding gelegd tussen het sportsysteem en haar omgeving, anderzijds wordt het functioneren van actoren in de keten van talentontwikkeling en topsport belicht.

We kunnen de conclusie trekken dat Brabant een aantal talenten heeft, die goed passen bij haar sportieve ambities. De belangrijkste talenten zijn:

- het grote aandeel van haar topsporters in de Nederlandse medailleoogst op Olympische Spelen
- de positie van Eindhoven in de Nederlandse sportwereld
- het aantal verenigingen in Brabant, dat zowel in absolute getallen als in aandelen meer dan evenredig groot is

- een Olympisch Netwerk, dat in verschillende plaatsen is gevestigd
- de media in Brabant besteden meer dan gemiddeld aandacht aan sport.

Deze talenten moeten worden benut én verder uitgebouwd.

Er zijn echter ook eigenschappen van het Brabantse sportsysteem die om aandacht en verbetering vragen:

- De onderlinge samenwerking tussen de grote gemeenten moet worden versterkt en beleid moet op elkaar worden afgestemd door keuzen te maken.
- In de grote steden is bovendien afstemming met de omliggende regio's van belang om talentontwikkeling en topsport mogelijk te maken.
- Versterking van de samenwerking met sportbonden is op provinciaal en gemeentelijk niveau nodig.
- Er is behoefte aan integrale visies, die vanuit de breedtesport leiden tot bijdragen aan maatschappelijk vraagstukken én aan talentontwikkeling en topsport. Veel gemeenten kiezen nu nog voor breedtesport en hebben weinig met topsport.
- Er is behoefte aan een bredere samenwerking tussen sport en alle typen van onderwijs om enerzijds maatschappelijk functies in te vullen en anderzijds talentontwikkeling en sport in het onderwijs hoog op de agenda te krijgen en om tot oplossingen te komen voor problemen van sporters.
- Binnen sporten, tussen sporten en tussen sportsysteem en omgeving is het managen van kennis van groot belang om een aanstekelijke sportcultuur en een goed sportklimaat te bewerkstelligen.
- Er zijn speciale maatregelen nodig om basale normen voor gezondheid en fitheid te regelen.
- Met name op het gebied van combinatiefuncties is nog een belangrijke slag te maken in het onderwijs. Sportbeleid draait niet alleen om een fysieke infrastructuur.
- Brabant heeft te weinig A-accommodaties voor topsport en topsport evenementen.

11. Toekomstvisie over talentontwikkeling

Theo Hutten, Manon Doesborgh en Jos Kuipers

In dit laatste hoofdstuk brengen we de belangrijkste ervaringen bij elkaar en proberen we verbanden te leggen. Daarom is dit hoofdstuk geen samenvatting van eerdere hoofdstukken en van de conclusies die daar zijn getrokken, maar kiezen we voor een perspectief waarmee we talentontwikkeling verder kunnen brengen. Daarvoor is visie, onderbouwing, draagvlak, commitment en samenwerking nodig tussen actoren die binnen de context, dynamiek en mogelijkheden van het sportsysteem kunnen versterken wat nuttig is gebleken en veranderen wat noodzakelijk is.

11.1. De opgave waarvoor we staan

Als beleidsmakers, sportbonden en andere actoren het over sport hebben, gaat het over twee onderwerpen:

1. de bijdrage van sport aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken, zoals bewegen om overgewicht tegen te gaan, sociale cohesie in wijken, enzovoorts
2. Nederland als topsportland en sport als visitekaartje van een welvarende natie met in het verlengde daarvan de ambitie om de Olympische Spelen weer te organiseren.

Beide lijnen zijn tot nu toe vanuit verschillende perspectieven, ambities en resultaatverwachtingen belicht. Pas recent is duidelijk geworden dat verbetering van het sportklimaat, de sportcultuur en de sportinfrastructuur, de invulling van maatschappelijk functies, de talentontwikkeling en topsport niet alleen tot elkaar zijn veroordeeld, maar juist tot synergie leiden.

Zoals in verschillende hoofdstukken is beschreven, zijn er vele initiatieven rond het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. We hebben in hoofdstuk 5 geconsta-

teerd dat het vaak om 'end of pipe' oplossingen gaat, waarbij de gevolgen van een probleem worden bestreden in plaats van het probleem bij de bron aan te pakken. Maar bij dergelijke initiatieven ontstaan wel netwerken die uiterst relevant zijn voor de ontwikkeling van de sport. In hoofdstuk 2 hebben we beschreven dat talentontwikkeling tot voor kort alleen werd benaderd vanuit de top. Succes op korte termijn is het belangrijkste en is noodzakelijk om geld en enthousiasme te genereren voor de lange termijn. Recent heeft ook het langetermijnperspectief, dat automatisch bij talentontwikkeling speelt, een stevige impuls gekregen door het certificeren van meerjarenplannen bij bonden en het ontwikkelen van instrumenten die hun effect moeten hebben in vroegere stadia van talentontwikkeling. Daarbij wordt gebruikgemaakt van het in hoofdstuk 2 beschreven LTAD-programma. Voorzichtig gaat men stap voor stap terug naar de fasen waarin het allemaal begint.

De sleutelwoorden in de laatste zin zijn 'waarin het allemaal begint'. De kern van alle onderzoeken die we in dit boek hebben gepresenteerd én van de vele onderzoeken die ons zijn voorgegaan, is dat het in sport allemaal draait om het beleven van plezier, om de voldoening die het geeft en de betekenis die het heeft als iemand zichzelf voortdurend weet te verbeteren. En daarmee komen we op een van de belangrijkste conclusies van dit boek: 'Jong geleerd is oud gedaan'. Als de basis niet goed wordt gelegd en talenten niet worden aangesproken, zullen sporters zich niet (voldoende) ontwikkelen en is het plezier er eerder af. Dit geldt zowel in de breedtesport, in de competitiesport, als bij talentontwikkeling en in de topsport. Dit is dé gemeenschappelijke basis voor breedtesport, voor bijdragen aan maatschappelijke functies en voor talentontwikkeling en topsport.

Daarom is er een visie nodig die laat zien hoe talent in een vroeg stadium ontdekt en ontwikkeld kan worden. De metafoer van een boom is hierbij interessant. De wortelen en de stam dragen de takken en zorgen voor voedingsstoffen. De bladeren aan de verschillende takken zorgen voor energie om de boom te laten groeien. De boom beschikt in elke cel over hetzelfde genetisch materiaal en de boom richt zich volledig op ontwikkeling en instandhouding van het systeem. De boom zorgt ervoor dat alle onderdelen

van de boom hun werk kunnen doen en/of hun bijdrage kunnen leveren. De boom is flexibel genoeg om mee te waaien in de wind en sterk genoeg om stormen te overleven. En een Nederlandse boom ziet er anders uit dan de Canadese, Australische of Spaanse!

Om een visie te hebben die de talentontwikkeling richting kan geven en kan beheersen, is onderbouwing nodig met inzichten en modellen, waardoor we begrijpen hoe het werkt en welke keuzen daarom meer of minder voor de hand liggen. We hebben dat uitgewerkt in de hoofdstukken 2 tot en met 4 en komen daar in de volgende paragrafen nog op terug.

Maar daarmee zijn we er nog niet, omdat er verschillende actoren bij zijn betrokken die ieder hun eigen rol, belang en bijdrage hebben. We hebben daarom in hoofdstuk 5 tot en met 10 geanalyseerd hoe de verschillende actoren in de praktijk met talentontwikkeling bezig zijn en welke rol zij daarin vervullen. We hebben praktische knelpunten blootgelegd, die we kunnen oplossen als we ze in het perspectief van de hier geschetste visie plaatsen. Op deze wijze ontstaat draagvlak voor wat er speelt en hoe we verder moeten. We reiken geen kant-en-klare oplossingen aan. Die zijn er niet, omdat de actoren daar zelf een beslissende stem in hebben. Bovendien verschilt de context van elke sport en kunnen actoren er alleen zelf vanuit hun commitment invulling aan geven.

11.2. Visie op talentontwikkeling

In hoofdstuk 1 hebben we gesteld dat het bij talentontwikkeling primair gaat om de ontwikkeling van talenten van een sporter op elk niveau. Daarom stellen we de individuele ontwikkeling van talenten centraal en noemen we dit het individuele sportstelsel. Om je als individu te ontwikkelen wordt er gebruikgemaakt van (delen van) het sportstelsel: een individu doorloopt een individueel traject door (delen van) het stelsel. Allerlei actoren in het stelsel hebben daarop invloed. Ze vormen tezamen een netwerk en onderhouden relaties met de sporter en met elkaar, om de ontwikke-

ling van de sporter in zijn individuele traject te faciliteren. Dit is alleen mogelijk binnen de randvoorwaarden van economie, beleid en culturele en sociale structuren zoals dat is beschreven in figuur 1.1 (pagina @@verwijzing@@).

Het blijft de vraag hoe de keten eruit moet zien om het talent via een individueel traject de mogelijkheid te bieden om zijn individuele ontwikkeling optimaal vorm te geven. Om tot een individueel traject te komen moeten de individuele mogelijkheden en de individuele context worden vastgesteld, zodat er een ontwikkeltraject kan worden opgesteld. De vraag is hoe dat traject kan worden doorlopen in een keten van verschillende samenwerkende actoren, opdat het talent zich kan ontplooiën. Dit is ook de aanpak die door talentcoaches wordt gepropageerd. Een systeem is in hun ogen nodig, maar niet leidend. Wel leidend zijn de individuele behoeften van sporters (zie hoofdstuk 8).

Zo'n benadering staat haaks op de benadering die nu veelal wordt gehanteerd. Het systeem is nu vaak het uitgangspunt, ontwikkelstappen zijn van elkaar gescheiden als een kolom van gestapelde stenen en selectiedrempels bepalen de overgang van de ene naar de andere stap. Het is een 'one fits all' benadering die de individuele ontwikkeltrajecten overheerst. Je valt af, als je om welke reden ook, niet in het systeem past of niet aan de normen van het systeem voldoet. Deze werkwijze is gebaseerd op de competitie- en wedstrijdlogica, die in de seniorentop gehanteerd wordt. Die werkwijze is een-op-een overgenomen voor de eerste fasen van de talentontwikkeling.

Hier tegenover staat het leerconcept, waarbij leren en ontwikkelen centraal staan en prestatiemeting in dienst staat van de ontwikkeling. Dit proces begint veel eerder dan door vele actoren als het begin wordt gezien. Met uitzondering van de vroege specialisatiesporten begint talentontwikkeling volgens een aantal actoren in het sportstelsel pas als iemand de basisschool verlaat. Bij een aantal sporten is dan zelfs de talentherkenning nog niet echt gestart.

Wij zien het ontwikkeltraject dat een talent doorloopt, als een geleidelijk proces waarbij overgangen tussen de verschillende fasen soepel geregeld moeten zijn. Zo'n

proces vraagt om een integrale ketenbenadering, waarbij elke stap in de keten door een netwerk van samenwerkende partijen wordt vormgegeven.

11.3. Theoretische onderbouwing

De theoretische onderbouwing van het proces waarbij een sporter een individueel leer- en ontwikkeltraject (hoofdstuk 3) doorloopt in een keten komt uit de theorie over ketens en netwerken. Deze theorie (hoofdstuk 4) biedt instrumenten om de keten vorm te geven en te managen. Daarbij is het belangrijk dat enerzijds individuele verschillen in ontwikkeling, trainingsjaren en biologische leeftijd tot hun recht komen en anderzijds een duidelijk en samenhangend systeem wordt gevormd dat meer als kapstok dan als selectief middel wordt gebruikt. Het LTAD-programma is daarvoor uitstekend geschikt. Het biedt de mogelijkheid om in fasen en stap voor stap de talentontwikkeling vorm te geven op een wijze die past bij de sporter op elk niveau. Het LTAD gaat uit van de uitgangspunten die wij hebben beschreven in de vorige paragraaf over visie. Het LTAD biedt bovendien een referentiekader en aanknopingspunten voor het inrichten van ketens en trajecten én voor het onderling vergelijken van sporten. Op die wijze kan er gemakkelijker van elkaar worden geleerd. Niet de verschillen tussen sporten voeren de boventoon, maar de overeenkomsten en de reden waarom daar met argumenten van wordt afgeweken in een specifieke sport. Ook biedt het LTAD-programma de ruimte om individuele verschillen tussen sporters te benoemen zodat daarmee rekening kan worden gehouden in hun ontwikkelingstraject.

11.4. De rol van verschillende actoren

In deze paragraaf beschrijven we de rol van de verschillende actoren en plaatsen we de bevindingen in het perspectief van de keten.

11.4.1. Basisscholen

Het onderzoek naar de basis van talentontwikkeling op basisscholen leidt tot de conclusie dat er - vanuit onze visie - nog van alles aan schort. Sport is op basisscholen geen doel of wordt in elk geval minder belangrijk gevonden dan rekenen of taal. Iedereen is ervan overtuigd dat men rekenen en taal moet leren. Dat bewegen en sporten net zo

belangrijk zijn voor het verdere leven en daarom op school geleerd moeten worden, wordt niet onderkend.

De vraag is of men dit scholen kan aanrekenen. Ons onderzoek leidt tot de conclusie dat in Nederland het sportklimaat en de sportcultuur ontbreken om hier invulling aan te geven. Ondanks goede instrumenten als de combinatiefunctie blijkt ook dat de inhoud van wat wordt onderwezen, lang niet altijd overeenkomt met wat men volgens het LTAD in deze periode kan leren, aan plezier kan beleven en aan groei kan doormaken. Als we vanuit het ketenperspectief denken, dan zien we dat er zeker rond talentontwikkeling eerder sprake is van actoren die zich gedragen als gestapelde stenen, dan dat er wordt samengewerkt in een netwerk met een gezamenlijk doel en een langetermijnvisie. Er is geen visie op wat bewegen en sporten betekenen en opleveren, en waarom daar nu in moet worden geïnvesteerd. Scholen werken op velerlei wijze samen met ander actoren aan 'end of pipe' oplossingen in de buitenschoolse tijd om maatschappelijke vraagstukken te helpen oplossen. Zij komen niet toe aan de belangrijke taak om kinderen te leren bewegen en hun bewegingstalenten te laten ontdekken zodat zij daar plezier aan beleven. Talenterkenning, doorverwijzen en talentontwikkeling worden niet als de taak van de basisschool beschouwd.

Onze conclusie is echter dat juist de periode op de basisschool om de grootste investering vraagt. Zelfs voor een groot bewegings- en sporttalent kan het niet aanleren van alle basisbewegingen en basissportvaardigheden in deze fase grote gevolgen hebben in zijn carrière als topsporter. Het is van het grootste belang dat talenterkenning plaatsvindt op de basisschool door leerkrachten die daar zicht op hebben. Ze moeten kinderen doorverwijzen naar een geschikte sport en een vereniging, die bij hen past. Een tweede conclusie is dat alle scholen hieraan mee moeten doen. Sportieve en sportactieve scholen zijn goede voorlopers, maar er kan alleen resultaat geboekt worden als alle scholen meedoen.

11.4.2. Verenigingen

In het huidige sportsysteem komen verenigingen pas als dragers van talentontwikkeling in beeld na de basisschool. De oorzaak ligt in de algemeen verkondigde mening

dat talentherkenning en talentontwikkeling dan pas mogelijk zijn. Ons onderzoek laat zien dat de sporters daar zelf anders over denken. Ook vanuit het LTAD-programma wordt aangegeven dat talentherkenning eerder mogelijk is. Misschien is het probleem dat we het begrip talent niet met kinderen tot twaalf jaar in verband brengen. Het is lastig voor scholen en sportverenigingen om individuele verschillen te erkennen en de ruimte te geven aan getalenteerde kinderen. Het past niet zo binnen onze cultuur waarin individuele prestatiedrang en selectie-eisen moeilijk te verenigen zijn met 'iedereen is gelijk' en 'doe maar gewoon dat is al gek genoeg'.

Uit onderzoek blijkt dat het zeer lonend is voor een sporter die de top wil bereiken, om te trainen bij de juiste club en op het juiste niveau. De kans op succes neemt daardoor enorm toe. Daarbij moet worden opgemerkt dat talentherkenning en talentontwikkeling bij verenigingen geen apart beleidsvraagstuk is. De dagelijkse gang van zaken met trainingen en wedstrijden bepaalt de keuzen en vraagt om aandacht. Verenigingen hebben het moeilijk bij het vinden van vrijwilligers, die daarin zouden kunnen ondersteunen. Meer dan de helft van de verenigingen zoekt naar trainers en dergelijke. Ook als de verenigingen wel een beleid voeren op het gebied van talentherkenning en talentontwikkeling zouden ze waarschijnlijk dit beleid niet uitgevoerd krijgen met het huidige trainingskader en de huidige wijze waarop deze trainers zijn en worden opgeleid.

Een van de redenen waarom verenigingen zo weinig aandacht hebben voor talentontwikkeling heeft te maken met het feit dat een visie op talentontwikkeling in de breedste zin van het woord ontbreekt. Het uitgangspunt kan zijn dat elke sporter op zijn eigen niveau aan zijn talenten werkt en daar plezier aan kan en wil beleven. Dit is een van de essenties van sport, die naar de achtergrond is verdreven omdat het winnen van wedstrijden en het succesvol zijn in de competitie belangrijker worden gevonden door de vereniging.

De rol van verenigingen in talentontwikkeling is in de regel van korte duur. De meeste bonden beschikken over instrumenten om de beste talenten van het land te verzamelen in selecties of onder te brengen in RTC's en in de toekomst ook CTO's. Met name rond talenten die worden uitgenodigd voor selecties ontstaat een groot probleem.

Deze talenten doen vaak naast de selectietrainingen ook nog mee met de trainingen van de vereniging en ze doen ook nog in verenigingsverband mee met competities. Juist hier zou sprake moeten zijn van ketenvorming. In de praktijk is het tegendeel echter het geval: partijen staan eerder lijnrecht tegenover elkaar. Individuele trajecten zijn daarom in dit stadium ook echt individuele trajecten. Sporters staan er met hun ouders alleen voor en moeten zelf bepalen wat hun het beste lijkt.

11.4.3. Ouders

Ouders zijn voor talenten de grootste steun en toeverlaat. De stelling zou kunnen zijn: 'Zonder bereidwillige ouders, geen talent'. Hoewel de rol van ouders in verschillende LTAD-fasen wat verschilt, zijn zij op de achtergrond vaak de trajectbegeleiders van hun kinderen. Daar waar andere actoren in het netwerk stilvallen of hun eigen belang nastreven, zijn het de ouders die met hun kinderen de keuzen moeten maken om te bepalen hoe het verder kan. Uit ons onderzoek blijkt dat veel ouders dat niet gemakkelijk af gaat. Verenigingen vinden ouders lastig en kunnen zich niet voorstellen dat ouders vragen hebben als zij tien tot vijftien uur per week met de sport van hun kind bezig zijn. Een vereniging weet echter amper raad met de problematiek van ouders, omdat een vereniging de oplossingen ook niet bij de hand heeft of omdat er maar beperkt tijd is om naar oplossingen te zoeken.

Naast de operationele problemen zoals kosten, vervoersmogelijkheden, reis- en verblijftijd speelt voor ouders de balans in de zorg voor verschillende kinderen. Ouders missen vaak de kennis over en de informatie uit de keten om met hun kinderen keuzen te maken. Zij hebben zeer veel last van de gestapelde stenen kolom, waarin essentiële informatie blijft hangen. Ook vanuit bonden krijgen ouders nauwelijks aandacht.

In een ketenbenadering zijn ouders een van de actoren die voortdurend bij het proces betrokken worden en in dat proces duidelijk afgebakende rollen en taken hebben.

11.4.4. Talentcoaches

De aanstelling van talentcoaches in enkele pilots is een belangrijke stap voorwaarts in talentontwikkeling. Op dit moment opereren zij met name op de senior -1 groep, maar

na de pilotfase zullen zij talenten vanaf circa 15 jaar gaan begeleiden. In de pilots zijn de talentcoaches vooral gekoppeld aan RTC's, NTC's en CTO's. Voor het goed functioneren van het instrument talentcoach is het van groot belang dat de talentcoach vanuit een keten opereert. Een talentcoach kan niet zonder de verenigingen, waar zijn talenten zijn opgeleid in de periode voordat ze bij het RTC komen. Zijn kennis moet terugstromen naar de verenigingscoaches om de samenwerking op gang te houden en talenten door te laten stromen. Hetzelfde geldt als een talent doorstroomt naar senioreniveau. Ook dan is het van groot belang dat de relatie met de bondstrainer of de trainers van NTC's goed is en leidt tot voordelen voor beide partijen. Waar andere coaches de illusie kunnen hebben, dat talenten hen trouw zullen blijven, weet de talentcoach zeker dat hij een talent maar enkele jaren onder zijn hoede heeft. Om plezier te houden in zijn vak en om succesvol te zijn heeft de talentcoach er daarom belang bij dat er ketens ontstaan, dat de samenwerking met verenigingen, selecties en ouders goed is. De talentcoaches geven bovendien aan dat zij veel meer vanuit een individueel ontwikkelings- en leerperspectief werken, waarbij individuele verbetering de maat is en niet direct het resultaat op korte termijn. Zowel het belang van het ketenperspectief als een ontwikkelingsvisie vanuit het individuele leren en het individuele sportstelsel raken de kern van wat het traject van talentontwikkeling zou moeten zijn. Om deze potentie te realiseren is echter een veelvoud aan talentcoaches nodig.

11.4.5. Voortgezet onderwijs

De rol van het voortgezet onderwijs is een geheel andere dan die van de basisschool. In de fase van het voortgezet onderwijs neemt de trainingsomvang en -intensiteit snel toe en worden school en sport concurrerende activiteiten, waarbij de sporter het gevoel krijgt een keuze te moeten maken. Om dit probleem het hoofd te bieden, zijn LOOT-scholen in het leven geroepen. LOOT-scholen kunnen erkende talenten vergetoet komen wat betreft de eisen die de sport aan hen stelt. Uit ons onderzoek blijkt dat ook andere schooltypen alles in het werk stellen om op meer (topsportvriendelijke school) of minder structurele basis erkende talenten vergetoet te komen.

Voor de LOOT-scholen geldt dat er nog geen oplossing is voor de problematiek van reizen tussen wonen, sporten en leren. Uit ons onderzoek blijkt dat LOOT-leerlingen

nu gemiddeld veel verder reizen dan leerlingen die op een school in de omgeving zitten. Zeker nu blijkt dat andere scholen trachten erkende talenten daar waar de wet het toelaat, tegemoet te komen, wordt de concurrentiepositie van LOOT-scholen zwakker. Voor de sporter telt immers elk uur (extra trainingstijd of school/huiswerk-tijd, sport-rust verhouding, inflexibele reismogelijkheden). Het LOOT-systeem moet eigenlijk in elke stad of regio benut kunnen worden om de voordelen werkelijk voor de sporter groter te laten zijn dan die van de alternatieven. Een recente beleidsmaatregel maakt het mogelijk om veel meer licenties af te geven. Binnen de bestaande situatie is een koppeling van een LOOT-school aan een RTC/NTC/CTO een goed alternatief omdat dan twee (school en sport) van de drie verblijfplaatsen dicht bij elkaar liggen. Er hoeft dan alleen nog maar naar huis (de derde verblijfplaats) gereisd te worden.

Een ander nadeel van de LOOT-school op afstand is dat een kind al op twaalfjarige leeftijd een keuze maakt voor topsport en daarvoor alle lokale schepen achter zich moet verbranden. De vraag is of dat vanuit een ontwikkelingsperspectief en de slaagkans van een talent gewenst is.

Onze conclusie is dat het grote voorkeur verdient om regionale licenties voor LOOT-scholen te verlenen zodat er in alle steden en regio's scholen zijn die het wettelijk toegestaan is om sporters vergaand te faciliteren. Een ander alternatief is dat de LOOT-status aan een student/sporter wordt gekoppeld en een talent met de LOOT-status dan op elke willekeurige school zijn faciliteiten kan krijgen. Het probleem hierbij is dat dit in de praktijk om diverse plausibele argumenten niet werkbaar, haalbaar en uitvoerbaar is.

11.4.6. Andere actoren in het sportsysteem

We komen nu terug op het sportklimaat en de sportcultuur en de verbinding tussen de maatschappij en het sportsysteem. We kunnen dan de conclusie trekken dat Brabant goed voorzien is van sportieve talenten en dat Brabant zelf ook het talent heeft om het excelleren van haar topsporters mogelijk te maken. De belangrijkste talenten van Brabant zijn:

- het grote aandeel van haar topsporters in de Nederlandse medaille oogst op Olympische Spelen
- de positie van Eindhoven in de Nederlandse sportwereld
- het aantal verenigingen in Brabant dat zowel in absolute getallen als in aandelen meer dan evenredig groot is
- het Olympisch Netwerk Brabant, dat dependances heeft in regio's met een hoge dichtheid aan talenten
- de media in Brabant, die meer dan gemiddeld aandacht besteden aan sport.

Deze talenten moeten worden benut én verder uitgebouwd, en bieden de mogelijkheid om het sportklimaat en de sportcultuur te versterken. Het is daarvoor nodig dat de talenten van de Brabantse samenleving worden ingezet om de Brabantse sporttalenten via een ketenbenadering de kans te geven zich maximaal te ontplooiën én sport tot een belangrijk onderdeel te maken van deze samenleving. Pas dan worden namelijk gezamenlijke voordelen behaald en kunnen alle niveaus van interactie vanuit een totaal perspectief worden onderbouwd en vormgegeven. Hoe dat zou kunnen is hiervoor al voldoende aan de orde geweest.

Er zijn echter ook eigenschappen van het Brabantse sportsysteem die de vorming van ketens, en daarbinnen het vormgeven van individuele trajecten, belemmeren. Zowel op systeemniveau als op strategisch, tactisch en operationeel gebied. Verschillende aspecten vragen om aandacht en verbetering :

- onderlinge samenwerking tussen de grote gemeenten
- afstemming met de omliggende regio's
- versterking van de samenwerking met sportbonden op provinciaal en gemeentelijk niveau
- behoefte aan integrale visies, die vanuit de breedtesport leiden tot bijdragen aan maatschappelijk vraagstukken én aan talentontwikkeling en topsport
- behoefte aan een bredere samenwerking tussen sport en alle typen van onderwijs om enerzijds maatschappelijk functies in te vullen en talentontwikkeling

- en sport in het onderwijs hoog op de agenda te krijgen, en anderzijds om tot oplossingen te komen voor problemen van sporters
- binnen sporten, tussen sporten en tussen sportsysteem en omgeving is het managen van kennis van groot belang om een aanstekelijke sportcultuur en een goed sportklimaat te bewerkstelligen
- te weinig A-accommodaties in Brabant voor topsport en topsportevenementen.

11.5. De blik op de toekomst

Nu de meest relevante actoren de revue zijn gepasseerd, komen we terug op het sportsysteem. De conclusies tot nu toe hebben laten zien dat het sportsysteem nog niet als een keten functioneert, dat de talentontwikkelingsketen moet starten op de basisschool en moet zijn gebaseerd op ontwikkel- en leerlogica in plaats van op wedstrijd- en competitie logica. Nu rest nog de belangrijke vraag hoe zo'n systeem in de maatschappij past.

Daarmee zijn we terug bij het begin van dit hoofdstuk. Ons inziens is het voor de sportsector van groot belang zich te oriënteren op een ketenbenadering, zodat de instrumenten uit hoofdstuk 4 kunnen worden ingezet om sportketens naar analogie van ketens in de landbouw ('van zaadje tot karbonaadje') en de zorg tot ontwikkeling te brengen, operationeel te maken en daar gezamenlijke voordelen van te plukken. Voordelen die zichtbaar worden doordat meer sporters hun individuele ontwikkelingstraject inzetten én afmaken. Pas dan is de kans groot op een structurele toptienpositie en ligt er een basis om sport in te zetten voor maatschappelijke vraagstukken.

De visie die daarbij nodig is, is elders in dit boek beschreven en kan worden gekenmerkt als een bottom-upbenadering. Omdat individuele talentontwikkeling de basis is en omdat er wordt begonnen op de basisschool is er per definitie sprake van een decentrale aanpak, die aan de bron begint. Die aanpak moet echter wel gebundeld en gericht zijn omdat ze niet vanzelf tot stand komt. Gebundeld, omdat in elke regio

scholen en verenigingen de basis vormen. Nieuwe netwerken en andere samenwerkingsvormen zijn nodig vanuit een gezamenlijke visie en gezamenlijke doelen en ambities. Doorstromen moet ook het begin van de keten voordelen opleveren, want waarom zou de boer zaaien als anderen er met de oogst vandoor gaan? Hier ligt een schone taak voor Provincie en gemeenten, die hier samen met bonden, scholen, verenigingen, sporters en ouders invulling aan moeten geven.

Het talent van Brabant moet worden verzilverd!

BIJLAGEN

Bijlage 1 – Talenterkenning en talentontwikkeling

Bron: <http://www.sport.nl/content/wordfiles/207590/talentenprofiel2007>

Talenterkenning zijn alle sportactiviteiten die sporters, ouders en begeleiders inzicht geven in de mate van talent van de sporter en het potentieel voor verdere ontwikkeling. Dit programma wordt aantoonbaar uitgevoerd naar normen en richtlijnen van de sportbond. Het trainings- en wedstrijdprogramma is dusdanig intensief dat een realistisch inzicht in de mate van talent en het ontwikkelingspotentieel kan worden verkregen. Het proces van talenterkenning duurt in de regel drie tot vijf jaar.

Bij het opstellen van een talentprofiel wordt ervan uitgegaan dat de criteria in het profiel zijn afgeleid van het Meerjaren Opleidingsplan van de sportbond. In het meerjarenopleidingsplan staan de richtlijnen voor de opleiding van talenten in de verschillende opleidingsfasen /leeftijdsgroepen. De richtlijnen zijn afgeleid van een internationale vergelijking of benchmark en geven een loopbaanontwikkeling weer, welke een reëel uitzicht biedt op de mondiale top acht bij de senioren.

Talentontwikkeling zijn alle activiteiten die de opleiding van talenten tot het vak van topsporter vormen. Dit programma wordt aantoonbaar uitgevoerd naar normen en richtlijnen van de sportbond of een door die bond daartoe aangewezen (Topsport) organisatie. Voor de opleiding is een curriculum vastgesteld, waarin normen en richtlijnen voor de activiteiten uit het meerjarenprogramma en de beoogde ontwikkeling van de sporter wordt beschreven. Het trainings- en wedstrijdprogramma voldoet aan de internationale norm met een reëel uitzicht op een internationale toppositie. De opleiding tot het vak van topsporter duurt in de regel vijf tot acht jaar.

De Talentprofielen richten zich niet op talenten in de programma's gericht op talenterkenning omdat hier in de regel geen extra voorzieningen nodig zijn. Voor sporten waar dit wel het geval is kan maatwerk worden toegepast. In de programma's gericht

op talentontwikkeling worden de trainings- en wedstrijdprogramma's dermate intensief dat extra voorzieningen noodzakelijk zijn.

Daarmee moet de doelgroep dus aan drie (sets van) criteria voldoen.

1. Zij behoren tot de leeftijdsgroep waarbij talenten als zodanig zijn herkend op basis van een reële inschatting van het te bereiken prestatieniveau bij de senioren.
2. Zij tonen een prestatieniveau dat gerelateerd aan hun leeftijd en trainingsprogramma uitzicht biedt op ontwikkeling richting internationale top.
3. Zij volgen een trainings- en wedstrijdprogramma onder regie van de sportbond en passende begeleiding, dat voldoet aan de internationale norm voor de betreffende leeftijd in de betreffende tak van sport en dat in het recente verleden aantoonbaar tot aansluiting op het internationale niveau heeft geleid.

Leeftijdsprofiel

In dit blok wordt de leeftijd van de betreffende groep talenten aangegeven in kalenderleeftijd en benaming van de leeftijdsgroep die bij wedstrijden wordt gebruikt (bijvoorbeeld jeugd of junioren). Benoem de kalenderleeftijd op 1 januari.

Als voor certificering van het opleidingsprogramma voor talenten onder regie van de sportbond de leeftijdsgrens voor senioren en senioren-1 is vastgesteld dient deze hier te worden gehanteerd. Als deze nog moet worden vastgesteld kan dat op basis van de volgende richtlijn. Senioren-1 is de leeftijdsgroep die internationaal vooraf gaat aan de seniorenleeftijd. Voor deze leeftijdsgroep wordt in de regel een WJK georganiseerd. Is dit niet het geval dan kan naar de leeftijd in de mondiale top zestien worden gekeken. De jongste leeftijden die bij uitzondering voorkomen kunnen hierbij nog tot de groep Senioren-1 worden gerekend. U kunt de senioren-1 leeftijd vaststellen in overleg met uw prestatie-manager.

Prestatieprofiel

In dit blok worden criteria voor het prestatieniveau opgenomen. Dit kan in meetbare prestaties, wedstrijdresultaten, (inter)nationale ranking of (inter)nationaal speelniveau. Bij teamsporten en ploegonderdelen wordt altijd uitgegaan van de samenstelling van nationale selecties voor de betreffende leeftijdsgroep. De criteria dienen gebaseerd te zijn op internationale normen.

Programmaprofiel

In dit blok worden de criteria voor het door het talent gevolgde programma opgenomen. Dit kan in omvang van het trainingsprogramma, in omvang en niveau van het wedstrijdprogramma in competitieniveau of combinaties daarvan. Het programma moet de verdere planmatige ontwikkeling van het talent borgen. De criteria dienen gebaseerd te zijn op internationale normen

Bijlage 2 - Lijst Categorie 1 en Categorie 2 Topsportprogramma's

De topsporters worden door NOC*NSF ingedeeld in topsporters met de A-status of HP-status en topsporters met de B-status. Je kunt alleen de A-, HP- of B-status verkrijgen als je internationaal uitkomt en presteert in een Categorie 1-topsportprogramma. Deze lijst is vastgesteld tijdens de AV van NOC*NSF d.d. 18 november 2008.

Bond	Categorie 1 Topsportprogramma	Categorie 2 Topsportprogramma
Atletiek Unie	Sprint/horden dames en heren	
	Mila dames en heren	
	Meerkamp dames en heren	
	Springnummers dames en heren	
	Werpnummers dames en heren	
	Aangepast veld dames en heren	
	Aangepast baan dames en heren	
Koninklijke Nederlandse Autosport Federatie	Rally	Karting
	Autorensport**	
Nederlandse Badminton Bond	Badminton dames en heren	
Koninklijke Nederlandse Base en Softball Bond	Baseball heren	Softball heren
	Softball dames	
Nederlandse Basketball Bond	Basketball heren	
	Basketball dames	
	Rolstoelbasketball heren	
	Rolstoelbasketball dames	
Koninklijke Nederlandse Biljart Bond	Poolbiljarten dames en heren	
	Snooker dames en heren	
	Driebanden dames en heren**	
Bob en Slee Bond Nederland	Bobslee dames en heren	
	Skeleton dames en heren	
Nederlandse Boks Bond	Boksen heren	Boksen dames
Nederlandse Bowling Federatie	Bowling dames en heren	

Nederlandse Indoor- en Outdoor Bowls Bond		Bowls dames en heren
Nederlandse Bridge Bond	Bridge dames	
	Bridge open	
Koninklijke Nederlandse Cricket Bond	Cricket heren	Cricket dames
Nederlandse Curling Bond	Curling dames en heren	
Koninklijke Nederlandse Dam Bond	Dammen dames en heren**	
Nederlandse Algemene Danssport Bond	Standaard dansen	Rock & Roll
	Latin dansen	
	Streetdance	
Nederlandse Darts Bond	Darts dames en heren	
Nederlandse Frisbee Bond		
Nederlandse Go Bond	Go heren	
Nederlandse Golf Federatie	Golf dames	
	Golf heren	
Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie	Turnen dames	Sports-aerobics dames en heren
	Turnen heren	
	Trampoline springen dames en heren	
	Ritmische gymnastiek	
Nederlandse Handbal Verbond	Handbal dames	
	Handbal heren	
Nederlandse Handboog Bond	Recurve en compound dames en heren	Veldschieten
	Aangepast recurve en compound	
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond	Springen	Endurance
	Dressuur	Voltige
	Eventing	Mennen
	Aangepast dressuur	
Koninklijke Nederlandse Hockey Bond	Hockey heren	Zaalhockey heren
	Hockey dames	Zaalhockey dames
Nederlandse IJshockey Bond	IJshockey dames	
	IJshockey heren	
Nederlandse Jeu de Boules Bond	Petanque dames en heren	

Judo Bond Nederland	Judo heren	Jiu jitsu fighting dames en heren
	Judo dames	
	VI Judo	
Nederlandse Kano Bond	Kano slalom dames en heren	Kanopolo heren
	Kano vlakwater dames en heren	Kanomarathon dames en heren
		Kanopolo dames
		Kano afvaart
Karate Do Bond Nederland	Kumite dames en heren	
	Kata dames en heren	
Nederlandse Klim- en Bergsport Vereniging	Sportklimmen dames en heren	
Koninklijk Nederlandse Korfbal Verbond	Korfbal**	
Koninklijke Nederlandse Krachtsport & Fitness Federatie	Worstelen heren	
	Worstelen dames	Bodybuilding & Fitness dames en heren
	Gewichtheffen dames en heren	Powerliften dames en heren
	Aangepast bankdrukken	
	Sumo dames en heren	
Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart		Modelvliegen dames en heren
		Parachutespringen dames en heren
		Ballonvaren dames en heren
		Schermvliegen dames en heren
		Zeilvliegen dames en heren
		Zweefvliegen dames en heren
Federatieve Nederlandse Midgetgolf Bond		
Koninklijke Nederlandse Motorrijders Vereniging	Motocross	Baansport
	Wegrace	
	Enduro	
	IJsrace	

	Trial	
Nederlandse Onderwatersport Bond		Vinzwemmen dames en heren
Vijfkamp Bond	Moderne vijfkamp dames en heren	
Federatie Oosterse Gevechtskunsten	Wushu Taolu dames en heren	Kendo dames en heren
	Wushu Sanda dames en heren	
Nederlandse Racquetball Associatie		Racquetball dames en heren
Reddingsbrigade Nederland		Lifesaving Pool dames en heren*
Koninklijke Nederlandse Roei Bond	Roeien heren	
	Roeien dames	
	Aangepast roeien	
Nederlandse Rollersports en Bandy Bond	Rolhockey heren	Bandy heren
		Kunstrolschaatsen dames en heren
Nederlandse Rugby Bond	Rugby Sevens heren	
	Rugby 15 a side heren	
	Rugby 15 a side dames	
Koninklijke Nederlandse Schaak Bond	Schaken heren	
	Schaken dames	
Koninklijke Nederlandse Schaatsenrijders Bond	Langebaanschaatsen dames en heren	
	Shorttrack dames en heren	
	Kunstrijden dames en heren	
	IJsdansen	
Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond	Degen dames en heren	
	Floret dames en heren	
	Sabel dames en heren	
Koninklijke Nederlandse Schutters Associatie	Luchtgeweer dames en heren	
	Klein kaliber geweer dames en heren	
	Pistoolschieten dames en heren	

	Kleiduivenschiëten dames en heren	
Skate Bond Nederland	Skeelëren dames en heren	
Nederlandse Ski Vereniging	Alpine skiën Techniek heren	Speedskiën dames en heren
	Alpine skiën Techniek dames	
	Aangepast alpine skiën Techniek	
	Aangepast alpine skiën Snelheid	
	Snowboardcross dames en heren	
	Snowboard alpine dames	
	Snowboard alpine heren	
	Snowboard freestyle, halfpipe dames en heren	
	Snowboard freestyle big air heren	
	Biathlon dames en heren	
	Skispringen dames en heren	
Squash Bond Nederland	Squash dames	
	Squash heren	
Nederlandse Tafeltennis Bond	Tafeltennis dames	
	Tafeltennis heren	
	Tafeltennis aangepast	
Taekwondo Bond Nederland	Taekwondo sparring dames en heren	
	Taekwondo stijl dames en heren	
Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond	Tennis heren	
	Tennis dames	
	Rolstoeltennis dames en heren	
	Rolstoeltennis Quads	
Nederlandse Triathlon Bond	Triathlon Olympic Distance dames en heren	Triathlon Long D+C45istance dames en heren
	Wintertriathlon dames en heren	Duatlon dames en heren
Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond	Voetbal heren	Beachsoccer heren
	Voetbal Olympisch heren	
	Voetbal dames	
	Futsal heren	
	CP voetbal heren	

Nederlandse Volleybal Bond	Volleybal heren	
	Volleybal dames	
	Beachvolleybal heren	
	Beachvolleybal dames	
	Zitvolleybal heren	
	Zitvolleybal dames	
Nederlandse Waterski & Wakeboard Bond	Waterski klassiek dames en heren	Cableski dames en heren
		Blootvoet dames en heren
		Wakeboard dames en heren
Koninklijke Nederlandse Watersport Verbond	Windsurfen dames en heren (RS:X)	Funboard dames en heren
	2-mans zwaardboot heren high performance (49-er)	Kitesurfen open dames en heren
	2-mans zwaardboot dames en heren (470)	Kielboot (Matchracing) open
	1-mans zwaardboot dames (Laser Radial)	
	1-mans zwaardboot heren (Finn)	
	1-mans zwaardboot heren (Laser)	
	Kielboot heren (Star)	
	Kielboot dames matchracing (Elliot 6m)	
	Multihull open (Tornado)*	
Koninklijke Nederlandse Wielren Unie	Baanwielrennen dames en heren	
	Wegwielrennen dames	
	Wegwielrennen heren	
	BMX dames en heren	
	Mountainbike dames en heren	
	Veldrijden dames en heren**	
	Aangepast baanwielrennen dames en heren	
	Aangepast wegwielrennen dames en heren	
Koninklijke Nederlandse Zwembond	Zwemmen dames en heren	
	Waterpolo heren	

	Waterpolo dames	
	Synchroonzwemmen	
	Schoonspringen dames en heren	
Gehandicaptensport Nederland	Zwemmen	
	Zeilen 2.4mR	
	Zeilen sonar	
	Zeilen SKUD18	
	IJssleehockey	
	Goalball dames	
	Goalball heren	
	Boccia	
	Rolstoelrugby	
	Sportschieten	
	Voetbal(5-a-side)	

222

Bijlage 3 - Specifieke instituten voor talentontwikkeling

In deze bijlage worden verschillende door de bond erkende talentontwikkelingsprogramma's beschreven, waarvan de uitvoering plaatsvindt in speciaal hiervoor gecreëerde instituten zoals Regionale Trainingscentra (RTC's), Nationale Trainingscentra (NTC's) en Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO's).

Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO)

Op initiatief van de sportsector wordt gewerkt aan het oprichten van een aantal centra met onderwijs, training, huisvesting en andere voorzieningen op één locatie. Alle soorten voortgezet onderwijs, mbo, hbo en wo moeten in de naaste omgeving van een centrum aanwezig zijn. De onderwijsinstellingen moeten bovendien bereid zijn onderwijsprogramma's aan te passen aan de eisen van de sport.

Een CTO zorgt voor optimale randvoorwaarden voor de hoogste nationale topsportprogramma's van bonden. Een bundeling van faciliteiten waarin onderwijs een grote rol speelt, zal zorgen voor schaalvoordelen en doelmatigheid van bestedingen. Ook sportbonden geven aan dat de ontwikkeling van CTO's grote voordelen oplevert. Talenten kunnen meer uren trainen en er worden betere voorzieningen aangeboden door middel van centralisatie. Gezien deze voordelen is de ontwikkeling van CTO's één van de speerpunten van het Masterplan Talentontwikkeling 2006–2010 van NOC*NSF.

De interesse vanuit gemeenten voor het Accreditatiesysteem Topsportcentra nam toe¹¹⁴ nadat er tijdens de Olympische Spelen in Beijing bekend werd gemaakt, dat er de komende vier jaar vier miljoen extra voor de ontwikkeling van CTO's beschikbaar gesteld wordt. In september 2008 werd bekend dat er al drie CTO's zijn aangewezen:

¹¹⁴ www.nocnosf.nl.

1. Amsterdam: mannenvolleybal, vrouwenvoetbal, roeien en zwemmen.
2. Heerenveen: schaatsen en turnen.
3. Arnhem (*Papendal*): o.a. atletiek, badminton, handbal, volleybal, wielrennen (weg, baan, mountainbike, cross), tafeltennis, taekwondo, rolstoelbasketbal, schermen en moderne vijfkamp.

Eindhoven is aangewezen als vierde CTO. De concrete invulling van het CTO Eindhoven is nog in ontwikkeling.

Nationaal Trainings Centrum (NTC) en Regionaal Trainings Centrum (RTC)

De procedure om een NTC te worden bestaat uit twee toetsen en start met een aanmelding bij NOC*NSF voor de Entreetoets. Deze toets maakt duidelijk of een topsportcentrum voor de (vervolg)Accreditatietoets in aanmerking komt of niet (kwalitatieve toets) en of het topsportcentrum in aanmerking komt voor de accreditatie 'Centrum voor Topsport en Onderwijs' of 'Nationaal Topsport Centrum'. Dat laatste gebeurt op basis van het aantal bonden (kwantitatieve toets), dat bij de vorming van het centrum is betrokken. Vervolgens wordt na een goedgekeurde Entreetoets de Accreditatietoets opgestart.

Voor 'Nationaal Topsport Centrum' zijn de Entreetoetsen voor Sittard (triathlon), voor Eindhoven (zwemmen) en voor Scheveningen (beachvolleybal) goedgekeurd. Alle centra gaan nu de vervolprocedure in van de daadwerkelijke Accreditatietoets¹¹⁵.

¹¹⁵ 'Een beleidslijn in het ontwikkelen van trainingscentra' (www.handbalschoolgroenehart.nl).

Bijlage 4 - Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen (NNGB)

De NNGB is in 1998 vastgesteld en werd afgeleid van internationale richtlijnen. De norm verschilt per leeftijdsgroep en is vastgesteld op minimaal vijf dagen in de week dertig minuten matig intensief bewegen. Deze dertig minuten mogen in verschillende blokken uitgevoerd worden (3 x 10 minuten per dag past bijvoorbeeld ook binnen deze norm).

De NNGB per leeftijdsgroep

- Jeugd (onder de 18 jaar): dagelijks een uur matig intensieve lichamelijke activiteit, waarbij de activiteiten minimaal twee maal per week gericht zijn op het verbeteren of handhaven van lichamelijke fitheid (kracht, lenigheid en coördinatie).
- Volwassenen (18-55 jaar): een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit op tenminste vijf, maar bij voorkeur *alle dagen van de week*.
- 55-plussers: een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit op tenminste vijf, maar bij voorkeur *alle dagen van de week*.¹¹⁶

¹¹⁶ <http://www.bewegingsvraagstukken.nl/themas/NBN.html>.

Bijlage 5 - Definities accommodaties

Topsportevenement

Een topsportevenement is een een- of meerdaags sportevenement waaraan minimaal de nationale top van een tak van sport deelneemt. Voorbeelden zijn: Nederlandse kampioenschappen, internationale wedstrijden op topniveau, Europese kampioenschappen, wereldkampioenschappen, kwalificatietoernooien voor Olympische Spelen, Olympische Spelen en Paralympische Spelen. Het gaat om evenementen voor seniorenteams en seniorenporters. Bijzondere internationale toernooien voor (nationale) jeugdselecties hebben incidenteel de status van topsportevenement. Deze definitie sluit aan bij de landelijk overeengekomen definitie. De gehanteerde definitie van een topsportevenement is:

- een eindronde van een Europees- of wereldkampioenschap
- een evenement om een vergelijkbare titel
- een evenement dat onderdeel is van een serie wedstrijden die beslissend is voor de titel Europees- of wereldkampioen
- een Olympisch of Paralympisch kwalificatietoernooi
- een ander door de minister als zodanig aangewezen evenement¹¹⁷.

Topsportaccommodatie

Een topsportaccommodatie is een sportaccommodatie die voldoet aan de in de betreffende tak van sport gestelde internationale eisen. De accommodatie moet geschikt zijn voor topsporttraining, topsportwedstrijden en topsportevenementen.

¹¹⁷ Bron: minvws.nl.

A-accommodatie

Een A-accommodatie is een sportaccommodatie die door een landelijke sportorganisatie is aangewezen als een nationale en internationale trainings- en wedstrijdaccommodatie voor een of meer bepaalde takken van sport.

B-accommodatie

Een B-accommodatie is een sportaccommodatie die door een landelijke sportorganisatie is aangewezen als een regionale trainings- en wedstrijdaccommodatie voor een of meer bepaalde takken van sport¹¹⁸.

In bijlage 5 staat een overzicht van de topsportaccommodaties in Brabant.

¹¹⁸ Bron: minvws.nl.

Bijlage 6 - Topsportaccommodaties in Brabant

De door gemeentes gewenste accommodaties zijn grijs gearceerd, de andere accommodaties zijn bestaande accommodaties.

Gemeente	Sport(en)	Naam
's-Hertogenbosch	Basketbal	Maaspoort
's-Hertogenbosch	Boksen	Maaspoort
's-Hertogenbosch	Taekwondo	Maaspoort
's-Hertogenbosch	Turnen	Flik Flak Hal
's-Hertogenbosch	Variabel	Brabanthallen
's-Hertogenbosch	Voetbal	Stadion de Vliert
's-Hertogenbosch	Badminton	Maaspoort
Asten	Hippisch	Manege de Witte Vallei
Asten	Hippisch	Prins Willem Alexander Manege
Asten-Someren	Atletiek	Kunststof Atletiekbaan
Bergen op Zoom	Turnen	Sporthal de Boulevard
Bergen op Zoom	Volleybal	Sporthal de Boulevard
Bergen op Zoom	Basketbal	Topsporthal
Bergen op Zoom	Variabel	Topsporthal
Breda	Atletiek	Atletiekbaan
Breda	Schaatsen	IJsbaan
Breda	Voetbal	Rat Verlegh Stadion
Breda	Voetbal	Stadion Baronie
Breda	Golf	Bavelse Berg
Breda	Skiën	Bavelse Berg
Breda	Variabel	Topsporthal
Breda	Wielrennen	Wielerbaan
Cuijk	Variabel	Sportcentrum de Kwel
Drimmelen (Biesbosch)	Watersport	Watersportvoorzieningen
Eindhoven	Boogschieten	Boogschietal

Eindhoven	IJshockey	IJshockeystadion
Eindhoven	Voetbal	Philips Stadion
Eindhoven	Zwemmen	Nationaal zwemcentrum Tongelreep
Eindhoven	BMX/Fietscross	BMX hal
Eindhoven	Hockey	Hockeystadion
Eindhoven	Variabel	2e hal bij Indoor Sportcentrum
Helmond	Voetbal	Helmond Sport Stadion
Helmond	BMX/Fietscross	BMX stadion
Helmond	Golf	Golfbaan
Helmond	Tennis	Tennisaccommodaties
Helmond	Variabel	Sportboulevard
Reusel de Mierden	Turnen	Sporthal Rabo Sporthuis
Roosendaal	Atletiek	Hockeystadion met atletiekbaan
Roosendaal	Basketbal	Basketbal complex
Roosendaal	Hockey/Atletiek	Hockeystadion met atletiekbaan
Roosendaal	Volleybal	Volleybalcomplex
Tilburg	IJshockey	IJshockeyhal
Tilburg	Voetbal	Willem II Stadion
Tilburg	Variabel	Indoor sporthal
Tilburg	Schaatsen	Ireen Wüst schaatbaan
Tilburg	Atletiek/wielrennen	Indoorhal (Tilburg Dome)
Tilburg	Hockey	Hockeystadion
Tilburg	Roeien	Roeibaan
Uden	Atletiek	Atletiekstadion AV de Keien
Uden	Hippisch	Manege Olympic
Valkenswaard	BMX/Fietscross	Eurocircuit
Valkenswaard	Hippisch	Hippisch Centrum Jan Tops
Valkenswaard	Motorsport	Eurocircuit
Valkenswaard	Hockey	Hockeycomplex
Zundert	Schietsport	Schietaccommodatie

Literatuur

Blom, S., Duijvestijn, P. (2008). *Combineren van topsport met studie. Een inventarisatie van situatie en knelpunten rond de combinatie topsport en onderwijs*. Amsterdam: DSP-groep BV.

Bottenburg, M. van, Rossum J. van, Staveren H. van. (1995). In opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Het topsportklimaat in Nederland*. Amsterdam: Diopter.

Bottenburg, M. van (2002). *Op de drempel van een vrijetijdsmaatschappij*. Zutphen: Walburg Pers.

Bottenburg, M. van (2008). *Topsport*. In: K. Breedveld, C. Kamphuis, A. Tiessen-Raaphorst. *Rapportage Sport 2008*. Den Haag: SCP.

Breedveld, K., Kamphuis, C., Tiessen-Raaphorst, A. (2008). *Rapportage Sport 2008*. Den Haag: SCP.

Burnet, C. (2008). *Sociological perspectives of the sporting lives of elite African athletes*. In: R. Fisher & R. Bailey (eds). *Talent identification and development The search for sporting excellence*. Volume 9, ICSSPE.

Canadian Sport Centres (2005). *Canadian sport for life. Long term athlete development*. Resource paper V2. ISBN 0-9738274-0-8.

De Algemene Rekenkamer (2008). *Topsport in Nederland*. Den Haag: SDU.

Dingenouts, L. (2008). *Bewegingsonderwijs, talentherkenning en ontwikkeling op basischolen*. Afstudeerscriptie in opdracht van Breda Actief (Bianca van Poppel). Breda: NHTV.

Ensink, Y. (2008). *Investeren in talent'* Scriptie Universiteit van Tilburg, Tilburg.

Esch, E. van (2007). *Ouders centraal. De rol van ouders in het talentontwikkelingsproces van sportende kinderen.* Afstudeerscriptie in opdracht van Rotterdam Topsport (S. van den Boom). Breda: NHTV.

Esch, E. van (2007). *Ouders centraal. De rol van ouders in het talentontwikkelingsproces van sportende kinderen. Resultaten enquête.* Bijlage bij afstudeerscriptie in opdracht van Rotterdam Topsport (S. van den Boom). Breda: NHTV.

Graus, M. (2008). *Topsporttalent in het voortgezet onderwijs.* Afstudeerscriptie in opdracht van Olympisch Netwerk Brabant (Jos Kuipers). Breda: NHTV.

Hurkmans, C. (2008). *Talentontwikkeling binnen de NBB en het NHV.* Afstudeerscriptie in opdracht van T. Hutten. Breda: NHTV.

Kamsteeg, G. (2008). *Talentontwikkeling in de zwemsport in Nederland. Intern rapport NHTV.* Breda.

Kalmthout, J. van, Lucassen, J. (2008). *Verenigingsmonitor 2007. De stand van zaken bij sportverenigingen in het perspectief van modernisering.* Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.

KNZB, (2008). *Waterkracht, Nieuwegein.*

Kohnstamm, R. (2002). *Kleine ontwikkelingspsychologie, Deel I Het jonge kind. Deel II De schoolleeftijd. Deel III De adolescentie.* Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Langenberg, L. van de (2008). *Talentontwikkeling in regionale talententeams in relatie tot sponsoring.* Afstudeerscriptie in opdracht van Topsport Brabant (Manon Doesborgh). Breda: NHTV.

Langenberg, L. van de (2008). *Richting de topmet regionale talententeams!*. Afstudeerscriptie in opdracht van Olympisch Netwerk Brabant (M. Doesborgh). Breda: NHTV.

Ligeon, S. (2006). *De ontwikkeling van een sporttalent*. Afstudeerscriptie in opdracht van Sportboulevard Dordrecht (Eduard Leurs). Breda: NHTV.

Louter, F en Korte, A. de (2008). *Long Term Gymnastics Development. Leidraad voor lange termijn ontwikkeling turnen dames in Nederland*. Versie 5.00.01 KNGU. 6-11-2008.

Ministerie van VWS (2003). *Koersen op resultaat 2003-2010*. Sportnota. Den Haag.

Ministerie VWS (2005). *Tijd voor sport*. Nota Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Den Haag.

Ministerie van VWS (2005). *Tussenstand breedtesportimpuls voor gemeenten, provincies en bonden in 2004*. Den Haag.

Ministerie van VWS (2008). *De economische betekenis van sport in Nederland*. Den Haag.

Musch, J. en Grondin S. (2001). *Unequal competition as an impediment to personal development: a review of the relative age effect in sport*. Developmental review 21: 147-167.

NISB, Halewijn Onderzoek & interpretatie- W.J.H. Mulier Instituut (2008). *Lokaal sportbeleid de maat genomen*.

NOC*NSF (1997). *De trouwste supporters. Over de rol van ouders in de sportieve carrière van kinderen*. Utrecht: Taluut.

NOC*NSF (2005). *Sportverenigingen scoren met de BOS-Impuls*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2006). *Het Olympisch Plan 2028*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2006). *Talent centraal. Publieksversie Masterplan Talentontwikkeling 2006-2010*, Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2006) *Masterplan talentontwikkeling 2006- 2010*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2007). *Stichting Fonds voor de Topsporter*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2007). *Voorzieningen voor talenten*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2007). *Talent centraal*. Symposium bijdragen 3 mei 2007. Arnhem: NOC*NSF.
www.sport.nl.

NOC*NSF (2007). Marcel Sturkenboom, *Nederland in 2016 op Olympisch niveau*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2008). *Landelijke evenementenkalender 2009-2020*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2008). Presentatie: *Nederland in 2016 op Olympisch niveau*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2008). *Overzicht topsportaccommodaties*. Arnhem: NOC*NSF.

Ooijendijk, W., Jongert, T., Stubbe, J. en Kloet, S. (2008) *In: K. Breedveld, C. Kamphuis, A. Tiessen-Raaphorst. Rapportage Sport 2008*. Den Haag: SCP.

PON (2006). Jongerius S. en Long, K. du. *Projectinformatie 'Wat beweegt uw gemeente?'*
Goirle: SSBN.

Poppelaars, M. (2007). *Talent enzo... Een onderzoek naar de wereld van de organisatie van talentontwikkeling binnen de tennis- en badmintonnsport, met op ieder werelddeel een*

andere ontwikkelingsfase. Afstudeerscriptie NHTV (opdrachtgever T. Hutten). Breda: NHTV.

Provincie Noord-Brabant (2002). *Sportprovincie Noord-Brabant. Provinciale support voor sport en bewegen, Sportnota.* Den Bosch.

Provincie Noord-Brabant (2007). *GS-notitie 'Bouwstenennotitie Sportbeleid; 2008-2012'.* Den Bosch.

Provincie Noord-Brabant (2008). *Kaderstellende notitie 'sport in beeld'.* Den Bosch.

Rooijen, S. van (2007). *Talentontwikkeling binnen het voetbal.* Afstudeerscriptie NHTV. Breda: NHTV.

Rossum, J.H.A. van (2005). *Volhouden of afhaken.* Amsterdam: Stichting HQ&P.

Stichting HQ&P (1997). *Ouders in de sport.* Amsterdam.

Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant (2008) *Factsheet combinatiefuncties.* Goirle.

Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant (2008) *Overzicht topsporters Brabant.* Goirle.

Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant. (2008) *Verkenkend onderzoek naar tradities en ambities in lokaal sportbeleid.* Goirle.

Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant in samenwerking met NHTV. (2008). *Provinciaal sportbeleid, gelinkt aan het Olympisch Plan 2028.*

Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant (2008). *Topsport Brabant, een gouden Kans.*

Stichting kijkonderzoek (2008). *Jaarrapport 2007*.

Taskforce Combinatiefuncties (2008). *Aan het werk met combinatiefuncties*.

Teulingen, Y.A.M. (2007). *Rapportage monitor 1e en 2e tranche tijdelijke stimuleringsregeling Buurt, Onderwijs, Sport*.

Twynstra Gudde & Nieuwe Gracht (2008). *Schetsboek, ruimte voor Olympische plannen - ruimtelijke verkenningen van het ministerie van VROM i.s.m. NOC*NSF*.

W.J.H. Mulier Instituut (2006). *Van 60 naar 75. Bouwstenen voor een beleid gericht op een hogere sportdeelname*. Den Bosch.

W.J.H. Mulier Instituut (2008). *Verenigingsmonitor 2007*. Den Bosch.

Zwegers, J. (2007). *Talentontwikkeling in talententeams in relatie tot sponsoring*. Afstudeerscriptie NHTV (opdrachtgever T. Hutten). Breda: NHTV.

